

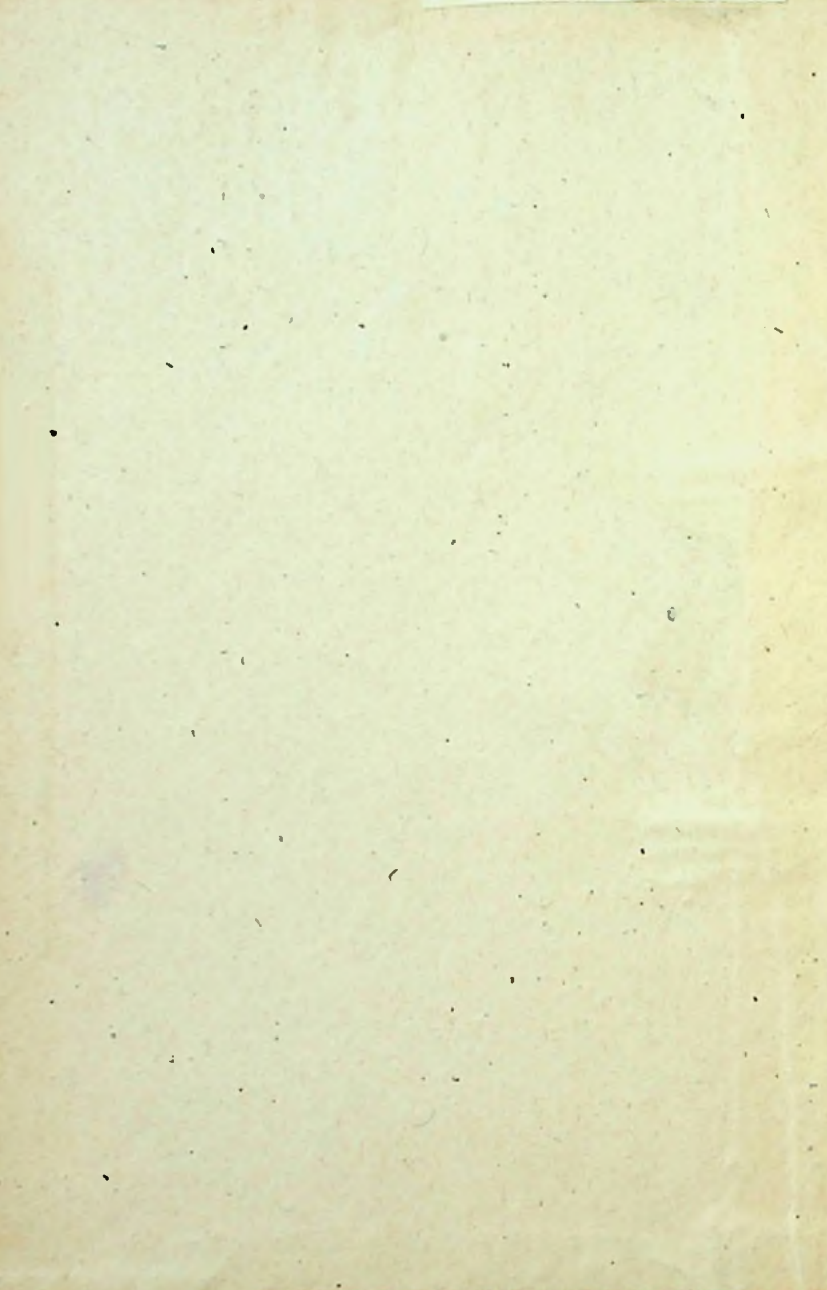
4486
839.7-31

171

Селма Шерлесс

Тесма Берлин

роман

БУВАЈТЕ КЊИГУ!

Сигнатура

4486

Celma Lee

839.7-31

HAC

Место и год. издаѣя

[illegible]

СВЕТСКИ РОМАН

Књига 2

1942

БЕОГРАД

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДИМАНОВИЋ“
ПЕСКОВАЦ

Тестиа Берлини

РОМАН

Написала
СЕЛМА ЛАГЕРЛЕФ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕСКОВЦА

Бр. 4486

Струка 839.7-31

ИЗДАВАЧКО И ПРОМЕТНО А. Д.
ЈУГОИСТОК

Превео
ПРЕДРАГ МИЛОЈЕВИЋ

Корице израдио
ЉУКА ЈАНКОВИЋ

Наслов оригинала

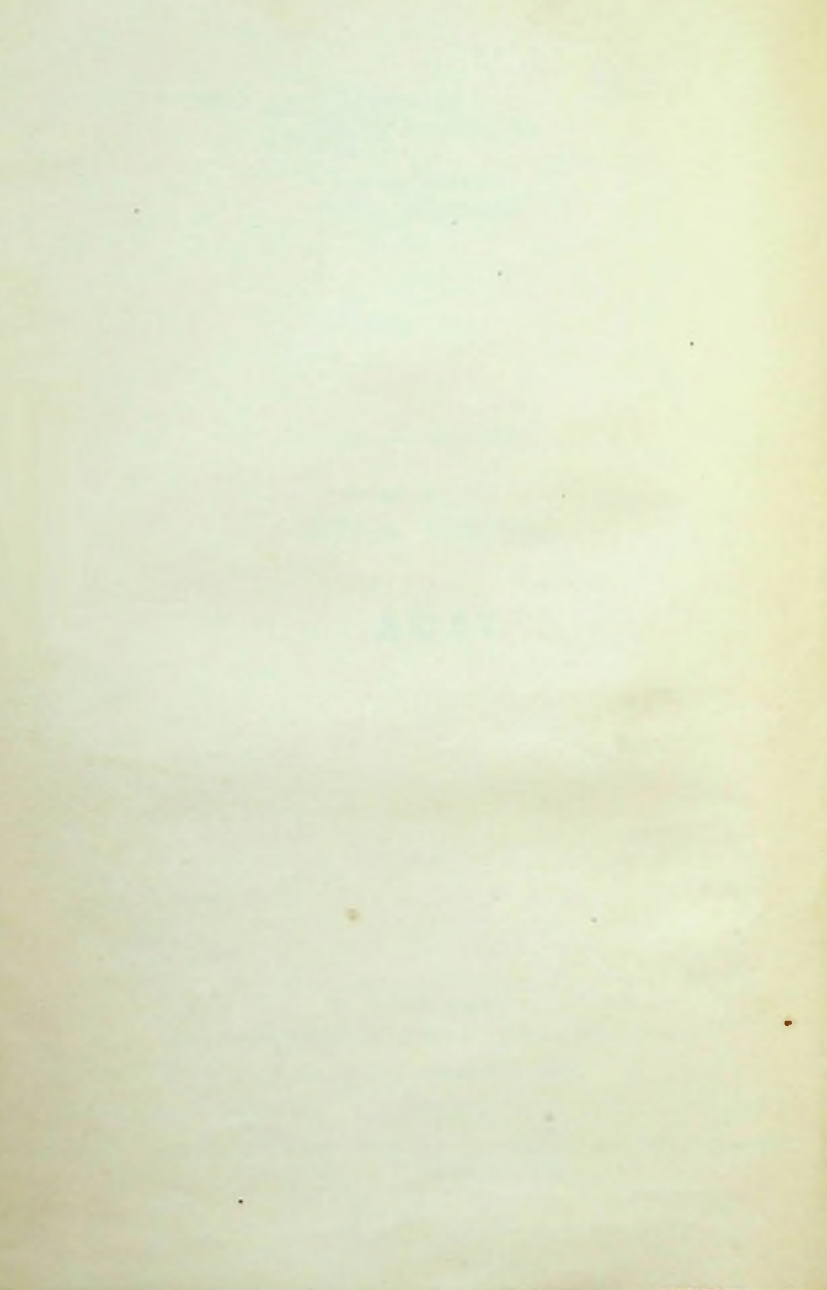
Selma Lagerlöf
GÖSTA BERLING

Штампала
ШТАМПАРИЈА ДРАГ. ГРЕГОРИЋА
У Београду, новембра 1942

(Опште овлашћење Хем. централе бр. 23597/XV-6 за потрошњу
хартије у новембру 1942)

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
ГРАДСКО
ЧЛЕС

УВОД

П А Р О Х

Парох се најзад попе на црквену говорницу. Сви присутни у цркви подигоше главе. Дакле, ипак је дошао! То значи, да ове недеље проповед неће изостати као што је изостала прошле недеље и многих недеља пре ње.

Парох је био млад, висока раста, витак и сав је зрачио од лепоте. Кад би му се ставио калпак на главу, припасао мач и навукао оклоп, он би представљао најбољи модел за статуу од мрамора која би мирне душе могла да се назове по најлепшем између свих Грка.

Имао је дубок поглед једног песника, и чврст, округлао подбрадак једног војсковође. Све је на њему било лепо, изразито — прожето генијалношћу и одуховљено. Људи у цркви осетише се некако чудно кад га таквог видеше. Јер они су већ били навикли да га гледају како, клатећи се на ногама, излази из цркве у друштву весељака, као што су пуковник Беренкројц, са густим белим брковима, и капетан Берг, огромна људина.

Парох се био толико одао пијанству, да недељама није могао да обавља службу. Парохијани су се тако нашли принуђени да га туже, најпре старешини парохије, а онда бискупу и вишој црквеној управи. Сад је дошао бискуп да изврши инспекцију. Он је седео за певницом са златним крстом на грудима. Проповедници из Карлстада и других оближњих црквених општина седели су око њега.

Није било никакве сумње да је парохово понашање прешло све границе допуштеног. У оно време — а прича се дешава двадесетих година овог столећа — није се замерало много кад људи пију, али овај човек је због пића био запустео своју службу, и сад је имао да је изгуби.

Он је стајао за говорницом и чекао да се отпева и последњи стих.

Док је тако стајао, њему би јасно да у целој цркви, у свима клупама, има само непријатеље. Господа горе у столовима, сељаци доле у цркви и младеж за певницом, сви су били његови непријатељи. Један непријатељ је свирао у оргуљу, други непријатељ је надимао мехове оргуље. Сви су га мрзели, од мале деце коју су на рукама доносили у цркву, па све до црквењака, једног старог крутог војника који је учествовао у битци код Лајпцига.

Парох помисли да падне на колена и да их моли за милост.

Али одмах затим осети како га обузима прави гнев. Он се сећаше врло добро какав је био, кад се пре годину дана први пут попео на ову говорницу. Био је он тада непорочан човек, а сад ето стоји ту и гледа доле на човека са златним крстом који је дошао да му суди.

Док је читао молитву, крв му је у лице ударала — толико је био гневан.

Истина, пио је. Али ко има права да га због тога осуђује. Да ли је ко видео парохијски дом у коме је требало да живи? Јелова шума, аветињски мрачна, допирала је до самих прозора. Влага је капала са чађавог тавана и сливала се низ мемљиве зидове. Зар му није била потребна ракија да га охрабри кад су кише или снежни сметови продирали кроз разбијена прозорска окна, а запуштена њива ни толико хлеба није давала да не гладује?

По његовом мишљењу, он је био таман онакав парох каквог су ови заслуживали. Па и они су сви пили. Зашто би се он једини усиљавао? Муж који је сахранио своју жену напио се на даћи, отац који је донео дете на крштење, одмах је затим ударио да пијанчи. Парохијани су пили чим би изишли из цркве, тако да су многи већ били накићени кад би стигли до куће. Један пијани поп за њих био је довољно добар.

Кад је на путовањима, које је изискивао његов свештенички позив, сатима жипчио преко залеђених језера док су ветрови фијукали са свих страна, и приликом вожњи на тим истим језерима при бури и олуји и при вејавицама, када је морао да силази са саоница да би коњу крчио

пут кроз снежне сметове високе као кућа — у таквим приликама научио је да цени ракију.

Суморно и тешко промицали су дани. Грашина се лепила подједнако и за сељака и за властелина, али увече дух је стресао окове, ободрен ракијом. Долазило је надахнуће. Срце је постајало топло, живот је зрачио, песма одјекивала и руже мирисале. Крчма му је онда постајала ружин врт у јужњачком небеском царству. Маслинке и гроздови висили су му над главом, мраморне статуе белеле су се у густом зеленилу, филозофи и песници шетали су се под палмама и платанима.

Не, он, свештеник, горе за говорницом, знао је да је у овом крају живот без ракије неиздржљив, знају то и сви ови који га слушају, и ето хоће да му суде.

Хоће да му здеру мантију, зато што је пијан долазио у дом Господњи. Гле! — Имају ли сви ти људи — уображавају ли заиста они, да имају неког другог бога сем ракије!

Он је био завршио уводну молитву и клече да прочита Оченаш.

Мукла тишина владала је у цркви за време молитве. Наједном, он чврстом руком зграби мантију за крајеве. Учини му се као да се цела парохија, са бискупом на челу, прикрада уз степенице ка говорници, да би му смакла мантију. Он је клечао погнуте главе и није главу окретао, али је осећао како они вуку за крајеве, и видео је и проту, и парохе, и старешину цркве, и црквењака, и целу парохију како сви, поређани један за другим, сви вуку и цимају, да му свуку свештеничку одору.

И он је себи могао јасно да представи, како ће сви ови који сад тако жустро вуку, да се откотрљају низ степенице, чим одора попусти, и они сви доле, у реду, који нису могли да га дохвате, већ су само један другог вукли за капут — сви ће да нападају.

Због ракије биће сада изобличен. Рашчињени поп — има ли шта презривије на овом свету?

Биће можда друмски просјак, лежаће пијан у јарку, ићи у дроњке увијен, дружити се са скитницама...

Молитва би завршена. Сад је требало да одржи проповед. Онда му дође једна мисао која му стеже грло. Није могао да се отресе помисли да је ово последњи пут,

да сме да говори у цркви и да објављује славу и хвалу Господњу.

Последњи пут — парох осети колико је потресен. Он није више мислио на ракију и на бискупа. Мислио је само на то, да ову прилику употреби да покаже колика је слава Господа.

Дође му, као да под у цркви утону у дубок бездан и као да се црквени кров подиже, тако да је он сада могао да гледа право у небо. Стајао је ту сам, потпуно сам за својом говорницом, и његов дух доби крила и прну у отворено небо, и његов глас постаде чврст и снажан, и он објави славу Господа.

Он је био човек од надахнућа. Он остави на страну написану проповед, јер су му идеје слетале од горе као јато питомих голубова. Учини му се као да то неко други говори, али истовремено осећаше, да је ово врхунац свега што на земљи постоји, и да нико не може да доспе даље у сјају и блаженству, него што је доспео он стојећи ту и славећи Господа.

Док је пламени језик надахнућа горео над њим, он је говорио, али кад се пламен угаси и кров се поново спусти на цркву и под се уздиже из дубоког понора, он паде на колена и плакаше, јер је знао да му је био дарован најлепши час у његовом животу и да је тај час прошао.

По завршеној служби божјој имао је да се одржи црквени скуп и да се обави истрага. Бискуп упита тужи ли парохија свога свештеника.

Парох није више био онако срдит и пркосан, као пре беседе. Сад га је било стид и седео је погнуте главе. Ах, сад ће бити истресене све те страшне приче о његовим пијанкама!

Међутим, нико ништа не рече. За великим столом у општинској већници владала је потпуна тишина.

Парох диже очи и погледа прво црквењака — не, тај је ћутао; онда погледа сељаке, настојнике цркве, власнике гвожђара — сви су ћутали. Усне су им биле стиснуте и сви су мало негодно гледали пред себе у сто.

Чекају само да један почне, помисли парох.

Један од црквених настојника накашља се.

„Налазим да имамо доброг свештеника“, рече он.

„Господин бискуп је и сам чуо како уме лепо да беседи“, додаде црквењак.

Бискуп помену нешто о томе, да су проповеди често изостајале.

„Поп може да буде исто тако болестан, као и други људи“, изјасни се један сељак.

Бискуп подсети, да се у парохији чују приговори на начин живота који свештеник води.

Ту сви до једног скочише да га бране. Њихов свештеник је још тако млад, против његовог начина живота нема шта да се каже. Не, ако он само хоће да увек беседи као данас, онда га они не би мењали ни за самог господина бискупа.

Нико се не нађе да тужи, и нико да суди.

Свештеник осети како му срце расте и крв живље струји кроз жиле. Дакле значи да се не налази више међу непријатељима, да их је све придобио кад се најмање на-
дао, да ће и даље да остане у служби!

По завршеној инспекцији, у парохијском дому би приређена гозба за бискупа, црквене настојнике, свештенике и најугледније у парохији. Једна попадија из оближње парохије примила се улоге домаћице, јер парох није био жењен. Она је све била спремила не може боље бити, и пароху први пут сину пред очима да његов дом није баш тако непријатан како се њему досада чинило. Дуга трпеза би постављена напољу под јелкама и изгледала је врло свечано са снежно белим застирачем, са плавим и белим порцуланом, са чашама и уметнички увијеним убрусима. На улазу су биле засађене две младе брезе, гранчице смреке лежале су разбацане у ходнику, цветни венци висили су окачени о греде на таваници, у свима собама стојало је размештено цвеће, задаха није било више, и зеленкаста прозорска окна задовољно су светлукала на сунцу.

Парох осети толику радост, да се заветова да више не пије. За трпезом су могла да се виде само весела лица. Били су весели људи који су мало пре великодушно праштали, били су весели представници црквене власти, јер је скандал срећно отклоњен.

Уважени бискуп диже чашу и рече, да је на овај пут кренуо тешка срца, јер су му до ушију допирали зли гла-

сови. Он је дошао да нађе Савла и гле, Савле се већ претворио у Павла који ће више урадити него сви други. И побожни отац истаче и похвали богате дарове који красе њиховог младог брата у Христу. Он не сме да се понесе, већ мора да напреже све своје снаге и да пази на себе, као што то доликује ономе који носи тако изванредно тежак и драгоцен терет.

Парох није пио приликом ручка, али се ипак осећао као помућен. Велика, неочекивана срећа била му је ударила у главу. Небо је спустило на њега пламени језик надахнућа, и људи су га пригрлили с љубављу. Још му је крв грозничаво кључала у жилама, кад паде вече и гости се опростише. Дуго у ноћи седео је он у својој соби и пустио да ноћни ваздух струји кроз отворен прозор, да би му хладио блажену грозницу, тај немир усхићења, који му није давао ока да склопи.

Тада разабра један глас: „Будан ли си, попе?“

Један човек је преко травњака прилазио кући. Парох погледа кроз прозор и познаде крупног капетана Христијана Берга, једног од његових верних другара у пићу. Права луталица без куће и завичаја био је овај капетан Христијан, једна људина циновске телесне снаге, велик као брег и глуп као поноћ.

„Наравно да сам будан, капетане“, одговори парох. „Мислиш ли ти да је ово ноћ за спавање?“

Е, чујте сад, шта му капетан Христијан исприча.

Људини од капетана синило у главу, да ће парох од сада да се клони пића, јер никад не би имао мира од ових попова из Карлстада који су дошли једанпут да му скину мантију и који би могли у свако доба поново да дођу, чим би се подао старом пороку.

Зато је капетан Христијан целу ствар узео у своје крепке руке и тако удесио да више не дође ниједан поп, ниједан црквени старешина, ниједан бискуп. Захваљујући капетановом херојском подвигу, парох са својим пријатељима моћи ће у будуће да пијанчи у свом дому до миле воље.

Кад су се бискуп и три остала црквена достојника попели у кочије и врата се за њима затворила, онда је капетан скочио на бок и возио их једно две миље по ведрој летњој ноћи. И он их је научио шта то значи стављати

живот на коцку. Потерао је коње у бесан галоп. То им је била казна што једном добром човеку нису допуштали да се издува у пијанству. Мислите ли ви да се он друма држао? Мислите ли ви да се он устручавао да их поштено протресе? Он је јурио преко јарака и џомби, слетао као вихор низ брежуљке, терао у језеро тако да је вода долазила до изнад точкова, и наводио кола на такве стрмине да су коњи морали да укруте предње ноге и тако да се суљају низ брдо. Цело то време бискуп и његови пратиоци седели су бледи као крпа и мрмљали молитве. Страшњију вожњу нису имали у животу.

Можете да замислите како су изгледали кад су стигли пред гостионицу у Рисетеру — живи али са душом у носу.

„Шта то треба да значи, капетане Христијане?“ упита бискуп кад му овај отвори врата на кочијама.

„То значи, да је боље да се уважени бискуп двапут промисли пре него што се реши да дође опет да извиђа шта ради Геста Берлинг“, одговорио је капетан Христијан, и ту реченицу он је био унапред смислио и напамет научио да се не би помео кад је буде изговарао.

„Онда поздрави Гесту Берлинга и поручи му да му никад више нећу доћи ни ја нити који други бискуп“.

То своје јуначко дело прича пароху снажни капетан, док у ведрој летњој ноћи стоји поред његовог отвореног прозора. Само што је предао коње у сеоској гостионици, па је одмах пожurio у парохов стан да исприча новости.

„Сад можеш да будеш миран, побратиме“, рече он.

О, капетане Христијане! Црквени достојници су истина седели у колима бледа лица, али овде на прозору парох је још много блеђа лица зурio укочено у ведрu летњу ноћ. О, капетане Христијане!

Парох подиже руку у намери да људину звизне пеницом по огрубелом глупом лицу, али се предомисли. Он са треском залупи прозор, и стаде усред собе стиснутих песница, претећи испружених пут неба.

Он, над чијом је главом пламсао пламени језик надахнућа, он који је славу Господњу објављивао, он је ту стојао и веровао да се Бог с њим врашки поиграо.

Зар неће бискуп да верује да је парох послао капетана Христијана? Зар неће да верује да га је парох цео дан лагао и само се пред њим претварао? Сад ће сигурно озбиљно да поведе поступак против њега, прво ће да га одстрани од службе, па ће онда да га рашчини.

Кад јутро свану, пароха више не беше у парохијском дому. Он није хтео да остане и да се брани. Бог га је држао за будалу. Бог није хтео да му помогне. Знао је да ће бити рашчињен. Бог је тако хтео. Боље онда да одмах иде.

То се догодило у Шведској двадесетих година овог столећа, у једној забаченој општини западног Вермланда.

То је била прва несрећа која се сручила на главу Гесте Берлинга; она ни из далека није била последња.

Јер коњи који не трпе ни бич ни мамузу немају лак живот. При сваком болу који им се зада, они појуре дивљим путевима, поред понора који их вребају. Чим је пут каменит и вуча постане тегобна, они не знају друкчије себи да помогну, него преврну кола и стуште се у лудачком галопу.

ПРОСЈАК

Једног хладног децембарског дана узбрдицом код Бробија ишао је један просјак. Његово одело састојало се од страшних крпа, и обућа му је била толико подерана да су његове ноге биле натопљене хладним снегом.

Леф је једно издужено језеро у Вермланду које се на неколико места сужава у прави мореуз. Оно се на северу простира све до финских шума и на југу до језера Венер. На његовим обалама налази се више црквених општина међу којима је најбогатија и највећа општина Бро. Она обухвата добрим делом и источну и западну обалу језера, али на западној обали налазе се највећа имања, племићски поседи као Екеби и Бјерне, чувени на далеко по богатству и лепоти; затим Броби, једно повеће насеље са крчмом, гостионицом, општинском већницом, полицијском испоставом, парохијским домом и пијацом. Броби лежи на једном стрмом обронку.

Просјак је прошао поред крчме која је на самом подножју брега и сад је грабио уз брдо да стигне до парохијског дома који се налазио на самом врху.

Пред њим је ишла једна девојчица која је вукла саонице на којима је лежао џак с брашном.

Просјак је достиже и поче да разговара с њом.

„Ти си мали коњић за један тако тежак терет“, рече он.

Дете се окрете и погледа га. То је било једно девојче од својих дванаест година, оштра подозрева ока и стиснутих усана.

„Дао Бог да је коњић још мањи а товар још тежи, тако би дуже трајао“, одговори девојче.

„То је, ваљда, твоја храна то што ту вучеш?”

„Да, жали боже! Морам сама себе да исхрањујем, и ако сам овако мала”.

Идући позади, просјак погура саонице. Девојче се окрете и погледа га.

„Немој да очекујеш да за то нешто добијеш”, рече оно.

Просјак се гласно насмеја и рече:

„Како ми се чини, ти си свакако ћерка пароха из Бробија”.

„Дабоме да сам његова ћерка. Сиротијег оца има много које дете, горег нема ниједно. То је сушта истина, ма да је срамота да то његово рођено дете мора да каже”.

„Сигурно је тврдица, а поред тога и зао, тај твој отац?”

„Тардица је, а поред тога и зао, али сви људи кажу да ће његова ћерка бити још гора, ако буде жива”.

„Можда људи имају право. Волео бих да знам како си дошла до тог џака брашна”.

„Ништа неће шкодити и ако ти кажем. Јутрос сам узела жито из очевог амбара и однела га у воденицу”.

„Зар неће он да те примети, кад дођеш тако натоварена?”

„Ти си, чини ми се, још зелен око носа! Отац је на службеном путовању”.

„Ево неко одоздо долази. Чујем како снег шкрипи под саоницама. Ако је то можда он?”

Девојче послушну и осмотри, па онда поче да дречи.

„То је мој отац”, зајеца оно. „Он ће да ме премлати, он ће да ме премлати!”

„Аха, добар савет је скуп, али брза помоћ вреди сада сува злата”, рече просјак.

„Знаш шта, ти мени можеш да помогнеш!” узвикну девојче. „Узми конопац и вуци саонице, тако да отац помисли да су твоје”.

„Шта да радим с њима?” упита просјак и пребаци конопац преко рамена.

„Иди с њима куд хоћеш, али чим се смркне дођи у парохијски дом. Ја ћу већ тамо да чекам на тебе”.

„Добро, покушаћу”.

„Ако не дођеш, ни Бог ти неће помоћи!“ узвикну девојче, и отрча што је брже могло да стигне кући пре оца.

Просјак тешка срца окрете саонице и спусти се доле до крчме. Јадник, док је голим ногама газио по снегу, он је сањарио. Сањарио је о великим шумама северно од Лефског Језера, о пространим финским шумама.

Овде доле, у општини Бро, кроз коју је сада пролазио, идући узаним каналом који спаја горњи и доњи део језера, у овом плодном љупком крају у коме замак лежи поред замка и топионице гвожђа једна поред друге, ту му је пут био тежак, свака соба уска, сваки кревет тврд. Овде је осећао болну чежњу за миром великих, вечних шума.

Овде је слушао како вршалица лупа по гувну, и њему се чинило да тој лупи уопште неће бити краја. Товари дрва и угља непрестано су спуштани из непрегледних шума. Бескрајни редови кола, натоварених рудом, промицали су друмом по дубоким траговима које су била утрла многобројна кола која су већ прошла. Овде је гледао како саонице јуре од једног имања до другог, и њему се чинило као да то радост живота држи узде и воза љубав и лепоту. Ах, каквом је чежњом за миром великих шума био испуњен бедни луталица.

Тамо горе, где се дрвеће попут витких стубова извија из равне земље, тамо где дебеле насlage снега почивају на непокретном грању и ветар нема више ону силину већ се сасвим тихо игра бодљама на врховима високих јелки — тамо је хтео да хода све дубље и дубље у тмину, док га једног дана изморена глађу и хладноћом снаге не издаду и он најзад клоне под високим дрвећем, да умре.

Чезнуо је за тим великим шумовитим гробом на северу изнад Лефског Језера, где би подлегао разорним силама, где би глад, и хладноћа, и умор, и ракија најзад успели да савладају ово бедно тело које је, изгледа, успевало свему да се одупре.

Он стиже до крчме у којој је хтео да сачека вече. Седе мукло на једну клупу поред врата, и сањаше и даље о вечитим шумама.

Крчмарица се сажали на њега и даде му једну чашицу јаке, слатке ракије. Даде му још једну, јер ју је толико од срца молио.

Више није хтела да му да и просјака обузе право очајање. Морао је да пије још те јаке, слатке ракије. Морао је још једном да осети како му срце лупа у грудима и како му у глави бучи. О ти дивно пиће! Летње сунце, и цврнут птица у лето, и мирис лета, и сва његова лепота одсијавају у твојим опојним капљицама. Пре него што утоне у ноћ и тмину хтео је да се напије сунца и среће.

И тако он измења за ракију прво брашно, онда џак од брашна и најзад саонице. Имао је довољно да се напије до бесвести, и највећи део поподнева преспава на клупи у крчми.

Кад се пробуди, он увиде да му је само једно још остало на овом свету. Пошто је ово бедно тело потпуно завладало његовом душом, пошто је био у стању да пропије оно што му је поверило једно дете, пошто представља срамоту за земљу, морао је да се ослободи терета толиких грехова. Морао је својој души слободу да дарује, да је пусти да оде Богу.

Лежећи на клупи у крчми, он сам себи пресуди:

„Геста Берлинг, рашчињени поп, оптужен да је пропио имовину једног гладног детета, осуђује се на смрт. На какву смрт? Да се смрзне у снегу“.

Он узе капу и клатећи се изиђе напоље. Још се није био потпуно расанио и потпуно отрезнио. Он се заплака и плакаше из сажаљења према самом себи, према својој јадној пониженој души којој се решио да дарује слободу.

Он не оде далеко, и није се удаљавао од друма. На ивици друма био је велики смет снега који је ветар нанео. Он леже ту да умре. Затвори очи и покуша да спава.

Нико не зна колико је тако лежао, али је још био жив кад га нађе парохова ћерка која је са фењером у руци дотрчала да га тражи. Она га је сатима и сатима чекала, па је онда стрчала низ брег да види шта је с њим.

Девојчица га одмах препозна и поче да га дрма и из све снаге да виче, да би га пробудила.

Она је морала да дозна шта је тај човек урадио с њеним брашном. Морала је да му поврати живот, макар само дотле док јој не каже шта је било са њеним саоницама и са џаком брашна. Отац ће да је убије што му је упропастила

саонице. Она уједе просјака за прст, разгреба му лице и цичаше као очајница.

Једна кола наиђоше друмом.

„Ко се то, дођавола, тако дере?“ упита неко осорним гласом.

„Хоћу да знам шта је урадио са мојим саоницама и са мојим брашном“ јецаше дете, ударајући просјака у груди стиснутим песницама.

„Зар те није срамота да тако нападаш једног смрзлог човека? Вуци се одавде, ти дивља мачко“.

Једна велика кошчата жена изиђе из саоница и приђе гомили снега. Девојчицу она зграби за врат и одгурну на друм. Онда се саже, подвуче руку просјаку под леђа, и подиже га. Тако га донесе и положи у саонице.

„Ти, дивља мачко“, довикну она пароховој ћерки, „дођи овамо у механу да нам испричаш шта имаш“.

Сат доцније, просјак је седео на столици поред врата у најбољој одаји коју је механа имала, а поред њега је стојала ова енергична жена која га је извукла из снега.

Такву као што је Геста Берлинг сада гледао, кад се враћала дому из шумске угљарнице, са гаравим рукама, земљаном лулом у устима, у краткој непостављеној бунди од јагњеће коже, у хаљини од шарене вунене тканине, са поткованим ципелама на ногама, са камом забоденом за појасом у разрез од мидера, такву какву је гледао пред собом, високо зачешљане седе косе изнад остарелог али још увек лепог лица — такву су му је ваљда хиљаду пута описивали, и он је знао да има посла са надалеко и нашироко познатом мајорицом из Екебија.

Она је била најмоћнија жена у Вермланду, власница седам топионица гвожђа, жена која је научила да господари и заповеда. А он је био само један бедни на смрт осуђени просјак, који ништа своје није имао и који је осећао, да је свако путовање тегобно и свака изба тесна. Он се тресао од страха, док га је она оком мотрила.

Ћутећи она је гледала на ову хрпу људске беде која се пружала пред њом, на црвене надуване руке, измождено тело и дивну главу која је поред све запуштености и пропадања зрачила неком дивљом лепотом.

„Је ли он Геста Берлинг, луди поп?“ упита она.

Просјак остаде нем и непомичан.

„Ја сам мајорица из Екебија“.

Страва поново подиђе просјака. Он склопи руке и погледа погледом пуним чежње. Шта хоће од њега? Хоће ли да га присили да живи? Он је дрхтао осећајући колика је њена моћ. Зар није био већ тако близу миру вечних шума?

Она пређе у напад пошто му саопшти да је ћерка пароха из Бробија добила натраг своје саонице и џак са брашном, и да она, мајорица, има за њега, као и за толике друге, дом кавалера у Екебију, где ће наћи угодно склониште. Она му нуди живот пун радости и весеља.

Он међутим одговори да жели да умре.

Она на то тресну стиснутом песницом о сто, и отворено му рече шта мисли.

„Он дакле хоће да умре. Да умре! Ја се томе не бих чудила кад би он уопште живео. Али не види ли он своје измрцварено тело, своје узете ноге и руке, своје угасле очи — верује ли он заиста да ту има још много шта да се умртвљује? Мисли ли он да бити мртав мора да значи лежати закуцан у једном сандуку? Мисли ли он да ја на њему не видим колико је он већ мртав, мртав он, Геста Берлинг? Ја видим једну искежену мртвачку главу на његовим раменима, и дође ми као да гледам како црви гамижу у његовим очним дупљама. Зар он не примећује да су му уста пуна земље? Зар он не може да чује како му кости клопају чим се мрдне? Он је утонуо у ракији, Геста Берлинг, и он је мртав. То што се у њему креће, то је само костур, и њему ето он неће да дозволи да живи — ако се то уопште може да назове живот. Скоро би се могло рећи, као да хоће да мртвацу ускрати да игра над гробовима по месечини.“

„Хоће ли сада да умре, зато јер се стиди што је био парох? Може он да ми верује да би часније било, кад би сада своје способности употребио да буде од користи на овој божјој плодној земљи. Зашто он није одмах к мени дошао? Ја бих већ уредила ствари за њега. Види ли он ваљда велику част у томе да лежи укочен на струготинама и да лепо изгледа као мртавац?“

Просјак саслуша бујицу њених жустрих речи ћутећи и скоро смејући се. Ништа не помаже, клицаше он у себи,

ништа не помаже! Вечне шуме чекају и она нема снаге да моју душу од тог пута одврати.

Мајорица, међутим, ућута и неколико пута се прошета по соби. Онда седе уз камин, стави ноге на ватриште и лактове подбочи о колена.

„До сто ђавола“, настави она и притом се насмеја, „ни ја сама нисам слутила колико има истине у томе што рекох. Зар и он не мисли да су људи на овом свету, у највећем броју, или мртви или полумртви? Мисли ли он ваљда да ја живим? О, не! О, не!

„Да, да, нека ме он само гледа! Ја сам мајорица из Екебија, и ја треба да верујем да сам најутицајнија жена у целом Вермланду. Мрднем ли само једним прстом, земаљски саветник скочи на ноге, мрднем ли с два ђипи бискуп, а ако мрднем са три и црквени достојници и општински већници и сви великопоседници заиграју полку на пијаци у Карлстаду. Али до сто ђавола, ја кажем њему, пароху, да ја нисам ништа друго до живи леш“.

Просјак се нагну према њој и слушао је са великом пажњом. Мајорица је седела поред ватре и клатила се на столицу. Док је говорила она није гледала у њега.

„Да сам ја неко живо божје створење“, продужи она, „па га видела онако бедна и жалосна како тамо седи са самоубилачким намерама у срцу — не мисли ли он да би ја тада једним дахом исцелила срце његово? Сузе бих за њега пролила и молитве за њега читала, тако да би се у њему све узбудило, и ја бих његову грешну душу откупила. Али сад сам мртва. Бог једини зна колико је мало још живота у мени.“

„Да ли зна он, да сам ја једном била лепа Маргарета Целзинг? То истина није било јуче, али и данас ја могу сатима да седим и да је оплакујем, док ми моје старе очи не поцрвене. Зашто је морала да умре Маргарета Целзинг и да живи Маргарета Самцелиус? Зашто живи мајорица из Екебија? Може ли он, Геста Берлинг, на то да ми одговори?

„Зна ли он какво је створење била Маргарета Целзинг? Она је била витка и отмена, и чедна, и племенита, да, Геста Берлинг. Била је једна од оних о које се анђели отимају.“

Она није знала шта је то зло, њој није нико јада задавао, и она је свима била добра. И лепа је била она.

„Тада се појави један диван човек, Алтрингер се звао. Бог свети зна како се то десило да он залута у дивље пустаре Елфдала где се налазило имање њених родитеља. Виде га Маргарета Целзинг, и он је био леп, и прави мушкарац, и он ју је волео. Али беше сиромаш, и они се сложише да једно друго чекају пет година, као у народној песми.

„Кад прође трећа година, појави се један нови младожења. Он је био тако ружан да га човек не погледа, али су њени родитељи сматрали да је он богат, и присилише је наговарањима и обећањима, батинама и псовкама, да га узме за мужа. Тога дана умре Маргарета Целзинг.

„Јер од оног времена није било више Маргарете Целзинг, већ само мајорица Самцелиус, и она није била добра, ни чедна, она је веровала у много шта ружно, и није се освртала на много шта добро.

„Ти сам добро знаш како се све даље одигравало. Настанили смо се у Сје, овде на језеру Леф, мајор и ја. Али он није био богат, као што су људи причали, и ја сам имала много тешких дана.

„Алтрингер се у то време врати, и врати се богат. Он купи Екеби и постаде наш сусед. Онда накупова још шест имања на језеру Леф. Био је вредан, предузимљив, диван човек био је то. Он нас помагаше у нашој немаштини, ми смо се возили његовим колима, он је слао животне намирнице у нашу кујну и своје вино у наш подрум. Он испуни мој живот радошћу и лепотом. Кад изби рат, мајор оде, али шта се то нас тицало. Једног дана ја сам била његов гост у Екебију, другог дана дође он у Сје. Ах, изгледало је као да играмо вилинско коло око језера!

„Они онда почеше да говоре ружно о мени и Алтрингеру. Да је била жива Маргарета Целзинг, она би сигурно била потиштена, али мене се ништа није тицало. Па ипак, тада још нисам знала да сам тако неосетљива, јер сам била мртва.

„Ружни гласови доспеше и до мојих родитеља који су живели тамо горе између угљарника у шуми Елфдала.

Моја стара мајка није се много премишљала, она допутова овамо да би са мном разговарала.

„Једног дана кад мајор беше отсутан и ја сам са Алтрингером и другим гостима седела за столом, она се појави. Да, Геста Берлинг, ја сам је видела како улази у салу, али нисам осећала да је то моја мајка. Ја сам је поздравила као што се страни гости поздрављају, и понудила је да седне за мој сто и да се заложи. Она је хтела да разговара са мном као са својом ћерком, али ја јој рекох да је у заблуди, јер моји родитељи не живе више, и да су обоје умрли на дан моје свадбе.

„Али она се није дала збунити. Седамдесет година је имала, тридесет миља је била превалила за три дана, али без икаквог околишења она одмах седе за сто и поче да једе с нама.

„Она прихвати да игра комедију, и рече ми да је жалосно, што сам тако тежак губитак претрпела баш на један тако свечан дан.

„Најжалосније је у целој ствари, одвратих ја, што моји родитељи нису умрли дан раније, јер онда од целе свадбе не би било ништа.

„Госпођа мајорица дакле није срећна у свом браку?“ упита она на то.

„Да, рекох ја, ја сам сада срећна, и за мене ће увек бити велика срећа да могу да испуњавам вољу мојих милих родитеља“.

„Она упита да ли је то била воља мојих родитеља да њих и себе обаспем бруком и срамотом и да варам свог мужа. Рђаву услугу чиним ја својим родитељима, дајући повода да свет тако са мном испира уста.

„Они жању што су сејали, одговорих ја. Уосталом, дама треба да зна да ја не могу да дозволим да се тако изобличује ћерка мојих родитеља.

„Само смо нас две јеле. Људи за столом седели су непомично и нису били у стању да дирну нож или виљушку.

„Стара остаде дан и ноћ да се одмори. Али коликогод сам је дуго гледала, нисам могла да схватим да је то моја мајка. Увиђала сам све више да је моја мајка умрла.

„Да, Геста Берлинг, а кад је требало да отпутује, и ја

сам изишла на степенице да је испратим до кола, она ми рече: Дан и ноћ провела сам овде, а ти ме ниси признала за мајку. Пустим друмовима сам путовала, тридесет миља за три дана, и од стида због тебе дрхти цело моје тело, као да је камџијом шибано. Нека да Бог, да ти се деси све што си мени приредила, да те се одричу као што си се ти мене одрекла, да те одгурну као што си ти мене одгурнула! Нека да Бог, да друм буде твој дом и постеља твој гроб, и угљено жариште твоје огњиште! Нека те свуд кроз живот прати срам и понижење, и нека те други шамарају овако као што те шамарам ја!

„И она ми прилепи за образ један врућ шамар.

„Ја је међутим подигох на руке, снесох низ степенице и сместих у кола.

„Ко си ти да ме проклињеш? упитах је. Ко си ти да ме шамараш? То никоме нећу да дозволим.

„И ја јој вратих шамар. У истом тренутку кренуше кола. Да, Геста Берлинг, у томе тренутку би ми јасно, да је Маргарета Целзинг мртва. Она није знала за зло. Анђели би се о њу отимали. Да је живела, она никад не би ошамарила своју мајку.

Просјак је седео код врата и слушао, и речи су за тренутак заглушиле шум вечних гора. Погледај, ова богата жена до њега се спустила у греху, постала му посестрима у беди, само да му улије храброст за живот. Да му покаже да и плећа других притискују бриге и јади. Он се подиже и пође према мајорици.

„Хоћеш ли сада да живиш, Геста Берлинг?“ упита га она гласом који је грцао у сузама. „Зашто ти се умире? Ти си могао да будеш примеран парох, али никада тај Геста Берлинг кога си ти утопио у ракији није био онако озарен чедношћу, као Маргарета Целзинг коју сам ја удавила у мржњи. Хоћеш ли сад да живиш?“

Геста паде пред мајорицу на колена.

„Опрости ми“, рече он, „али ја не могу!“

„Ја сам стара жена, окорела у тешким бригама, и ја седим овде и исповедам се једном просјаку, кога сам полусмрзла нашла на друму у снегу. Тако ми и треба. Нека он иде и нека постане самоубица, тако бар неће моћи да прича колико сам била луда“.

„Ја нисам самоубица, ја сам на смрт осуђени. Немој да ми борбу отежаваш! Ја не могу да живим. Моје тело је освојило моју душу, и зато морам да је ослободим, да би отишла Богу“.

„Он дакле верује да ће отићи Богу?“

„Збогом, мајорице Самцелиус, и хвала“.

„Збогом, Геста Берлинг“.

Просјак се подиже, и погнуте главе и клечава колена пође према вратима. Ова жена му је отежала пут до вечних шума.

Кад дође до врата, он не могаде да се не окрене. Тако сусрете поглед мајорице која је непомично седела и гледала за њим. Он још није видео да се једно лице може толико да промени, и стајаше мирно и гледаше је уочена погледа. Она која је до малопре била зла и јетка седела је мирно ту сада, као исцељена, и очи су јој блистале милосрђем и топлином саучешћа. Било је нешто у њему, у његовом подивљалом срцу, што се раскриви при овом погледу. Он прислони чело на стуб од врата, склопи руке више главе, и плакаше као да ће срце да му препукне.

Мајорица баци земљану лулу у ватру, и приђе му. Њен израз постаде наједном нежан, као у какве мајке.

„На, на, дете моје!“

И она га привуче до клупе покрај врата, тако да он плакаше са главом у њеном крилу.

„Умире ли се њему још увек?“

Он хтеде да скочи. Морала је силом да га задржи.

„Кажем му сада последњи пут, да може да ради шта хоће. Али му једно обећавам: ако хоће да живи, онда ћу ја да узмем к себи ћерку пароха из Бробија, и од ње ћу да направим лепо васпитану девојку. Тада он може чак и да буде захвалан Богу, што јој је украо брашно. Дакле, хоће ли он или неће?“

Он подиже главу и погледа јој у очи.

„Је ли то истина?“

„Дабоме да је истина, Геста Берлинг“.

Он тада склопи руке у неисказаном страхопоштовању. Виде пред собом преплашене очи, стиснуте усне, бледе мршаве ручице. Јадно мало створење добиће негу и за-

штиту, жиг понижења ишчезнуће са њеног лица, и зла ће нестати из њене душе. Пут до вечних шума био му је сада затворен.

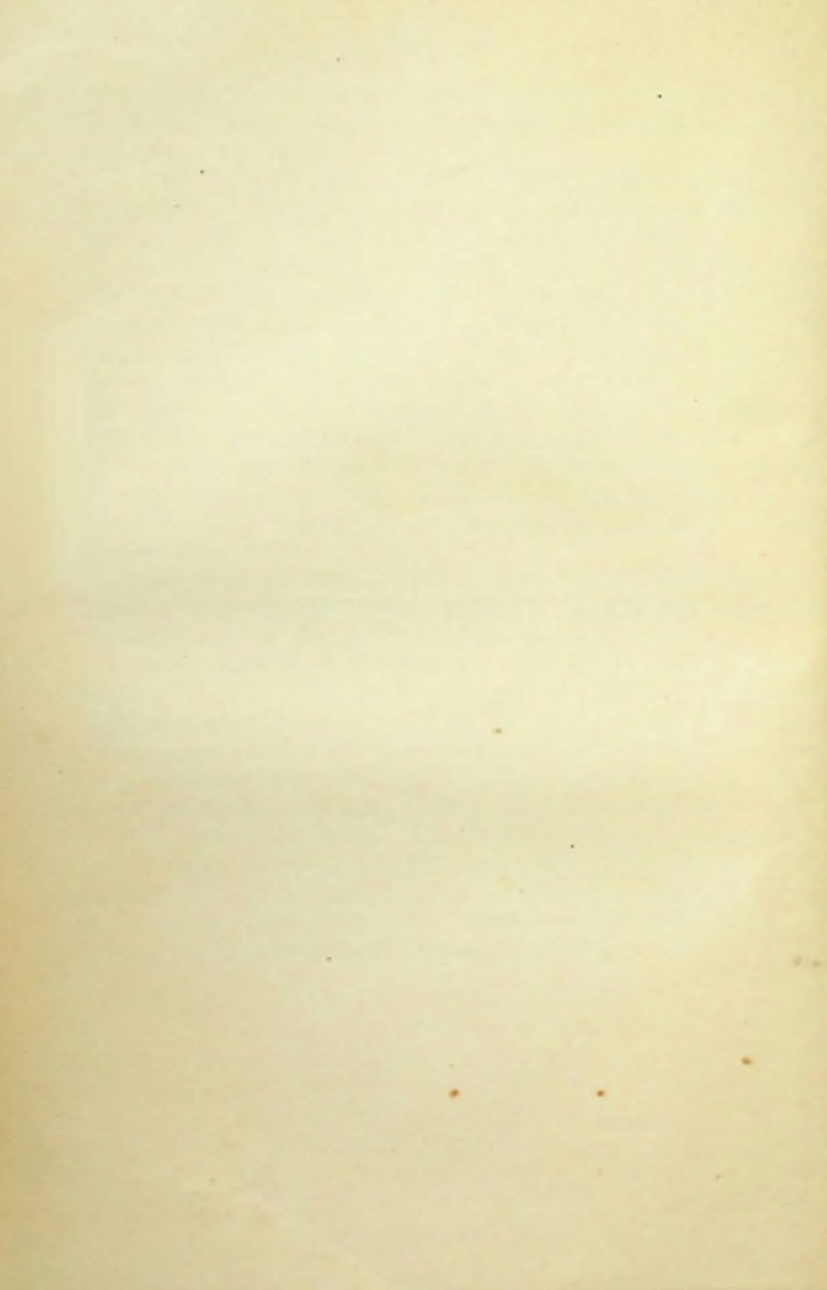
„Нећу да одузимам себи живот, догод је она под вашом заштитом“, рече он. „Ја сам осећао да је мајорица јача од мене, и да ће ме присилити да живим“.

„Геста Берлинг,“ проговори мајорица свечаним гласом, „ја сам се борила за тебе као за моје сопствено блаженство. Рекла сам Богу: ако у мени има трага још од Маргарете Целзинг, онда учини да она дође до израза и да спречи да овај човек одузме себи живот. И Бог је услишио моје преклињање, и ти си видео њу, Маргарету Целзинг, и зато ниси могао да одеш. И она ми је то дошапнула да ћеш ти можда да се одрекнеш смрти за љубав сиротог детета. Ах, ви дивље птице, можете ви да летите колико хоћете високо, Бог зна да вас опет у своје мреже ухвати“.

„То је један велики, диван Бог“, рече Геста Берлинг. „Он ме је држао за лудака и одбацио ме је, али није хтео да ме пусти да умрем. Нека буде воља Његова.“

Од оног дана, Геста Берлинг постаде кавалер у замку Екебију. У два маха он покуша да се отргне и да пође својим путем, да живи од својих руку. Први пут, мајорица му уступи једну кућу у близини Екебија. Он се усели у њу и покуша да живи као радник. Једно време је добро ишло, али убрзо га умори самоћа и дневни рад, и он опет постаде кавалер. Други пут, доби за домаћег учитеља у замку Борг, код младог грофа Хајнриха Дона. Тамо се заљуби у Ебу Дона, сестру грофову. Међутим како она умре баш кад је мислио да ју је освојио, он напусти идеју да буде ма шта друго, сем кавалер у Екебију.

БАЈКА О ГЕСТИ БЕРЛИНГУ

ПРЕДЕО

Морам да замолим оне који већ познају издужено језеро, богату равницу и плава брда, да прескоче ове стране. То могу мирне душе да учине, јер књига ће и иначе да буде довољно дугачка.

Свако ће да разуме да сам принуђена да ова три призора опишем онима који их још нису видели, јер представљају позорницу на којој се одиграва весео живот Гесте Берлинга и других каваљера. Они, међутим, који су их видели, знају најбоље да њихово описивање премаша снагу створења које се служи једино пером.

Најмилије би ми било кад бих могла да о језеру само кажем да се зове Леф, да је дугачко и узано, да се простире од великих усамљених шума северног Вермланда, па на југу све до низина Венерског Језера; о равници, да се простире с обе стране језера; о плавим брдима, да својим штрчећим гребенима повезаним у ланац уоквирују целу долину. Али мени то није довољно, кад треба да описујем језеро мојих детињих снова и живот јунака мога детињства.

Језерски извори налазе се високо на северу, и то је за језеро једна богом дана земља. Шуме и брда никад не престају да за њега воду скупљају, слапови и потоци кроз целу годину јуре и скачу да би се у језеро сручили. Оно има фини бели песак да се по њему испружи, мореузе и острва да се у њему огледају, широке удобности за виле и вилењаке, и што иде даље постаје све лепше и веће. Тамо горе на северу, оно је ведро и љупко. Требало би само да га видите једног летњег јутра како је весело кад се про-

буди и светлуца испод магловитог вела. Најпре се неко време крије, па онда се извлачи из магленог покривача, тако заносно лепо да не можете да га познате. Али убрзо затим, нагло, као једним потезом, збацује покров са себе, и лежећи ту пред вама, голо и откривено, црвено као ружа, зрачи кроз јутарњу светлост.

Али језеро не зна само за весеље и враголије, оно крчи себи пут на југ кроз неколико пешчаних брежуљака, стешњује се у узан канал и тражи себи ново царство. И оно га налази, постаје опет велико и моћно, има да испуни неизмерне дубине и да украси један плодан крај. Истина, његове воде постају тамније, обале монотоније, ветрови оштрији, цела његова природа добија опорији карактер. Али оно је увек једно достојанствено, дивно језеро. Разноврсни бродови и сплавови плове по њему, и једва ако око Божића заспи зимским сном. Често је рђаво настројено, баца беле пене и обара чамце и барке, али уме исто тако да лежи ту сањалачки мирно и да небо у себи одсликава.

Али језеро се гура даље у свет, ма да што даље допире брда су све отпорнија и простор између њих ужи, тако да се оно најзад у виду једног уског канала мора да провлачи између песковитих обала. Онда се шири по трећи пут, истина не више оном истом снагом и лепотом.

Обале су овде равне и једноличне, благи ветрови дувају, и језеро се рано повлачи на зимски починак. Оно је још непрестано лепо, али је ипак изгубило бујност своје младости и снагу мужевности — оно је сада просто једно језеро као и сва остала. Са два рукавца вуче се оно према језеру Венер, и кад га нађе, котрља се са старачком неотпорношћу низ стрме падине, и са овим последњим јуначким подвигом одлази у покој.

Равница је исто толико дуга као и језеро, али њој нимало није лако да се сналази између језера и брда. Борба почне још од кланца на северном крају језера, па се води све до обала Венерског Језера где најзад може удобно и мирно да легне. Равница би наравно највише волела да се опружи поред самог језера, од једног краја до другог, али јој брда то не допуштају. Та брда то су вам моћни бедеми од гранита, покривени шумама, пуни клисура, па је тегобно кроз њих путовати. Богати су мочварама и ба-

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ Д.“
руштинама, и у стара времена дивљач је врела по њима. Често горе на превојима наиђе се на исушене мочвари и каљуге са црном водом, ту и тамо на угљарнике или стругаре, или на комад попаљене утрине, што све показује да брда нису сасвим недоступачна привредној радиности. Али углавном она ту лешкаре мирно и безбрижно, и задовољавају се тиме што допуштају да на њиховим падинама светлост и сенке изводе своју вечиту игру.

Равница, која је скромна и плодна и воли рад, у вечитом је рату са овим брдима.

„Зар нисте задовољни што сте ме са свих страна окружили зидовима“, каже равница бреговима, „па могу да се осећам сасвим сигурна?“

Али брда се не базиру на све то што она говори. Она истурају све до самог језера дуге низове брежуљака и голих висоравни. На сваком земљоузу који језеро прави она подижу дивне осматрачке куле, и уопште се удаљују од обала језера тако ретко, да равница само на појединим местима има прилике да се испружи по меком обалском песку. Међутим, жалбе јој ништа не помажу.

„Буди радосна што нас овде имаш“, кажу брда. „Помисли само на време пред Божић кад се ледена магла из дана у дан вуче по Лефском Језеру. Имаш ти и добре користи од тога, што смо ми овде!“

Равница се жали да јој је место тесно и да нема леп изглед.

„О, лудо једна!“ одговарају јој брда. „Треба само да осетиш како дува доле на језеру. То издржати, потребно је имати у најмању руку оваква леђа од гранита и бунду од јелове шуме. А што се тиче изгледа, ето ти гледај нас!“

И равница у истину то и ради и задовољна је због тога. Она познаје врло добро све прелазе у чаробној смењивости светлости и сенке која се одсликава на брдима. Она је гледала сенке како се у подневној светлости спуштају све до самог хоризонта, ниске и светло плаве, она их је гледала како се при јутарњој и вечерњој светлости уздижу до завидне висине, јасне и плаве као небо у зениту. Понекад их опет светлосни зраци тако оштро обележе да постану зелене или црноплаве, и онда се из највеће удаље-

ности може да распозна сваки кланац, свака увала, свака путања.

Али се ипак дешава на неким местима, да се брда склоне мало у страну, тако да равница може искоса да гледа на језеро. Само кад га види онако срдита како фрче и шишти као дивља мачка, или како је обвијено хладним димом који настаје отуда што вештице рубље испирају, она убрзо увиди да брда имају право и повлачи се у своју тесну тамницу.

Још од памтивека људи обрађују дивну равницу и она је богато насељена. Где год се један поток пенушава сурвава у језеро, ту је или једна воденица, или стругара.

На отвореним сунчаним местима, где се равница спушта до самог језера, ту налазите цркве и парохијске домове, док тамо даље, где долина престаје, уз сам обро-
нак, где су поља каменом посута и никакво зрно не расте, ту се ређају сеоски мајури, официрске куће и по којим замак.

Али не треба заборавити, да у другој деценији овог столећа предео није био тако насељен као данас. Читави крајеви који сада представљају плодна обрађена поља, били су онда покривени шумама, мочварама и барушти-
нама. Становништво није било тако многобројно, и исхра-
њивало се делом од стоке, делом радом и млиновима и стругарама, а ишло се и у печалбу, сама земља није мо-
гла да их исхрани. Становници равнице у оно време но-
сили су одела од сукна које су сами ткали, јели хлеб од зоби и задовољавали се надницом од дванаест шилинга. Често су патили од велике немаштине, али су је лако под-
носили захваљујући свом ведром карактеру, и ублажавали је предузимљивошћу и добро прављеним рукотворинама које су цењене у другим крајевима.

Али ово троје, дугачко језеро, богата равница и плава брда, оличавали су најлепши предео који уопште постоји, то они раде и дан дањи, и народ је и данас крепак, снажан и обдарен. Сада је учињен и велики напредак у по-
гледу становања и образовања.

Нека Бог да свако добро онима који станују горе по-
ред дугачког језера и плавих брда. Ово што ћу да опишем само је неколико успомена на њих.

НОЋ УОЧИ БОЖИЋА

Синтрам се зове зли поседник Форса, тром, дугих мајмунских руку, ћелав, одвратна искежена лица, човек који не зна ништа друго већ само да изазива узнемирење.

То је Синтрам који за слуге узима само скитнице и букаче, који у службу прима само служавке које су лајаве и притворне, то је он који псе мучи до беснила боцкајући их чиодама у њушку, он који се осећа најсрећнији кад је међу злим људима и дивљим животињама.

То је Синтрам чије је највеће задовољство да се претури као ђаво, са роговима, репом и коњским копитама, и да из каквог тамног угла искочи пред страшљиву децу или празноверне жене, да их преплаши.

То је Синтрам који се радује кад успе да старо пријатељство претвори у пламену мржњу, и кад лажима отрује срца.

То је Синтрам — и он једног дана дође у Екеби.

*

„Довуци у ковачницу највеће коњске саонице, положи преко њих изврнуте таљиге, па ћемо тако имати сто. Ура, живео сто!”

„А сада овамо столице и све што може да послужи за седење! Овамо са троножним столицама и празним сандуцима! Овамо са дроњавим наслоњачама без наслона, овамо са једнопрежним саоницама и овамо са старим кочијама! Ха, ха, овамо те старе кочије! То ће нам бити говорничка трибина. Али не, зар не видите да недостаје један точак, и да им је цела каросерија отпала! Остао је

само кочијашки бок. Постављена седишта се отрцала, коњска длака вири из њих, кожа се од старости излизала. Као кућа је висока ова старудија. Гурај, гурај, иначе се претури!"

Ура! Ура! Кавалјери у Екебију светкују Божић!

Иза свилених завеса брачног кревета спавају мајор и мајорица и мисле да се спава и у крилу замка у коме станују кавалјери. Слуге и слушкиње засићени празничном кашом од пиринча и уморни од јаког божићњег пива, могу да спавају, али не и господа у одељењу за кавалјере. Како уопште неко може да мисли да се тамо спава?

Нема голоногих ковача да клапарају гвозденим полу-гама, нема гаравих дечака да вуку за собом колица натоварена угљем, велики чекић виси под кровом, као рука са стиснутом песницом. Наковањ стоји празан, пећи не отварају своје црвене чељусти да би прогутале угаљ, мехови не шкрипе. Божић је. Ковачница спава.

Она спава, спава! Госпode Боже, она спава, а кавалјери су будни! Дуга кљешта стоје усправно на поду и у свом кљуну придржавају запаљене лојанице. Из бакарног казана од читавих десет литара лиже према мрачној таваници плавкасти пламен пунша.

Беренкројцов фењер виси обешен о чекић. Златно-жути пунш блиста у стакленом суду, као жарко сунце. Овде је сто, овде су седишта. Кавалјери дочекују Божић у ковачници.

Ту је вика и весеље, и музика и песма. Цела поноћна бука никоме не смета. Снажно шумљење водопада напољу угушује потпуно сву галаму која допире из ковачнице.

Ту је бука и весеље! Кад би их нешто сада видела госпођа мајорица?

Гле, па шта онда! Она би сигурно села међу њих и испила с њима један пехар. То је жена на свом месту, она не бежи од једне громке песме уз пиће или од једне партије карата. Она је најбогатија жена у Вермланду, осорна као мушкарац и поносна као краљица. Воли она и песму и пискаву ловачку трубу и виолину. Радује се вину и игри и дугачком столу за којим седе весели гости. Њој је мило кад се храна троши и вино лије, кад сала бучи од игре и

веселја и кад је крило замка одређено за кавалјере пуно кавалјера.

Погледајте их само како седе око суда са пуншом, кавалјер до кавалјера! Дванаест их је на броју, дванаест межува. То нису никакви мекушци ни мамини синови, већ људи о којима ће још дуго да се говори у Вермланду, срчани, јаки људи. Нису они надуване мешине, нису шићарције, већ сироти људи, безбрижни људи, једном речју кавалјери од главе до пете.

Нису никакви чувари запећка и чмавалице, већ ведри људи, луталице, витези толиких авантура.

Сада је крило замка за кавалјере већ годинама празно. Екеби није више прибежиште за кавалјере бескућнике. Пензионисани официри, осиромашени племићи не во-закају се више у расклиматаним кочијама по друмовима Вермланда. Али нека васкрсну овде, ведри, безбрижни, вечито млади!

Сви ови надалеко чувени људи умели су да свирају на по неколико инструмената. Сви су даровити козери, набијени досеткама и песмама, али сваки од њих има поврх тога по неку своју нарочито наглашену способност, своју личну кавалјерску врлину коју високо цени и по којој се од других разликује.

Од свих који седе око пунша да поменем најпре Беренкројца, пуковника са густим белим брковима, картароша и певача, а онда његовог пријатеља и ратног друга, ћутљивог мајора Андерса Фукса, великог ловца на медведе, и као трећег у друштву малог Рустера, добошара, који је дуго био посиљни код пуковника, али који је као вештак у кувању пунша и као басиста произведен у ранг кавалјера. Онда мора да се помене стари потпоручник Рутгер од Ернеклуа, заводник са периком, тврдом крагном и краватом а ла жабот, нашминкан као каква жена. Он је био један од најчувенијих кавалјера, као и Христијан Берг, снажна тела капетан, велика јуначина, али кога су и деца могла да вуку за нос. Са овом двојицом виђан је често и добри другар Јулиус, омален и округласт, али увек ведар и расположен, једна бистра глава, говорник, сликар, певач, и приповедач занимљивих причица. Он се обично шалио на

рачун реуматичног потпоручника и глупавог џиновског капетана.

Ту се налазио и велики Немац Кевенхилер, проналазач кола која се сама покрећу и машина које лете, и његово име још одјекује у шумама. Био је то витез и по рођењу и по држању, великих бркова на горе повијених, зашиљене брадице, орловска носа и малих косих очију, око којих се стицала читава мрежа укрштених бора. Седео је ту и велики ратни херој чича Кристофер, који никад није напуштао дом кавалера, сем ако је по среди лов на лавове или тако нека смела авантура, и поред њега чика Еберхард, филозоф, који није дошао у Екеби шале и весеља ради, већ да би, ослободјен брига око исхране, не сметано наставио своје велике студије посвећене науци свих наука.

Да поменем на крају најбоље у целом колу: доброћудног Левенберга, који није био рођен за овај свет и који појма није имао шта се у свету збива, и Лилиенкрону, великог музичара, који је био из добре куће за којом је чезнуо, али је мислио да остане у Екебију, јер његовом духу је било потребно раскоши и промене да би могао да поднесе живот.

Сва ова једанаесторица проживела су већ своју младост и добрим делом и у старост загазила. Али у њиховој средини налазио се један који није бројао више од тридесет година, и чије су снаге, и духовне и телесне, биле још у пуном напону. То је био Геста Берлинг, кавалер над кавалерима, који је сам био већи говорник, већи песник, већи музичар, већи ловац, пијанац и већи коцкар, него сви други заједно. Шта све није мајорица од њега направила!

Погледајте га сад само како стоји тамо горе на столици у говорничкој пози! Сива помрчина пада на њега са чађаве таванице. Онако отворено плаве косе и лица, његова глава светли у помрчини, као оног младог бога који светлост сеје и хаос доводи у ред. Стоји он тако, витак, леп, готов на нове подвиге.

Али то што говори одише дубоком озбиљношћу.

„Кавалери и браћо! Поноћ се ближи, весеље је у пуном јеку, време је дакле да испијемо пехар у здравље тринаестог за овим столом!

„Драги братац Геста“ узвикну братац Јулиус, „овде нема тринаестог, нас је само дванаест!“

„У Екебију сваке године умире по један“ продужи Геста гласом који је постајао све озбиљнији. „Један од гостију у дому кавалера, један од ведрих, безбрижних, вечито младих. Да, тако је то! Кавалери не смеју да остаре. Ако наше дрхтаве руке не могу више чашу да држе, и ако наше избелеле очи не могу више карте да распознају, онда шта живот значи за нас, и шта онда ми значимо за живот? Један од тринаест који светкују божићну ноћ у ковачници мора да умре, али сваке године у Екеби долази један нови да попуни број, један од оних који су мајстори у весељу, човек који уме да гуди у виолину и који зна како се карта игра, такав један човек мора да попуни наше коло. Стари лептирови знају да треба да умру, док још сунце сја! У здравље тринаестог!“

„Али, Геста, нас је само дванаест!“ повикаше кавалери, и нико се не маши за чашу.

Тај Геста Берлинг кога су они називали песником, ма да никад ниједан стих није написао, продужи непоколебиво миран:

„Кавалери и браћо! Јесте ли ви заборавили ко сте ви? Ви сте радост Вермланда, ви дајете крила гудалу кад прелази преко струна, ви испуњујете игру заносом и ову земљу песмом и весељем. Кад вас не би било, игра би замрла, руже увеле, картање и певање постало би досадно, и у овој дивној земљи не би било ничег другог сем ливница гвожђа и великопоседника. Радост ће живети само дотле док ви живите. Шест година ја сам дочекивао дан Христовог рођења у овој ковачници, и нико се никад није устручавао да пије у здравље тринаестог. Ко се од вас плаши да умре?“

„Али, Геста, побогу“, повикаше они опет, „како можемо да пијемо у здравље Тринаестог кад нас је укупно само дванаест?“

Гестино лице бивало је све брижније и брижније:

„Дакле кажете, само нас је дванаест?“ упита он. „А зашто? Хоћете ли да се истребимо? Хоћете ли да нас идуће године буде само једанаест, а године која за њом дође

само десет? Хоћете ли да наш живот постане бајка, да нашег соја нестане? Свечано позивам тога тринаестог, у чије сам здравље чашу подигао, да дође. Из морских дубина, из утробе земље, са неба или из пакла, ма откуда долазио, ја га позивам да дође и да употпуни број кавалера!"

Тада нешто заклапара у димњаку, из пећи за ливење гвожђа поче да лиже пламен — и тринаести беше ту...

Дође сав длакав, са репом и коњском копитом, роговима и шиљастом брадом, и кад га кавалери погледаше, настаде врисак.

Геста Берлинг објави у тријумфу:

„Тринаести је дошао — живео тринаести!"

Тако се овај непријатељ човечанства увукао међу распуснике, који се нису устручавали да наруше свету ноћ. Дошао је он, пријатељ вештица са Блоксберга, он који своје уговоре потписује крвљу на хартији црној као угљен, он који је седам дана играо са грофицом у Иварснасу и којег седам попова нису могли да истерају — ето, он је дошао.

Гледајући га, мисли се усковитлаше у главама ових старих пустилова. Замислише се коме ли је за љубав он дошао преко ноћи. Мало је требало да многи од њих из страха побегну, али убрзо увидеше да он није дошао да их води у своје мрачно царство, већ да га је примамила песма и куцање чаша. Он је хтео да у овој светој ноћи Христовог рођења учествује с људима у весељу, и да за тај часак радости стресе са себе терет владе пакла.

О, кавалери, кавалери! Ко од вас мисли на то, да је ово ноћ Христовог рођења. Анђели сада певају свој поздрав пастирима, и деца немирно леже у постељама, јер се плаше да се чврсто успавају и тако не пробуде благовремено за лепу јутарњу божју службу. Убрзо ће засветлуцати божјиње свећице у цркви у Бро, и далеко тамо у шумској колиби, младић ће запалити хрпу сасушених јелових гранчица, да би осветљавале пут у цркву његовој најмилијој. Жене су по свима колибама ставиле свећице у прозор које ће да запале кад наиђе црквена процесија. Црквењак у сну надвикује себе у певању црквених божјињих песама, а стари попа лежећи у постељи проба да ли ће да му издржи глас кад запева: „Слава во вишњих на небу, а људима на земљи мир и блаженство".

О, кавалјери, боље би било за вас да сте ову ноћ мира проспавали у постељама, него што сте пијанчили са претставником царства мрака!

Али они га дочекаше усклицима, као да им је добро дошао и као што га је Геста већ поздравио. Пружају му један пехар са горућим пуншом, и посађују га за сто на почасно место. Беренкројц га позива на једну партију карата, брат Јулијус му пева своје најлепше песме, Ернеклоу разговара с њим о лепим женама, тим божанским створењима које човеку заслађују живот. Он, са ђавољим роговима, осећа се овде врло пријатно, и наслоњен на бок старих кочија са краљевском позом приноси напуњени пехар својим искеженим устима.

Наравно, Геста Берлинг не може да пропусти да му не одржи говор.

„Уважени“ поче он, „ми вас већ одавно чекамо да нам дођете, јер ми знамо да би било скоро узалудно за вас да тржите приступ у који други рај. Као што је уважени већ приметио, овде у Екебију живи се без орања и копања. Овде печени голуби сами у уста улећу. Овде тече потоцима јако пиво и слатка ракија. Уважени, имајте то на уму, овде се живи не може боље бити!

„Ми кавалјери заиста смо чезнули за вама, јер ми нисмо потпуно на броју. Јер, уважени, ми смо ипак нешто више него што би се по нама рекло: ми смо она бајка о дванаесторици која се провлачи кроз сва времена. Дванаест нас је било кад смо владали светом са врха у облаке увијеног Олимпа, и дванаест кад смо као птице чучали по зеленим гранама Идразилса. Зар нас није било дванаест за округлим столом краља Артура, и зар није дванаест витезова кренуло у војску Карла Великог? Један од нас био је бог Тор, други Јупитер, још данас свако дете мора то на нама да примети. Још увек се распознаје божанско зрачење под крпама, и лавовска грива под магарећом длаком. Време није било према нама милостиво, али кад смо овде, ковачница нам је Олимп, а кавалјерска кућа Валхала!

„Али, уважени, ми нисмо сви на броју. Ми знамо да нам је у бајци о дванаесторици стално био један Локе, један Прометеј, један Гамелон. Тај нам је ето недостајао.

„Уважени, ја вас поздрављам са добро нам дошли!“

„Гле, гле!“ рече злоћа. „Лепа здравица, врло лепа. А ја, ја немам чак ни времена да одговорим. Послови, пријатељи, послови! Одмах морам да идем, иначе вам стојим на расположењу у свакој могућој прилици. Хвала вам, другови, на овако срдачном пријему, хвала и довиђења!“

На то га кавалери упиташе куд се тако жури, нашто им он одговори, да га господарица Екебија, мајорица лично, очекује да с њим обнови пакт.

Кавалери се запањише од чуда.

Истина то је једна строга и енергична жена, мајорица од Екебија. Она може тону јечма да подигне на своја широка плећа. Она вуче товар руде од рудника до Екебија. Она спава на сену као слуга, и подметне џак под главу, место јастука. Она може сама зими да води један угљарник, а лети цео сплав да превезе преко језера Леф. Одлучна је жена то. Она управља свима својим поседима, као и имањима својих суседа. Њен моћни утицај се осећа не само у њеној општини, већ и у свима суседним општинама, у истини у целом лепом Вермланду. Али за бескућнике кавалере она је била добра мати, и зато они занемеше кад чуше да је склопила савез са самим ђаволом. И они га у највећем чуду питаху какав је то савез она с њим закључила.

А он, црни ђаво, одговара им, да је он поклатио мајорици свих седам поседа које има, али под условом да му сваке године уступи једну душу.

Ах, да сте видели ону језу која обузе све кавалере!

Они су истина знали, али дотле нису умели себи да објасне. Знали су, наиме, да у Екебију сваке године умре један гост из круга кавалера, један од весељака, један од безбрижних, један од вечитих младића. Лепо — кавалери не смеју да остаре! Кад њихове дрхтаве руке не могу више да држе чашу и њихове полу следе очи нису више у стању да карту разликују, шта онда значи живот за њих, и шта онда значе они за живот? Лептири знају да треба да умру док још сунце сија.

Али сад су тек разумели позадину целе ствари.

Тешко њој! Зато их је она дакле често служила добрим јелом и појила њеним јаким пивом и њеном заслађе-

ном ракијом, да би право из сале за пијанчење и картање у њеном замку били одвучени у царство мрака, један годишње, један сваке године која одмиче.

Тешко тој жентурини, тешко вештици! Зар нису они били крепки, дивни људи кад су дошли у Екеби, и шта их чека? Пропаст, она их гура у пропаст. Њихови мозгови се у сунђере претварају, плућа постају суви пепео, и њихов дух је потпуно помрачен кад легну на самртну постељу, да без наде и без душе крену на последњи пут. Тешко њој! Тако су поумирали бољи од њих и тако ће и они поумирати.

Али кавалјери нису дуго тако стајали, као да су одузети од страха.

„Ти проклети принче мрака!“ повикаше они. „Ти нећеш да обновиш са том вештицом твој крвљу потписани пакт! Она мора да умре!“

Христијан Берг, снажни капетан, пребацио је преко рамена најтежи чекић из ковачнице. Њиме ће да смрска главу том чудовишту.

„Нећеш ти више ниједну душу од ње на поклон добити. А тебе, рогати ђаволе, тебе ћемо да положимо на наковањ, па ћемо онда по теби маљем да распаљемо. Док маљ лупа по теби, ми ћемо кљештима да те држимо. Научићемо ми тебе да опет пођеш у лов на душе кавалјера!“

Чупави гаравко је кукавица, то је стара прича, и изгледи да дође под удар великог чекића никако му се нису свидели. Он заустави Христијана Берга и упусти се у преговоре са кавалјерима.

„Уступам вам у идућој години свих седам поседа, кавалјери, узмите их, ето, све за себе, а мени уступите мајорицу!“

„Мислиш ли ти, да смо ми подлаци као што си ти!“ узвикну брат Јулиус. „Екеби и свих седам поседа ми ћемо, наравно, узети, а са мајорицом ти се сам снађи како знаш“.

„Шта каже Геста на то? Шта каже Геста?“ упита тихи Левенберг. При једној овако важној ствари ми морамо да чујемо његово мишљење. Чујмо Гесту!“

„Све је то бесмислица!“ изјави Геста Берлинг. „Кавалјери, немојте да дозволите да нас овај вуче за нос! Било шта било са нашим душама, али ја не пристајем да се по-

кажемо неблагодарне свиње и да се понашамо као битанге и издајце. Ја сам одвише дуго јео хлеб те мајорице, да би је сада оставио на цедилу".

„Онда, Геста, иди и ти с њом заједно до ђавола, кад ти прави задовољство! Али ми хоћемо да у Екебију сами господаримо".

„Јесте ли ви при себи, или сте и разум попили? Мислите ли ви да је то истина? Верујете ли ви да је ово заиста ђаво! Зар не видите, да је све ово само једна гнусна лаж?"

„Гле, гле, гле!" рече гарави. „Овај уопште не примећује да је на најбољем путу да доспе у пакао, а читавих седам година је провео у Екебију! Не примећује колико је већ забасао!"

„Не причај којешта, ти, матори. Ја сам ти сам помогао да се увучеш у пећ!"

„Али то никулико не мења ствар. Могу ја ипак зато да будем ђаво, као и сваки други. Да, да, Геста Берлинг! Ти си мени сигуран! Захваљујући нези мајорице, ти си постао за мене прави мастан залогај".

„Та жена је мене спасла", рече Геста. „Шта би без ње било од мене?"

„Гле, гле! Као да она није имала свој план кад вас је све довукла у Екеби. Ти можеш многе да намамиш у клопку, јер ти си многострано даровит. Покушао си једанпут да се ослободиш ње. Пристао си да ти поклони једну кућу, и постао си радник. Хтео си да сам свој хлеб зарађујеш. Сваког дана она је међутим у друштву лепих девојака пролазила поред твоје куће. Једног дана повела је Маријану Синклер. Кад си је ти видео, бацио си мотику и прегачу, и опет постао кавалер".

„Пут је водио поред моје куће, будало!"

„Добро, пут је заиста туда водио. Али доцније си отишао у Борг, постао си домаћи учитељ Хенриха Дона, и мало је још требало да постанеш зет грофице Мерте. Ко је крив што је млада грофица Еба Дона сазнала да си ти један рашчињен поп, и тако си добио корпу? Мајорица, мајорица је крива, Геста Берлинг! Она је хтела да те опет добије натраг".

„Којешта!" узврати Геста. „Еба Дона је убрзо затим умрла. Ја је ни иначе не бих добио".

Гарави чупавко приђе му сасвим близу, унесе му се у лице, и рече му шиштавим гласом:

„Умрла — јест, умрла је. Али је умрла добровољном смрћу — тебе ради. Убила се, то је она урадила, само теби нико није хтео да каже“.

„Морам да признам да ти улога ђавола добро лежи“, рече Геста.

„Мајорица је све то удесила, кажем ти. Она је хтела да те опет има у својој кући кавалера“.

Геста се гласно смејао.

„Ти си заиста првокласни ђаво!“ викну он што је могао јаче. „Зашто да и ми с тобом не склопимо савез! Ти би могао, ако хоћеш, да нам прибавиш свих седам добара“.

„Добро је што се не опиреш више својој сопственој срећи“.

Кавалџерима лакну. Они су се већ толико били навикли на Гесту да без њега ништа нису предузимали. Да он није пристајао, од целог савеза не би било ништа. А за сироте кавалџере није била мала ствар да постану власници седам ливница гвожђа.

„Пазите сад добро!“ рече Геста. „Ми ћемо узети седам ливница гвожђа, али само да би спасли душе, а не да би постали богати поседници који само броје паре и одмеравају гвожђе. Нећемо да будемо ђифте и завезане вреће, већ хоћемо да смо кавалџери, и да останемо кавалџери“.

„Све само зрневље чисте мудрости“ мрмљао је црни.

„Дакле, ако хоћеш да нам уступиш седам поседа на годину дана, добро, ми ћемо да их примимо, али упамти једно: ако ми у току тог времена учинимо ма шта што није у духу кавалџера, ма шта што би било корисно или паметно или подло, онда можеш на крају године да нас узмеш свих дванаест, а да ливнице гвожђа поклониш другом коме хоћеш“.

Паклени је трљао руке, топећи се од задовољства.

„Међутим, ако се будемо стално понашали како приличи правим кавалџерима,“ продужи Геста, „онда уопште више не смеш да склапаш никакав савез у вези са Ђекибијем, и у овој години нећеш добити никакву награду, ни од нас ни од мајорице.“

„То су тешки услови“, рече паклени. „Ах, драги Ге-

ста, бар једну душу могао би да ми оставиш, једну једину ситну душицу. Дај ми мајорицу. Зашто баш њу штитиш толико?"

„Ја не тргујем са таквом робом!“ дрекну Геста. „Али ако ти је баш стало до једне душе, онда узми старог Синтрама из Форса. Тај је зрео за пакао, ја ти то јемчим.

„Гле, гле, гле! Мило ми је да чујем“, рече црни, не трепнувши. Кавалјери или Синтрам — дакле једно против другог. То ће бити плодна година.“

И тако би потписан пакт крвљу из Гестиног малог прста, на црној хартији пакленог и са његовим гушчим пером.

Кад се то сврши, кавалјери ударише у клицање. Сва блаженства овог света уживаће у току једне целе године — а после, после ће се већ наћи неки излаз.

Они одгурнуше столице, ухватише се за руке у коло и почеше поамно да играју око казана са пуншом који је стојао наспред црног пода. У средини кола играо је паклени, ћипајући у вис што је више могао, и најзад сручи се, онако дуг, поред казана, нагну га и поче да пије.

За њим се баци на под Беренкројц, поред њега Геста Берлинг, и тако сви редом полегаше у круг око казана који пође од уста до уста. Казан би најзад тако снажно са стране ударен да се изврну, и сва његова врела лепљива течност изли се по овима који су лежали по поду.

Кад се кавалјери подигоше, пакленог је било нестало, само су његова златна обећања лебдела у њиховом сећању као блиставе круне.

БОЖИЋНА ГОЗБА

У Екебију сваке године мајорица Самцелиус приређује велику гозбу.

Она седи као домаћица за столом који је постављен за педесет званица. Седи она ту у сјају и раскоши. Ни трага од мале бундице, хаљине од домаће тканине и земљане луле. Свила сада шушти на њој, злато сија на њеним рукама и бисери хладе њен бели врат.

Али где су кавалери, где су они који су на црном поду ковачнице из бакарног казана напијали здравице новим власницима Екебија?

У углу крај пећи седе кавалери за одвојеним столом, за великом трпезом данас за њих нема места. Јела стижу за њихов сто доцкан и вина ретко, лепе даме не добацују им крадом погледе и нико не слуша Гестине досетке.

Кавалери изгледају као укроћена ждребад, као покисли петлови. Само један сат могли су да спавају прошле ноћи, па су се онда одвезли да присуствују јутарњој божјој служби, док су им звезде и факље осветљавале пут. Видели су како се пале божићне свећице, чули су божићне песме, и њихова лица добила су благ израз, као у деце. Заборавише прошлу ноћ у ковачници, као што се ружан сан заборавља.

Велика и моћна је мајорица од Екебија. Ко би се усудио да на њу руку дигне, ко би се усудио да уста отвори, да против ње нешто каже? Сигурно не јадни кавалери, који годинама већ једу њен хлеб и спавају под њеним кровом. Она их ставља да седе тамо где се њој допада, она може пред носом врата да им затвори ако хоће, и они нису чак

у стању ни да побегну од ње кад би хтели. Бог нека им буде у помоћи, јер далеко од Екебија не би могли да живе.

За великим столом влада добро расположење, тамо севају лепе очи Маријане Синклер и тамо одјекује звонки глас ведре грофице Дона.

А овамо, код кавалера, тишина. Зар не би било право да за истим столом са осталим гостима седе и они, који ће отићи у пакао мајорици за љубав? Овај сто у углу крај пећи — какво понижење! Као да они, кавалери, нису достојни да седе заједно са отменим гостима!

Мајорица се шепури за столом седећи сва поносна између грофа Дона и попе из Бробија. Кавалери, међутим, обесили главе, као деца која за казну стоје у углу. И полако, сећања на прошлу ноћ почињу у њима да се буде.

Као стидљив гост привлачи се добро расположење столу у углу крај пећи. Бес од прошле ноћи и завети прошле ноћи поново им се увлаче у свест. Истина брат Јулиус добаци снажном капетану Христијану Бергу да печене препелице које се баш служе за великим столом нису намењене за све госте, али ова његова упадица не изазва никакву веселост.

„Препелица нема довољно за све госте“, продужи он. „Ја знам колико их је било, ја сам их бројао. Али не брини се, капетане Христијане, то њу није збунило, она је наредила да се за нас чавке испеку.“

Усне пуковника Беренкројца развукоше се под наком-стрешеним брковима у усиљен осмејак, а Геста је изгледао као да мисли само на то кога ће да убије.

„Зар није свако јело довољно добро за овакве кавалере?“ упита он.

Најзад на мали сто стиже огромна чинија пуна дивних печених препелица.

Али капетана Христијана спопаде бес. Зар није он целог свог живота мрзео чавке, те одвратне крештаве птичурине? Његова мржња била је толико велика, да се он, у пркос потсмеху коме се излагао, често у јесен прерушивао у женско одело, само да би им се могао да привуче на пушкомет, кад у пољу кључају зрнелџе. Он им се прикрадао у пролеће, кад су се париле на оголелим пољима, и смрскавао их својом ловачком пушком. У лето је тра-

жии њихова гнезда и из њих избацивао голе младунце који су очајно пискали, или уништавао њихова јаја.

Сада он привуче к себи чинију са препелицама.

„Мислиш ли ти да их ја не познајем?“ дрекну он на слугу. „Мислиш ли ти, да чавке мора да креште, да бих ја знао да су оне то? Сто му громава, ко се то усуђује да капетану Христијану Бергу чавке понуди као печење? Сто му громава, кажем ја!“

Са тим речима, он поче да треска о зид једну препелицу за другом. Маст и сос прскали су у наоколо. Треснуте о зид, смрвљене птице су се котрљале по поду. Кавалери су тријумфовали.

Тада им допре до ушију гневан глас мајорице.

„Изаците га напоље!“ наређивала је она слугама.

Али слуге се не усудише да му приђу. Знали су добро ко је Христијан Берг, снажни капетан.

„Изаците га напоље!“

На те речи капетан устаде. Онако бесан да човека језа подиђе, он се устреми на мајорицу, као медвед који се, пошто је свршио с једним противником, устремљује на другог. Он приђе столу који је био постављен у виду потковице. Под се тресао под корацама циновског капетана. Он застаде према мајорици коју је још само сто од њега делио.

„Изаците га напоље!“ викну она још једном.

Он кипти од беса. Страшно је погледати његово на-мрштено чело, његове грубе, стиснуте песнице. То је прави цин. И гости и слуге дрхте, и не усуђују се да на њега спусте руку. Ко би се и усудио, кад сви виде, да је избе-зумљен од гнева?

Он стоји према мајорици и прети јој преко стола пеницом.

„Чавке сам треснуо о зид. Јесам ли имао право?“

„Капетане, вуци се напоље!“

„Ћути, женурачо! Капетану Христијану Бергу печене чавке нудити! Кад бих ја према теби поступио како заслужијеш по Богу и закону, онда бих те са свих твојих седам ђавола послао...

„До сто ђавола, капетане Христијане! Како се усуђу-јеш да псујеш преда мном! Овде псујем само ја!“

„Мислиш ли ти да се ја тебе бојим, вештицо? Мислиш ли ти да ја не знам како си дошла до твојих седам поседа?“

„Кушуј, капетане!“

„Кад је Алтрингер умро, он их је дао твој мужу, јер си ти била његова љубазница“.

„Кушуј, кажем ти!“

„Ето, таква си верна супруга ти била, Маргарето Самцелиус. Мајор је примио свих седам добара и препустио теби да њима упразљаш, као да ништа не зна. Ђаво је имао своје прсте у целој тој ствари. Али сада је дошао дан обрачуна, сада је свршено с тобом!“

Мајорица клону у столицу, бледа и сва уздрхтала. Онда необичним, тихим гласом, она потврди његове речи:

„Да, са мношћом је свршено, и то је твоје дело, капетане Христијане!“

Ове речи и тон којим их она изговори, учинише да џиновски капетан уздрхта, његово лице се згрчи и очи му се од страха напунише сузама.

„Ја сам пијан!“ поче да виче он. „Ја не знам шта говорим, ја ништа нисам казао. Ја сам за њу био само пас и роб, пас и роб био сам пуних четрдесет година, и ништа више! То је у истини Маргарета Целзинг којој сам ја целог живота предано служио. Ништа ружно нема о њој да се каже. Зар бих ја уопште могао да кажем нешто рђаво о лепој Маргарети Целзинг? Ја сам пас који чува њена врата, роб који носи њено бремене. Она може да ме бије, да ме ногама гази, али ви видите, ја ћутим и трпим. Четрдесет година сам је волео. Како бих могао ја о њој нешто ружно да кажем!“

То је био необичан приказ гледати како се он баци њој пред ноге, да је моли за милост. И пошто се она налазила с друге стране стола, он на коленима обилази око стола док доспе до ње. Ту пред њом он се повија до земље, љуби крајеве њене хаљине и роси под својим сузама.

Али недалеко од мајорице седи један омањи снажна тела човек. Он има чекињаву косу, мале зрикаве очи и истурену доњу вилицу. Личи на медведа. Један ћутљив човек је то, који гледа своја посла и не води туђу бригу. То је мајор Самцелиус.

Кад Христијан Берг изговори своје последње речи,

мајор се подиже, подиже се и мајорица, подиже се такође и свих педесет гостију. Жене плачу од страха пред оним што ће се десити. Људи се гледају збуњено, а пред ногама мајорице лежи капетан Христијан, љуби крајеве њене хаљине, док му сузе лију низ лице на под.

Широка, маљава рука мајорова полако се скупља у песницу и он је подиже у вис.

Али она прва проговори. Њен глас има један необичан, потмули звук.

„Ти си ме украо!“ узвикну она. „Дошао си као какав хајдук и одвео ме. Код куће су ме шибама и шамарима, глађу и претњама натерали да ти постанем жена. Поступила сам према теби онако како ти то заслужујеш“.

Мајорова широка песница стеже се још више. Мајорица стукну један корак. Онда продужи да говори:

„Жива јегуља мигољи се под ножем, жена присиљена на брак тражи љубавника. Хоћеш ли да ме бијеш због онога што се десило још пре двадесет година? Што ме онда ниси тукао? Зар не знаш више да је он у Екебију становао, а ми у Сје? Јеси ли заборавио, како нас је помагао у нашој немаштини? Ми смо се возили његовим колима, пили његово вино. Јесмо ли нешто крили од тебе? Нису ли његове слуге и нас служиле? И његово злато, зар није пунило и твоје џепове? Зар ниси примио свих седам његових поседа? Онда си ћутао и на све пристајао. Онда је требало да се покажеш човек, да, онда, Бернте Самцелиусел“

Мајор се окрете од ње и погледа присутне. На њиховим лицима он јасно прочита, да сви њој дају за право, и да сви верују да је он примио новац и имање да би ћутао.

„Ја ништа нисам знао!“ рече он и тресну ногом о под.

„Онда, хвала Богу, што сад знаш!“ прекиде га она оштрим гласом. „Чак сам се бојала да ћеш да умреш, а да ништа не сазнаш. Хвала Богу да сад знаш, ја сад могу с тобом отворено да говорим, с тобом који си ми био господар и тамничар. Онда знај, да сам ја припадала њему коме си ти мене украо. Сви који су ме оговарали, нека знају то“.

То је стара љубав која тријумфује у њеном гласу и блиста у њеним очима. Она гледа свог мужа који стоји пред

њом уздигнуте стиснуте песнице. Згражавање и презир чита на лицима свих педесет гостију око ње. Она осећа да је дошао последњи час њене моћи. Па ипак, она не може да не ликује што сме отворено да говори о најлепшим успоменама свог живота.

„Он је био човек, прави човек! А ко си био ти, да би имао право да се стављаш између нас? Нико није био њему раван. Он ми је даровао срећу, он ми је даровао имање и благостање. Мени је света успомена на њега”.

Мајор спусти уздигнуту песницу — сад је знао како ће најбоље да је казни.

„Напоље!” дрекну он. „Напоље из моје куће!”

Она се не маче с места.

Каваљери стоје, бледи у лицу, и буље један у другог. Све што је паклени прорекао, почиње да се испуњује. Сад увиђају какве све последице настају од тога, што савез са мајорицом није обновљен. Ако је све ово истина, онда је такође истина да она већ двадесет година шаље кавалјере у пакао, и да би се сигурно и с њима десило исто, кад би на њих дошао ред. О, проклета вештица!

„Напоље!” понови мајор. „На друму проси од сада за хлеб насушни! Више нећеш да трошиш његов новац и да уживаш на његовим добрима. Сад је свршено са мајорицом од Екебија. Оног дана када крочиш ногом у моју кућу, пребићу те!”

„Ти се усуђујеш да ме тераш из мога дома?”

„Ти немаш свог дома. Екеби мени припада.”

Мајорица се осети обесхрабрена. Она поче да се повлачи према вратима, док ју је он пратио у стопу.

„Ти, ти који си био несрећа мога живота”, поче она да се јада, „ти још имаш смелости да према мени овако поступаш?”

„Напоље, напоље се вуци!”

Она застаје, наслања се о врата, склапа руке и приноси их лицу. Мисли на своју мајку и мрмља пред собом: „Нека да Бог да се тебе одричу као што си се ти мене одрекла. Нека ти друм буде завичај, гроб постеља, угљарник огњиште. Проклетство моје мајке се дакле остварује, тако је значи морало да буде!”

Стари добри парох из Бробија и судија земаљског суда

из Мункеруда приступају мајору, и покушавају да га умире. Они му кажу, да би било најбоље да остави на миру све те старе размирице, да све остане по старом, и да се прошлост преда забораву. Он међутим стреса са својих рамена благе руке које су пружене да га умире. Опасно је сада њему приближити се, као малопре Христијану Бергу.

„То нису старе размирице!“ виче он. „Све до данас ја о томе нисам ништа знао. До сада ја нисам имао могућности да казним браколомници“.

На ове речи, мајорица се испрси, и осети поново своју стару срчаност.

„Ако ће ко да лети из ове куће, летећеш ти! Мислиш ли ти, да ћу ја теби да се покорим?“ рече она и одвоји се од врата.

Мајор не одговара ништа, али бодро мотри сваки њен покрет, готов да се послужи песницама, ако на други начин не може да је се отресе.

„Поштована господо“, виче она, „молим вас, помозите ми да овог човека вежемо и уклонимо, док не дође к себи! Предомислите се, господо, пре него што се покорим. Ја управљам целом привредом Екебија, а он по цео дан седи у јами за медведе и храни медведе. Помозите ми, добри пријатељи и суседи, помозите! Ако мене више нема, овде ће настати очајна беда. Сељак живи од тога што мени сече дрво у шуми и довлачи руду, угљар јер мени угаљ справља и скелеција, јер моје дрво превози преко језера. Ја им свима пружам зараду. Мислите ли ви да је овај овде у стању да моје дело настави? Кажем вам, ако мене отерате, отворићете широм врата страшној глади!“

Поново се многе руке пружају да помогну мајорици, поново благи гласови покушавају да делују на мајора помрљиво.

„Не“, одговори он, „даље од мене! Нашли сте се да браколомници помажете. Ја вам кажем, ако она сама не оде, узећу је на руке и однети медведима“.

На ове речи, испружене се руке спуштају.

Онда, у крајњој невољи, мајорица се обрати кавалјерима.

„Кавалјери, хоћете ли и ви мирно да гледате како ме из куће избацују? Јесам ли вас остављала зими на снегу да

се мрзнете, јесам ли вам ускраћивала да пијете до миле воље јако пиво и слатку ракију? Јесам ли тражила од вас накнаду или да одрадите за одело и храну коју сам вам давала? Зар код мене нисте били збринути као деца код мајке? Нису ли забаве и весела била овде ваш хлеб свакидашњи? Каваљери, не дозвољавајте овом човеку, који ме је унесрећио, да ме из моје куће овако избацује! Не дајте да од мене направи друмску просјакињу!"

Геста Берлинг се наже према једној лепој црномањастој девојци која је седела за великим столом.

„Ти си, Ана, пре пет година често долазила у Борг", рече он. „Да ли знаш да је мајорица причала Еби да сам ја рашчињен поп?"

„Геста, помози мајорици!" одговара она.

„Ти разумеш да хоћу прво да знам, да ли ме је она направила убицом".

„Ах, Геста, остави то. Помози јој ипак!"

„Видим да не желиш да ми одговориш. Дакле Синтрам је ипак истину говорио". И Геста се враћа кавалерима. Ни прстом не мрда да помогне мајорици.

Ах, зашто је мајорица посадила кавалере за засебним столом у углу крај пећи! Мисли од прошле ноћи оживеле су сада у њиховим мозгозима, и сада њихове очи севају гневом који није мањи од мајоровог. Зар не изгледа да све што сада гледају само потврђује оно што су доживели прошле ноћи?

„Види се да њен савез није обновљен", мрмљају они. Не, од ове озлојеђене, претећи расположене гомиле кавалера, мајорица не може никакву помоћ да очекује.

Она се зато опет враћа вратима и покрива лице рукама.

„Нека да Бог, да се тебе одричу, као што си се ти мене одрекла!" довикује она горко сама себи. „Нека друм буде твој дом, и јарак твоја постеља!"

Онда једну руку стави на кваку од врата, а другу претећи диже у вис:

„Запамтите ви који ме сада овако одгурујете! Запамтите да ће и ваш час ускоро доћи. Ви ћете се сада растурити и ваша ће места остати празна. Како ћете моћи да се одржите, кад нема мене да вас подупирем? Ти, Мелхиоре

Синклеру, ти који често својима показујеш колико ти је рука тешка, узми се у памет! Ти, попе из Бробија, страшни суд се ближи. Ти, госпођо Угла, пази на кућу, прети јој немаштина! Ви младе лепе жене, Елизабета Дона, Маргарета Синклер, Ана Стјернхек, мислите ли ви да сам ја једина која мора да бежи из своје куће? А ви, кавалери, пазите! Дићи ће се олуја, и ви ћете бити збрисани са лица земље. Ваше време је прошло. Ја се не јадам себе ради, већ вас ради, јер кад вихор зафијуче над вашим главама, ко ће моћи да му се одупре, кад мене нема? Ах, моје срце пуца од бола због толиких сиротих бедних људи! Ко ће им прибавити рада и зараде, кад мене више не буде било?"

Мајорица отвори врата, али тада капетан Христијан подиже главу и рече:

„Маргарето Целзинг, докле ћу овако да лежим крај твојих ногу? Хоћеш ли да ми опростиш, да бих могао да устанем и да се борим за тебе?"

Мајорица је у себи водила једну тешку борбу, јер она зна, ако му опрости, да ће он да устане и насрне на њеног мужа, и тако ће да направи убицом човека који ју је волео пуних четрдесет година.

„Теби да опростим?" узврати она. „Зар ниси ти крив целој мојој несрећи, Христијане? Врати се кавалерима и радуј се делу свом!"

И тако оде мајорица. Она оде мирно, али остави језу за собом. Она је пала, али и у понижењу које је претрпела, она није била без величине. Није се подавала сентименталности, али је и у старости ликовала над својом првом љубављу. Није се понижавала да нариче и сузе рони, кад је видела да је све изгубила, и није од страха стукнула ни пред извесношћу да лута друмовима са просјачким штапом у руци и џаком на леђима. Жалила је само јадне сељаке и ведре безбрижне људе на обалама Лефског Језера, сироте кавалере, и све друге које је штитила и бранила. Била је напуштена од свих, па ипак је имала толико снаге, да одбије свог последњег пријатеља, да га не би направила убицом.

Чудна жена била је то, жена велике снаге и полета. Такве као она не сретају се често.

Идућег дана мајор Самцелиус напусти Екеби и пресели

се у Сје које лежи сасвим близу велике ливнице гвожђа. У Алтринговом тестаменту, на основу кога је мајор добио свих седамседа, стоји кратко и јасно да ништа не сме да буде продато ни отуђено, већ после смрти мајорове има све да припадне његовој супрузи, или њиховом наследнику. Пошто због тога није могао да растури мрско му наследство, он огласи кавалјере за господаре, у уверењу да ће на тај начин најбоље да нашкоди и Екебију и свима осталим поседима.

Пошто нико није сумњао да је Синтрам радио по заповести сатане и да се све што је он обећао испунило не може боље бити, то и кавалјери беху чврсто уверени да ће се све што је у пакту предвиђено дословце испунити. Због тога су они били чврсто решени, да целе године не раде ништа што би било или мудро или корисно или подлачки, а сем тога беху потпуно уверени, да је мајорица једна опака вештица која им је радила о главама.

Стари филозоф, чика Еберхард, смејао им се због њиховог сујеверја. Међутим, нико није обраћао пажњу на то што он прича, јер су сви знали колико је тврдоглав у својим погледима на свет. Чак кад би горео усред пакла и гледао око себе ђаволе како му се смеју, он би ипак упорно доказивао, да ђаволи не постоје јер њихово постојање није могуће. Кажем вам, чика Еберхард био је велики филозоф.

Геста Берлинг не рече никоме ништа шта он мисли. Сигурно је само да је он сматрао да нема зашто мајорици да буде захвалан што га је довела у Екеби и направила кавалјером. Мислио је да је за њега боље да је мртав, него што га мучи сазнање да је крив за самоубиство Ебе Доне. Он не подиже руку да се свети мајорици, али је и не пружи да јој помогне. Није био у стању да учини ни једно ни друго.

Кавалјери су међутим уживали у власти и благостању. Дошао је Божић са својим банкетима и забавама, и њихова срца клицала су од радости. А што се тиче Гесте Берлинга, он ниједном цртом на лицу и ниједном речју не одаде какви све јади притискују његово срце.

ГЕСТА БЕРЛИНГ, ПОЕТА

Био је Божић и на Боргу требало је да се одржи бал.

У то време у замку Борг становао је млади гроф Дона који се тек био оженио једном лепом младицом. Хтео је зато да у старом грофовском замку буде бучно и весело.

Позиви за бал беху разаслати и у Екеби, али се показа да од свих који су тамо ове године проводили Божић, једино Геста Берлинг — „поета“, како је назван у позивници — би расположен да иде на бал.

И Борг и Екеби леже на Лефском Језеру, али на различитим обалама. Кад језеро није замрзнуто, возња од Екебија до Борга дуга је само две миље.

За ову свечаност сироти Геста би од старих кавалџера тако брижљиво опремљен, као да је краљевић који има част да заступа своје краљевство. Имао је потпуно нов фрак са блиставим дугмадима, уштиркану кравату а ла жабот, и лаковану обућу која је сијала од полирања. Носио је бунду од најфинијег бибера, а његову плаву коврџаву косу покривала је шубара од цебелина. По саоницама простреше медвеђу кожу са сребрним шапама, и упрегоше Дон Жуана који је био понос целе штале. Он звизну свом белом Танкреду и привуче преплетене узде. Крену на пут као тријумфатор, окружен раскоши и сјајем, он који је и иначе блистао својом телесном лепотом и својом многоструком, сјајном даровитошћу.

Он крену рано пре подне. Била је недеља, и кад је пролазио поред цркве у Бро, он чу како одјекује црквена песма. Онда скрену усамљеним шумским путем који је

водио у Бергу, где је тада становао капетан Угла код кога је намеравао да остане на ручку.

Берга није био дом богаташа. Глад је познавала пут у сламом покривену капетанску кућу, али он ипак би весело дочекао, забављао песмом и шалама као и други гости, и као и другима би му тешко кад је морао да иде.

Гесту Берлинга дочека на степеницама стара мамзел Улрика Дилнер која је била надлежна за кујну и предionicу. Она се поклони, и њени лажни увојци који су крашили њено мрко лице, покривено хиљадама бубуљица, заиграше од радости. Она уведе Гесту у салу, и одмах поче да прича о укућанима и о њиховом несигурном имовном стању.

Немаштина и брига стоје пред вратима, рече она. Берга доживљује тешка времена. Немају чак ни рен за усолено месо за ручак. Истина, Фердинанд и девојке упрегли су Дизу у саонице и одвезли се у Менкеруд да узајме рен. Капетан је поново отишао у шуму и вратиће се вероватно са каквим жилавим зецом, који док се испече потроши више масла него што сам вреди. То још и није тако зло, само да се капетан не врати са каквом очајном лисицом, тим најбеднијим створењем које је драги Бог створио, које не може да се употреби низашта било живо или мртво.

А милостива госпођа, да, милостива госпођа још спава. Лежи у кревету и по обичају чита романе. Анђелска душица, она није створена да се мучи и ради.

Не, да се мучи и ради, то су препустили њој овако старој, оседелој служећи толико година. Од јутра до мрака мора да је на ногама да би се домазлук некако скрпио. А то нимало није лако. Целе једне зиме нису у кући заиста имали никакво друго месо, сем једне медвеђе шунке. Нити она очекује неку велику награду за свој труд, досад никакву награду уопште није ни видела, али бар неће да је избаце из куће кад више не буде у стању да заслужије свој хлеб. У овој кући и према служавки се понашају пристојно и пријатељски, и она, стара Улрика, зна да ће јој бити приређена пристојна сахрана, само ако буду имали новац да купе сандук.

„Јер Бог зна шта ће све да буде!“ узвикну она трља-

јући кецељом очи које су колутале. Зли великопоседник Синтрам може да нам узме све што имамо, јер му дугујемо паре. Истина, Фердинанд се верио са богатом Аном Стјернхек, али она више не мари за њега, просто не мари. И шта ће на крају да буде од наше три краве, од наших девет коња, од наших веселих младих госпођица које само трче од једног бала до другог, од наших сасушених њива на којима уопште ништа не роди, од нашег доброг Фердинанда од кога никад човек неће да постане! Шта ће уопште да буде од ове куће, у којој су сви задовољни кад нема ништа да раде!"

У међувремену дође и подне, и укућани почеше да се искупљају. Добри Фердинанд, мезимче целе породице, и веселе ћерке стигоше са позајмљеним реном. Капетан дође освежен ловом и купањем у једној рупи залеђеног језера. Он отвори прозор да би имао чист ваздух, и стиште топло руку Гести Берлингу. Дође и милостива госпођа обучена у свилу, са широким чипкама које су падале преко руке коју она милостиво пружи Гести да је пољуби. Сви поздравише Гесту озарени радошћу и одмах ударише у шалу и весеље. Упиташе га кроз смех: „Како живите у Екебију, како се човек осећа у тој обећаној земљи?"

„Тамо тече све мед и млеко“, одговарао је он. „Извлачимо гвожђе из брда и увлачимо вино у наше подруме. Њиве нам доносе злато, тиме позлађујемо беду живота, обарамо шуме и од њиховог дрвета правимо куглане и куће за уживање“.

Госпођа Угла се сањалачки осмехивала слушајући Гестин одговор, и са њених усана откиде се само једна једина реч: „Поета!"

„Многе грехове имам на души“, узврати он, „али никад у животу ниједан стих нисам написао“.

„Али ти си, Геста, песник у пркос томе, и надимка не смеш да се одричеш. Ти си у животу проживео више поезије, него што је иједан песник успео да напише“.

Госпођа Угла му је доцније са мајчином нежношћу говорила о његовом проћерданом животу.

„Надам се да ћу још доживети да видим како си постао човек на свом месту“, рече она. Њему би мило што га подстиче да иде напред ова умиљата жена, која је тако

верна пријатељица, и чије велико и топло срце гори од љубави за велика дела.

Кад је весели ручак био завршен, кад би поједена и говедина с реном и купус и уштипци, и кад им Геста натера сузе на очи од смеха, причајући им о мајору, мајорици и пароху из Бробија, тада баш се зачуше прапорци у дворишту, и одмах затим зли Синтрам упаде у собу.

Сијао је од задовољства од главе до пете. Млатарао је својим дугим рукама и правио гримасе; видело се одмах да је био пун нерадосних вести.

„Јесте ли чули?“ упита злонамерни, „јесте ли већ чули, да је данас у Сватјерској цркви објављена претстојећа женидба између Ане Стјернхек и богатог Далберга? Она мора да је забсравила да је верена са Фердинандом.“

Они о томе нису имали ни појма. Уплашише се и осетише потиштеност.

У мислима су већ гледали како им пљачкају њихов дом, да би били плаћени дугови злом човеку. Видели су како им продају њихове омиљене коње и исто им тако мио стари намештај, наследство из родитељске куће госпође Угле. Видели су крај њиховог веселог живота са вожњама од једног бала до другог. Медвеђа шунка опет ће важити за послатицу на њиховом столу, и младеж ће морати да иде да служи туђим људима.

Госпођа Угла узме да глади по коси свог сина да би га утешила и да би му још једном пружиала да осети сву њену безграничну љубав.

Али ту међу њима је седео Геста Берлинг, и њему, неодољивом, струјали су кроз главу безбројни планови.

„Чујте!“ узвикну он. „Још није време да се нариче. Целу ту ствар је замесила попадија из Свартсјеа. Откад станује код ње, Ана је потпуно под њеним утицајем. Она ју је наговорила да напусти Фердинанда и да узме старог Далберга, али они још нису заручени, и из тога уопште неће ништа да буде. Идем сада у Борг и тамо ћу да нађем Ану. Говорићу с њом, удесићу већ да више неће моћи да види ни онај поповски пар, ни свог вереника. Довешћу је овде да преноћи, тако ће и стари Далберг изгубити сваку вољу да и даље буде вереник“.

Тако и би. Геста се одвезе у Борг сам, без веселих

госпођица, али праћен најтоплијим жељама свих укућана. А Синтрам који је ликовао што ће стари Далберг да буде насамарен, одлучи да остане на поседу и да сачека да се Геста врати са неверницом. У једном наступу благонаклоности, он га чак огрте својим путничким пледом који је био поклон лично од мамзел Улрике.

Госпођа Угла га испрати до степеница, држећи у рукама три књиге у црвеним корицама.

„Узми их“, рече она Гести који је већ седео у саоницама, „узми их и чувај их за случај да ти срећа не буде наклоњена. То је „Корина“, „Корина“ госпође де Стал. Ја не бих хтела да падне у руке судском извршитељу, кад буду ствари пописиване“.

„Ја увек имам срећу“.

„Ах, Геста, Геста!“ рече она, гладећи га по коси. „Ти великану и слабићу међу људима! Докле ћеш да мислиш да је срећа свих јадника у твојим рукама!“

Опет је Геста летео друмовима, вучен као вихор од црног Дон Жуана, док је бели Танкред јурио за саоницама. Свест о претстојећем подвигу озаравала је његову душу радошћу. Осећао се близак Богу. Пут је водио у Свартсје поред пароксијског дома. Он застаде и упита да ли сме да повезе на бал Ану Стјернхек. Одговор је био потврдан. У саонице се попе једна лепа, својеглава девојка. Ко се не би радо возио саоницама кад је у њих упрегнут црни Дон Жуан!

На почетку, обоје млади беху ћутљиви, али онда поче разговор пркосан, какав само младићска надменост може да води.

„Јеси ли чуо, Геста, шта је парох данас у цркви објавио?“

„Је ли рекао да си ти најлепша девојка од Лефског Језера до Клар-Елфа?“

„Ти си, Геста, глуп. Сви људи то знају и без тога. Него, он је саопштио да предстоји моја веридба са старим Далбергом.“

„Тако ми Бога, да сам то знао не бих те звао да седиш поред мене у саоницама! Можеш у то да будеш сигурна.“

Надмена наследница одговори:

„Ја бих ваљда и без Гесте Берлинга могла да одем у Борг“.

„Заиста је штета за тебе, Ана, што немаш ни оца ни мајке“, рече Геста замишљено. „Зато си таква каква си, и зато човек не сме о теби одвише строго да суди“.

„Још је много већа штета што ми то ниси раније рекао. Тада бих се с другим возила у Борг“.

„Попадија је истог мишљења као и ја, наиме да ти је потребан муж који ће ти уједно и оца заменити, иначе те сигурно не би везивала за тог старкељу“.

„Попадија нема никакве везе с тим“.

„Побогу, ниси ти ваљда сама изабрала себи тако лепог човека!“

„Бар ме не узима због новца“.

„Не, старци жуде само за плавим очима и руменим обрашчићима, као што им и приличи“.

„Ах, Геста, требало би да те је срамота што тако говориш!“

„Помисли само да нећеш смети више да се дружиш са младим светом. Игранкама и забавама имаш да кажеш збогом за увек. Твоје је место на удобном дивану у углу — или ћеш можда радије да ређаш карте са старим Далбергом?“

Онда ућуташе, и тако осташе да седе ћутећи једно поред другог, док уз стрми брег не доспеше до Борга.

„Хвала ти што си био љубазан да ме повезеш. Неће ми се скоро десити да се опет возим са Гестом Берлингом“.

„Захваљујем најлепше! Ја познајем још неког који не може да се накаје што се с тобом возио на бал“.

Мало снисходљивије него обично, пркосна лепотица уђе у салу за играње и погледом премери сакупљене госте.

Пре свих она угледа малог ћелавог Далберга како стоји поред високог, витког, плавокосог Гесте Берлинга. Највише би волела, кад би могла обојицу да избаци кроз врата. Њен вереник јој приђе и понуди јој да играју, али га она дочека са ироничним чуђењем.

„Игра ти се? Нисам богами знала да и ти играш!“

Младе девојке приђоше да јој честитају.

„Немојте, децо, да се претварате! Ви сигурно не верујете да неко може да се заљуби у старог Далберга, али он је богат и ја сам богата, и тако се слажемо“.

Приђоше и старе даме да јој стисну белу руку и да јој говоре о највећој срећи која постоји за једну жену.

„Честитајте попадији“, одговараше она, „она се више радује него ја“.

А тамо је стојао Геста Берлинг, весели кавалер, и сви су га радосно поздрављали и радовали се његовом ведром смеху и његовим забавним речима које су падале као златни прах по сивој једноликости живота. Ана га таквог као вечерас још никад није видела. Он није био никакав одбачени и презрени, никакав комедијант без крова над главом, већ краљ међу људима, прави рођени краљ.

Он и остали млади људи направише заверу против ње. Даће јој времена да увиди колико је од ње било непромишљено што је своје лепо лице и своје велико богатство бацила у наручје једног старца. И тако је оставише да седи пуних десет игара.

Она је киптела од беса.

Кад једанаеста игра поче, приђе јој и понуди се да игра један од гостију, најбезначајнији међу безначајнима, с којим ниједна од младих девојака није хтела да игра.

„Хвала лепо, имала сам задовољно“, рече она.

Тада пређоше на друштвене игре. Младе девојке поређаше се једна до друге, и онда осудише сваку да пољуби оног који јој је најмилији. Са осмехом на уснама, све су очекивале да виде призор, како лепа и поносна Ана љуби старог Далберга. Она се међутим подиже, горда у својој срџби, и узвикну:

„Више бих волела да опалим шамар онеме кога најмање трпим!“

Тренутак доцније, Гестин образ забриде под њеном чврстом руком. Он поцрвене као рак, дограби је за руку, чврсто је држаше један тренутак и онда јој шапну:

„Чекај ме кроз пола сата доле, у црвеној сали!“

Његове плаве очи блиставо су је гледале и обвијале у своје мађиске замке. Она осећаше да мора да се пови-
нује.

Доле у црвеној сали, она га дочека гордо и са прекорним речима:

„Шта се уопште тиче Гесте Берлинга с ким ћу ја да се венчам?“

Он не нађе ниједну љубазну реч да јој каже, а учини му се такође да још није тренутак да јој помиње Фердинанда.

„Ја налазим да то што си морала да преседиш десет игара, није била велика казна. Ти мислиш да можеш слободно да кршиш завете и дату реч. Да је казну смишљао неки бољи човек него што сам ја, ти би горе прошла“.

„Шта сам ја теби учинила, и свима вама, да ме на миру не остављате? Само ме због мог богатства прогони-те! Бацићу све паре у Лефско Језеро, па нека их пеца ко хоће“.

Она покри лице рукама, и заплака од јада.

Гестино песничко срце се разнежи. Он се застиде због своје грубости, и његов глас постаде топал.

„Ах, опрости ми, девојко мала! Опрости јадном Гести Берлингу! Па ти знаш да нико не осврће главу на то шта једна скитница говори или ради. Нико не плаче због његове срдбе. То је као кад би неко плакао због тога што га боцка бува. Било је све бесмислено, признајем, али сам хтео да спречим, да падне у руке једном старцу наша најлепша и најбогатија девојка. И ето, ништа нисам постигао, сем што сам теби покварио расположење“.

Он седе поред ње на диван. Полако обви руку око њеног струка, да би је утешио нежном пажњом. Она се није противила. Она се приби уз њега, обгрли га рукама око врата и плакаше, наслонивши своју лепу главу на његове груди.

Ах, песнице, ти великану и слабићу међу људима! Није требало да се око твога врата савију ове беле руке!

„Да сам то знала, никад не бих изабрала старог, али тек вечерас ја сам те истински упознала, и сада знам да нико није као ти!“

Његове бледе усне промрмљаше једну реч:

„Фердинанд!“

Она га уђутка пољупцем.

„Он је нико и ништа! Ти си ми све и сва. Бићу ти верна до гроба!“

„Ја сам Геста Берлинг“, рече он потиштено, „са мнош не можеш да се венчаш“.

„Ја те волим, тебе првог међу свим људима! Ти не треба ништа да радиш, не мораш ништа да будеш. Ти си рођени краљ!“

У њему се узбуди песничка крв. Она је била лепа и омамљива у својој љубави. Он је притиште на груди.

„Ако хоћеш да будеш моја, онда не можеш више да станујеш код попадије. Пођи ноћас са мнош за Екеби, где ћу ја умети да те чувам, док не будемо могли да се венчамо“.

То је била једна заносна вожња у оној ноћи. Они се покорише закону љубазе и пустише да их Дон Жуан носи. Шкрипа снега под саоницама потсећала је на јадање превареног. Али шта се све то њих тицало! Она је држала своје руке обавијене око његовог врата, а он јој је, погнут над њом, шапутао у уво:

„Има ли већег блаженства од украдене среће?“

Објављивање њене веридбе са Далбергом — шта то уопште може да значи за њих! А гнев људи? Геста Берлинг је веровао у судбину. Судбина је била јача од њих, против судбине нико не може да се бори. Да су звезде биле свеће које су припаљене за њену свадбу, и да су Дон Жуанови прапорци били црквена звона која позивају људе на њено венчање са Далбергом — она би ипак морала да бежи са Гестом Берлингом. Толика је моћ судбине.

Они прођоше срећно поред парохиског дома у Мункеруду. Имали су да пређу још пола миље до Берге, и одатле још пола миље до Екебија. Пут је водио поред шуме, десно од њих лежала су мрачна брда, а лево дуга бела долина.

Тада дојури Танкред, сав задихан. Јурио је као да целом дужином лежи по земљи. Цичећи од страха, он ускочи у саонице и сакри се испод Аиних ногу.

Дон Жуан стукну за тренутак, па онда јурну у галоп.

„Вуци!“ рече Геста Берлинг.

Они видеше дугу сиву пругу како се покреће ивицом шуме. Било их је најмање дванаест.

Ана се не уплаши. Дан је био тако пун доживљаја, па је и ноћ обећавала да не изостане за даном. Јурити бесно преко снежних поља, пркосећи дивљим животињама и људима — то је био живот!

Гести излете једна псовка из уста, он се наже напред и оштро ошину Дон Жуана бичем.

„Је ли те страх?“ упита он. „Они су ухватили пречи пут и престићи ће нас тамо, где друм прави завијутак“.

Дон Жуан је галопирао, као да се трка са шумским зверима, а Танкред је урлао од беса и страха. Они стигоше до кривине заједно с вуцима, и Геста ошину бичем првог који насрну.

„Ах, Дон Жуане, срчани коњићу мој, како би ти лако умакао овим курјацима, да не мораш да вучеш људе за собом!“

Позади, на саоницама, они везаше чврсто зелени путнички плед. Вуци посташе неповерљиви и једно време се мало удаљише. Али кад се опет ослободише, један од њих скочи на саонице исплажена језика и отворених чељусти. Тада Геста узе „Корину“ мадам де Стал и баца му у уста.

Поново су могли за тренутак да одахну, док су зверови кидали свој плен, али поново осетише трзање, кад вуци почеше да кидају зубима зелени путнички плед, и кратко крклање звери допре до њихових ушију. Знали су, да све до Берге неће проћи ни поред једног људског огњишта, али Гести је изгледало још страшније него смрт, ако мора да погледа у очи ономе кога је преварио. Увиђао је исто тако, да ће и коњ да се премори, па шта ће онда од њих да буде?

Најзад се на ивици шуме указа кућа на поседу Берга. Свеће су гореле у прозорима. Геста је знао врло добро коме су оне намењене.

Сада се и вуци разбегоше, уплашени од близине људског насеља, и Геста протера саонице поред Берге. Међутим, он не оде даље од места на коме се пут губио у шуму; ту угледа пред собом суру гомилу — вуци су га чекали.

„Хајдемо натраг у парохијски дом, попадији. Рећи ћемо, да смо се провозали мало по звезданој ноћи. Ово се неће добро свршити“.

Дон Жуан окрете натраг, али у идућем тренутку већ

саонице беху опкољене вуцима. Суре звери вијале су око њих, бели зуби су им сијали у разјапљеним чељустима, и очи су им светлеле као жеравице. Урликали су од крвожедности и глади. Блиставо бели зуби били су спремни да се зарију у меко људско месо. Вуци су скакали на Дон Жуана и висили на аму. Ана је размишљала, да ли ће звери да је пождеру са кожом и косом или ће ипак нешто од њих да преостане, и да ли ће идућег јутра људи да нађу њихове оглодане кости у изгаженом, крвавом снегу?

„У питању су наши животи!“ рече она, и зграби Танкреда за врат.

„Остави то, ништа нам неће помоћи! Вуци нису због једног пса ове ноћи кренули у хајку“.

Са тим речима Геста стиже до Берге, али га вуци прогањашу до самих степеница куће, тако да је бичем морао да их растерује.

„Ана“, рече он, кад се зауставише на степеницама, „Бог није хтео друкчије! Сад мораш да правиш љубазно лице, ако си девојка за какву сам те држао, јеси ли разумела?“

Унутра су чули звуку прапораца и изиђоше напоље.

„Он ју је довео!“ повикаше у глас. „Он ју је довео! Живео Геста Берлинг!“ И гости су се тетурали од једног загрљаја у други.

Много није било распитивано. Ноћ је већ била у велико, путници су били преморени од опасне возње коју су имали, и био им је потребан одмор. Било је главно, да је Ана дошла.

Све је било у реду, само су ишчезли „Корина“ и зелени путнички плед, драгоцени поклон мамзел Улрике.

Сви су у кући спавали. Тада се диже Геста, обуче се и полако се извуче напоље. Он неприметно изведе из штале Дон Жуана, упрегну га у саонице и спреми се да се изгуби. Из куће, међутим, изиђе Ана Стјернхек.

„Чула сам кад си изишао. Онда сам се и ја дигла. Готова сам да путујем с тобом“.

Он јој приђе и узме је за руку.

„Зар ти још није јасно? Немогуће је то што хоћеш! Неће Бог! Чуј ме и покушај да ме разумеш. Овде сам да-

нас био на ручку, и видео сам како се јадају због твог неверства. Онда сам отишао у Борг да бих те вратио Фердинанду. Али ја сам само једна бедна пропалица, и никад ништа друго нећу ни да будем. Изневерио сам га и за себе те задржао. Овде је једна стара жена која још верује, да ће од мене постати човек. И према њој сам нечасно поступио. Овде је још једна сирота старица, која је готова да се мрзне и да гладује само да би међу пријатељима могла да умре, а ја сам умало хтео да је изручим на милост и немилост злом Синтраму. Ти си тако лепа, и грех је био сладак. Завести Гесту Берлинга нимало није било тешко.

„Ах, само кад помислим, какав сам очајни покварењак! Знам добро колико ови унутра воле свој дом, па ипак умало што нисам дозволио да им га опљачкају. Због тебе био сам на све заборавио. Ти си била тако дивна у твојој љубави. Али сад, Ана, сад, кад сам видео колика је њихова радост што си ти дошла, сад нећу да те од њих украдем. О, љубави моја! Онај горе игра се с нама! Дошло је време, да морамо да се повинујемо његовим упутствима. Обећај ми, да ћеш од данас мирно носити крст твоје судбине! Сви се они тамо у тебе уздају. Обећај ми, да ћеш да останеш код њих, и да ћеш им бити утеха и помоћ! Ако ме волиш, ако хоћеш да олакшаш моју горку судбу, онда ми то обећај! Љубави моја, да ли је твоје срце тако велико, да може да поднесе толико самопрегора и да притом остане насмејано?“

Она са пуно одушевљења показује готовост да се жртвује.

„Биће тако, као што ти хоћеш — жртвоваћу се и смејаћу се притом!“

Она се осмехивала тужно.

„Догод будем волела тебе, волећу и све тамо унутра“.

„Сад тек видим, каква си ти девојка! Тешко је од тебе се растати“.

„Збогом, Геста! Нека ти је Бог у помоћи! Моја љубав не треба да те на грех наводи“.

Она се окрете да оде. Он пође за њом.

„Да ли ћеш брзо да ме заборавиш?“

„Хајде, Геста, путуј! Ми смо само људи“.

Он уђе у саонице, али се она још једном врати.

„Мислиш ли на вукове?“

„Помислио сам заиста на њих. Али они су постигли што су хтели. Ја за њих ове ноћи нисам више занимљив“.

Он још једанпут испружи руке према њој, али Дон Жуан постаде нестрпљив и крену. Он не узе узде, већ нагнут преко наслона саоница гледаше за њом. Онда, тако повијен, поче да плаче као очајник.

„Имао сам срећу у рукама, па сам је одгурнуо. Зашто је нисам задржао?“

Ах, Геста Берлинг! Ти великану и слабићу међу људима!

LA CASNUSNA

Парипе мој, парипе! Ти стари, што пасеш сада везан на ливади, сећаш ли се своје младости?

Сећаш ли се добрих дана и мегдана, храбри парипе. Јездио си као на крилима ношен, твоја грива лепршала је као пламенови ветром развејани, крв и пена лепили су твоје црне сапи. Попришта су тутњала под твојим копитама, кад си се по њима џилитао са уздом златом оперваженом. Дрхтао си од усхићености, срчани парипе. Ах, како си био диван, некад.

Сиви сумрак спустио се на кућу кавалера. У великој соби стоје поред зидова њихови црвено обојени ковчези, а у углу висе извешана празнична одела. Одблесак ватре у камину пада на бело окречене зидове и жуте коцкасте завесе, које скривају удубљења у зиду у којима су смештене постеље. Соба кавалера није никаква краљевска одаја, ни сарај.

Али у соби звучи виолина Лилиенкроне. Док сумрак пада, он свира ла кахуху. Њу и само њу.

Искидајте му струне, скршите му гудало! Зашто свира ту проклету игру? Зашто је свира баш сада, кад Ернеклу, потпоручник лежи у постељи у страшним боловима, сав укочен од ишијаса, и не може да се мрдне? Не, ако не престане, истргните му виолину из руке, и тресните је о зид!

Ла кахуха, маестро, зар је то за нас? Зар је могућно њу играти међу уским зидовима, прљавим и поцрнелим од

дима, и под овим ниским кровом? Тешко теби што је сада свираш!

Женска тела која подрхтавају под притиском вреле крви, мале гараве руке које одгурују лонце са варивом да би дограбиле кастањете, голе ножице под сукњама са задигнутим крајевима, двориште са плочником од мермера, цигани који чуче на поду са гајдама и даирама, маварске аркаде, месечина и црне очи — маестро, имаш ли све то? Иначе боље не гуди!

Кавалери суше крај ватре своја мокра одела. Могу ли они да играју у њиховим високим, гвожђем поткованим чизмама, са ђоновима с палца дебелим? Цео дан су газили по снегу до рамена високом, само да би ушли у траг медведу. Мислиш ли ти да могу да играју у овим мокрым, грубим оделима, и ваљда са чупавим медом као дамом?

Вечерње небо посуто звездама, црвене руже у црним женским косама, опојна топлина вечерњег ваздуха, урођена грациозност покрета, љубав, љубав која се са земље узвија, са неба веје и у ваздуху трепери — маестро, можеш ли све то да нам дочараш? Зашто нас иначе присиљаваш, да чезнемо за свим тим?

Ти неумољиви, зашто трубиш привезаном парипу бојни звук? Рутгер од Ернеклуа лежи болан од ишијаса, као прикован за постељу. Поштеди га патњи да оживљује лепе успомене! И он је носио сомбреро и шарену мараму на глави, и он је носио, маестро, јелек од сомота и нож за појасом. Поштеди старог Ернеклуа, маестро!

Али Лилиенкрона свира ла кахуху, и увек изнова само ла кахуху. А Ернеклу пати, као што пати љубавник који гледа како ластавица лети ка далеком дому његове љубљене, и као што пати жеђу морен јелен, кога ловци гоне поред свежег извора.

Лилиенкрона спусти за тренутак виолину с рамена.

„Потпоручниче, сећаш ли се лепе Розалије од Бергера?“

Ернеклу се оте једна тешка псовка.

„Сва је била као ватра. Трептала је кад игра, као дијамант на врху гудала. Ти се ње сигурно сећаш још из позоришта у Карлстаду? Ми смо се с њом упознали још тада кад смо били млади, сећаш ли се, потпоручниче?“

Да ли се потпоручник тога још сећао? Она је била мала и дивља и варнице су сипале из њених очију. Како је она ла кахуху играла. Сви младићи у Карлстаду од ње су учили да играју ту игру и да ударају у кастањете. На балу код земаљског саветника играли су ла кахуху она и потпоручник, обоје у шпанским националним костимима. А он је играо онако, како играју под смоквиним дрвећем и платанима — као прави Шпанац.

Нико у целом Вермланду није умео да игра ла кахуху тако као он. Нико осим њега није умео да је игра тако, да би било вредно о томе говорити. Каквог је кавалера Вермланд изгубио кад му је ишијас укочио ноге и руке и око зглобова се створили велики чворови! Какав је кавалер био то, тако леп, тако витак, прави витез! „Лепи Ернеклу“, тако су га звале младе девојке које су се због њега на цео живот међу собом завађале.

А Лилиенкрона почиње изнова да свира ла кахуху, стално само њу, и Ернеклу се преноси у стара добра времена.

Ту стоји он, ту стоји она — Розалија од Бергера! Малопре још били су сами у гардероби. Она је Шпањолка, он Шпанац. Дозволила му је да је пољуби, али само обазриво, јер се плашила његових обојених бркова. Сад играју. Ах, тако се игра под смоквиним дрвећем и платанима! Она се повлачи, он јој се примиче, он је смео, она поносна, он је увређен, она га примамљује. И кад на крају он пада на колена и она му се баца у наручја, цела сала дише једним дахом, дахом усхићења.

Шпанац је био он, правцати Шпанац!

Баш кад је свирана ова фигура коју сад слуша, он се био повио напред, раширених руку, истуреном ногом, лебдећи на прстима. Колико грациозности! Требало га је таквог у мрамору исклесати.

Он ни сам не зна како, али његова се нога спусти с постеље, он се усправља, нагиње се напред, шири руке, пуцка прстима, и хоће да се њиха на поду, као у старе дане кад је носио тако тесне ципеле, да је морао да потсеца доњи део чарапа, да би могао да их обуче.

„Браво, Ернеклу! Браво, Лилиенкрона! Врати му свирком животну снагу!“

Али нога откажа послушност, он није могао да стоји на прстима. Једном ногом зацупка неколико пута, и то је било све. Опет паде у кревет.

Лепи сењоре, ви сте оматорили. Лепој сењорити се можда исто десило?

Само вечито млади гитаноси играју ла кахуху под платанима Гранаде. Они су вечито млади као руже, јер се сваког пролећа изнова јављају.

Дакле, дошло је време да се струне покидају?

Не, свирај Лилиенкрона, свирај ла кахуху, увек изнова ла кахуху! Учи нас који смо овде у кући кавалџера, ма да смо отромили и удови нам нису више еластични, учи нас да у срцу увек исти останемо — увек Шпанци!

Парипе мој, парипе! Кажу да волиш кад ти труба галоп затруби, ма да ти нога кржави док је трзаш из уза у које си спутан!

БАЛ У ЕКЕБИЈУ

О, ви жене минулих времена! Причати о вама, то је као причати о небеском царству: ваша лепота озаравала је живот! Вечито младе, вечито лепе биле сте ви, благе као очи мајке која своје мезимче гледа. Нежне, као младе верице припијале сте се ви уз ваше мужеве. Никада гнев није уздрхтао ваш глас, никада се ваше чело није набрало, и никада ваша мека рука није била груба или тврда. Ви чедне светице! Као украсни стубови стојале сте ви у храму вашег дома. Измирна и молитве вама су посвећиване, кроз вас љубав је чуда стварала и око ваших глава поезија је исплела златно-блиставе венце славе.

О, ви жене минулих времена, ова прича описате сада, како је једна од вас Гести Берлингу поклонила своју љубав.

Четрнаест дана после бала у Боргу, би приређена свечаност с игранком у Екебију. То је био бал! Старци и бабе осећали су се подмлађени, смејали се и радовали, само кад би о њему почели да говоре.

Кавалери у оно време беху једини господари Екебија. Мајорица је са просјачким штапом лутала друмовима, а мајор је становао у Сје. Он чак није ни био на балу, јер је у Сје владала зараза великих богиња, па се плашио да не пренесе ову опаку болест.

Колико је обиље уживања било садржано у тих два-наест часова, од пуцња запушача на првој флаши отвореној за столом, па до последњег звука музике, дуго пошто је поноћ већ била минула! У понор времена утонуше ови ловором овенчани часови, у којима је радост бујала уз

рујна вина и најукуснија јела, уз најдивнију музику, најдуховитије позоришне приказе и најлепше живе слике. Утонуше они са вртоглавицом од најдивљијих игара. Где је уопште под био тако углачан, кавалјери тако галантни и жене тако лепе!

Да, ви жене минулих времена! Сале у Екебију врвеле су од најлепших међу вама. Ту је млада грофица Дона, неуслијено ведре, увек готова да игра и да се забавља као што приличи њеним двадесетим годинама, ту су три лепе ћерке земаљског саветника из Мункеруда и веселе госпође из Берге, ту је Ана Стјернхек, хиљаду пута лепша него раније, са својом благом сетом која јој је остала од оне ноћи кад су је вуци прогонили, ту су и многе друге које још нису заборављене али које ће то ускоро бити, ту је такође и лепа Маријана Синклер.

Она, надалеко чувена, која је блистала на краљевском двору, она која је била средиште пажње у грофовским замцима, краљица лепоте која је вођена по земљи и свуда дочекивана са одушевљењем, она која је палила искру љубави где год би се појавила, ето та Маријана Синклер била је милостива да се појави на свечаности коју су приредили кавалјери.

Част Вермланда сијала је у оно време, високо држана од многих поносних имена. Весела деца ове лепе земље имала су много чиме да се поносе, али кад год су набрајали своје драгоцености, никад нису пропуштали да помену и име Маријане Синклер.

Глас о њеним успесима одјекивао је целом земљом. Говорило се о грофовским крунама које су над њену главу надношене, о милионима који су јој пред ноге простирани, о мачевима којима су јој поздрави махани и песничким венцима који су њој у славу плетени.

А она није била само лепа, већ и духовита и начитана. Најбољи њени савременици радо су се упуштали с њом у разговоре. Она сама није била списатељица, али многе њене мисли којима је инспирисала своје поетичне пријатеље, васкрсавале су у песмама.

У Вермланду, земљи медведа, она је ретко боравила. Живот је проводила у путовању. Њен отац, богати Мелхиор Синклер, седео је са женом дома у Бјерну, а Маријану је

слао у госте својим богатим пријатељима у великим градовима или раскошним замцима. Он је налазио задовољство у томе да прича, колико је новаца на њу потрошио, и њих обоје остарелих живели су срећно под сјајем којим је зрачио живот њихове ћерке.

Њен живот био је живот пун уживања и тријумфа. Ваздух око ње одисао је љубављу, љубав је била њена светлост, њено сунце, љубав њен хлеб насушни.

Често, врло често, и она је сама волела, али никад пламен љубави није у њој довољно дуго и снажно пламсао, да би на њему били исковани окови који би је на цео живот везали.

„Чекам на љубав која ће доћи као неумољиви освајач“, рекла би она кад је о томе разговарала. „До сада, она није прескочила ниједан бедем ни препливала иједан водени опкоп. Чекам на неодољиву љубав која ће ме отети од мене саме. Хоћу да је тако снажно у себи осећам, да сама морам од ње да дрхтим. За сада још, познајем само љубав којој се мој разум потсмехује“.

У њеном присуству, речи су досбијале крила и вино ватру. Њена пламена душа давала је полета музици, и игра је добијала више заноса чим би њена мала ножица додирнула под на коме се играло. Она је тријумфовала у живим сликама, она је уливала дух позоришним комадима, њене усне...

Ах, боље ћутите! Све то није било њена кривица, нити је она имала такву намеру. Балкон, месечина, чипкани вео, витешка опрема, песма — то су кривци. Њих двоје сиротих младих потпуно су невини.

Све то што је имало да буде повод толике несреће, било је уствари смишљено у најбољој намери. Брат Јулијус који се у све мешао и све разумевао, режирао је једну живу слику, само да би Маријанина дражесност дошла до пуног израза.

Пред бином која је била подигнута у великој сали Екебија, седело је око стотину гостију. Они су гледали како се жути месец Шпаније вуче по тамном ноћњем небу. Један Дон Жуан који се шуњао улицама Севиље, застаде пред једним у бршљан обраслим балконом. Он је био пре-

рушен у калуђера, али ипак из рукава је провиривао чипкани вез, а врх блиставог мача штрчао је испод црне мантије.

Прерушени запева:

Ја не пијем рујна вина,
Ја не љубим бујна уста,
Нити моје срце мари
За погледе пуне чари.

Не дођи на балкон, сењора!
Јер твоја лепота што блиста
Нема за мене чари.
Ја живим за Христа.

Риза је мој љубавни плашт
Света Марија девица моја.
Ја не пијем вина рујна,
Ја не љубим уста бујна.

Кад и последњи тон одјекну, на балкону се појави Маријана, у одори од сомота и увијена у један чипкани вео. Она се нагну преко балкона и запева лагано и иронично:

Шта хоћеш, црни брате,
Што у поноћ дижеш глас?
Души ли мојој тражиш спас?

Наједанпут, њен глас постаде узрујан и топлији:

Ах, бежи, бежи одавде сад,
Док несрећа не узме свој хук!
Под црном ризом сабља ти блиста
И кроз побожну песму чује се мамуза звук!

На ове речи калуђер збаци мантију, и под балконом је стојао Геста Берлинг у витешкој одори од злата и свиле. Супротно опомени лепотице, он се успуза уз стубове који су држали балкон, пребаци се преко ограде и — како је брат Јулијус то лепо режирао — паде пред ноге лепе Маријане. Она га дочека са блаженим осмехом, пружи му

руку да је пољуби, и док се двоје младих гледају опчињени љубављу, завеса полако пада.

А пред њом је клечао Геста Берлинг, лица сањива као у песника и дрска као у војсковође, и са дубоким очима које су зрачиле духом и враголанством, које су и преклињале и претиле. Витак и снажан, ватрен и заводљив био је он.

Док се завеса дизала и спуштала, млади пар је остао непомично у истој пози. Гестине очи нетремице су биле упрте у лепу Маријану, преклињале и претиле.

Онда се аплауз стиша. Завеса остаде спуштена, двоје на бини осетише се сами.

Тада се лепа Маријана саже и пољуби Гесту Берлинга. Она није знала како и зашто, али је морала. Он обви руку око њеног врата и привуче је к себи. Она га салете пољупцима.

Да, криви су балкон и месечина, и чипкани вео, и витешка одора, и песма, и аплауз; једна млада божја створења потпуно су невина. Њих двоје то нису хтели. Она није одбацила грофовске круне које су јој над главу надношене, и није одгурнула милионе који су јој пред ноге простирани, зато што је чезнула за Гестом Берлингом; а он још није био заборавио Ану Стјернхек. Не, то није била њихова кривица, они нису то желели.

Питоми Левенберг, са вечито сузним очима и насмејаним уснама, имао је онога дана за дужност да диже и спушта завесу. Стално утонуо у сећања на чемерне доживљаје, он никада није поклањао довољно пажње ономе што се у спољњем свету око њега збива. Зато кад виде да су Маријана и Геста заузели једну нову позу, он помисли да то спада у режију, и повуче завесу.

Млади пар на балкону ништа не примети, док се не осу буран аплауз.

Маријана се престраши и хтеде да побегне, али је Геста задржа и шапну јој:

„Остани мирно! Они верују да и ово спада у живе слике!”

Он осети како њено тело дрхти од страха и како се жар њених пољубаца угаси на његовим уснама.

„Не бој се!“ шапташе јој он. „Лепе усне као што су твоје, имају право да љубе“.

Они су тако морали да остану непомићни у љубавној пози, догод се завеса дизала и спуштала, и стотине очију у њих су зуриле и стотине руку бучно плескале.

Јер било је нечег узвишеног у том приказу љубави и среће који су пружала ова два млада и лепа људска створа. Нико није слутео да пољупци могу да значе нешто друго сем позоришне игре, нити је ко приметио, да је сењора црвенела од стида и витез дрхтао од немира. Сви су веровали да и та поза спада у приказ живих слика.

Најзад се Маријана и Геста повукоше са бине. Она руком уклони косу с чела.

„Не разумем саму себе“, рече.

„Фуј, срам вас било, госпођице Маријана!“ рече Геста и притом направи рукама једну гримасу, као да је одгурује од себе. „Пољубити Гесту Берлинга! Фуј, срамота!“

Маријана мораде да се насмеје.

„Наравно, цео свет зна да је Геста Берлинг неодољив. Мој грех није већи, него толико других.“

И они се договорише да буду обазриви, да нико не би посумњао шта је уствари било између њих двоје.

„Могу ли, господине Геста, да будем сигурна, да истина неће изићи на видело?“ упита га она, пре него што се придружише гледаоцима.

„Госпођица Маријана може да буде сигурна. Кавалери умеју да ћуте, ја јемчим за њих.“

Она обори очи. Један загонетан осмејак заигра на њеним уснама.

„Али ако истина ипак дође на видело, шта ће људи онда о мени да мисле, господине Геста?“

„Ништа неће да мисле и држаће да је цела ствар безначајна. Вероваће да смо наставили прописану улогу“.

Још једно питање се оте испод оборена погледа и усиљена осмеха:

„А шта о томе мисли сам господин Геста?“

„Господин Геста мисли да је госпођица Маријана у њега заљубљена“, смејаше се он.

„Господин Геста не сме тако што да мисли“, одговори она кроз смех, „јер ја бих онда морала да господина Ге-

сту прободем овим шпанским ножем, да бих му доказала да није у праву".

„Скупи су женски пољупци“, рече Геста. „Мора ли човек животом да плати пољупце госпођице Маријане?“

Маријана га наједанпут погледа тако оштро, да он тај поглед осети као удар ножа.

„Хтела бих да те видим мртва поред себе, да, Геста Берлинг, мртва, мртва“.

Ове речи пробудише у срцу песника једну стару чежњу.

„Ах“, рече он, „кад те речи не би биле само речи! Кад би биле стреле које са фијуком долећу из тамног џбуна, кад би само биле отров или нож који би разорили ово бедно тело, тако да најзад моја душа добије слободу!“

Она је била мирна и осмехивала се.

„Глупости!“ рече и узе га за руку да се придруже осталима.

Они су имали на себи шпанске костиме, и кад се појавише међу публиком, пожњеше нове тријумфе. Сви су хвалили њихову игру, нико није показивао ни најмању сумњу.

Бал се настави, али Геста побеже из сале за играње. Срце му се стегло од Маријаниног погледа, као да га је погодио оштар челик. Врло добро је разумео, шта треба њене речи да значе. Било је срамота њега волети, срамота од њега бити вољен, срамота, гора него смрт. Није хтео више да игра, није хтео више да их види, њих, све те лепе жене. Јер он је знао одвише добро: ове лепе очи и румени образи нису њему намењени, ове лаке ножице не играју њега ради, и овај пригушени смех није тако звонак њему за љубав. Да, да играју с њим, да кокетују, то оне могу, али ниједна од њих не би пристала да му припада за цео живот, да му буде жена.

Песник се упути старој господи у соби за пушење и заузео место за једним столом за картање. Случајно седе за сто за којим је седео и моћни власник замка Бјерне, пред којим је била читава гомила новца од шест и два-наест шилинга.

Играло се на велико, Геста још више подиже игру.

Појавише се зелене банкноте, и гомила новца пред уваженим Мелхиором Синклером све је више расла.

Али папирни и бакарни новац поче да се гомила и пред Гестом, и убрзо он остаде једини који је могао да се носи са великопоседником из Бјерне. Није трајало дуго, па велика гомила новца пред Мелхиором Синклером пређе на Гестину страну.

„Чујте, Геста“, рече великопоседник са осмехом, пошто је све проиграо што је имао пред собом и при себи, „шта ћемо сад? Изгубио сам све до последње паре, а мајци сам се заклео да не играм са позајмљеним новцем“.

Али он нађе један излаз: прокоцка свој сат, своју бунду од бибера, и баш је намеравао да стави на коцку коња и саонице, али га Синтрам одврати од тога.

„Стави нешто што ти је још вредније“, рече зли поседник из Форса, „нешто што ће моћи да ти донесе срећу“.

„Само ђаво зна шта би то било!“

„Играј у оно што је твом срцу најдраже, играј у своју ћерку!“

„Господин Синклер може мирне душе у то да се коцка. Добитак сигурно никад неће мени да припада!“ рече Геста кроз смех.

Морао је да се смеје и моћни Мелхиор. Он истина није трпео, да се Маријанино име помиње за карташким столом, али ова идеја била је тако луда да није могао да се наљути. Геста да добије Маријану — не, у то је могао мирне душе да се коцка.

„Пристајем, Геста“, изјави он, „под условом ако од ње добијеш пристанак да ти буде жена, стављам на карту свој родитељски благослов“.

Геста уложи у игру цео свој добитак, и доби и ову партију. Великопоседник Мелхиор Синклер престаде да игра. Противу несреће у картама није се могло ништа, он то увиде...

Ах, Геста Берлинг, зашто ти срце тако лупа? Схваташ ли шта судбина хоће од тебе? Шта значе Маријанини полупци, и њена срџба? Зар не разумеш више женска срца? Па онда ова срећа у коцки! Зар не увиђаш, да судбина хоће оно исто, што и љубав хоће? Ах, Геста Берлинг!

Али ове вечери Геста Берлинг нимало није заводнички

расположен. Он гунђа против неумољиве судбине. Зашто се љубав задовољава да остане само љубав? Може да има љубав, али не и супругу. Не вреди ни покушавати...

Ноћ је одмицала, већ је и поноћ била прошла. Образи лепих дама нису више били онако румени, увојци се опустише, и чипкани делови на хаљинама били су страшно изгужвани. Старе даме у углу подигоше се са дивана и изјавише, да бал траје већ пуних дванаест часова, и да је време да се иде.

А да би лепа свечаност добила достојан завршетак, Лиленкрона зграби виолину да отсвира последњу полку. Саонице су стојале поређане пред вратима, старе даме су навлачиле дебеле бунде и капуљаче, стара господа везивала мараме око врата и закопчавала дубоке крзном постављене чизме.

Али млади још нису могли да се одвоје од последње игре. Играли су са већ навученим капутима и са шеширима, играли онако утопљени, играли заносно, лудо.

Чак и меланхолични Геста Берлинг би увучен у вртлог игре. Хтео је да изигра из себе чемер и понижење, да разигра учмалу животну радост у својој крви, да буде весео и ведар као и други. И он је играо, играо тако, да су се зидови вртили, и мисли у његовој глави комешале. Која је то дама коју је извукао из гомиле? Лаконога, витка, и он осећао како пламен из ње бије: Маријана!

Док је Геста играо са Маријаном, Синтрам је седео већ у својим саоницама, а поред њега је стојао Мелхиор Синклер. Важни великопоседник био је нестрпљив, јер је морао да чека на своју ћерку. Цупкао је у чизмама по снегу и млатарао рукама, јер је било необично хладно.

„Није требало да на крају и Маријану проиграш на картама, и то Гести Берлингу“, рече Синтрам.

„Шта хоћеш тиме да кажеш?“

Синтрам прикупи узде, подиже бич, и одговори:

„Оно љубакање малопре, оно није било у позоришном програму.“

Моћни великопоседник диже песницу да распали, али Синтрам умаче. Он повуче узде, звизну коња бичем тако да овај полете, и не смеде чак ни да се окрене, јер је знао да Мелхиор Синклер има тешку руку и кратко стрпљење.

Господар од Бјерне пође тада у салу за играње да нађе ћерку, и спази Маријану како игра са Гестом.

Дивља и бурна била је последња полка. Неки парови били су бледи, неки опет као паприка црвени. Читави облаци прашине ковитлали су салом, воштане свеће догоревале су у чирацима, и усред те опште пометње, играли су њих двоје — Геста и Маријана, суверени у својој неисцрпној снази, боговски лепи, срећни што могу да се потпуно подаду овом ритмичном нихању.

Кад Маријана престаде да игра и упита за родитеље, рекоше јој да су јој родитељи већ отишли. Она сакри од других своје изненађење, обуче се мирно и изиђе. Даме у гардероби повероваше да је отишла другим саоницама.

Она, међутим, не поверавајући никоме своју невољу, пожури кући пешице, у својим танким балским ципелама. Нико је од гостију не познаде како у помрчини иде ивицом друма, и нико није могао да верује да је ова ноћна путница коју саонице у пролазу стално потискују у високе сметове снега, уствари лепа Маријана Синклер. Кад год је друм био слободан, она је трчала. Трчала је догод је могла, онда би неко време ишла полако, и опет почела да трчи. Једно тешко мучно осећање гонило ју је напред.

Од Екебија до Бјернеа нема више од четврт миље. Маријана убрзо стиже до куће, али скоро поверова да је залутала. Кад уђе у двориште, нађе сва врата затворена, све свеће угашене, тако да у први мах помисли да јој родитељи још нису стигли. Она приђе главним вратима и неколико пута јако закуца. Дохвати затим кваку и поче да је дрма, тако снажно да је у целој кући одјекивало. Нико не дође да јој отвори. Али кад хтеде да пусти гвоздену кваку коју је држала голим рукама, кожа која се била прилепила за слеђени метал, ољушти јој се са дланова.

Уважени великопоседник Мелхиор Синклер био је пожурио кући, да би затворио сва врата свом једином детету. Био је помућен од пића и бесан од гнева. Он замрзе своју ћерку, јер је она заволела Гесту Берлинга. Кад стиже кући, он сву послугу закључа у кујну, а своју жену у спаваћу собу. Тешким претњама, он се закле да ће да убије сваког оног ко се усуди да Маријани отвори врата. И сви су знали, да ће он да одржи реч.

Још нико га није видео тако бесна, али још никад га ништа није толико дубоко дарнуло. Да му се ћерка појавила пред очи, он би је вероватно убио.

Поклањао јој све наките од злата и хаљине од свиле, није жалио да јој прибави научно и уметничко образовање. Она је била његов понос, његово честољубље. Он је гледао у њу као да има круну на глави. Ах, његова краљица, његова богиња, његова обожавана, лепа, горда Маријана! Да ли је икада штедео паре кад се радило о њој? Зар није сматрао за почаст, да може да се назове њеним оцем? Ах, Маријана, Маријана!

Зар није морао да је мрзи, кад се заљубила у Гесту Берлинга и љубакала с њим? Зар није имао права да је одгурне, и да јој врата затвори, кад се усудила да вређа његов понос и да се заљубљује у једног Гесту Берлинга? Нека остане у Екебију, нека трчи суседима да моли за преноћиште, нека спава на снегу, њему је све било свеједно — она је за њега већ била упрљана. Она је изгубила ореол који је њена лепота носила, и самим тим и његов живот обвила тмином.

Он лежи у постељи и слуша како она куца на кућним вратима. Али шта се то њега тиче. Тој девојчури која хоће да се уда за једног рашчињеног попа, нема места у његовом дому. Да ју је мање волео, да је мање био поносан на њу, он би је можда пустио.

Истина свој благослов он не може да јој одрекне, јер га је прокоцкао. Али да јој отвори врата на својој кући, то никако. Јадна Маријана!

Лепа млада девојка још је стајала пред вратима своје родитељске куће. Час је у немоћном гневу дрмала кваку на вратима, час је падала на колена и преклињала милост.

Нико је није слушао, нико јој није одговарао, нико не дође да јој отвори.

Ах, није ли то страшно! Језа ме подилази, кад вам ово причам. Она се враћала са бала на коме је била краљица. Она је била поносна, богата, срећна, а тренутак само доцније, нашла се у неизмерној беди. Најурена је од куће, препуштена мразу, без препирке, без туче, без понижавања, хладно, немилосрдно, окрутно. Замишљај себи хладну, звездану ноћ која ју је обавијала, велику белу ноћ са

дугим пустим снежним пољима и мирним шумама. Све је спавало, све је било утонуло у спокојни дремеж, и у целој тој безмерној заспалој белини, постојала је само једна једина жива тачка. Сав чемер, сав страх, све бриге које се иначе раздељују на цео свет, скупиле су се на ову једну тачку. О Боже, патити тако сама усред тог заспалог, замрзлог света!

Први пут у своме животу, она сrete немилосрђе и о-крутност. Њена мајка не устаје из постеље, да је спасе! Верне старе слуге које су је придржавале кад је правила прве кораке, чују њене вапаје, и прстом не мрдају да јој помогну!

Какав је злочин учинила, да је тако сурово кажњена? Где може да очекује самилост, ако не на овим вратима? Да је човека убила, она би ипак закуцала на ова врата, у чврстом уверењу да ће ти унутра да јој опросте. Да се срозала до најбеднијег створа на свету, да је пропадала од беде у крпама, ипак би овде закуцала, рачунајући да ће с љубављу бити примљена. Јер ова врата водила су у њен родитељски дом, иза њих могла је само љубав да њу очекује.

Зар је отац није већ довољно ставио на искушење? Неће ли ускоро да устане и да јој отвори?

„Оче, оче!“ викала је она. „Пусти ме унутра! Мени је хладно, ја дрхтим од зиме! Језиво је бити овде напољу, оче!“

„Мајко, мајко! Ти која си толико за мене учинила, која си толике ноћи мене ради пробдела, зашто сад, мајко, спаваш? Устани још само ове ноћи, па те више никад нећу мучити! Мајко, мајко!“

Она виче па онда ћути, као да је без даха, заћути да би послушнула одговор.

Нико је не чује, нико је не слуша, нико јој не одговара.

Онда она крши руке у лудом страху, али су јој очи без суза.

Дуга тамна кућа, са својим закључаним вратима и црним прозорима, лежи у ноћи, непомицна и мртва. Шта ће да буде од ње, бескућнице? Остаће жигосана, обешчашћена, догод је земље под њом. И тај жиг је њен отац сам усијаним гвожђем у раме јој утиснуо!

„Оче!“ узвикну она још једном. „Оче, шта ће бити од мене. Људи ће мислити најгоре о мени“.

Плакала је горко. Тело јој је било укочено од хладноће.

Страшно је, колика се несрећа наједанпут сручила на једно створење, које је до малопре стојало тако високо! Ах, како је мало потребно да би се утонуло у највеће очајање! Може ли човек онда да не стрепи од живота? Чији је брод сигуран од бродолома? Око нас се пенуша невоља, попут узбурканог мора. Таласи лукаво заплјускују лаки бродић, и гле, већ су преко њега, да га потопе!

Нигде поузданог ослонца, нигде чврстог тла, и докле год око допире, нигде брода спасења, само једно недоучиво небо над морем чемера...

Пст, слушај! Најзад, најзад! Чује се како се из ходника приближују лаки кораци.

„Јеси ли ти то, мајко?“ пита Маријана.

„Ја сам, дете моје!“

„Могу ли сад да уђем?“

„Отац те не пушта“.

„Од Екебија догде трчала сам по снегу у танким ципелама. Читав сат стојим овде и вичем. Промрзла сам до костију. Зашто сте ми све ово приредили?“

„Дете, дете моје, зашто си се љубакала са Гестом Берлингом?“

„Али ипак објасни оцу, да то не значи да га ја волим. Све је то било само игра. Мисли ли он, да ћу ја да се удам за Гесту?“

„Иди, Маријана, закупцу мајура и моли га да ти да преноћиште. Отац је пијан и не може да се уразуми. Он ме је горе држао затворену. Ја сам се извукла, кад ми се учинило да је заспао. Ако те нађе у кући, убиће те“.

„О, мајко, мајко, зар туђинима да идем поред своје куће. Зар је моја мајка исто тако тврда срца, као и мој отац? Како си могла да дозволиш, да он тако са мном поступа? Ако ме не пустиш унутра, лећи ћу овде у снег“.

Маријанина мајка стави руку на браву, да отвори врата. Али у томе истом тренутку одјекнуше низ степенице тешики кораци, и један оштар глас је зовну.

Маријана послушну: мајка се брзо удаљи од врата,

оштар глас је грубо псовао, и онда... Маријана чу нешто страховито — сваки тон се јасно чуо у мирној кући.

Она разабра потмули звук једног ударца, ударца батином или песницом; онда чу један слаби глас, и опет ударац.

Он је тукао њену мајку! Страшни, џиновски Мелхиор Синклер тукао је своју жену.

Бледа од ужаса Маријана се баци на праг. Сада је плакала, и њене сузе претварале су се у лед на њеном кућњем прагу.

Милост, милост! Отворите, отворите врата, да она подметне своја леђа под батину! О, Боже, како може да туче њену мајку зато што неће да допусти да јој се ћерка смрзне у снегу, што хоће да утеши своје дете!

Дубоко понижење осети Маријана оне ноћи. Она је сањарила да је краљица, а лежала је ту, не у много завиднијем положају од једне ишибане робиње.

Али се подиже, ледена од гнева. Још једном она удари о врата својом раскрвављеном руком, и узвикну:

„Чуј ме ти што тучеш моју мајку! Ти ћеш закукати, Мелхиоре Синклеру, закукаћеш!“

Онда лепа Маријана оде и леже у снег на починак. Она скиде бунду и леже у својој црној сомотској хаљини која је на снежној белини изгледала још црња. Лежећи тако, она је замишљала себи приказ, кад сутра њен отац пође у јутарњу шетњу и наиђе на њу. Она је имала само једну жељу, да је он лично нађе.

О, смрти, бледи пријатељу, је ли исто толико истинито, колико је и утешно, да те ни ја нећу моћи да мимоиђем. И мени ћеш једном доћи, мени најсмиренијој од свих радница на земљи, свући ћеш ми с ногу подерану кожну обућу, истргнути ми из руке варјачу и метлу, свући ми с тела моје радно одело. Благом руком положићеш ме на одар украшен чипкама и обући у одело од платна.

Мојим ногама не треба више обућа, али моје руке красиће као снег беле рукавице, које никакав рад неће упрљати. Уљушкана од тебе слатким миром, спаваћу хиљадугодишњи сан.

О, исцелитељу! Најсмиренија сам међу радницама на

земљи, и ја са језивом жудњом сањарим о тренутку кад ћу ући у царство твоје.

Бледи пријатељу, на мени можеш да испробаш своју снагу, али са женама минулих времена, борба је, кажем ти, била много тежа. Животне снаге бректале су у њиховим витким телима, и никаква хладноћа није била у стању да охлади њихову топлу крв.

О, смрти, ти си лепу Маријану положила на одар, и ти си села крај ње, као што стара дадиља седа поред колевке, да би уљушкала дете. Ти стара верна дадиљо, ти која знаш шта је добро за децу овог света, како ти мора да се љутиш кад другови у игри дођу са хуком и буком и прсбуде већ упола заспало дете! Наравно, да си морала да се срдиш, кад кавалјери подигоше лепу Маријану и кад је један од њих притиште на своје груди и обли њено лице својим топлим сузама.

У Екебију су све светиљке биле угашене и сви гости се разишли. Горе, кавалјери су стојали сами око последње полупразне стаклене чиније са пуншом.

Онда Геста куцну у чашу и одржа здравицу вама, женама минулих времена. Говорити о вама, рече он, то значи говорити о небеском царству, толико је ваша лепота била чиста. Вечито младе, вечито лепе биле сте ви, и нежне притом, као поглед мајке која гледа своје дете. Припијале сте се као младе веверице на груди ваших мужева. Никада срџба није уздрхтала ваш глас, никада боре нису набрале ваше чело, и ваша мека рука никада није била груба и тарда. Ви чедне светице! Као украсни стубови стојале сте ви у храму вашег дома. Измирне и молитве вама су посвећиване, кроз вас љубав је чуда стварала, и око ваших глава поезија је исплела златно блиставе венце славе.

Поскакаше сви кавалјери, помућени од вина, занесени речима и са крвљу која је још била узбуркана од задовољстава која им је бал пружио. За другима не заосташе ни стари чика Еберхард, ни лењи чика Кристофер. Кавалјери за трен ока упрегоше коње у саонице и појурише у хладну ноћ, да славе оне које највишу славу заслужују, и да приреде серенаду свакој од оних чије су очи до малопре зрачиле кавалјерима у великим салама Екебија.

Али у овом походу кавалјери не одоше далеко, јер чим стигоше до Бјерне, нађоше лепу Маријану, како лежи у снегу пред вратима свог дома.

Њих подиђе језа, кад је видеше како ту лежи. Било им је као да су пред црквеним вратима нашли разлупану драгоцену икону, или као да је неко злонамерно разбио Страдиваријусову виолину и покидао струне.

Геста претећи испружи стиснуту песницу према мрачној кући.

„Ви децо мржње!“ узвикну он, „ви што слеђујете срца и свуда сејете ледену пустош, ви што разарате рај божји на земљи!“

Беренкројц запали свој фењер и осветли мртвачки бледо лице на снегу. Кавалјери приметише тада Маријанине раскрвављене руке и сузе које су јој се следиле на трепавицама, и почеше да наричу као жене. Јер она за њих није била само драгоцена икона, већ и лепа жена којом су се разгаљивала њихова стара срца.

Геста Берлинг паде поред ње на колена.

„Ево где лежи моја невеста!“ рече он. „Пре мало часова дала ми је веренички пољубац, а њен отац ми је обећао благослов. Она лежи овде и чека да ја дођем и поделим с њом белу постељу“.

И својим снажним рукама, Геста подиже обамрлу Маријану.

„Натраг у Екеби с њом!“ узвикну он. „Сад је она моја! У снегу сам је нашао, и нико ми је више не може одузети! А те тамо унутра уопште нећемо да будимо. Она више нема ништа да тражи у тој кући о чија је затворена врата толико лупала, да је руке раскржавила“.

И они похиташе дому. Он положи Маријану у прве саонице, и седе поред ње. Беренкројц се постави позади и узе узде.

„Узми, Геста, снег, и истрљај је“, рече му он.

Од мраза су јој се биле укочиле и ноге и руке, то је срећом било све. Дивље, необуздано срце и даље је куцало. Није чак ни свест изгубила, и знала је тачно, да су је кавалјери нашли и да је носе, али није била у стању ни прстом да мрдне. Тако укочена и непомична лежала је у саоницама, док ју је Геста трљао снегом, грлећи је и пла-

чући. Она осети неизразиву чежњу, да може само толико да подигне руку, да га помилује.

Маријана се сећаше свега, шта се с њом десило. Лежећи непомично, она размишљаше, јасно као мало кад. Воли ли она Гесту Берлинга? Да, она га воли. Да ли је то било само пролазно расположење једне балске вечери, које ће брзо да прође? Не, она га воли одавно — већ годинама.

Она поче да прави поређење између себе и њега и других људи у Вермланду. Сви су имали неку дечју непосредност. Одмах су се подавали свакој жудњи коју су осећали. Живели су лаким површним животом, никад нису завиривали у дубину своје душе. Али она је постала друкчија, што је обично случај код оних који дуго живе међу странцима. Она није могла да се потпуно унесе у једну исту ствар. Кад је волела — ма колико да то није желела — пола њеног ја стајало је по страни и посматрало са хладним ироничним осмехом. Она је чезнула за једном страшћу која би је потпуно одвукла у свој безумни дивљи вртлог.

И ето, она је доживела тај душевни вулкан. Кад је на балкону пољубила Гесту Берлинга, то је било први пут да се потпуно заборавила.

Сада је страст поново обузе, и она је чула како јој срце јако лупа. О, само да опет поново може да влада ногама и рукама! Обузе је дивља радост, кад помисли да ју је отац најурио. Сад може слободно да постане Гестина жена. Колико мора да је била глупа, кад је толике године пригушивала своју љубав према њему! Ах, нема ништа дивније на свету, него потпуно се подати љубави, и осећати како крв комеша! Само да најзад стресе ове ледене окове! Досад је била изнутра као лед, а споља ватра, сад је осећала да је обрнуто — у слеђеном телу буктао је пламен.

Геста примети, како се две руке обвијају око његовог врата, и осети слаби стисак.

Он га једва осети, али Маријана је мислила да је ватреним загрљајем дала најзад одушка својој нагомиланој страсти.

Кад Беренкројц то виде, он пусти коњу дизгине, да сам вози добро познатим му путем. А он подиже очи к небу, и нетремице гледаше у звездано сазвежђе.

СТАРА КОЛА

Пријатељи, децо! Ако вам се случајно деси, да ово читате у позну ноћ, као што ја пишем у овим тихим ноћним часовима, онда немојте да одахнете и да мислите, да добра господа кавалери могу сада слатко да спавају, пошто су довели кући Маријану, и положили је у меџану постељу у најбољој гостинској соби, поред велике сале.

Они су истина били полегали и већ су уснули, али им није било суђено да се до подне мирно спавају.

Јер не треба заборавити, да се мајорица са просјачким штапом у рукама шуњала око замка, а њен обичај није био да има обзира према уморним грешницима. То се од ње у толико мање могло сада да очекује, кад се решила да те ноћи истера кавалере из Екебија.

Прошло је оно време, кад је она у сјају и раскоши владала Екебијем и расипала задовољства, као што Бог звезде по небу расипа. А док је она као скитница лутала друмовима, част великог поседа била је прешла у руке кавалера, који су је чували, као што ветар пепео чува, и као што пролеће сунце чува снег.

Дешавало се с времена на време, да се кавалери извезу у дугим саоницама окићеним прапорцима који су весело звечали. Ако би срили мајорицу као просјакињу која им се склања с пута, они је нису остављали на миру. Гомила дрекаваца претила би јој стиснутим песницама. Брзим навијањем саоница присиљавали би је да до гуше упада у снег крај друма, а ловац медведа, мајор Фукс, никад није пропустио да трипут плуње, да сусрет не би имао рђаве последице.

Они нису имали према њој сажаљења, она је била за њих једна опака вештица. Да се њој деси нека несрећа, они због тога не би били више ојађени, него онај који у Валпургијској ноћи пуца из каписларе напуњене месинганим дугмићима, и притом случајно погоди стару вештицу која јаше метлу. Сиротим кавалјерима чинило се да од прогањања мајорице зависи спас њихове душе. Често се дешавало, да су људи један другог најјезивије мучили — ради спаса своје душе.

Кад би позно у ноћ кавалјери устали од стола за којим су пијанчили и дотурали се до прозора да виде да ли је ноћ мирна и посута звездама, виђали би често једну тамну сенку како се шуња двориштем, тада су знали да је то мајорица дошла да обиђе свој омиљени посед. Онда би из крила замка у коме су становали кавалјери одјекнуо подругљив смех старих грешника и пакосне примедбе слетале су кроз отворен прозор.

У истини, немилосрдност и охолост почели су све више да узимају власт над овим сиротим пустоловима. Синтрам им је усадио мржњу у срце. Њихове душе не би биле изложене већој опасности, да је мајорица остављена да мирно седи у Екебију. Више војника погине у бегству, него у борби.

С друге стране, мајорица није била нарочито гневна на кавалјере. Да је остала господарица у Екебију, она би своје неваљале дечаке прутом испрашила, па би опет према њима била добра као и пре. Али сад је била испуњена бригом за омиљено имање које је изручено кавалјерима да га чувају, као што вук чува овце.

Много њих је већ имало исте јаде који њу муче. Није она једина која је морала да гледа како пропада мили дом, једина која осећа шта то значи, кад вас родитељска кућа гледа као рањена звер. Много који се осећа као злочинац кад гледа како лишће вене на оболелом дрвећу и како алеје зарашћују у коров. Ко то доживи, дође му да падне на колена пред тим пољима, која су некад била тако плодна, и да их моли да не окривљују њега за срамоту која им је нанесена. Он окреће главу од сиротих коња јер нема храбрости да издржи њихов поглед. Не усуђује се да пред то-

ром чека кад се стадо враћа са паше. Ништа на земљи не буди толико болних сећања као запуштени дом.

Да, ја молим све вас који имате поља и ливаде и мирисне вртове, водите рачуна да буду неговани како треба! Не жалите труда и негујте их са љубављу. Јер је жалосно, кад природа мора да се јада на људе.

Кад само помислим, шта је горди Екеби морао да претрпи под управом кавалера, онда желим да мајорици пође за руком да оствари свој циљ, наиме, да Екеби ослободи од кавалера.

Њена намера није била да она опет све узме у своје руке. Она је хтела само једно: да свој посед ослободи ових лудака, ових скакаваца, ових пустахија, који где год су згазили ногом, трава више није расла.

Док је лутала друмовима, живећи од прошње, она је стално мислила на своју мајку, и у њеном срцу све дубље је хватало корена уверење, да за њу никад неће наступити боља времена, ако њена мајка не скине с ње тешко бреме своје клетве. Ни од кога није чула да је старица умрла, према томе, било је очигледно да још живи горе у шумама. У пркос својих деведесет година, она је неуморно радила, старајући се зими за оставу млека, а лети за жезнице угља. Радила је до клонулости, чежњиво ишчекујући дан који ће бити завршни у њеном дугом животу.

И мајорици се чинило, да старица тако дуго живи, да би могла да скине клетву са своје ћерке. Мајка која је толику беду сручила на своје дете није могла на миру да умре.

Због тога мајорица одлучи, да оде старици, како би обе нашле мир. Хтела је да путује кроз тамне шуме, и дуж велике реке, док стигне у свој завичај. Све дотле неће имати мира. Много њих понудило јој је у тим данима удобно склониште, или пријатељске услуге, али она није могла да се скраси на једном месту. Осорна и гневна, она је лутала од мајура до мајура, јер ју је клетва тиштала.

Хтела је само, да се пре него што крене мајци побрине за омиљени Екеби. Није могла да га остави у рукама ових лакомислених лењиваца, неуредних пијандура и безочних расипника божјих дарова на земљи. Зар је могла да оде, па кад се врати да нађе њено добро проћердано, њене ко-

вачнице празне, њене коње изгладнеле и њене слуге разбегнуте? Не, морала је још једном да испољи сву своју снагу, и да најури кавалјере.

Истина, она је знала да је њеном мужу мило кад гледа како се траћи Алтрингерово наследство. Али она га је довољно познавала и знала је да је одвише млитав, да би тражио нове штеточине, ако она успе да разјури ове његове скакавце. Нестане ли само кавалјера, онда ће њен стари настојник предузети управу над целим поседом, и поново све довести у ред.

Због тога се многе и многе ноћи могла да види њена мрачна сенка како се луња црним друмовима који воде око livница гвожђа. Она је улазила и излазила из радничких кућа, завлачила се у најдубље просторије великих млинова и шапутала са млинарима и њиховим помоћницима, и саветовала се са ковачима и угљарима у црним слагалиштима угља.

И сви су јој се заклели, да ће јој помоћи. Није се више смело допустити да част и углед великог добра остану и даље у рукама извиканих кавалјера, који су га чували таман онако, као што ветар пепео и звук овце чува.

И у овој ноћи у којој су весела браћа играла и пила док се од умора нису срушили у постеље — баш у овој ноћи имало је да буду истерани. Она их је пустила да се избесне. Седела је натмурено у ковачници и чекала док се заврши бал. Чекала је и даље, док су кавалјери правили своју ноћну шетњу, чекала је мирно док јој не би јављено да је утрнула и последња светиљка у одајама кавалјера, и да је цео замак утонуо у сан. Онда устаде и изиђе.

Било је већ пет часова изјутра, али мрачна, звездама посута фебруарска ноћ још се повлачила по земљи.

Мајорица је рекла људима да се искупе пред крилом замка у коме су становали кавалјери. Она прва уђе у двоориште и упути се главној згради. Врата се отворише кад куца и она уђе. Унутра је пусти ћерка пароха из Бробија, од које је она направила марљиву и одану служавку.

„Добро дошли, милостива госпођо“, рече девојка и пољуби је у руку.

„Угаси светлост“, нареди јој мајорица. „Зар ти мислиш да ја не могу у мраку да нађем пут у овој кући?“

И она поче онда свој поход кроз замак, утонуо у тишину. Обиђе све од подрума до таванице, и од свег узе опроштај. Полако се шуњала од једног одељења до другог.

Говорила је сама са собом оживљујући старе успомене. Девојци која ју је пратила лиле су сузе низ образе, али она није јецала, нити гласно плакала. Мајорица отвори шкрињу за рубље и сребро, и руком поглади застираче од дамаста и дивно сребрно посуђе. У одаји за постељину, она потапша руком покриваче напуњене перином. Опила све домаће справе: и преслице и вретена и витлове. Завуче руку у фијоку за зачине и напила читав низ извешаних лојаница.

„Свеће су се осушиле“, рече она. „Треба их извадити и упаковати“.

Онда сиђе у подрум, покуца свако буре и пређе руком преко запушача на винским флашама. Оде у кухињу, у оставу за зимницу, све прегледа, све опипа, и пружаше руку у опроштај свему што је у кући имала.

Најзад уђе и у одају за становање. У трпезарији поглади руком велики сто на расклапање.

„Много ко се најео за овим столом“, рече она.

Прође кроз све собе. Нађе да су сви пространи дивани на свом правом месту, и помилова мермерне конSOLE чије су позлаћене дршке придржавале скупочена огледала.

„Богата је ово кућа“, рече она. „И диван је био човек, који ме је направио господарицом над свим овим“.

У великој сали, у којој је до малопре бучала игра, дубоке наслоњаче већ су биле прописно поређане уз зид.

Она приђе клавиру, и удари по дирки.

„И у моје време овде се није оскудевало у забавама и весељу“, рече она.

Уђе такође и у гостиноке собе, које су се налазиле позади велике сале. Прст пред оком се није видео. Она пипаше руком испред себе, и тако додирну руком лице младе служавке.

„Ти плачеш?“ упита она, јер јој се рука окваси.

Девојка зајеца гласно.

„Ах, госпођо, драга госпођо“, узвикну она, „ови све полупаше! Зашто сте отишли од нас и оставили кавалјере, да целу кућу разлупају?“

Мајорица разгрну завесе и показа на двориште.

„Јесам ли те ја учила да кукаш и наричеш?“ рече она. „Погледај, двориште је пуно мојих људи. Сутра већ, ниједног кавалера неће више бити у Екебију“.

„Хоћете ли онда и ви да нам се вратите?“ упита девојка.

„Моје време још није дошло“, рече мајорица. „Друм је мој завичај, јарак моја постеља. Али ти, девојко, ти треба да пазиш на Екеби, док се ја не вратим“.

И продужише даље. Оне обе нису ни слутиле, да је баш у тој соби спавала Маријана.

А Маријана уопште није спавала. Била је потпуно будна, чула све и разумела све. Она је лежала у својој постели и певала химну љубави.

„Божанствена љубави, ти која си ме уздигла над саму собом!“ говорила је она. „Била сам у неизмерној беди, и ти си ме пренела у рај. Моје раскрвављене руке лепиле су се за гвоздену кваку закључаних врата и на прагу моје куће ледиле су се сузе из мојих очију. Ледена језа прожигала ме је, кад сам слушала ударце по леђима моје мајке. Легла сам у хладан снег, да заборавим на свој гнев, али ти дође. О, љубави, пламена буктињо, ти дође — дође да раскравиш мене промрзлу и укочену! Ако упоредим беду са блаженством које је из ње проишло, онда ми се беда чини ништавна. Ослобођена сам свих веза, немам више ни оца ни мајке, ни огњишта. Људи ће све најгоре о мени да мисле, и главу од мене да окрећу. Тако ти хоћеш, љубави! Јер зашто да ја стојим на вишем ступњу него мој љубавник. Ми ћемо ићи по свету руку под руку. Вереница Гесте Берлинга нема никог и ништа. Нашао ју је у снегу крај пута. Пустите нас дакле, да себи заједно дом направимо, не високе сале, већ сељачку колибу на обронку шуме. Ја ћу му помагати при раду, ја ћу му постављати клопке за зечеве и препелице, ја ћу му јела справљати, ја ћу му одела крпити. О најмилији мој, бићу жалосна и чежња ће ме обузимати, кад будем седела на ивици шуме и тебе чекала. Верујеш ли ти у то? Али нећу чезнути за изгубљеним богатством, већ за тобом, осматрајући и слушајући да ти наиђеш шумском путањом, са песмом на усти-

ма, и сикиром на рамену. О љубљени мој! Догод живим, могла бих тако да седим и да чекам на тебе"...

Тако је лежала и певала химну свемоћном богу љубави, и пре него што је склопила очи, уђе мајорица.

Кад она оде, Маријана устаде и обуче се. Још једном навуче црну хаљину од сомота и танку балску обућу. Уви се у свој покривач као да је огртач, и истрча још једном у језиву ноћ.

Мирна, звездана, ужасно хладна била је фебруарска ноћ, која се још повлачила по земљи. Изгледало је да јој нема краја. А помрчина и хладноћа коју је ова дуга ноћ ширила, осташе на земљи и дуго после сунчева изласка, и дуго пошто се истопи снег који је лепа Маријана морала да гази...

Маријана одјуре из Екебија, да доведе помоћ. Она није могла да допусти да буду отерани људи, који су је дигли са снега и отворили јој своју кућу и своја срца. Хтела је у Сје, мајору Самцелијусу. Морала је да се жури, јер тек кроз један сат могла је да се врати.

Кад се мајорица опрости од целе куће, она изиђе у двориште, где су је чекали људи да предузму борбу против кавалера.

Мајорица распореди људе око високе, уске зграде, на чијем се горњем спрату налазио озлоглашени стан кавалера. Тамо горе, у великој соби са окреченим зидовима, са црвено обојеним ковчезима, са столом на расклапање по коме пливају карте по разливеној ракији, ту спавају кавалери. Безбрижници!

А у штали, за пуним јаслима, спавају коњи кавалера и сањају о вожњама које су правили у младости. Слатко је у данима мира сањати о лудим подвизима из младости, о вожњама на вашар, где се дању и ноћу морало да стоји под ведрим небом, о утркивању на повратку са јутарње божје службе на Божић, о пробним вожњама приликом размене коња, кад луди кавалери пусте узде и повијени преко њихових леђа у уво им довикују псовке. Лепо је њима сањарити, кад знају, да никад више неће напустити пуна јасла Екебија. Безбрижници!

У једној запуштеној шупи у којој леже набацана стара

кола и расходоване саонице, налази се прави музеј старомодних возила.

Ту се налазе тарнице, премазане зелено, црвено, жуто. Ту стоје прве чезе које је Вермланд видео и које је Беренкројц добио као ратни плен 1814 године. Ту стоје све могуће врсте једнопрежних кола, џигови на меканим федерима, поштанске двоколице, те смешне справе за мучење чији бок лежи на дрвеним федерима. Ту се налазе све рогобатне кочије и двоколице којима су се наше бабе и дедови труцкали друмовима.

Ту стоје дуге саонице у које могу да се сместе свих дванаест кавалера, и једне сасвим кратке које припадају смрзлом чича Кристоферу, и Ернеклуове породичне саонице са излизаним грбом на наслону од седишта, и саонице само за једну особу. Безброј таквих уских саоница!

Јер велики је број кавалера који су овде живели и овде умрли. Њихова имена свет је заборавио и њих се нико више не сећа, али мајорица је сачувала возила у којима су се к њој довели. Све их је остављала у стару шупу.

И тако дремају она у шупи, док се по њима слажу дебели слојеви прашине. Завртњи и чавли сами испадају из иструлелог дрвета. Излизала се боја којом су била обојена, длака вири из рупа на кожним седиштима која су мољци изјели. „Оставите нас на миру, пустите нас да се распаднемо!“ кажу стара кола. „Доста смо се ми батргали друмовима, и још смо влажни од киша и мећава које су нас тукле. Оставите нас на миру! Давно је то, кад смо ми возили младу господу на њихов први бал, давно кад смо опрани и очишћени учествовали у дивним заједничким излетима пуним авантура, кад смо бодре јунаке возили раскаљаним друмовима на маневар у Троснас. Многи од њих спавају вечитим сном, али последњи и најбољи међу њима никада неће напустити Екеби, никад!“

Пуца им кожа, обручи спадају с точкова, паоци труле и чавли испадају. Стара кола не праве више питање од тога како живе, њима се умире. Прашина лежи по њима као мртвачки покров и под њеном заштитом дотрајалост чини своје. Стоје ту неузнемиравани и пропадају у доколици. Нико их не употребљава, али она се троше и распадају. Само једанпут у години отварају се врата на шупи, то је кад је-

дан нови садруг дође да нађе уточиште у Екебију, и чим се врата затворе, и новодошлог одмах спопадне умор и дремеж и старачка клонулост. Мишеви, и мољци, и црви, и сви ти разноразни грамзивци, одмах навале на њега, и он у тишини почне да рђа и труне.

Али ове фебруарске ноћи мајорица је наредила, да се врата широм отворе. При светлости фењера и свећа извлаче се у двориште кола која припадају кавалџерима који се сада налазе у Екебију: Беренкројцове старе чезе, и Ернеклуове саонице са грбом, и уске саонице у којима се довукао чича Кристофер. Да ли су то зимска или летња превозна средства, то се ње не тиче. Главно је да сваки добије своје.

А у штали буде старе кавалџерске коње, који су баш тако лепо сањали за пуним јаслима. Још једном ће вам сан постати јава, о ви, безбрижници! Опет ћете морати да једете устајало сено у шталама успутних гостионица, да стрепите од камџије пијаних џамбаса, и од сулудих утркивања по глатком леду који је тако клизав, да уздрхтите пре него што ногу пружите.

Сва ова старудија дође до пуног израза, тек кад мали брдски коњићи беху упрегнути у високе џигове, као скела гломазне, или високи кошчати коњи за јахање у мале ниске саонице за једну особу. Стари коњи ржу и фрчу кад их зауздавају, стара кола крче и шкрипе. Место да су их пустили да у миру и дремежу докрајче своје битисање, извлаче их на светлост дана овако страшно одртавеле: укочени вратови, клецање предњих ногу, гушавост и друге болести јасно се виде на њима.

Али коњушарима ипак пође за руком да их све упрегну. Они упитаху мајорицу, шта треба да спреме за Гесту Берлинга, јер као што сваки зна, њега је у Екеби донела мајорица у колима за вучу угља.

„Упрегните Дон Жуана у наше најбоље саонице“, рече мајорица, „прострите медвеђу кожу и привезите сребрне прапорце“.

Кад примети да коњушар мрмља нешто, она рече:

„Треба да знате, да у мојој штали нема тога коња кога ја не бих радо жртвовала, само да се отресем те битанге!“

Тако, сад су будна кола и будни су коњи, али кавалџ

љери спавају још. Сад је ред на њих да буду извучени на мраз. Али извршити препад на њих у постељама, много је опасније него извући напоље укрућене коње и стара, расхођована кола. Кавалјери су дрски, јаки, опасни људи, окорели у безбројним авантурама. Готови су да се бране до последње капи крви. Није то нимало лака ствар извући их из њихових постеља и стрпати у кола која треба да их одвуку.

Мајорица онда нареди да се запали један пласт сена који је стојао уз само двориште, тако да су кавалјери морали да примете пламен кад почне да суче.

„Пласт је мој, цео Екеби је мој!“ рече она, и кад пласт обузе пламен, она узвикну:

„Сад их будите!“

Али кавалјери спавају иза забрављених врата. Гомила напољу виче из свег гласа онај страشان узвик, који толико улива језу:

„Ватра! Ватра!“

Али кавалјери спавају.

Ковачев тежак маљ треска о врата, али кавалјери спавају.

Једна добро стиснута грудва снега разби прозор, улете у собу и тресну о завесу над постељама, али кавалјери су спавали.

Они сањају о лепој девојци која им додацује своју марицу, о бурним аплаузима иза спуштене завесе, о бучном смеху и заглушној галами поноћних пијанки. Требало би из топа пуцати им поред самих ушију, требало би полити их читавим морем ледене воде, па да се они пробуде. Они су играли, свирали, певали и комедије приказивали. Уморни су од вина, мртви уморни, и спавају једним сном, који је дубок, као вечни сан.

Мало је требало, па да их тај благословени сан спасе. Слуге почеше да верују, да та тишина крије у себи неку опасност. Значи ли можда то, да они са пушком у руци стоје иза врата или прозора, спремни да уцмекају првог који наиђе? Ти људи, то су препредењаци и свађалице, кад ћуте, то онда мора нешто да спремају. Ко ће уопште да верује да ће они дозволити да буду похватани на легалу, као медвед у пећини?

Људи вичу из свег гласа:

„Ватра! Ватра!“

Вичу непрестано, али ништа не помаже.

И док све подузима страх, мајорица зграби секиру и сама разлупа спољна врата. Онда сама устрча уз степенице, одгурну врата на каваљерској одаји, и дрекну:

„Ватра!“

То је глас који боље одјекује у ушима каваљера, него сва дрека слугу. Навикли да се томе гласу покоравију, дванаест људи поскакаше из својих постеља, видеше одблесак ватре, зграбише одела и сјурише се низ степенице у двориште.

Али на излазним вратима у дворишту стоји крупан ковач са два крепка воденичарска момка, и каваљери доживеше велику бруку. Једног за другим, како су силазили, грабиле су доле чврсте шаке. Били су обарани, везивани за ноге и руке, и трпани у кола, сваки у она која су му била унапред одређена. Нико не умаче, сви се нађоше повезани као вреће. Би увезан и одведен Беренкројц, груби пуковник, исто тако Христијан Берг, џиновски капетан, па онда чика Еберхард, филозоф. Чак и неодољивог Гесту Берлинга снађе иста судбина. Мајорица је у препадугу потпуно успела; ипак је она већа него сви каваљери.

Жалосно их је било погледати, како онако увезани седе у старим расклиматаним кочијама и саоницама. Седели су тако оборене главе и мрка погледа, и двориште замка је одјекивало од псовки и дивљих излива њиховог немоћног гнева.

А мајорица иде од једног до другог.

„Закуни се“, понавља она сваком, „да се никад нећеш вратити у Екеби!“

„У пакао вештице!“

„Закуни се“, понавља она, „или ћу те бацити у каваљерску собу, тако везаног, па можеш да изгориш заједно с њом, јер ове ноћи изгореће цело каваљерско крило замка, у то можеш да будеш сигуран“.

„Не смеш, мајорице!“

„Ја не смем? Зар није Екеби мој? Ти, битанго једна! Зар мислиш да ја нисам видела како си пљубао за мноме на друму? Кад би вам се судило по правди, требало би

све вас да пустим да изгорите. Је ли ко дигао руку да ме брани, кад сам из куће избачена? Закуни се!"

Ту пред њима стоји мајорица, језива у свом гневу, можда уствари не толико гневна као што се прави, а око ње стоје многи људи са великим сикирама, и кавалери немају куд, него да се заклињу, да не би проузроковали још већу несрећу.

Али док се све то дешавало, Маријана стиже у Сје. Мајор је рано устајао и она га затече у дворишту, како храни своје медведе. Њему није било потребно много говорити, он одмах навуче медведима корпе на њушке и пође с њима у Екеби.

Маријана га је пратила. Она је била толико клонула од умора, да је очекивала сваког тренутка да падне. Онда на видiku примети одблесак ватре и спопаде је безграничан страх.

То је била ноћ! Један муж пребија своју жену и пушта своје дете да се смрзне пред његовим вратима. Једна жена опет хоће да спали своје непријатеље, а стари мајор води медведе, да их напуја на своје људе!

Маријана надвлада своју клонулост, пожури испред мајора и стиже прва у Екеби, баш кад је мајорица са својим људима стојала око кавалера у колима, која су сваки час имала да крену. Она викну задихано:

„Мајор! Мајор са медведима!"

Настаде општа пометња. Све очи се управише на мајорицу.

„Ти си га довела", рече она Маријани.

„Бежите, ако Бога знате!" завика Маријана још узбуђенија. „Ја не знам шта мајор мисли, али он води са собом медведе!"

Сви су стојали мирно, са очима упртим у мајорицу.

„Хвала вам, драга децо, на помоћи коју сте ми ukazали", рече она мирним гласом својим људима. „Све што се ове ноћи догодило било је тако удешено, да нико због тога не страда. Разиђите се сада! Ја не желим, да ико од мојих људи буде убијен, или да постане убица. Идите!"

Али нико се не маче.

Мајорица се окрете Маријани.

„Ја знам, да си ти заљубљена", рече она „и да све ра-

диш у љубавном безумљу. Нека ти не да Бог да дочекаш, да немоћно гледаш како ти разарају твој дом! И дај Боже, да не изгубиш власт над језиком и над руком кад ти гнев испуни душу!"

„Хајдете, драга децо, хајдете", окрете се она својим људима. „Бог ће од сада да чува Екеби! Ја идем својој мајци. Ах Маријана, кад се поново уразумиш и видиш да је Екеби разорен и земља унесрећена, онда помисли на ово, што си ноћас урадила, и старај се о унесрећеним људима!"

Онда она пође, и људи пођоше за њом.

Кад мајор уђе у двориште, он не нађе живе душе, сем Маријане и дуге поворке кола и коња. То је била једна жалосна поворка, јер и коњи и кола и они који су били у њима изгледали су подједнако као да су на издисају. Маријана је ишла од једних кола до других и дрешила завезане. Кавалери су се уједали за усне и крили очи. Осећали су се посрамљени као никад дотле. Нико им већу срамоту није нанео.

„Ни мени није било лакше, кад сам пре неколико часова клечала на степеницама", говорила је Маријана.

Шта се даље те ноћи догодило, како су стара кола поново враћена у шупу, коњи у шталу, а кавалери у своје одеје, у то, драги читаоче, нећу да се упуштам. Зора поче да руди са истока, и дан свану бистар и миран. Колико су светли, сунчани дани мирољубивији од тамних ноћи, под чијом заштитом звери иду у лов и буљине креште.

Само то да додам још, кад се кавалери попеше у собу и нађоше на столу стаклени суд у коме се још налазила по која капљица пунша, довољна да напуне чаше, њих спаде одушевљење.

„Живела мајорица! Ура, живела!" завикаше они у глас.

Она је ипак била жена као ниједна друга! Шта су могли себи боље да желе, него да њој служе и њу слушају.

Зар није жалосно да је ђаволу пошло за руком да њима загосподари? Он је све чинио, да душе кавалера пошаље у пакао.

ВЕЛИКИ МЕДВЕД НА БРЕГУ ГУРЛИТА

У тмини шуме станују многе крвожедне животиње, чије су чељусти наоружане језиво белим зубима, и њихове шапе имају оштре канџе које само чекају да се зарију у мекани врат, и њихове очи светле од жудње за крвљу.

Ту обитавају вуци, који се појављују само ноћу и јуре за саоницама сељака, све док не принуде мајку да им баци дете које држи у наручју, да би тако спасла живот свој и свог мужа.

Ту жизи рис, кога сељаци зову „гепа“, јер је у шуми опасно назвати га правим именом. Онај ко преко дана помене његово име, мора увече бодро да пази, да ли су добро осигурана сва врата и отвори на тору, јер ето њега. Он се пуза и уз разан зид, јер су му канџе као гвоздене кукле, и провлачи се и кроз најужи отвор и насрће на овце. И гепа их граби за грло и пије им крв и раздире их док и последња није мртва. Не смирује се догод ма у једној од престрављених оваца види неки траг живота. А ујутру сељак налази све своје овце мртве, са прегриженим гркљанима, јер где се гепа појави, ту ништа живо не остаје.

У шуми живи и буљина која у ноћи крешти. Ако чује неки глас, она полети на својим широким крилима и сјури се на жртву и кљуца јој очи, јер она није нека истинска птица, већ злодух.

У својој тмини шума крије и најстрашнију међу свим зверима: медведа који је јак као дванаест људи и кога само сребрна куглица може да убије. Може ли једну животињу ишта више да прикаже страшнојом, неголи то веровање да је само кугла изливена од сребра може да убије? Какве све

ужасне снаге мора у њој да се крију, кад јој обично олово не може да науди? Није онда чудо, да деца сатима и сатима не могу да заспу, стрепећи од страшног медведа, кога штите зле силе.

А ако га неко сретне у шуми, онако великог као каква покретна стена, не треба да бежи, ни да покушава да се брани, већ само да се баци на земљу и да се претвара као да је мртав. Многа мала деца сањала су већ, како леже на земљи кад наиђе медвед, и претварају се да су мртва. Он их шапом окреће на једну и на другу страну и она чују како фрче и осећају његову влажну врелу њушку на свом образу. Али леже мирно и без даха, све док он не оде да ископа рупу у коју ће да их положи. Онда тек устану и искрадају се, најпре сасвим полако, па онда пређу у дивље бежање.

Али замислите, замислите, молим вас само, да медвед примети да деца нису сасвим мртва, или да покуша да их угризе, или да не може да се одупре глади, или да види кад она устану, па да појури за њима! Госпoде Боже!

Страва, то је вештица која седи у мрачној шуми и пуни људима уши заводничким песмама, а срца језом. Отуда онај страх од предстојећих опасности што мути на смејану лепоту поља и њива. Природа је зла и опака, и подмукла као каква заспала змија, ништа не можете да јој верујете. Ту се шири Лефско Језеро и сија од лепоте, али му не верујте: вреба само жртву. Сваке године узима данак у давленицима. Ту се пружа шума, мирна и мирисава, али немојте јој се поверавати! Шума је пуна обесних звери које имају душу вештице и убилачку крвожедност.

Не веруј потоку са водом што жубори. Он доноси болест и смрт, кад се по њему брчкате после сунчевог заласка. Не веруј кукавици, која у пролеће уме весело да виче, али у јесен се претвара у копца са оштрим очима и страшним канџама! Не веруј ни мочвари, ни сувој пустари, ни брду! Природа је зла, потчињена кобним силама које мрзе човека. Нема ниједног местанца на које можеш са сигурношћу ногом да крочиш. Просто је невероватно, како слаби људски род успева да се одупре толиким напастима.

Страва, то је вештица. Она седи у тмини вермландских шума и пева своје заводљиве песме. Мути ли још увек

расмејану лепоту поља и ливада? Спутавала ли још радост живота? Њена моћ је велика, ја то знам, ја која сам имала челик у колевци и која сам купана у води у којој је хлађен усијани угаљ; ја то знам, ја која сам њену гвоздену руку осећала на свом срцу.

Али не треба, молим вас, да мислите, да ћу ја сада да описујем нешто језиво и страшно.

То је само једна стара прича о великом медведу на брду Гурлита коју ћу сад да вам испричам, а сваком стоји слободно на вољу, да прича верује или не верује, као што је ред са свима правим ловачким причама.

Велики медвед има своје скровиште на врху брега који је назван Гурлитина стена и који штрчи тешко приступачан на обали горњег дела Лефског Језера. Корен једне оборене јелке на коме још виси маховина, представља зид и кров његовог склоништа, гране и стабла заштићују га од ветра, а снег му запушује рупе. Он може комотно унутра да лежи, и да спава од једног лета до другог.

Је ли он неки песник, неки мекушни сањалица, тај чувави краљ шуме, тај разбојник са косим очима? Мисли ли он да проспава хладне ноћи и сиве зимске дане, да би га пробудило у лето цвркутање птица и жуборење потока? Мисли ли он да ту чмава и да сања о брежуљцима посутих јагодама, о мравињацима пуним укуских малих мрких створења, и о белим јагањцима који пасу на обронцима брда? Мисли ли он, срећник, да избегне зиму живота?

Напољу, ветар шиба јелке и усковитлава снег, напољу вук и лисица скитају наоколо, скоро избезумљени од глади. Откуд баш медведу то право да може да спава? Нека устане и осети како мраз штипа и како је тешко газити по дубоком снегу. Само нека изиђе!

А он се добро угнездио, и потсећа на принцезу из бајке: као што она чека да дође принц који ће да је пробуди, тако и он чека да га пробуди пролеће. Хоће да га пробуди сунчев зрак који се прокраде кроз грање и огреје му њушку, хоће да га пробуде капљице растопљеног снега кад му се пробију кроз длаку и заголицају га. Тешко ономе ко покуша да га у невреме пробуди.

Али претпоставимо случај, да се никог не тиче шта се

краљу шуме допада а шта не. Претпоставимо, да се наједанпут на њега сручи град и почне да га боцка као досадни комарци!

Он изненада чује узвике, галаму, пуцње. Буди се из сна, протеже се, и разгрће грање да види шта је то. Аха, биће посла за старог убојицу! То није пролеће које напољу пред његовом пећином прави буку и галаму, то није ветар који обара јелке и усковитлава снег, већ то су кавалери — кавалери из Екебија!

Они су стари познаници краља шуме. Он се још добро сећа оне ноћи кад су га Беренкројц и Фукс вребали из крoвињаре једног сељака коме је долазио у посету. Они су баш били заспали поред флаше са ракијом, кад се он провукао кроз кров од сена. Пробудише се међутим кад је извлачио заклану краву, и нападоше га каписларама и ножевима. Узеше му краву и — једно око. Остало, он успе да спасе.

Да, да, кавалери су његови стари познаници. Краљ шуме сећа се такође како су га једном напали, кад се са својом уваженом супругом и младунцима спремао на зимски починак, овде у свом краљевском замку на Гурлитиној стени. Сећа се још како су га тада неочекивано напали. Истина он им је умакао, без обзира на куршуме који су око њега звиждали, рушећи све пред собом, али један куршум који га закачи, учини да му једна нога целог живота остаде млитава. А кад се у ноћи вратио у свој замак, нађе да је снег црвено обојен крвљу његове уважене супруге, а краљевски младунци одведени да буду однеговани као слуге и пријатељи људи.

Да, сад земља подрхтава, сада се стреса снег са грања које покрива пећину, јер то сада излази он, велики стари непријатељ кавалера. Пази се сада Фукс, стари ловче медведа, пази се сада Беренкројц, пуковниче и картарошу, пази се сада Геста Берлинг, јуначе безбројних авантура!

Тешко свима песницима, свима сањалицама, свима љубавницима! Ту стоји Геста Берлинг са прстом на обарачу пушке, а медвед иде баш право на њега. Зашто не пуца? Шта мисли? Зашто му одмах не просвира куршум кроз широке груди? Пружа му се за то идеална прилика. Други не могу да пуцају, јер нису у тако згодном положају као он..

Мисли ли он да мора да стоји у ставу мирно пред његовим шумским величанством. Геста стоји мирно и, наравно, мисли на лепу Маријану која баш тих дана лежи тешко болесна у Екебију, болесна од оне ноћи, кад је трчала по снегу. Он мисли на њу која је такође постала жртва проклете мржње којом ова земља одише, и он осети гађење према самом себи, јер је и он изишао да прогони и да убија.

А велики медвед иде право к њему. Слеп је на једно око од удара ножем једног кавалера, вуче једну ногу од куршума из пушке једног кавалера, зловољан и осамљен откад су му кавалери убили супругу и одвели децу. И Геста га види онаквог какав је: једна прогањана зверка којој он сада треба живот да узме, пошто су јој људи све друго већ одузели.

„Може да ме раздере, али ја нећу да га убијам“, мисли Геста.

И док медвед јури према њему, он стоји мирно, као на паради, а кад краљ шуме стиге до њега, он се повуче један корак у страну и пребаци пушку преко рамена.

Медвед пројури поред њега, знајући да нема времена за губљење, дохвати се шуме, проби се кроз сметове снега до рамена високе, слете низ стрме обронке и најзад се изгуби, док сви кавалери који су узалуд чекали да Гестина пушка плане безнадежно припуцаше за њим.

Све је било узалуд: медвед је пробио заседу и утекао. Фукс поче да псује, Беренкројц да проклиње, а Геста да се смеје. Како уопште могу да очекују да ће један човек који је несрећан толико као што је несрећан он, бити још у стању да једном божјем створењу нанесе какво зло?

Дакле, умакао је велики медвед са Гурлитине стене, и сељаци ће ускоро морати да осете, да је он пробуђен из зимског сна. Ниједан медвед не уме вештије да проваљује кровове на њиховим ниским стајама и ниједан не уме лукавије да умакне постављеним замкама.

Људи горе на Лефском Језеру нису знали више како да се од њега бране. Један за другим долазили су кавалерима и молили их да оду горе и убију медведа.

Кроз цео месец фебруар, дању и ноћу, кавалери праве потере на медведа у горњем делу Лефског Језера, али им он стално измиче. Као да се од лисице учио лукавости

и од вука хитрини. Направе ли му они заседу у једном мајуру, он опљачка други. Траже ли га у шуми, он прогони сељаке који се превозе преко замрзлог језера. Постао је најдрскији разбојник који се може замислити: прикраде се на таван и поједе домаћици сав мед из лонца; убије коња кога сељак тек што је упрегао у саонице.

А онда, мало помало, сви почињу да схватају, какав је то медвед уствари, и зашто Геста није хтео да пуца на њега. Језа човека подилази кад о томе говори, страшно је у то веровати, али то није обичан медвед. Нико уопште не може да се нада да ће му доћи главе, ако у пушци нема куршум од сребра. Само један куршум, изливен четвртком увече у звонику цркве, кад је млад месец, изливен од сребра и од метала од кога је звоно направљено, и то да не примети ни парох ни црквењак, само такав куршум може да убије великог медведа. Али, наравно, такав куршум није лако набавити.

А у Екебију седи један човек кога све то мора да љути више него сваког другог. Као што сте већ могли да помислите, то је Андерс Фукс, ловац медведа. Од једа што не може да долија великом медведу на Гурлитиној стени, он је изгубио вољу да једе, и не може ни да спаза. Најзад, и он поче да увиђа, да је само сребрним метком могућно убити медведа.

Мргодни мајор Фукс није био неки леп човек. Тром и неспретан, широка, црвена лица, обешених образа и с многоструким подвољком. Оштри као чекиње изгледали су његови мали брчићи на дебелим уснама, и његова густа црна коса стално је накомештена. Притом, то је био човек од мало речи, а од великог апетита. Он није спадао у ред оних људи којима жене шаљу заводљиве осмехе, али такође ни он њима није бацао чежњиве погледе. Он уопште није веровао да ће наћи жену која ће му се допадати, и било му је туђе све што је било у вези са љубављу и сентименталношћу. Ако је дакле он лутао по месечини, то не значи да треба одмах поверовати, да је хтео месецу да повери тајну свога срца. Не, он је мислио само, како ће да дође до сребрног метка који мора да буде изливен кад је млад месец.

И тако дође четвртак вече, кад је месец био само два

прста широк и шетао се по хоризонту неколико часова после заласка сунца. Мајор Фукс упути се тада из Екебија, не рекавши никоме ни речи шта смера. Он стави у своју ловачку торбу упаљач и суд за ливење, пребаци пушку преко рамена, и упути се цркви у Бро, да види да ли је срећа наклоњена поштенom човеку.

Црква лежи на источној обали малог мореуза између горњег и доњег дела Лефског Језера, и да би до ње дошао мајор је морао да пређе преко моста. Задубљен у мисли, он је тако ишао према мосту, не осврћући се на брежуљке Бробија на којима су се куће јасно оцртавале на јасном вечерњем небу, или на Гурлитину стену чија је купола још сијала у одблеску залазећег сунца. Он је стално гледао преда се у земљу, и премишљао, како би могао најбоље да дође до црквеног кључа, а да га нико не примети.

Кад ступи на мост, он чу како неко страховито виче, и тако би принуђен, да подигне очи са земље и да погледа око себе.

У оно време, органист у цркви у Бробију био је мали Немац Фабер. То је био један омали, слабуњави младић, ситан и у једном и у другом погледу. Црквењак је био Јан Ларсен, марљив сељак, али сиромах, јер му је парох Бробија проневерио цело његово наследство од пет стотина талира.

Црквењак је хтео да се ожени сестром органисте, малом, фином девицом Фабер, али органист није на то пристајао, и зато нису били пријатељи. Црквењак те вечери сrete на друму органисту и одмах навали на њега. Он га зграби за прса и својом чврстом руком подиже га на ограду моста, заклињући му се свечано да ће га бацити у воду, ако не добије за жену малу фини девицу. Али мали Немац не попушта, већ се копрца и виче, и говори стално „не пристајем!“ ма да види како дубоко доле бучи вода у црним отворима између санти леда.

„Не, не пристајем!“ виче он. „Не, не пристајем!“

И ко зна да ли га црквењак у свом бесу ипак на крају не би бацио у хладну црну воду, да баш тада мајор Фукс не наиђе на мост. Црквењак се уплаши, спусти Фабера на мост, и утече што је брже могао.

Мали Фабер паде мајору Фуксу око врата и захваљуи-ваше му, што му је спасао живот, али га мајор одгурну и рече му да нема на чему да му захваљује. Од оног времена, кад је за време померанског рата стационирао у Потбусу на Ригену, мајор није много марио за Немце, јер никад се у свом животу није више уплашио да ће да прегладни, него тада.

Мали Фабер хтеде да иде претстојнику полиције Шарлингу и да тужи црквењака за покушај убиства, али му мајор саветова да се не труди узалуд, јер у овој земљи за убијеног Немца никог ни глава не заболи. И да би га уверио да говори истину, он показа готовост да га сам баци у реку.

Мали Фабер се на то умири и позва мајора својој кући да га почасте бареним кобасицама и старим пивом.

Мајор пристаде, јер му паде на памет да органист сигурно има код куће кључ од цркве. Попеше се тако уз брежуљак Броби на коме се налазила црква, парохијски дом, црквењакова кућа и стан органисте.

„Извините, извините молим вас“, рече мали Фабер кад са мајорем уђе у кућу. „Код нас није баш све у најбољем реду. Моја сестра и ја имали смо данас толико посла. Клали смо, знате, петла“.

„Алал вам вера!“ узвикну мајор.

Онда дође мала фина девица Фабер, са лепо нато-ченим пивом у великим земљаним криглама. Познато је свакоме, да мајор не гледа жене баш умилним оком, али млада девојка ипак пробуди у њему извесну благонаклоност, тако је слатко изгледала у хаљиници и капици. Плава коса била је глатко зачешљана, а хаљина од домаће тканине укусна и невероватно чиста. Њене мале руке биле су тако спретне и хитре, њени обрашчићи тако румени и округли, да он помисли да је пре двадесет и пет година наишао на једно овако женско створење, он би се сигурно решио да је запроси. Али ма колико да је била љупка и зајапурена и живахна, њене очи ипак су биле уплакане. И то га баш разнежи.

Док су њих двоје јели и пили, она је сваки час улазила и излазила из собе. У једном тренутку она приђе бра-ту, клецну коленима и рече:

„Како мој брат наређује да распоредимо краве у шупи?“

„Дванаест постази десно, а једанаест лево, тако неће моћи да се гурају“, рече мали Фабер.

„До сто ђавола! Колико то крава има Фабер?“ узвикну мајор.

Показа се да органист уствари има само две краве, али је ради бољег утиска, кад о њима говори, једну звао једанаестица, а другу дванаестица. Мајор дознаде још да Фабер преправља шталу, и да зато краве преко дана стоје напољу, а увече их затвара у шупи.

Мала девица сваки час је улазила и излазила. Она опет приђе брату, клецну коленима и саопшти му да зидар пита, колико треба да је штала висока.

„Измери краву“, рече органист, „измери краву!“

Мајор нађе да је то сасвим уместан одговор. Док су тако седели, мајор упита органисту зашто су његовој сестри очи тако црвене, и доби одговор да она плаче, јер он не може да јој дозволи да се уда за сиромашног црквењака који је задужен и без наследства.

Слушајући све то, мајор постаде све замишљенији. Он је празнио једну криглу пива за другом и гутао кобасице немилосрдно, али као да на то није обраћао пажњу. Малом Фаберу се смучи кад виде колико је жедан и јешан његов гост. Али уколико је мајор више пио, утолико му је глава била бистрија и срце одлучније. Утолико му је било јасније, да нешто мора да учини за малу девицу Фабер.

То је био онај исти мајор Фукс, чудака од човека, који је једне вечери код настојникове жене у Мункеруду појео целу главу од вепра за коју је домаћица веровала да ће јој трајати и преко Божића.

Он је осећао задовољство, кад год би помислио како су дивне ове барене кобасице којима је служен, и био је чврсто решен да се побрине, да очи мале девице Фабер више не засузе.

У међувремену мајорове очи беху приковане за велики старомодни кључ који је висио о клину на вратима, и чим малом Фаберу, који је морао стално да се куца са мајором, глава клону на сто и он захрка, мајор Фукс зграби кључ, наби капу на очи и излете из куће.

Тренутак доцније, он се већ пентрао уз степенице које воде у торањ. Помоћу свог малог фењера, он се попе у звонару и нађе се испод звона која су над њим ширила своје огромне чељусти. Он ту једном турпијом наструга мало метала од звона, и баш кад је хтео да из ловачке торбе извади суд за ливење и упаљач, њему паде на памет да је заборавио оно што је најважније: није понео сребро. Да би метак имао жељено дејство, морао је да буде изливен у самој звонари. Лепо, све је било у реду: четвртак вече, млад месец, нико га није приметио кад се увукао — и ето, заборавио сребро! Мајору се у ноћној тишини оте једна псовка, и то тако снажна, да звона зазвечаше.

Одмах затим он чу неки шум у цркви и учини му се као да неко иде уз степенице. Да, неко се уистини пео тешким корацима уз степенице.

Мајор Фукс, који је малопре псовао да су звона звечала, мало се замисли. Ко може да буде тај који долази да му помогне да излије метак за великог медведа? Кораци су се све више и више ближили. Дотични је очигледно имао намеру да се попне у саму звонару.

Мајор угаси свој фењерчић и повуче се сасвим међу греде. Он се истина није плашио, али је знао да ће цела ствар да пропадне, ако га неко примети. Тек што се он био склонио, а кроз отвор од степеница појави се једна глава.

Мајор је одмах познаде: то је био парох из Бробија, позната тврдица. Парох, чије се тврдичење граничило већ са безумљем, имао је обичај да крије своје паре на најчуднијим местима. Сад је дошао са читавом рпом папирног новца да га сакрије у торњу. Пошто није ни слутио да га неко гледа, он подиже једну даску на поду, положи новцац у отвор, и одмах се затим изгуби.

Али мајор није био ленштина: он подиже исту даску са пода. Боже, шта је ту парал Рне папирног новца, једна до друге, а између њих кесе од мрке коже пуне сребрњака. Мајор одвади таман онолико сребра колико је потребно да се један метак излије; остало га није интересовало.

Кад се опет нађе на земљи, сребрни метак био је у његовој пушци. Чиме ли ће срећа још ове ноћи да га обдари? Четвртком ноћу могу да се дешавају најдивније ствари.

Он се најпре упути у стан органисте Фабера. Кад би нешто оно чудовиште од медведа знало да се Фаберове краве налазе у једној трошној шупи, тако рећи под отвореним небом!

И гле, заиста! Зар не види он тамо у пољу нешто велико, црно, што се призлачи дрвеној шупи? То мора да је медвед!

Принесе пушку образу и већ хтеде да окине, кад се нешто присети.

Он у мраку виде уплакране очи девице Фабер, и одлучи да помогне њој и црквењаку, па макар и не био он тај који ће да убије великог медведа са Гурлитине стене. Он је сам после причао да му ниједно одрицање на свету није било теже, али да је то морао да учини због мале девице која је једно такво слатко фино створење.

Мајор дакле оде црквењаковој кући, пробуди црквењака, извуче га полуобученог напоље, и рече му да он мора да убије медведа који се шуња око Фаберове шупе.

„Ако убијеш медведа, Фабер ће ти сигурно дати сестру“, рече му он, „јер ћеш онда наједанпут постати уважен човек. То није обичан медвед, и најбољи људи у овој земљи сматрали би за част да га убију“.

Он му утрапи у руке своју пушку, са сребрним метком изливеним у једном црквеном торњу, у четвртак увече, при младом месецу. Али ипак мајор дрхти од љубоморе при помисли, да ће неко други место њега уцмекати краља шуме, старог медведа са Гурлитине стене.

Црквењак поче да нишани, Господе Боже, како нишани! Нишани као да гађа великог медведа који се на небу шета у кругу поларних звезда, а не медведа који се шуња по пољима Бробија. И пуцањ одјекну, и то тако громко, да се могао да чује и чак горе на Гурлитиној стени.

Али ма како да је било нишањено, медвед се сруши. Тако је то кад се пуца сребрним метком! Гађали ви макар звездано сазвежђе, метак иде право медвед у срце.

Људи почеше да истрчавају из свих кућа и да се распитују шта је било, јер ниједан пуцањ досад није тако јако одјекнуо и разбудио толико успаваних веверица, као овај. И црквењак доби похвале са свих страна, јер је медвед заиста био права напаст за све у овом крају.

Дође и мали Фабер, и тада мајор усиде колико се насамарио. Ту, ето, стоји црквењак, од свих слављен и хваљен, сем тога још и краве му спасао, а мали органиста нити је дирнут, нити благодаран. И ни на памет му не пада, да рашири руке и црквењака поздрави као хероја и свог зета.

Мајорово чело се набра од срџбе због оволике тврдоглавости, и он бесно тресну ногом о земљу. Сад ће он томе малом, тврдоглавом, ускогрудом дерану да прочита лекцију, шта то значи убити оваквог медведа, али он поче само да муца, и ниједну реч не изговори честито. Обузимао га међутим све већи бес при помисли, да се узалуд одрекао части да он убије медведа. Исто тако није могао да схвати да има неко који онога који је то дело извршио, не сматра достојним да добије и најпоноснију девојку.

Црквењак и неколико младића решише да медведу огуле кожу, и одоше да наоштре ножеве, други се упутише кућама да опет легну, а мајор остаде сам поред мртвог медведа.

Изненада, он поново оде у цркву, обрте још једном црквени кључ у брави, попе се уз узане степенице и стрме лествице, пробуди заспале голубове и нађе се опет у звонари...

Кад су нешто доцније, под личним мајоровим надзором, скидали кожу медведу, нађоше у његовим чељустима завежљај папирног новца — равно пет стотина талира! Нико није умео да објасни откуд ту паре, али то је и иначе био један необичан медвед, и пошто је црквењак медведа убио, јасно је да и паре њему припадају.

Кад се то о парама рашчу, схвати чак и мали Фабер колико је дело које је црквењак извео пуно части, и он изјави, да ће бити поносан да га назове својим зетом.

Пошто је у црквењаковој кући учествовао на медвеђој даћи, а у стану органисте веридбеном весељу, мајор се у петак увече врати у Екеби. Он се врати тешка срца. Није осећао никакву радост што је најзад долијао његов стари непријатељ, нити је био поносан на дивну медвеђу кожу коју му је црквењак поклонио.

Можда ће неко да помисли да је он тужан што је мала фина девица припала другом. О не, тако што њега

сигурно не би могло да онерасположи. Њега тишти само то, да је убијен једнооки краљ шуме, а он није имао прилике ниједан метак на њега да опали.

И тако он дође у кавалерску собу кад су кавалери седели око ватре, и баци међу њих медвеђу кожу, не оекавши ни речи. Нико није смео ни да помисли да га тера да прича о својим доживљајима. Тек много доцније кавалери успеше да од њега измаме неке појединости. Исто тако он им ништа не рече о скривеном благу бробијског пароха, који ваљда никад није ни приметио да је покраден.

Кавалери су испитивали кожу.

„Дивна кожа“, рече Беренкројц. „Меца мора да се рано пробудио из зимског сна, или си га у самој пећини убио?“

„Убијен је у Бробију“.

„Снажна је ово животиња била, нема сумње“, рече Геста, „али ипак није онако велики као медвед са Гурлитине стене“.

„Да је ћорав на једно око, поверовао бих још да си старог убио“, примети Кевенхилер. „Али овај нема ни рану ни ожиљак на једном оку, према томе није онај са Гурлите“.

Фукс поче да псује и да проклиње себе због своје глупости, али после кратког времена његово лице се озари толико од радости, да се пролепша. Значи то онда, да велики медвед ипак није убијен од другог човека!

„Господе Боже, неизмерна је твоја доброта!“ рече мајор и склопи руке.

РАСПРОДАЈА У БЈЕРНЕ

Често смо ми млади морали да се чудимо причама наших старих. „Зар сте ви успевали, да у вашој златној младости сваког дана имате бал?“ питали би их ми. „Зар је живот био онда само једна бескрајна бајка? Зар су истина у оно време све жене биле лепе и љубазне? Зар се заиста свака играчка завршавала тиме, што би Геста Берлинг завео једну од дама?“

Стари би на то вртили својим седим главама и почели да нам причају о зујању вретена, о клопарању разбоја, о кухињским пословима, о трескању вршалице по гувну и о јеку секире у шуми. Али не би требало много чекати, па би они опет почели оно своје старо. Саонице су се заустављале пред степеницама, коњи су у лакој касу возили ведру омладину кроз мрачне шуме, свуда се тресла игра и пуцале жице на виолини. Са виком и фијуком бичева приређивани су око Лефског Језера ловови као из бајке. Из даљине чула би се ломњава, дрвеће се у шуми повијало и падало, све разорне силе добијале су замаха: пожари су пламтели, планински поток се изливао из свог корита, гладни вуци завијали по мајурима. Копите осмоногих коња газиле су и претварале у прашину сваку тиху срећу. Где је хајка беснела, ту су се срца људи распаљивала дивљином, и жене, бледе од страха, морале су да беже из куће и дворишта.

А ми млади слушали смо ћутећи, зачуђени, са језом, али ипак блажени.

„То су били људи!“ мислили смо ми. „Њима сличне никада ми нећемо видети“.

„Зар људи оног времена нису размишљали о оном што раде?“ питали бисмо ми.

„Наравно да су размишљали, децо“ одговарали би стари.

„Али сигурно не онако, како ми размишљамо“, тврдили бисмо ми. А тада стари нэ би разумели шта хоћемо тиме да кажемо.

Ми смо, међутим, мислили на онај чудесни дух самокритике који се већ био увукао у наша срца. Мислили смо на њега, са његовим леденим очима и дугим, кошчатим прстима, на њега што седи у најтамнијем углу наше душе и цепка наше биће, као што старе жене цепкају крпе од вуне и свиле.

Цепкају његови дуги, кошчати искривљени прсти комадић по комадић, док цело наше ја не постане гомила старих крпа, и наши најлепши осећаји, наше најинтимније мисли, све што смо радили и говорили, све не буде подвргнуто темељном испитивању, проверавању, цепкању, док ледене очи оштро посматрају, и безуба уста се подругљиво цере и шапућу: „Јесте ли видели — крпе, само крпе и ништа више!“

Било је истина и у оно време појединаца који су своју душу отворили духу са леденим очима. Он је седео на извору целокупног њиховог делања, посматрајући, ироничан и према добру и према злу, све је разумевао, ништа није осуђивао, све истраживао, рашчлањавао, и својим непрекидним подругљивим осмехом спутавао све изливе срца и снаге мисли.

Лепа Маријана носила је у себи тај дух самокритике. Она је осећала, да његов ледени поглед и подругљив осмех прати сваку њену реч и сваки њен корак. Њен живот постао је драмска игра, чији је он био једини гледалац. Она више није била човек, није патила, није се радовала, није волела. Она је само играла улогу лепе Маријане Синклер, а самокритика је седела ту и посматрала игру, својим леденим очима и кошчатим прстима који све рашчепркавају.

Била је подељена на два дела. Прва половина њеног ја, седела је ту бледа, несимпатична, подругљива, и иронично посматрала шта ради друга половина, а чудесни дух

који је њено биће цепкао никада јој не шапну ниједну утешну реч.

Али где је тај бледи критичар њених поступака био оне ноћи кад је она окусила сву пуноћу живота? Где је био, кад је она, мудра Маријана, пољубила Гесту Берлинга пред стотинама очију, и онда кад се бацила у снег да умре? Онда су ледене очи биле засењене и подругљиви осмех замукао, јер је страст узбуркала њену душу. Те језиве ноћи, она није била више подељена на двоје, већ цео целат човек.

О ти душе подругљивости, који се и сам себи ругаш! Кад је Маријана после толиког напрезања успела да испружи своје укочене руке и да их обвије око врата Гесте Берлинга, ти си морао у лицу старог Беренкројца да подигнеш очи са земље и да гледаш у звезде. Оне ноћи био си немоћан. Био си мртав кад је лепа Маријана певала своју љубавну химну, мртав кад је похитала у Сје да доведе мајора Самцелијуса, мртав кад је видела како се изнад шума небо црвени од пламена.

Јеси ли видео, дошли су моћни весници буре, орлови демонских страсти. У ватреном замаху налетели су на тебе својим челичним канџама, ти душе са леденим очима! Ззрили су своје канџе у твоја леђа и бацили те у непознато. Мртав и измрцварен био си ти.

Али поносни и осиони, они су ишли даље својим путем о коме нико није водио рачуна, јер им нико није могао да следи, а из дубина непознатог поново се уздигао дух самокритике и поново се угнездио у душу поносне Маријане...

Кроз цео месец фебруар, Маријана је лежала болесна у Екебију. Кад је оно ишла у Сје навукла је на себе велике богиње. Онако промрзлу и исцрпљену, страшна болест зграбила ју је из све снаге. Била је скоро на издисају. Али крајем месеца, поче полако да се опоравља. Још не престано била је слаба, са видним траговима болести. Никад више она неће бити звата као до сада — лепа Маријана.

Али промена која је на њој настала, и која ће ожалостити цео Вермланд као да је изгубио какву своју драгоценост, била је позната само њој и болничарки која ју је не-

говала. Ни кавалјери нису о томе ништа знали. Соба у којој лежи болесник од великих богиња није била за сваког отворена.

Самокритика, међутим, никада није јача него у часовима опорављања. Седи она ту, и зури, зури својим леденим очима, и чупка и кида својим тврдим кошчатим прстима. А ако се добро загледа, позади седи још једно ижучело, бледо, створење, које својим подругљивим осмехом све кочи и ломи, а иза њега још једно, и још једно, и сви се смеју подругљиво, смеју се себи и смеју се целом свету.

И док је Маријана тако лежала и посматрала себе укоченим леденим очима, сваки дубок осећај изумирао је у њој. Она је лежала тако и изигравала болесницу, лежала је и изигравала несрећну, изигравала заљубљену, изигравала осветољубиву. Све је она била то, па ипак све је то било само игра.

Све се претворило у игру и привиђење под присмотром ледених очију, које су опет биле посматране од другог пара очију, и тако редом у бесконачност. Све крепке снаге живота биле су уљушкане. Способност да пламти мржњом и да се потпуно пода љубави била јој је дарована само за једну једину ноћ, не за дуже. Није више знала ни да ли заиста воли Гесту Берлинга. Чезнула је да га види, али само да би искушала да ли је он још у стању да је уздигне изнад ње саме.

Док је боловала, имала је само једну јасну мисао: плашила се да се не рашчује да је болесна. Није желела да види своје родитеље, није хтела да се измири са својим оцем, а знала је да ће се он покајати за оно што јој је учинио кад чује како је тешко била болесна. Због тога је наредила да њеним родитељима саопште, да њене слабе очи, које су је често болеле кад је била у Бјерне, присиљавају је и сада да седи у соби иза спуштене завесе. Својој болничарки је забранила да прича колико је била болесна, а кавалјерима је забранила да доводе лекара из Карлстада. Она истина има велике богиње, али само у лакком облику, и домаћа апотека у Екебију довољна је да је излечи.

Никада није мислила на то, да може да умре. Она је

лежала и чекала да оздрави, да би одмах са Гестом отишла пароху, да их заручи.

Сада је болест била преброђена и грозница прошла. Била је поново присебна и разумна. Учини јој се да је она једина разборита у овом свету лудака. Нити је осећала мржњу, нити љубав. Разумела је свог оца, разумела цео свет. Ко разуме тај не мрзи.

Дознала је да Мелхиор Синклер намерава да прода на лицитацији све што је имао у Бјерне, да све растури, како она не би могла ништа да наследи од њега. Говорило се да намерава да све уништи до последњег парчета. Прво је хтео да распрода намештај и цело покућанство, онда стоку и пољопривредне справе, најзад - цео замак. Намеравао је да сав тако сакупљени новац стрпа у џак и баци у Лефско Језеро. Цело њено наследство имало је да буде разорено и уништено. Маријана се насмеја кад то чу: таква је био карактер њеног оца, он није могао да поступи друкчије.

Њој се учини чудновато, да је она икад певала химне љубави. Она је сањала о једном срцу и о једној колиби, сада није могла да разуме да ју је тако што успште занимало.

Чезнула је за природом, за природношћу. Додијала јој је ова вечита игра, вечито играње улога. Никада није имала један прави, истински осећај. За изгубљеном лепотом није осећала скоро никакву жалост, али се јежила од помисли да ће је сви сажаљевати.

О, како је лепо заборавити се, макар само на тренутак! Рећи нешто, направити једну гримасу, учинити ма шта што унапред није прорачунато!

Једног дана, кад је соба била дезинфикована и проветрена, и она лежала обучена на дивану, замоли своју болничарку да зовне Гесту Берлинга. Доби одговор да се он одвезао на лицитацију у Бјерне.

У Бјерне је заиста све продавано на лицитацију. Људи су путовали по неколико миља, да би учествовали у распродаји. Бјерне је био једна стара, богата кућа.

Све што је имао у кући, велики Мелхиор Синклер на-трпао је једно на друго у једну пространу салу. Хиљаду

ствари лежало је измешано у великим гомилама које су допирале до самог тавана. Као какав анђеол разарања на дан страшног суда, он је непосредно пред лицитацију прошао кроз кућу и све скупιο, што је желео да распрода. На миру су остали само црни кухињски лонци, дрвене столице, калаисане кригле и бакарно посуђе, јер га то није потсећало на Маријану. Све друго је имало да иде.

Он упаде у Маријанину собу, и све растури. Ту је стајала једна шкриња са њеним луткама, њена библиотека, мала столица коју је он за њу правио, њен накит и њена одеда, њен диван и њена постеља — све је имало да буде распродато.

Онда зађе од собе до собе, и покупи све што га је љутило и на њу потсећало, и читаве товари пренесе сам у салу у којој је имала да се изврши лицитација. Стењао је под теретом дивана и мермерних сточића, али је вукао. Све набаца на гомилу без икаквог реда. Разлупа ормане и извуче из њих скупцено породично сребро. Бестрага с њим! Маријана га је пипала својим прстима. Баци на гомилу пуне руке белог као снег дамаста, који је представљао плод дугогодишњег солидног ручног рада. Бестрага с тим! Маријана није заслуживала да ма шта има. Кроз собе се батргао са читавим брдима порцуланског посуђа у рукама, и није обраћао пажњу на тањире који су му испадали и трескали по поду. Покупи и најлепши порцулански сервис са утиснутим породичним грбом. Све нека иде бестрага! Може да узме и носи ко шта хоће! Низ степенице баци читаве постеље, са јастуцима и јорганима, тако меканим да се у њима лешкарило као по таласима. Нека иду бестрага! Маријана је на њима спавала.

Бесно је прелазио погледом по старом намештају. Има ли једне столице, једног дивана на коме она није седела, једне слике коју она није посматрала, једног лустера који њу није обасјавао, једног огледала у коме се њен лик није огледао? Онако мрачан, песницом је претио целом том свету успомена. Најрадије би узео једну мотку и све то разлупао.

Ипак му се учини да ће његова освета бити још већа ако све распрода на јавној лицитацији, него да сам полупа. У туђе руке имало је све да оде. Имало је да буде прљано

у радничким становима, и да пропаде у равнодушним рукама. Он је по сељачким избама виђао тај расходовани намештај, купљен на лицитацији, презрен, обешчашћен, као и његова лепа ћерка. Бестрага са свим тим! Нека стоји где било са подераном превлаком испод које вири коњска длака, са излизаном позлатом, са изломљеним ногама и изгребаним столним таблама, и нека чезне за старим домом! Бестрага нека иде у све крајеве света, да ниједно око више не може да види и ниједна рука све поново да сакупи!

Кад лицитација поче, пола сале било је натрпано свемогућим кућним стварима у најстрашнијем нередy. Један дугачак сто био је постављен попречке по сали, иза њега је стојао руковалац лицитацијом и извикивао цене, и писар који је записивао сваку закључену продају. Ту се био сместио и Мелхиор Синклер са једном флашом ракије.

Купци су били окупљени у сали према столу, у ходнику и у дворишту. Било је много света, много галаме, много живости. Понуде су падале брзо и лицитација се успешно развијала. А у тој општој гужви Мелхиор Синклер седео је полупијан, упола луд, са флашом ракије у руци, једино што је за себе задржао. Смејао се и викао као да је у најбољем расположењу, и кад би ко узвикнуо какву добру понуду, он га је звао к себи и частио га ракијом.

Међу онима који су посматрали његово чудно понашање налазио се и Геста Берлинг, који се био умешао међу купце, али је избегавао да се сретне очи у очи са Мелхиором Синклером.

Он се питао где може да буде Маријанина мајка. Невољно, али као да га је нешто гонило, он пође да тражи госпођу Густаву.

Дуго је трајало док је пронађе. Моћни великопоседник није био неки стрпљив човек, нити је трпео да му неко цвили и нариче. Није могао да гледа своју жену како лије сузе над судбином која је снашла њено тако мило и драго покућанство. Он побесне кад је виде да плаче над постељином и простиркама, а он је био прежалио и своју лепу ћерку, која је много више вредела него сва та старудија. Измахнуте песнице, он ју је јурио по целом стану, док је није кроз кухињу дотерао до саме кухињске оставе.

Она није имала куд даље да узмиче и он се задовољи

кад је виде како се згрчила иза степеница, готова да прими батине, па и саму смрт. Он је остави да ту седи, али закључа врата и кључ стрпа у џеп. Ту је имала да остане док се све не распрода. Није било опасности да ће да умре од глади, а његове уши биће поштеђене њене кукњаве.

Тако је седела ту као каква ухапшеница, кад Геста уђе у кујну. Он спази њено лице како вири кроз прозорче на кухињском зиду. Она се била ту испела, да би из своје ћелије могла да види шта се ради.

„Шта тетка Густава ради ту горе?“ упита Геста.

„Он ме је овде закључао“, одговори она.

„Ко? Газда куће?“

„Да — већ сам мислила да ће да ме пребије. Ах, Геста, донеси кључ који је у вратима од сале и откључај кухињску оставу, да могу да изиђем. Тај кључ откључава и ова врата.“

Геста учини како му је речено, и неколико минута доцније мала госпођа Густава стојала је у кухињи у којој никог другог није било.

„Је ли, тетка, зашто ти ниједна служавка није отворила врата овим кључем из сале?“ упита Геста.

„Мислиш ли ти да сам ја толико луда, да им одам да се тај кључ подудара са овом бравом? Никад више не би имала мира због оставе! Уосталом, искористила сам време и очистила полице. Госпoде, шта се све тамо накупило!“

„Ви сте увек у великом послу“, рече Геста.

„То сигурно. Ако ја све сама не прихватим, све остане у нередy. Опет...“

Она наједанпут замуче и обриса сузе.

„Госпoде Боже!“ рече уздахнувши дубоко, „стојим овде и причам, а остаћу без игде ичега. Он ће сигурно да распрода све што имамо“.

„Да, на жалост тако је“, рече Геста.

„Ти познајеш оно велико огледало доле у сали. Оно је права реткост, цело стакло је из једног комада, и на позлати нема ниједне мрље, а ето, он хоће сад да га прода“.

„Луд човек!“

„Да, то си право рекао, он је луд, и неће да престане, догод нас не доведе дотле да просимо по друму, као мајорица“.

„Неће ваљда дотле доћи“, примети Геста.

„Хоће, хоће! Кад је мајорица одлазила из Екебија, она нам је прорекла несрећу, и несрећа нас сналази. Да је мајорица ту, она никад не би дозволила да он распрода Бјерне. Замисли само, продаје свој сопствени порцулан, све старе шоље из његове родитељске куће. То мајорица не би дозволила!“

„Али шта му је наједанпут?“ упита Геста.

„Ах, Геста, све је само због тога, што се Маријана није кући вратила. Он је чекао и чекао. Читаве дане је проводио шетајући се по башти, чекајући да се она појави. Он толико чезне за њом, да ја мислим да је због тога и полудео, али ја наравно не смем ништа да кажем“.

„Маријана мисли да је бесан на њу“:

„Не, није истина да она то верује. Она га добро зна, али она је поносна и неће да учини први корак. Они су обоје прзнице и тврдоглави, али све иде преко мојих леђа, ја сам као између маља и наковња“.

„Ви знате сигурно да ће Маријана да се за мене уда?“

„Ах, Геста, никад она неће то да учини. Она само тако каже да би те дражила. Она је одвише размажена да би се удала за сиромаша, а притом и поносна. Иди кући и кажи јој ако се одмах не врати, цело наследство отићи ће јој до ђавола. Он ће све ово да распрода буд зашто“.

Геста се наљути. Ту седи госпођа Густава и не мисли ни на шта друго, до на њена огледала и порцулан.

„Требало би, тетка, да се стидите!“ узвикну он. „Прво сте бацили у снег вашу ћерку, а сада мислите, да се она не враћа само зато што је рђава и тврдоглава. Верујете исто тако, да ће она да напусти оног кога воли да би спасла своје наследство“.

„Слушај, драги Геста, немој молим те још и ти да се на мене љутиш. Ја не знам више шта говорим. Покушала сам онда да Маријани отворим врата, али ме је он одвукао. У овој кући важи за правило да ја ништа не разумем. Ја ћу се од свег срца радовати, ако Маријана може да буде срећна с тобом. Али, драги Геста, није нимало лака ствар једну жену направити срећном“.

Геста је погледа. Како је могућно љутити се на једну

жену, као што је госпођа Густава! Била је потиштена и озлојеђена, али је имала добро срце.

„Тетка уопште не пита како је Маријани“, рече он тихо. Она удари у плач.

„Бојим се да се љутиш, ако те питам“, рече она. „Цело време мислим само да то питам. Знам само толико, да је жива, ништа више. Цело ово време није ми ниједан поздрав послала, чак ни кад сам јој упутила њене ствари, па сам тако помислила да ти и она не желите да ја ма шта о њима чујем“.

Геста није могао више да се уздржава. Он је био обестан и дивљак — да би га присилио на покорност Господ је морао вукове на њега да тутка — али сузе ове старе жене дејствовале су на њега јаче него урликање вукова. Он јој исприча целу истину.

„Маријана је била цело време тешко болесна. Имала је богиње. Данас су је први пут дигли из кревета и положили на диван. Ја је још од оне ноћи уопште нисам видео“.

Госпођа Густава скочи на ноге као опарена. Она без речи остави Гесту и отрча да нађе мужа.

Људи који су били у сали, видеше је како му узбуђено прилази и нешто шапће на уво. Они такође видеше како му лице још више поцрвене и како се опусти рука којом је држао флашу, тако да се ракија изли по поду.

Сви приметише да је госпођа Густава дошла са врло важним новостима и цела лицитација запе. Чекић престаде да лупа, перо записничара престаде да шкрипи, и купци застadoше са понудама.

Мелхиор Синклер трже се из замишљености у коју га је бацило саопштење његове жене.

„Шта је са лицитацијом?“ викну он. „Пожурите!“

И распродаја поново узе мах.

Геста је у кујни чекао на госпођу Густаву која се врати сва уплакана.

„Ништа не помаже“, рече она, „мислила сам да ће да прекине распродају кад чује да је Маријана била болесна, али он тера даље. Он би већ и престао, али га је срамота од људи“.

Геста слеже раменима и опрости се. У ходнику сrete Синтрама.

„Све се развија ђаволски интересантно!“ узвикну Синтрам трљајући руке од задовољства. „Ти си, Геста, прави мајстор! Шта си ти све у стању да направиш!“

„Чекај само, биће још веће гужве“, шапну му Геста. „Парох из Бробија дошао је са пуним саоницама злата. Он хоће да купи цео Бјерне, и одмах све да исплати. Волим само да видим какво ће лице да направи уважени великопоседник“.

Синтрам завуче главу међу рамена и зацени се од сме-ха. Онда оде у салу, и привуче се Мелхиору Синклеру.

„До сто ђавола, Синтраме! Ако хоћеш да добијеш ра-кију, мораш да лицитираш!“

„Тебе је увек срећа служила, побратиме“, рече Синтрам. „Један је довезао пуне саонице новца. Купиће Бјерне са поседом и целим инвентаром. Он се договорио са дру-гима да за њега лицитирају, а он сам неће за сада да се по-јављује.“

„Реци ми ко је то па ћеш добити једну ракију за на-граду“.

Синтрам узе ракију, и пре него што ће да одговори, измаче се неколико корака.

„То је парох из Бробија, побратиме“.

Мало кога је Мелхиор Синклер тако мрзео, као пароха из Бробија. Мрзели су се већ годинама. Прича се да је ве-ликопоседник у мрачним ноћима заузимао бусију на друму којим је парох морао да прође, и томе зеленашу, томе гад-ном тврдици, чешће мотком испрашио леђа.

Ма да се Синтрам из обазривости повукао неколико ко-рака, он ипак не умаче сасвим гневу моћног поседника. Ра-кија из једне чаше плусну га по челу, а цела флаша се от-котрља поред његових ногу. Онда виде један приказ који за дуго време испуни његово срце радощу.

„Зар парох из Бробија хоће да постане власник мог поседа?“ раздра се Синклер. „Зар ви сви за његов рачун учествујете у лицитацији? Џукеле једне, срам вас било!“ — и он тресну у гомилу купаца један светњак и једну мастио-ницу. Наједном се искали сва горчина његовог ојађеног ср-ца. Драо се као каква дивља животиња, претио песницом и бацао на присутне све што му је дошло до руку и што је

могло да полети. Чаше и флаше фијукале су кроз салу. Ни сам није знао шта ради.

„Лицитација је завршена!“ драо се из свег гласа. „Напоље сви до једног! Догод сам ја жив, парох из Бробија неће се шепурити у Бјерне! Напоље кад вам кажем! Научићу ја вас како се лицитира за рачун попа!“

Он насрну на руковаоца лицитације и записничара. Они отскочише у страну. У пометњи оборише сто који их је делио од купаца, и великопоседник, као да је побеснео, улете у гомилу мирољубивог света.

Настаде општа гужва и бежање. Две три стотине људи навалише на врата да беже из страха од једног јединог човека. А он је стајао у сред сале и драо се из свег гласа: „Напоље!“ Да би својим речима дао што јачу подршку, витлао је изнад главе једном столицом.

Јурио их је до ходника, али не даље. Кад и последњи посетилац стрча низ степенице, он се врати у салу и закључа врата за собом. Онда извуче из гомиле један кревет и два јастука, леже у сред оног русваја, и спаваше све до сутра...

Кад се Геста врати кући, саопштише му да Маријана жели да с њим говори. То га обрадова утолико више што је и сам премишљао на који начин да дође до ње.

Кад уђе у тамну собу у којој је она лежала, он за тренутак застане на вратима. Није могао да види где је она.

„Остани ту где си, Геста“, рече му Маријана. „Опасно је прићи мени ближе“.

Али Геста, који је прескакао степенице да би што пре до ње дошао, дрхтао је од узбуђења и чежње. Шта се њега тицала зараза. Он је хтео да ужива у блаженству да је види.

Јер изабраница његовог срца била је неописана лепотица. Нико није имао тако меку косу, нико тако чисто, светло чело. Цело њено лице представљало је хармонију лепо извучених линија.

Он је мислио на њене обрве, које су се оштро извијале, као прашњаци једног крина, на пркосно повијену линију носа, на благо испупчене усне, на овалне образе и на изразити подбрадак. Мислио је на нежну боју њеног лица, на

угасито црне обрве под плавом косом, на бистро плаве очи и на блистави сјај који је долазио из њених очних углова.

Лепа је била она, његова драгана! Мислио је на то, како се једно топло срце крије испод њене охоле спољашности. Своју способност да се загреје, да се жртвује, брижљиво је крила под отмено опхођење и поносно држање. Осећао се блажен што може да је види. У брзим скоковима устрчао је уз степенице, а она мисли да ће да застане код врата! Он јурну у собу, и паде поред ње на колена.

Хтео је да је гледа, да је љуби и да се опрости од ње. Он ју је волео, и никад неће престати да је воли, али његово срце навикло је да буде гажено, да буде по прашини вучено.

О, где ће он да нађе своју ружу коју може слободно да убере и потпуно својом да назове? Није смео да задржи ни ову коју је одбачену и полумртву нашао крај завејаног друма. Кад ће песма његове љубави да буде тако чиста, да ниједан нескладан тон не квари мелодију? Кад ће он да сагради замак своје среће на једном тлу, за којим ниједно друго срце са немиром не чезне?

Мислио је како ће да се опрости од ње.

„Твоји су у великој невољи“, хтео је да јој каже. „Срце ми се стеже кад на то мислим, али ти мораш кући да уразумиш оца. Твоја мајка стално лебди у животној опасности. Ти мораш кући, мила моја.“

Видите, такве речи самопрегора лебделе су му на уснама, али он их није изговорио.

Он клече поред дивана на коме је лежала, узео њену главу у обе руке, и љубљаше је. Није могао да проговори ниједну реч. Срце му је лупало да искочи.

Богиње су изобличиле њено лепо лице, кожа је постала груба и посута ожиљцима. Никада више крв неће да се зарумени на њеним образима, нити да се појави у њеним финим плавим жилицама на челу. Очи су биле мутне под надувеним капцима. Обрве отпале, а бели емаљ њених очију имао је сада један жути присенак.

Све је болест уништила. Њене изразите смеле линије биле су сада простачки грубе.

Много њих је доцније заплакало за изгубљеном лепотом Маријане Синклер. Али први човек који је виде такву ли-

шену лепоте, није јадиковао. Неизрециви осећаји испуњавали су његову душу. Што ју је дуже гледао, све му је било топлије око срца. Љубав је бујала у њему као река у пролеће. Као бујица плавила је она његово срце, испуњавала цело његово биће, натеривала му сузе на очи, чинила да му усне подрхтавају и руке се тресу.

О, њу волети, њу штитити, над њом бдити! Њен роб бити, њен анђео заштитник!

Јака је љубав која је издржала ватрено крштење бола. Он није био у стању да говори Маријани о разјави и о одрицању. Није могао да је напусти. Њој је дуговао свој живот. Ње ради могао је да почини смртне грехове.

Не рече ниједну разумну реч. Само је плакао и љубио је, све док му стара милосрдна сестра не саопшти, да би требало да иде.

Кад он оде, Маријана је лежећи мислила на њега и на његово узбуђење.

„Добро је бити тако вољен“, размишљаше она.

Да, добро је бити вољен, али како је стајало с њом самом? Шта је она осећала? Ах, ништа! Потпуно ништа! Шта је са њеном љубави? Је ли мртва или је утекла некуд? Где се сакрило то чедо њеног срца? Да ли још живи, и да се није завукло у најтамнији део њене душе, где се мрзне под погледом ледених очију, престашено од подругљивог осмеха, придављено од кошчатих прстију?

„Ах, љубави моја“, уздисала је она, „чедо срца мог! Живиш ли још, или си мртво, мртво као и моја лепота?“

Рано идућег јутра, богати великопоседник дође к својој жени.

„Гледај, Густава, да доведеш кућу у ред што боље можеш“, рече он. „Ја идем преко да доведем Маријану“.

„Добро, драги Мелхиоре, све ће бити у најбољем реду“, одговори она.

Тиме је уједно између њих двоје све поново било у реду. Сат доцније, богати великопоседник налазио се на путу за Екеби.

Тешко је замислити отменијег и љубазнијег старог господина од Мелхиора Синклера који седи заваљен у господским саоницама, обучен у најбољу бунду и са својом нај-

ЛЕПШОМ МАРАМОМ ОКО ВРАТА. КОСА МУ ЈЕ САДА БИЛА БРИЖЉИВО ЗАЧЕШЉАНА, САМО МУ ЈЕ ЛИЦЕ БИЛО БЛЕДО И ОЧИ УПАЛЕ.

СВЕ ЈЕ БЛИСТАЛО ОВОГ ФЕБРУАРСКОГ ДАНА, СА НЕБОМ БЕЗ ИЈЕДНОГ ЈЕДИНОГ ОБЛАЧКА. СНЕГ ЈЕ СИЈАО КАО ОЧИ ДЕВОЈКЕ КАД ПРИМИ ПРВУ ПОНУДУ ЗА ИГРУ. БРЕЗЕ СУ ПРУЖАЛЕ ПРЕМА НЕБУ СВОЈУ ЧИПКАСТУ ГАРНИТУРУ ЦРВЕНО МРКИХ ГРАНЧИЦА НА КОЈИМА ЈЕ ЈОШ ВИСИО ПО КОЈИ ЛЕДЕНИ КРИСТАЛ.

ДАН ЈЕ ИЗГЛЕДАО ПРАЗНИЧНО СВЕЧАН. КОЊИ СУ СЕ РАДОСНО ПРОПИЊАЛИ, А КОЧИЈАШ ЈЕ ОД ПУСТОГ ЗАДОВОЉСТВА СТАЛНО ПУЏАО БИЧЕМ.

ПОСЛЕ КРАТКЕ ВОЖЊЕ, САОНИЦЕ СА ВЕЛИКОПОСЕДНИКОМ ЗАУСТАВИШЕ СЕ ПРЕД СТЕПЕНИЦАМА ЕКЕБИЈА. ПОЈАВИ СЕ ЈЕДАН СЛУГА.

„ГДЕ СУ ГОСПОДА?“ УПИТА МЕЛХИОР СИНКЛЕР.

„ГОСПОДА СУ ОТИШЛА У ГУРЛИТИНА БРДА У ЛОВ НА ВЕЛИКОГ МЕДВЕДА“, ОДГОВОРИ СЛУГА.

„СВИ ДО ЈЕДНОГ?“

„СВИ ДО ЈЕДНОГ. КО НИЈЕ ПОШАО РАДИ ЛОВА, ПОШАО ЈЕ РАДИ РУЧКА КОЈИ СУ ПОНЕЛИ СА СОБОМ“.

ВЕЛИКОПОСЕДНИК СЕ СМЕЈАО ДА ЈЕ МИРНО ДВОРИШТЕ ОДЈЕКИВАЛО. СЛУГА ДОБИ ЈЕДАН ТАЛИР ЗА ДОБАР ОДГОВОР.

„РЕЦИ МОЈОЈ ЋЕРЦИ ДА САМ ДОШАО ДА ЈЕ ОДВЕДЕМ. НЕ ТРЕБА ДА СЕ ПЛАШИ ДА ЋЕ ЈОЈ БИТИ ЗИМА. САОНИЦЕ МОГУ ДА СЕ ЗАТВОРЕ, А ЈА САМ ПОНЕО И ЈЕДНУ ВУЧЈУ КОЖУ У КОЈУ ЋУ ДА ЈЕ УВИЈЕМ“.

„ЖЕЛИ ЛИ МИЛОСТИВИ ГОСПОДИН ДА УЋЕ УНУТРА?“

„НЕ, ДОБРО МИ ЈЕ ОВДЕ ГДЕ САМ“.

СЛУГА ОДЕ, А ВЕЛИКОПОСЕДНИК СЕ СМЕНИ ДА ЧЕКА. БИО ЈЕ ТОГА ДАНА ТАКО ДОБРО РАСПОЛОЖЕН, ДА МУ НИШТА НИЈЕ МОГЛО ДА СМЕТА. ОН ЈЕ ВЕЋ МИСЛИО ДА ЋЕ МОРАТИ МАРИЈАНУ МАЛО ДА ПРИЧЕКА, ЈЕР МОЖДА ЈОШ НИЈЕ НИ УСТАЛА. ПРЕКРАЋИВАО ЈЕ ВРЕМЕ РАЗГЛЕДАЈУЋИ ОКО СЕБЕ.

ТАМО ПОД СТРЕЈОМ ВИСИЛА ЈЕ ЈЕДНА ДУГА ЛЕДЕНА СВЕЋА СА КОЈОМ ЈЕ СУНЦЕ МУКЕ ИМАЛО ДА ЈЕ ИСТОПИ. ОНО БИ ПОЧИЊАЛО ОД ГОРЕ: РАСТОПИЛО БИ ЈЕДНУ КАПЉУ И ПУСТИЛО ЈЕ ДА КЛИЗИ НИЗ ЛЕДЕНУ СВЕЋУ, КАКО БИ ПАЛА НА ЗЕМЉУ, АЛИ ВЕЋ НА ПОЛА ПУТА КАПЉИЦА БИ СЕ ОПЕТ ЗАМРЗЛА. СУНЦЕ ЈЕ ПОКУШАВАЛО СТАЛНО ИЗНОВА, АЛИ НИКАКО НИЈЕ ИМАЛО СРЕЋЕ. НАЈЗАД СЕ НАЋЕ ЈЕДАН СВОЈЕВОЉАН СУНЧАНИ ЗРАК, ЈЕДАН САСВИМ МАЈУШАН ЗРАЧАК, АЛИ УПОРАН, КОЈИ СЕ УХВАТИ ЗА ВРХ ЛЕДЕНЕ СВЕЋЕ, И ПРЕ

него што се, лед могао да снађе, он достиже свој циљ: једна капља плесну на земљу.

Великопоседник који је то посматрао, од срца се смејао. „Ти, лоло, ти ниси глуп!“ рече он сунчевом зраку.

Двориште је било мирно и празно. Никакав шум није допирао из велике куће. Али он је био стрпљив, знао је да дамама треба много времена док се спреме.

Посматрао је голубарник. Он је био преко зиме заворен жицом да копци не би отимали голубе. С времена на време један голуб провлачио је своју главицу кроз мрежу.

„Тај чека пролеће“, рече Мелхиор Синклер, „али мора да се стрпи“.

Голуб се појављивао у тако једнаким размацама, да он извади сат и поче да гледа. Тачно сваких три минута голуб је провлачио главицу кроз мрежу.

„Е, драги мој“, рече он, „мислиш ли ти, да ће пролеће за три минута да се појави? Мораш да учиш да чекаш!“

Чекао је и он, али он је имао времена.

Коњи су најпре нестрпљиво копкали по снегу, а онда се уморише од стојања и од сунца које им је ударало у очи. Они ослонише своје главе једну о другу и заспаше. Кочијаш је седео на боку, укочен, са дизгинама и бичем у руци, са лицем окренутим сунцу — и хркао.

Али великопоседник није спавао. Он никад није био мање дремљив него сад. Ретко кад је био тако расположен, као у озим часовима чекања. Маријана није могла раније да дође, јер је била болесна. Сад ће доћи сигурно. Наравно да ће доћи, и све ће опет бити у најбољем реду. Сад ће морати да увиди да није више љут на њу. Зар није он сам дошао по њу, са најбољим саоницама и са два коња?

На дасци која је притварала кошницу седео је један кос, који је заиста био испуњен сатанским лукавством. Њему се ручало, и зато је својим малим, оштрим кљуном лупкао на врата кошнице. Унутра у кошници, пчеле су висиле као у једном великом црном клупчету, и све је било у најстрожем реду. Редари су делили следовање и пехар са нектаром и амвросија ишли су од уста до уста. Оне пчеле које су висиле ближе средишту, повлачиле су се у вечитом гмизању, да би направиле места својим другарицама које су

висиле више с краја, како би свима било подједнако топло и пријатно.

Тада чуше куцање на вратима, и цела кошница се претвори у једно немирно зујање. Куца ли то пријатељ или непријатељ? Прети ли држави каква опасност? Краљица има нечисту савест, не може мирно да чека. То што напољу лупа, можда је то дух трутова које је она поморила? „И-зиђи и види ко лупа!“ наређује вратарки. Ова извршује наредбу. Са узвиком „живела краљица“ на уснама, она излеће и — тап! кос је зграби. Са испруженим вратом и раширеним крилима која дрхте од жустрине, он је кљуца и гута. До њене господарице и не стиже глас о њеној погибији. А кос и даље лупа и краљица продужује да шаље напоље своје вратарице од којих се ниједна не враћа. Ниједна се не врати да донесе глас, ко је то што лупа. Ух, ух! нелагодност се осећа у кошници. То мора да су осветољубиви духови који напољу изводе своју сатанску игру. Али ко их бије по ушима! Зашто не савладају своју радозналост? Зашто мирно не чекају?

Глупе женке тамо у кошници, и лукави кавалер напољу на дасци, толико насмејаше великопоседника да су му сузе ишле на очи.

Није наравно никаква вештина чекати, кад је неко сигуран у своју ствар, и кад има толико занимљивости за посматрање.

Сунце поче да се нагиње ка брдима на западу. Мелхиор Синклер погледа на сат. Било је већ три, а мајка је приправила ручак још за дванаест часова.

У том тренутку дође и слуга и јави да госпођица Маријана жели с њим да говори.

Великопоседник пребаци вучју кожу преко руке, и попе се уз степенице у најбољем расположењу.

Чак и кад чу на степеницама његове тешке кораке, Маријана није била начисто да ли ће да пође с њим или не. Морала је само да том дугом чекању једном учини крај.

Она се надала да ће кавалери у међувремену да се врате кући, али они се нису враћали, и тако је она сама морала да ову ствар приведе крају.

Мислила је да ће он љутито да оде после десет ми-

нута чекања, да ће бесно да лупа у врата или да ће целу кућу да запали.

Али он је ту седео потпуно мирно, чекао и смешкао се. Она није према њему осећала ни љубав ни мржњу. Један унутарњи глас, међутим, опомињао ју је, да му се не враћа. Сем тога, хтела је да одржи и реч коју је дала Гести.

Да је заспао или постао немиран, да је макар показао ма један траг сумње, или да је саонице у сенку склонио! Али он је био потпуно стрпљив и сасвим сигуран. Потпуно је био уверен, да он само треба да чека, па ће она доћи. Осећала је главобољу, сваки нерв је у њој дрхтао. Није могла да се смири, јер је знала да он тамо седи и чека; чинило јој се као да је његова воља везану вуче низ степенице.

У сваком случају морала је да говори с њим.

Пре него што он уђе, она подиже завесе и намести се тако, да јој је дневна светлост падала право на лице. Намера јој је била да га на тај начин стави на неку врсту пробе. Али тога дана Мелхиор Синклер био је необичан човек.

Кад је виде, на његовом лицу ниједна се црта не измени, и он не пусти никакав знак изненађења. Понашао се као да никакву промену на њој уопште није приметио. Она је знала колико је он био поносан на њену лепоту. Па ипак, није хтео да она примети колико је непријатно дирнут насталом променом. Савладао се потпуно, само да њу не би онерасположио. То је дубоко дирну. Она поче да схвата, зашто га њена мајка ипак воли. Он не испољи никакву сумњу у њену готовост да пође с њим. Он није дошао ни да је грди, ни да јој се извињава.

„Увиђу те у вучји кожух, Маријана. Он није хладан, држао сам га цело време на крилу“.

Ипак оде до камина да га загреје. Онда јој поможе да се дигне са дивана, уви је у кожух, пребаци јој преко главе један велики шал, чије јој крајеве укрсти преко груди и завеза на леђима.

Она се није опирала. Није могла. Пријатно је бити негована као мало дете. Пријатно је не морати штети, већ се само повиновати. Пријатно нарочито неком ко је толико пропатио, ко није имао ниједну мисао, ниједан осећај, који је могао својим да назове.

Она склопи очи и уздахну. Било јој је и тужно и угодно при души. Она се опрости од живота, али пошто она није умела да живи, већ је само умела да изиграва живот, њој је то могло да буде прилично свеједно...

Неколико дана доцније мајка се постара да Маријана има прилику да говори са Гестом. Кад се великопоседник налазио ван куће, она посла момка у Екеби да доведе Гесту Берлинга.

Кад Геста уђе у Маријанину собу, он је не поздрави и не рече ништа. Он остаде у вратима и гледаше мрко пред собом, као какав јогунаст дечко.

„Геста!“ узвикну Маријана која је седела у наслоњачи.

„Да, тако се зovem!“

„Приђи ближе, Геста, приђи сасвим близу!“

Он се полако приближи, али је не погледа.

„Ходи још ближе! Клекни овде поред мене!“

„Господе Боже, чему све то!“ узвикну он, али учини што му је рекла.

„Хтела сам, Геста, само да ти кажем, да ја мислим да је добро што сам се вратила кући“.

„Надајмо се да неће госпођицу Маријану поново да избаце у снег“.

„Ах, Геста, зар ме не волиш више? Јесам ли страшно ружна?“

Он привуче њену главу и пољуби је, али је још непрестано био хладан.

Њој је уствари годило његово понашање. Ако он сматра да треба да је љубоморан и на њене родитеље, шта мари. То ће проћи. Годио јој је да га поново освоји. Није знала управо зашто хоће да га привеже за себе, али је тако хтела. Мислила је на то, да је њему једном већ пошло за руком да је ослободи ње саме. Он је сигурно једини који је у стању да то још једанпут покуша.

И она поче сада да говори, решена да га по сваку цену придобије. Рекла му је да она не мисли да га стално напусти, али за извесно време морају привидно да су одвојени. Он је сам могао да види, да је њен отац био већ на граници лудила и да је њена мајка лебдела у сталној животној опа-

сности. Он сигурно и сам увиђа да је она била принуђена да се врати.

Тада он искали сав свој гнев. Није више потребно да изиграва комедију. Он у сваком случају не жели да више буде њена играчка. Чим су јој се поново отворила врата родитељске куће, она га је одмах оставила, и он не може више да је воли. Кад се прекјуче вратио из лова и дознао да је отишла, без збогом, не оставивши му ниједну реч, њему је ударила крв у главу, хтео је да пресвисне од туге. Али ону која се тако понаша, он није у стању да више воли. Уосталом, она га никад и није волела. Она је само једна кокета, која воли да и код куће стално има неког с којим се љубака и занима, и то је све.

Да ли он заиста верује да она има обичај да се занима и љубака са младићима?

Наравно да верује. Жене нису такве светице, као што се праве. Све је код њих самољубље од почетка до краја! Она не може ни да слуги како је њему било на души, кад се вратио из лова. Осећао се као да гази по леденој води. Бол који му је нанела, он никад неће моћи да преболи. Пратиће га и мучиће га кроз цео живот. Он никад више не може да буде човек.

Она покуша да му објасни, како се све то догодило. Покуша да му докаже да му је остала верна.

Добро, али њему је све то сада свеједно, он је не воли више. Он је њу прозрео. Она је егоиста. Она њега никад није волела. Отићи просто тако, без збогом, без једне речи.

То је стално и стално понављао. И њој се то скоро свиђало. Она није могла да се на њега љути. Потпуно је разумела његов гнев. Није се плашила да ће између њих доћи до правог раскида. Али најзад постаде ипак узнемирена. Да ли је код њега заиста наступила таква промена, да је више не може да воли?

„Јесам ли била егоиста, Геста, кад сам трчала у Сје да зовем мајора? Знала сам врло добро да тамо владају богиње. И није баш пријатно ићи по снегу и мразу у танким балским ципелама“.

„Љубав живи само од љубави, и њој нису потребне никакве услуге и добротинства“, рече Геста.

„Ти хоћеш, значи, да од сада једно другом будемо туђи?“

„Да, добро си рекла“.

„Геста Берлинг је врло ћудљив“.

„Кажу људи“.

Он је био хладан као лед, и није могао да се раскрави, она сама уствари била је још хладнија. Дух самокритике подругљиво се смејао њеним напорима да изиграва заљубљену.

„Геста“, рече она чинећи последњи покушај, „ја никад нисам имала намеру да ти ма шта на жао учиним, иако је можда каткад тако изгледало. Молим те да ми опростиш!“

„Не могу да ти опростим“.

Она је знала да би га придобила, да је имала један једини осећај којим би била потпуно понесена. Она покуша да игра, као да је обујмљена страшћу. Ледене очи су је подругљиво гледале, али она ипак покуша, није хтела да га изгуби.

„Немој, Геста, да одеш, немој да одеш љут на мене! Помисли како сам постала ружна. Нико ме више неће волети“.

„Ни ја те више не волим“, рече он. „Мораш да се навикнеш да и твоје срце буде гажено, као што си ти друга срца газила“.

„Геста, још никога осим тебе нисам волела! Опрости ми! Не остављај ме саму. Ти си једини од кога очекујем спас од саме себе“.

Он је одгурну од себе. „Ти не говориш истину“, рече он ледено миран. „Ја не знам шта хоћеш од мене, али видим да лажеш. Зашто хоћеш да ме имаш? Ти си богата, нећеш оскудевати у дилберима“.

И оде.

Тек што се врата за њим затворише, а чежња и бол у свем свом величанству испунише Маријанино срце.

Љубав, — чедо њеног сопственог срца, извуче се из кутка у који су га ледене очи прогнале. Сад се појави, уозбиљено и свемоћно, док су чежња и туга носиле скуте његовог краљевског плашта. Сад је дошло, тако чежњиво очекивано, сад кад је било доцкан.

Кад Маријана увиде да ју је Геста Берлинг напустио, она

осети формално физички бол, и то тако јак да се скоро онесвести. Притиште руке на срце, и остаде тако непомична сатима, борећи се без суза са својим очајањем.

И то је била баш она која је патила, не нека друга, нека која је играла њену улогу; не, она сама.

Зашто је отац дошао и раставио је од њега? Њена љубав још није била мртва, само онако клонула после болести, она није могла да осећа њено присуство.

О, Боже, Боже, зашто га је изгубила? О, Боже, зашто се доцкан пробудила!

Ах, он је био једини кога је имала, једини коме је њено срце припадало. Од њега је могла све да поднесе. Опоре и тешке речи од њега само су јачале њен осећај љубавне покорности према њему. Да ју је тукао, она би се као псето прибила уз њега и љубила му руку.

Није уопште знала шта треба да ради, да би ублажила ужасан бол.

Онда дограби хартију и перо и поче да пише са грозничавом ужурбаношћу. Најпре је писала о својој љубави, и о томе шта у њему губи, затим га је преклињала да јој не ускраћује његову љубав, да има милости према њој. То што је писала било је поезија у неку руку.

Кад заврши, она би уверена да ће он кад ово прочита поверовати да га је она заиста волела. Зашто му не би послала то што је написала? Она одлучи да то учини сутра, сигурна да ће се он после тога вратити.

Али идућег дана она се дуго борила са собом. То што је написала учини јој се тако безначајно, тако глупо. Није било ни слика, ни ритма. Само чиста проста проза. Он ће сигурно да се смеје таквим стиховима. И њен понос се пробуди. Ако је он више не воли, онда је за њу ужасно понижење да на такав начин преклиње за љубав.

Јази се и њен разум и рече јој да треба да буде радосна што је раскинула везу са Гестом, јер из тог односа могле су да се очекују само жалосне последице.

Али јад њеног срца био је тако велики, да осећај ипак однесе превагу. Три дана после сазнања да истински воли, стихови беху стазљени у један козграт на коме је била исписана адреса Гесте Берлинга. Али писмо ипак не би никад испослато. Јер пре него што је успела да нађе погодну лич-

ност која ће да га однесе, она чу такве новости о Гести да увиде да је доцкан придобијати га.

Жалила је целог живота што стихове није благовремено послала, док је још било у њеној моћи да га придобије. Цео њен бол био је садржан у овом једном осећају: „Само да нисам толико чекала, да нисам тако дуго чекала?”

Ове писане речи могле су да јој прибаве срећу живота, или у најмању руку да јој донесу истинити живот. Она је била дубоко уверена да би се он вратио.

Али бол произведе на њој оно исто дејство које и љубав. Он направи од ње праву жену, способну да се сва пода добру, као и злу. Пламени осећаји струјали су кроз њену душу, неспутавани више од ледене хладноће духа самокритике.

И тако се деси да су је, упркос изгубљене лепоте, многи волели. Кажу, истина, да Гесту Берлинга никад није могла потпуно да заборави. Жалила је за њим као што се жали један проћердани живаот.

А њени сироти стихови одавно су заборављени, ма да су једно време били много читани. Па ипак осећам у њима нечег нежно дирљивог, кад их гледам овако пред собом на пожутелој хартији са избледелим мастилом, писаним једним финим, сликовитим рукописом. Одрицање целог једног живота садржано је у овим оскудним речима, и ја их препишем не без извесне потајне страве, као да су магичне силе у њима.

Ја вас молим, да их читате и да на њих мислите. Ко зна какво би дејство произвеле, да су биле испослате? Оне су довољно непосредне, да би сведочиле о једном истинском осећају. Можда би га заиста њој вратиле. Оне су тако потресне и тако нежне у својој потпуној безобличности. Нико не би желео да буду друкчије. Нико сигурно не би волео, да ове стихове види оковане у слик и ритам. Па ипак човека обузме туга кад помисли, да је баш тај њихов привидни недостатак утицао на Маријану да их не пошаље благовремено.

Ја вас молим, читајте их и волите их. Написало их је једно људско биће кад је било у великој невољи.

Волело си, дете моје, али никад
Никад више

Срце твоје неће окусити сласт љубави.
Буре страсти хујале су кроз тебе.
Радуј се, душо, сад си нашла мир!
Крила те више не дижу у небеса,
Нити више пониреш у бездан јада.
Радуј се, душо, сад си нашла мир!

Волело си, дете моје, али никад
Никад више
Душа ти неће горети од жара.
Ти си као трава на сунцу спржена,
Звучи као бајка да си и ти некад пламтела.
Сада се само чађави дим пуши на згаришту
И небеске птице уплашено лепршају.

О, нек се не плаше! Ти не гориш више,
Нити се тебе пламен прима.

Волело си, дете моје, али никад
Никад више
Чути нећеш зов љубави.
Твоје срце то су преморена деца
Која седе на тврдој школској клупи
И чезну за сунцем и игром,
Али их нико не зове!
То су војници заборављени на стражи
Које нико не зове!
Тај што оде, сирото дете моје,
Понесе са собом све што си имала.
Љубав је отишла с њим и сва срећа.
Он кога си толико волела и који те је учио
Да летиш у небеса,
Он кога си толико волела, као да ти је био
Појас спаса у води која те топила,
Он те је напустио!
Он који је једини знао
Врата твог срца да отвори.

Једно те само молим, драгане:
Не сваљуј на срце бремене мржње!
Јер слабије од најслабијег, то је људско срце.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
ЛЕСКОВАЦ

Како оно може да живи,
Ако другоме стално јад задаје?

О, драгане, ако желиш да ме убијеш,
Шта ће ти нож и крв и отров?
Ја ћу се радо одрећи цветних поља и сунчева зрака,
Радо ћу сићи у гроб.
Ти си ми вратио живот и пружио срећу.
Знам, сада дарове натраг узимаш.
Али не остављај мржњу да их замени!
Боље да умрем.
За љубав умрећу радо,
Али ме страх да ме терет мржње не убије.

МЛАДА ГРОФИЦА

Млада грофица спава до десет часова и жели да свако јутро има за доручак свеже пециво. Млада грофица везе и чита песме. У кувању и у предењу не разуме се баш ништа. Јер млада грофица је једно размажено дете.

Али она је весела и своју ведрину преноси на све и на сваког. Опраштају јој радо позно устајање и свеже пециво, јер она је дарежљива према сиромасима и љубазна према сваком.

Отац младе грофице је шведски племић, који је цео свој живот провео у Италији, где га је освојила лепа земља и једна лепа Италијанка. Кад је граф Хенрик Дона долазио у Италију, он је био гост у кући свог земљака, упознао се са његовим ћеркама, и најзад једну од њих довео у Шведску као своју супругу.

Она која је стално шведски говорила и била васпитана да воли све што је шведско, осећала се врло добро овде горе у земљи медведа. Она се тако радо врти у колу и учествује у свима народним забавама које се приређују око дугог Лефског Језера, као да се ту родила. Једно само не зна — да се понаша као грофица. Нема ничег крутог ни надменог у понашању ове веселе младе жене.

Нарочито су стара господа била одушевљена младом грофицом. Чудно је колико им је она била за срце прирасла. Ако бисте је срили на неком балу, могли сте да будете сигурни да ће и судија из Мункеруда, и прота из Бробија, и Мелхиор Синклер и капетан из Берге, сви у највећем поверењу да причају својим женама, како би, да су познавали

младу грофицу пре тридесет или четрдесет година, сигурно...

„Али она тада није била још ни рођена“ одговарале би њихове жене. А кад би идући пут виделе младу грофицу, оговарале би је у шали, како краде срца њиховим маторим мужевима.

Старе, искусне жене биле су мало забринуте због ње. Сећале су се грофице Мерте. И она је исто тако била ведра, добра и мила, кад је први пут дошла у Борг, а убрзо се претворила у једну сујетну кокету, жељну уживања, која ни на шта друго није мислила већ само како ће што боље да се проведе.

„Кад би само имала неког ко ће да је научи да ради“, говориле су старе жене.

Макар кад би умела само да рукује разбојем. То је утеха у свакој невољи, то је најбоља разбибрига, то је спас за сваку жену.

Млада грофица хтела би радо да буде добра домаћица. За њу нема ничег лепшег, него да буде срећна супруга у једном уредном дому. На великим пријемима, она често седи са старим женама.

„Хенрик би хтео да постанем вредна домаћица, као што је била и његова мајка“, говорила је она. „Научите ме како се рукује разбојем.“

Старице би на то два пут дубоко уздахнуле; прво због грофа Хенрика који мисли да је његова мајка била вредна домаћица, а затим јер није било нимало лако посветити у једну тако заплетену ствар ово младо неискусно створење. Чим би почели да јој говоре техничке изразе и да јој објашњавају поједине делове разбоја, њој би се већ све мутило у глави.

Ко год је видео младу грофицу, није могао да се не чуди, зашто је пошла за једног таквог глупака, као што је био гроф Хенрик.

Жалосно је бити глуп. Глупацима нигде није лако. Ништа горе, међутим, не може да им се деси, него да живе у Вермланду.

Многе анегдоте већ се причају о глупости грофа Хенрика, иако је тек превалио двадесету годину. Прича се та-

ко, како се он приликом једног заједничког излета саоница-
ма удварао Ани Стјернхек.

„Лепа си ти, Ана!“ рекао је он.

„Не говори којешта!“

„Ти си најлепша у целом Вермланду!“

„Није истина“.

„Али си ипак најлепша између свих на овом излету сао-
ницама“.

„Не, није истина ни то“.

„Али си најлепша у овим саоницама. То не можеш да
порекнеш!“

И то заиста није било могућно порицати, јер гроф Хен-
рик не само да није био неки лепотан, већ је био ружан
исто колико и глуп.

За њега се каже, да је глава коју носи наслеђивана у
породици већ неколико стотина година, па се мозак при-
лично излизао од употребе. „Ту исту главу носили су његов
отац и деда, па је зато коса тако танка, брада угласта и
усне тако бескрвне“.

Он је стално окружен шаљивчинама који га наговарају
да говори глупости које они после препричавају у поправ-
љеном издању. За њега је права срећа, што то уопште не
примећује. Он је увек свечан и достојанствен, и не разуме
да се неко може друкчије да понаша. Њему је такво пона-
шање прешло у крв. Његови су покрети достојанствени и
одмерени, он се креће укрућено, и не може да окрене гла-
ву, а да притом не окрене и цело тело.

Али у пркос свему томе, млада грофица га ипак воли.
Кад га је тамо доле у Риму први пут видела, није ни слутила
какав глас глупака он ужива у својој земљи. Тамо доле и он
је био озарен младошћу, и они су се узели под најроман-
тичнијим околностима. Треба само чути младу грофицу кад
прича како су се њих двоје венчали. Фратри и кардинали
били су бесни на њу што напушта вероисповест своје мајке
у којој је васпитана и прелази у протестантство. Огорчена
руља стално је опседала палату њена оца. Грофа Хенрика
прогнали су бандити, а њена мајка и сестре преклињале
су је да се одрекне тог брака. Њен отац међутим био је
љут, што италијански плебс хоће њему да наређује за кога
ће да уда своју ћерку. Он нареди грофу Хенрику да му

отме ћерку. И пошто није било могућно да се венчање обави код куће, она и Хенрик уз многе препреке и кришом оду у шведски конзулат. Ту се одрекла католичке вере, прешла у протестантску, ту су се венчали, и одмах после обављеног обреда венчања сели у једна затворена кола са ватреним коњима који су их одвезли према северу.

„Да објављујемо заруке наравно нисмо имали времена“, говорила је млада грофица. „Није баш било пријатно венчавати се у конзуларној канцеларији, место у једној од наших лепих цркава, али Хенрик ме иначе уопште не би добио. Тамо доле сви су темпераментни, и тата и мама и фратри и кардинали сви се лако узбуђују. Због тога је све морало да се у тајности обави, јер да су нас људи видели како бежимо, сигурно би нас обоје убили да би спасли моју душу. Хенрик је као протестант за њих већ био изгубљен“.

Али млада грофица је волела свог мужа и кад се вратила у домовину и у Боргу почела да живи мирнијим животом, она је волела у њему сјај једног старог имена и његове славне претке. Она се радовала што види како њена блискост ублажује његово круто држање, што чује како његов глас постаје мекши кад с њом разговара. Сем тога, он њу воли и мази је, уосталом зар нису они муж и жена? Млада грофица сматра да једна удата жена мора да воли свог мужа.

Донекле, он и одговара њеном идеалу мушкарца. Он је правичан и воли истину. Никад није прекршио дату реч. Она у њему гледа правог племића.

Владин претстојник Шарлинг светкује осмог марта свој рођендан, и брег у Бробију врви од гостију. Долазе и са истока и са запада, и познати и непознати, и позвани и непозвани. Сви су добродошли. Јела и пића има довољно за све, а и сала за играње може да прими младеж из седам околних општина.

Дошла је и млада грофица. Она је увек тамо где је игра и весеље.

Али она није ведро као обично, као да наслућује да је сада на њу дошао ред, да је захвати дивља хајка из бајке.

Она је успут посматрала како сунце залази не остављајући као обично златне праменове на беличастим обла-

цима. Над пределом се спушта сумрак са хладним оштрим ветром. Млада грофица виде како се боре дан и ноћ и како ова борба гиганта испуњује страхом све живо. Коњи су напрезали последње снаге да што пре стигну под кров. Дрвосече су се журиле из шуме, а девојке из штала и појата. Из густе шуме чуо се урлик звери. Дан, на чијој су страни човекове симпатије, био је савладан.

Боје су бледеле, светлост трнула. Све је било хладно и суро, где год је погледала. Изгледало јој је као да сиви сумрак обвија и оно што је волела, у шта се надала и чему је стремила. И за њу, као и за целу природу, то је био час клонулости, потиштености, немоћи. Она је мислила на то, да ће и њено сопствено срце које је сада својом бујном радосту цело њено биће обвијало у злато и пурпур, да ће можда и то срце једног дана изгубити снагу да јој озарује живот.

„О, немоћи, немоћи мога срца!“ говорила је она сама себи. „Ти сива богињо сумрака што пригушујеш, ти ћеш се једном усадити и у моју душу. Тада ће ми живот изгледати сив и ружан, као што можда у истини и јесте. Онда ће моја коса побелети, моја се леђа искривити, и мој мозак омекшати“.

У томе тренутку саонице уђоше у двориште службеног стана владиног претстојника, и кад млада грофица баци поглед по дворишту, њој паде у очи један прозор са гвозденим решеткама на једној од споредних зграда, кроз који је вирило једно лице мрка погледа.

То је било лице мајорице из Екебија, и млада жена осети да вечерас за њу неће бити весеља. Човек може да се весели кад не види чемер и беду, или бар зна да су далеко од њега. Много је теже очувати весело срце, кад сте очи у очи са великом невољом.

Грофица је знала да је владин претстојник ухапсио мајорицу, која је оптужена за насиље извршено оне ноћи у Екебију, кад је био приређен бал. Али она није могла да зна то, да се мајорица налази затворена тако близу балске сале, да се може у њену ћелију да гледа; толико близу, да мора да слуша музику за игру и весели жагор гостију. И помисао на то, уби грофици сваку вољу на весеље.

Млада грофица истина игра валцер и кадрил, менует и

англез, али после сваке игре, она се прикрада прозору и гледа на зграду у дворишту. Мајоричин прозор је осветљен, и она види мајорицу како се шета по соби, тамо амо, немирно, без станка, без одмора. А после сваког гледања кроз прозор, њене ноге све су мање покретљиве у игри, и смех јој све чешће застаје у грлу.

Жена владиног претстојника примети је како брише замагљени прозор да би боље видела, и приђе јој.

„Каква беда! О каква беда!“ рече она тихо грофици.

„Мени је скоро немогућно да вечерас играм“, узврати грофица исто тако тихо.

„Није моја кривица што се она ту налази баш кад приређујемо бал“ рече госпођа Шарлинг. „Она је цело време седела у тамници у Карлстаду, али сад њена ствар долази пред суд, и зато су је превели овамо. Ми нисмо могли да је пустимо да чами у затвореничким ћелијама, и зато смо је сместили преко у предионицу. Да се баш данас није купило толико света, она би становала у мојој соби. Госпођа грофица сигурно њу једва и познаје, али нама свима она је била права мајка, и ми смо у њу гледали, као што се у краљицу гледа. Шта ли она сада мисли о нама који овде играмо, док се она налази у таквој невољи? Хвала Богу, што други и не слуте да се она ту налази.

„Није је требало уопште хапсити“, рече грофица оштро.

„Право сте рекли, госпођо грофице, али се морало да би се спречила још већа несрећа. Њој нико није могао да забрани да попали своје сопствене кривињаре, и да најури кавалјере, али мајор се био окомио на њу. Бог зна, шта би јој он све урадио, да је нисмо затворили. Мој муж је имао велике непријатности због тога, што је наредио да се ухапси. Чак и у Карлстаду љути су на њега што није зажмурио на једно око и превидео оно што се догодило у Екебију. Али он је поступио по свом најбољем нахођењу“.

„Сад ће бити сигурно осуђена?“ упита грофица.

„То не, мајорица ће сигурно бити ослобођена, али ово што је све морала да издржи ових дана, то је много и за најјачег створа. Чудиће ме ако памет не изгуби. Помислите, тако угледна и поносна жена, а сад се понашају према њој као да је разбојник! Ја лично мислим да би најбоље било пустити је да иде, она би ипак умела да измакне мајору“.

„Па пустите је“, рече грофица.

„То може сваки други да уради, али не владин претстојник или његова жена“, одговори шапатом госпођа Шарлинг. „Ми напротив имамо за дужност да је чувамо да не утекне, нарочито ноћас, кад је толико њених пријатеља овде. Зато два стражара чувају ноћас њена врата која су заригљена и закључана, тако да нико не може да дође до ње. Али ако јој ипак неко помогне да побегне, и Шарлинг и ја радоваћемо се од срца“.

„Да ли могу да је видим?“ упита млада грофица.

Госпођа Шарлинг је ухвати испод руке, и жустро поведе напоље. У ходнику се огрнуше вуненим марамама, па брзо пређоше преко дворишта.

„Лако је могућно да уопште неће с нама да говори“, рече госпођа Шарлинг. „Али бар ће да увиди да је ми нисмо заборавили“.

Оне прођоше кроз прву собу у којој су седела оба стражара крај затворених врата која се њима отворише и оне уђоше у мајоричину собу. То је била једна пространа соба у којој су били смештени разбоји и друге справе. У њој је раније била радионица предива, али је за невољу служила и као затвор, и зато су прозори имали гвоздене решетке, а врата тешке браве.

Мајорица настави да хода, као да их није ни приметила. Она се заиста находала тих дана. Ни нашта друго није могла да мисли, већ само како ће да пређе оних тридесет миља који су је раздвајали од њене мајке која седи и чека на њу горе у шумама Елфдала.

Није могла ниједног тренутка да мирује; стално хода и хода. Обузела је једна грозничава ужурбаност. Њена мајка има већ преко деведесет година. Не може више дуго да чека, не може још дуго да живи.

Она је дужину собе премерила у аршине, и срачунава колико је пута прешла собу, претвара аршине у хвате, и хвате у миље.

Пут јој се чини дуг и тежак, али она је неуморна. Гази по дубоким снежним сметовима. Пролази кроз вечне шуме чији шум је прати. Залази у сушнице Финаца и у сламне колибе угљара.

Покаткад, кад километрима не може да наиђе ни на

једног човека, ни на једну колибу, она онда набере грања да јој служи за постељу, а корен неке оборене јелке прогласи за кров над главом.

И најзад стиже до циља, тридесет миља је пређено, шума се отвара, на видуку се указују црвене куће са дво-ришћима покривеним снегом. Поток бучи и пенуши се, правећи читав низ малих слапова, и по тој добро познатој буци, она зна да је стигла кући.

Мајка је види како долази као просјакиња, као што јој је и прорекла, и излази јој у сусрет...

Кад дотле дође у својој фантазији, мајорица диже главу, гледа око себе, види забрављена врата, и долази к себи. Пита саму себе, да ли је већ луда или не, и седа да се одмори и да размишља. Али тренутак доцније опет устаје, и поново почиње путешествије, поново броји аршине и претвара их у хвате и хвате у миље, не спава ни по дану ни по ноћи, догод не пређе свих тридесет миља. За цело време откад је у затвору, скоро ока није склопила.

А две жене које су дошле да је виде и да је утеше гледају је са страхопоштовањем. Млада грофица никад више неће да заборави поглед мајорице. Она ће да гледа тај поглед у својим сновима и трзаће се из сна са сузама у очима и оптужбом на уснама.

Мајорица се страшно изменила. Коса јој се истањила и чуперци вире из кратких плетеница. Лице јој је мргодно и упало, одело поцепано и у нередy. Али при свем том њено држање још одаје велику даму, праву господарицу, тако да она не изазива само сажаљење, већ уједно улива и поштовање.

Оно међутим што грофица никад не може да заборави, то су мајоричине очи, још изразите, паметне, али упале, као да ће сад почети да се гасе, и са једним присенком дивљине, тако да је имала утисак као да ће мајорица сваког тренутка да скочи и почне да уједа зубима и гребе ноктима.

Оне су тако немо стојале извесно време, кад се мајорица наједанпут заустави пред грофицом и поче оштро да је мери погледом. Млада жена стукну један корак, и ухвати за руку госпођу Шарлинг.

Црте мајоричиног лица биле су поново живе и изразите, и њен поглед бистар и јасан.

„О, не, не, не бојте се!“ рече она смешећи се. „Нисам ја још тако далеко отишла као што се вама чини, драга млада госпођо!“

Она понуди обе жене да седну, и сама седе. У њеном понашању било је нечег од оне старомодне отмености којом је она уливала људима толико поштовања на свечаностима у Екебију или на дворским баловима у намесничкој палати у Карлстаду. Гледајући је такву, обе жене заборавише тамницу и њене дроњке и видеше само пред собом најпоснију и најбогатију жену у целом Вермланду.

„Драга моја грофице“, рече она, „шта вам пада из памет да напуштате бал и да посећујете једну стару осамљену жену? Ви сте заиста врло милостиви“.

Грофица Елизабета није била у стању да ма шта одговори. Стегло јој се грло. Госпођа Шарлинг одговори место ње, и рече да грофица не може да игра јер мисли на мајорицу.

„Зар сам ја, госпођо Шарлинг, тако далеко дотерала, да младеж губи вољу на игру, кад мисли на мене? Немојте да ме сажалеваате, драга грофице“, продужи мајорица. „Ја сам једна зла стара жена која је заслужила овакву судбину. Сматрате ли ви ваљда да је то у реду тући своју рођену мајку?“

„Не, али...“

Мајорица је прекиде и помилова је по коврцавој плавој коси.

„Дете, дете“, рече она, „како си само могла да се удаш за оног глупог Хенрика Дону?“

„Али ја га волим“.

„Разумем сад, све разумем“, каже мајорица. „Добро дете које плаче кад је са жалоснима и радује се кад је са веселима. И наравно мора да каже „да“ првом који дође и изјави „Волим те!“ — Да, да, тако је. Вратите се сада у салу и играјте, драга млада грофице. Играјте и забављајте се. Ваша душа је далеко од сваког зла“.

„Али ја бих тако желела да нешто учиним за вас, госпођо мајорице?“

„Чуј, дете моје“, рече мајорица свечаним гласом, „у Екебију је становала једна стара жена која је ведрила и о-

блачила. Сад се и њој смркло. Није онда чудо да је олуја захватила земљу!

„Ја, јер сам стара, виђала сам такве непогоде и раније. За мене ово није ништа ново. Ја сам знала да ће Бог пустити олују на нас. Она никог не мимоилази. Час брише велика царства, час мале заборављене државе. Али она достигне сваког, и великог и малог. Величанствено је гледати како божја олуја фијуче и брише. Божја олуја, ти благословено време Господа, дувај земљом што јаче можеш! Пустите нека твој глас одјекује из ваздуха и из воде, и нека свуда улива страх! Нека божја олуја буде силна, нека буде страшна! Нека вихор пустоши земљом, нека руши нахерене зидове, плесниве замкове, учмале домове!

„Нека језиви страх обујми земљу. Нека падају птичја гнезда стресана с грана, нека се са треском разбије копчево гнездо на врху јелке, и нека вихор својим змајевским језиком зашишти у гнезду буљине високо на брегу!

„Ми смо веровали да је код нас све у најбољем реду, али није тако. Потребно је да нас божја олуја прочисти. Ја то увиђам и није ме жао. Желим само да стигнем до куће, до мајке!”

Она наједанпут клону.

„Иди сада, млада жено”, рече она. „Ја више немам времена за разговоре. Морам на пут. Иди и чувај се оних који долазе на крилима вихора”.

И онда изнова поче своје путешествије. Лице поново постаде клонуло, поглед мутан. Грофица и госпођа Шарлинг увидеше такође да треба да иду.

Чим се вратише у салу за играње, млада грофица упутити се право Гести Берлингу.

„Доносим вам поздрав од мајорице”, рече она. „Мајорица очекује да ће је господин Берлинг ослободити затвора”.

„Онда ће имати још дуго да седи у затвору, госпођо грофице”.

„Ах, помозите јој ипак, господине Берлинг!”

Геста је гледао мрачно преда се.

„Не”, рече он. „Зашто да је ја спасавам? Је ли ме она нечим задужила? Све што је за мене учинила, значило је несрећу за мене”.

„Али, господине Берлинг...”

„Да, да”, одговори он жустро, „да није ње било ја бих сада спавао тамо горе у тишини вечних шума. Треба ли да ставим на коцку свој живот из захвалности ваљда што ме је направила каваљером од Екебија? Мислите ли ви, грофице, да је то неко часно звање?”

Не слушајући га даље, млада грофица се окрете и оде. Била је љута.

Она заузео своје место, испуњена гневом на кавалјере. Дошли су овамо са трубама и виолинама да свирају без предаха, а и не мисле да весела свирка допире до чемерне одаје ухапшенице. Дошли су да играју док им се ђонове не поцепају, а и не мисле на то, да њихова стара добротини-тељка може из своје затвореничке собе да види како се њихове сенке врте у кругу! О, како је свет суров и одвратан! О, колико душу младе грофице тиште патње једних и окрутност других људи!

Мало доцније приђе јој Геста и замоли је за игру. Њен одговор је био једно отсечно „не!”

„Госпођа грофица не жели да игра са мном?” упита он сав црвен у лицу.

„Да, ни са вама ни са једним од кавалјера”.

„Ми ваљда нисмо достојни такве части?”

„Нема то везе са чашћу, господине Берлинг! Али ја не налазим задовољство да играм са људима који су заборавили да буду благодарни”.

Геста се већ био удаљио. Али многи су били сведоци ове сцене. И сви су дали грофици за право. Неблагодарност и окрутност коју су кавалјери показивали према мајорици, изазивала је опште негодовање.

Али у оним данима, Геста Берлинг био је опаснији од звери у шуми. Његово срце стално је крвавило од оног тренутка кад се вратио из лова и видео да га је Маријана напустила. Горео је од жеље да неког изазове и увреди, да свуда око себе сеје немир и јад.

Кад хоћеш, нека ти и буде, рече он сам себи, кад се одвоји од грофице. Она чезне за отмицама. Имаће то задовољство. Он никад није био против авантура. Осам дана је туговао за једном женом. То је довољно. Он призва пуковника Беренкројца, циновског капетана Христијана Берга,

и леног чича Кристофера који је увек био расположен за пустоловине, и посаветова се с њима како да се освете за увреду нанесену кавалјерима.

У међувремену заврши се и бал. Саонице су стојале у дворишту поврстане у дуги ред. Господа су навлачила своје бунде, а у гардероби где даме траже своје огртаче, владала је очајна пометња.

Млада грофица се пожурила да што пре оде са овог непријатног бала. Она се у гардероби обукла пре свих других. Она је стајала усред собе и смешећи се посматрала општу гужву, кад се врата наједанпут широм отворише и Геста Берлинг упаде у гардеробу.

Ниједном мушкарцу међутим није дозвољено да у ту собу завирује. Старе даме стојале су гологлаве са танком расплетеном косом, а младе су високо задизале сукње испод огртача, да им се не би изгужвале за време вожње.

Не осврћући се на протестне узвике, Геста прискочи и дохвати грофицу. Он је диже на руке и истрча с њом из собе; онда пројури кроз ходник и стрча низ степенице.

Он се уопште није освртао на цику уплашених жена. Оне које потрчаше за њим, видеше само, како он ускочи у једне саонице са грофицом на рукама. Оне чуше како кочијаш ошину бичем и како коњи одмах кренуше трком. Познаше кочијаша — то је био Беренкројц. Познаше и коња — то је био Дон Жуан. И озбиљно забринуте за судбину младе грофице, почеше из свег гласа да дозивају своје мужеве.

А мушкарцима није било потребно много објашњавати, они одмах схватише шта им је дужност, и поскакаше у саонице. На челу са грофом, пођоше у хајку на женокрадицу.

Он је међутим лежао заваљен у саоницама и чврсто држао младу грофицу. Његове потиштености било је нестало, и занесен опојном радошћу пустоловства, певао је из свег гласа једну песму о љубави и о ружама. Држао ју је чврсто, али она није ни покушавала да се опире. Њено лице лежало је на његовим грудима, бледо и као окамењено.

Ах, шта може да ради човек кад види тако близу себе једно бледо беспомоћно лице, и плаве помршене косе по

белом челу и дуге трепавице спуштене на бадемасте бистре очи?

Наравно, има да љуби, да љуби бледе усне, склопљене очи и бело чело.

Геста то и ради.

Али се млада жена пробуди, и поче да се отима и трза, еластична као федер. Док је успео да је савлада и присили да дрхтећи седи притешњена у једном углу саоница, он је морао да напрегне сву снагу, да му не би испала.

„Видиш ли“, каже Геста сасвим мирно Беренкројцу, „грофица је трећа по реду коју Дон Жуан и ја одводимо ове зиме. Али док су оне друге висиле о мом врату, и љубиле ме, ова неће ни да ме пољуби ни да игра са мном. Можеш ли онда да будеш паметан кад су у питању жене?“

Кад оно Геста излете из дворишта, кад жене почеше да вриште и људи да псују, кад прапорци на коњима зазвечаше и бичеви запуцаше, кад свуда настаде бука и пометња, два човека која су чувала мајорицу, погледаше се збуњено.

„Шта ли се то догодило, зашто су сви тако узбуђени?“ питаху се они.

Наједанпут се врата широм отворише, и један глас им дозвикну:

„Они су је отели! Сад беже с њом!“

И они обојица појурише као луди, и не мислећи да то може да се ради о неком другом, а не мајорици.

Срећа им је била наклоњена, јер одмах нађоше једне саонице, и тек после дуге вожње њима постаде јасно о чему се ради.

Капетан Берг и чича Кристофер приђоше међутим без икакве журбе вратима затвора, разбише браву и врата широм отворише мајорици.

Кад се она појави, њих двојица су стојали као шиљбоци, сваки с једне стране врата, и укочено гледали преда се.

„У дворишту чекају упрегнуте саонице!“ рече један од њих, као кад војник рапортира.

Она се попе у кола и крену. Нико је није гонио, и нико није знао куд иде...

Дон Жуан се у трку спусти низ брег Бробија на залеђену позршину језера. Поносни коњић полете по леду. Ледени ветар шибао је путнике по образима. Прапорци су зве-

чали. Месец и звезде сијали су на небу. Плаво бели снег отсјајивао је својим особеним сјајем.

Геста је осећао песничко надахнуће.

„Беренкројц“, рече он, „ово се зове живот! Као што Дон Жуан граби са овом младом дамом, тако време хита са људима. Ти си неизбежна нужност која дизгине држи и пут одређује. Ја сам жудња која вољу кочи. И тако се жртва осећа све више и више беспомоћна.

„Није сад време причању!“ викну Беренкројц. „Они су нам за петамал!“

И пуцајући стално бичем он потера Дон Жуана у још бешњи кас.

„Тамо су вуци, а овде је плен“, продужи Геста. „Дон Жуане, младићу мој лепи, уобрази да си млади ирвас. Јурни кроз шуму, преко мочвара, једним скоком скочи са стене у језеро, препливај га дрско уздигнуте главе и изгуби се, изгуби се у спасоносну тмину густе јелове шуме. Јури Дон Жуане, ти стари женокрадице! Јури, као да си млади ирвас!“

Његово дивље срце клицало је од радости на овој поамној вожњи. Вика његових гонилаца звучала му је као ловачка песма. Његово дивље срце надимало се од радости, гледајући како дрхти тело младе грофице и слушајући како јој зуби цвокоћу.

Она се наједанпут осети ослобођена његовог гвозденог тиска. Он је стајао усправљен у саоницама и махао капом.

„Ја сам Геста Берлинг!“ викао је он. „Господар хиљаде пољубаца и тринаест хиљада љубавних писама. Три пут ура за Гесту Берлинг! Нека ме ухвати ко може!“

А већ идућег тренутка, шаптао је грофици на уво:

„Зар није ово дивна вожња, краљевска вожња? Иза Лефског Језера налази се Венерско Језеро а иза њега море! Свуда недогледне површине као огледало глатког, биљурног снега, а иза њих опет један диван свет. Лед пуцка под нама, за нама се разлежу урлици гонилаца, звезде се гасе на небу, а прапорци звече пред нама. Напред! Само напред! Јесте ли задовољни овом вожњом са мношвом, лепа, млада грофице?“

Он је више није држао. Она га одгурну.

Он паде на колена пред њене ноге.

„Ја сам један бедник, бедник и ништа више! Није требало да ме госпођа грофица дражи. Стојали сте тамо, тако поносни и отмени, и сигурно веровали, да вас груба рука ниједног кавалера не сме да додирне. Ви сте миљеница и неба и земље. Не би требало да се каменом на оног бацате, кога су се и небо и земља одrekli“.

Он узне узне руке и притиште их на своје лице.

„Кад би ви само знали шта то значи осећати се одбаченим“, рече он. „Тада је човеку свеједно шта ради и шта се с њим збива, потпуно свеједно“.

Истовремено, он примети, да она нема ништа на рукама. Он извади из џепа један пар крзном постављених рукавица, и навуче јој на руке. Изненада постаде сасвим миран. Седе у саонице што је могао даље од младе грофице.

„Госпођа грофица не треба ништа да се плаши“, рече он. „Зар не видите куд вас возимо? Ви ћете ипак разумети, да ми нисмо хтели ништа на жао да вам учинимо“.

Она је била скоро онесвешћена од страха, али сад примети да су већ прешли преко језера, и да Дон Жуан брекће уз стрми брег који води у Борг. Они зауставише коња пред главном зградом замка, и помогоше младој грофици да сиђе пред самим вратима њене сопствене куће.

Кад она виде слуге који јој са свих страна притрчаше, њој се врати храброст и присебност духа.

„Побрините се за коња, Андерсоне“, рече она. „Господа која су ме допратила биће сигурно тако љубазна да сврате мало. Сад ће сигурно и гроф да дође“.

„Стојимо на расположењу госпођи грофици“, рече Геста без премишљања и одмах сиђе са саоница. Беренкројц, исто тако без колебања, добаци слуги узде. Млада грофица, међутим, невешто прикривајући своју злурадост, пође испред њих и уведе их у салу.

Грофица је мислила да ће кавалери да се предомисле и одбију њен предлог да сачекају њеног мужа. Значи, да њима није познато, како је он строг и правичан човек. Они и не слуте како ће строго да их казни, што су је одвели и присилили да се с њима вози. Волела је да чује кад им он забрани да кроче ногом преко његовог прага. Волела је да доживи, кад он сазове слуге и претстави им кавалере, као индивидуе које у будућности не смеју да буду пуштане

на врата Борга. Волела је такође да чује, кад им он отворено изрази своје презирање, не само због понашања према њој, већ и због понашања према старој мајорици, која им је била добротинитељка.

Да, он који се према њој опходио са највећом нежношћу и са пуно обзира, он ће умети да поступи према њеним отмичарима са праведним гневом. Љубав ће учинити да његове речи сажимају као пламен. Он, који ју је штитио и чувао, као биће које је племенитије него ма које друго, он неће трпети да је неотесани људи грабе и одвлаче, као што птице грабљивице грабе врапце по дрвећу. Мала женица је од главе до пете пламтела жеђу за осветом. Њен муж ће јој помоћи да растера те мрачне сенке.

Беренкројц, пуковник са густим белим брковима, неустрашиво уђе у трпезарију и приђе камину, који је увек био наложен кад год се грофица враћала из неке посете.

Геста је стојао у помрчини, крај врата, и посматрао, како слуге помажу грофици да скине бунду. Док је тако стајао и посматрао је, он је био ведар, као малокад последњих година. Био је уверен и било му је јасно, као да види откроење, да се у младој грофици налази најлепша душа која се да замислити.

Та душа је дуго лежала чврсто успавана, али једног дана ће се ипак пробудити. Њега је толико радовало што је у срцу ове младе жене открио толико чистоће, побожности и чедности. Он само што није прснуо у смех, гледајући је онако љуту, са образима који су горели од срџбе.

„Ти ни сама немаш ни појма, како си добра и блага и мила“, мишљаше он.

По његовом мишљењу, она страна њеног бића, која се показује спољњем свету, није у стању да открије сву лепоту њеног унутрашњег живота. Од сада, он, Геста Берлинг, мора да буде њен слуга, као што мора да се служи лепоти и божанству.

Није би чак у стању ни да се каје, што је малопре онако грубо према њој поступио. Јер да је није видео онако узбуђену, да се није онако жестоко опирала, да није осећао како цело њено биће пламти срџбом против грубости и насиља, никад не би био у стању да сазна како се отмен и племенит дух у њој налази.

Он до сада није имао повода да у то верује. Она је била занесена игранком и задовољствима. И онда је учинила нешто несхватљиво, удала се наиме за глупог грофа Хенрика.

Да, али сад ће до гроба бити њен роб. Пас и роб, и ништа више, као што је имао обичај да каже капетан Христијан.

Ту у помрчини крај врата стајао је Геста Берлинг прекрштених руку, и чинило се као да чита молитву. Од оног дана, кад је први пут осетио над собом пламени језик инспирације, никада није у својој души осећао веће надахнуће него сад. Њега не помете ни долазак грофа Дона, који дође у пратњи читаве гомиле људи, који су сви псовали и грмели против кавалера.

Он пусти Беренкројца да издржи прву ватру. Њега је у том тренутку нешто друго занимало.

Беренкројц, витез толиких пустиловина, стојао је комотно уз камин, са једном ногом подигнутом на ограду камина, са лактом ослоњеним о колено издигнуте ноге, са брадом у шасти подбочене руке, и спокојно гледао оне који су узурујани пристизали.

„Шта све ово има да значи!“ дрекну на њега мали гроф.

„То значи, догод на овом свету буде било женскиња биће и будала који ће да играју како оне свирају“, одговори Беренкројц.

Мали гроф поцрвене као рак.

„Ја питам шта све ово значи!“ понови он.

„То се и ја питам“, одврати Беренкројц. „Смем ли, на пример, да питам шта то треба да значи, што гроф Хенрик Дона забрањује својој супрузи да игра са Гестом Берлингом?“

Гроф погледа питајући своју жену.

„Нисам могла!“ узвикну она. „Нисам могла да играм ни с њим, ни ма с којим другим од њих. Мислила сам на мајорицу коју су оставили да чами у тамници“.

Мали гроф испрси своје круто тело и забаци своју старачку главу.

„Ми кавалери“, рече Беренкројц, „ми не дозвољавамо да неко са нама тера шегу. Ко неће с нама да игра, мора

с нама да се вози. Грофици се ништа зло није десило, и с тим нека је цела ствар ликвидирана”.

„Не”, рече гроф. „Тиме ствар још није ликвидирана. Ја сам одговоран за поступке своје жене. И ја питам, зашто се Геста Берлинг није мени обратио и од мене тражио задовољење, кад га је моја жена увредила?”

Беренкројц се осмехивао.

„Питам...” понови гроф.

„Кад лисици деру кожу, онда је не питају за дозволу”, рече Беренкројц.

Гроф стави руку на своја узана прса.

„За мене кажу да сам правичан човек. Ја судим мојим слугама. Зашто да не судим својој жени? Кавалјери немају права да јој суде. Казну коју су они изrekli, ја оглашујем ништавном. Она за мене уопште не постоји. Јесте ли, госпо-до, разумели, уопште не постоји за мене!”

Гроф изговори ове речи својим високим, страшно пискавим гласом.

Беренкројц погледа присутне. Сви од реда, и Синтрам и Данијел Бендикс и Далберг и сви други који су дошли, сви су се пригушено смејали грофовим глупостима.

Млада грофица није могла све у први мах да разуме. Шта је уствари он то оглашивао неважним и ништавним? Њен страх, грубо стискање њеног нежног тела, дивље певање, оне дивље речи, дивљи пољупци, зар то све као да уопште није било?

„Али, Хенриче!...”

„Ћути!” нареди јој он, и онда се усправи и узе свечану позу као да изриче пресуду.

„Тешко теби, што си се као жена усудила, да судиш људима”, поче он. „Тешко теби, која си моја жена, што си се усудила да вређаш неког коме ја руку стискам. Шта се тебе уопште тиче, што су кавалјери мајорицу стрпали у тамницу? Зар нису били у праву? Ти никад нећеш моћи да разумеш, колико је то дубока увреда за једног човека кад чује како су жене превртљиве и неверне. Мислиш ли и ти да поћеш тим истим клизавим путем, кад узимаш у заштиту једну такву жену?”

„Али, Хенриче!...”

Она се загрцну као мало дете и испружи руке, као да

је хтела да од себе одбије зле речи. Још јој нико није тако грубо говорио. Она се осећала тако беспомоћна међу овим грубијанима, а сада се и њен једини заштитник окренуо против ње. Никада њено срце неће више бити у стању да сеје радост и весеље.

„Али, Хенриче! Ти треба да ме заштићујеш!”

Геста Берлинг обрати пажњу тек сад, кад је већ било доцкан. Није знао шта треба да предузме. Он јој је само добро желео, али се није усуђивао да се умеша између мужа и жене.

„Где је Геста Берлинг?” упита гроф.

„Овде”, рече Геста. И он учини један неуспео покушај, да све претвори у шалу.

„Таман је господин гроф почео да држи говор, а ја сам заспао. Како би било, кад бисмо ми отишли кући, а ви у постељу?”

„Геста Берлинг! Пошто је моја супруга одбила да игра с тобом, заповедам јој да те пољуби у руку и моли за опроштење”.

„Драги грофе”, рече Геста смешећи се. „Ова рука није баш погодна да је љубе младе даме. Јуче је била црвена од крви једне убијене дивљачи, а сутра ће бити црна од чађи због туче са неким угљарем. Гроф је изрекао једну племениту, великодушну пресуду. То је нама довољно задовољење. Хајдемо, Беренкројц!”

Гроф му препречи пут.

„Остани”, рече он. „Моја жена мора мене да слуша. Она мора да осети чему то води, кад ради на своју руку”.

Геста застаде неодлучно. Грофица је била бледа и немична.

„Приђи му!” нареди јој гроф.

„Хенриче, ја не могу!”

„Можеш”, рече гроф опором. „Можеш! Али ја знам шта ти хоћеш. Ти хоћеш да ме присилиш да се дуелирам са овим човеком кога ти у својој осиноности не можеш да трпиш. Добро дакле, кад ти нећеш да му даш задовољење, даћу му ја. За жену је то нарочито задовољство, кад се људи ње ради убијају. Ти си учинила грешку и нећеш да је поправиш. Дакле ја ћу да се дуелирам, госпођо грофице! Кроз неколико часова бићу само један крвави леш”.

Она га је гледала једним дугим, продорним погледом. И виде га онаквог, какав је у суштини: глуп, кукавица, надувен од уображења и сујете, најбеднији човек који се да замислити.

„Смири се“, рече она, хладна као лед. „Учинићу што тражиш“. Сад је Геста био сав изван себе од узбуђења.

„То не смете да чините, госпођо грофице! Не, не смете! Ви сте само једно дете, једно слабо, невино дете, и зар да ви мени понизно руку љубите? Ви имате тако чисту, лепу душу. Ја вам се никада више нећу приближити, никада више! Ја доносим смрт и пропаст свему што је добро и невино. Не смете ни да ме додирнете. Ја се плашим вас, као што се ватра плаши воде. Не, не, ви то не смете!“

Он је држао руке на леђима.

„Мени то не смета, господине Берлинг! Сада ми више ништа не смета! Ја вас молим да ми опростите! Ја вас молим да ми допустите да вам пољубим руку.“

Геста је још држао руке на леђима. Он прелете погледом по сали, и онда се приближи вратима.

„Ако не примиш задовољење које ти моја жена пружа, онда ћу морати с тобом да се дуелирам, Геста Берлинг, а сем тога она ће бити осуђена на још тежу казну“.

Грофица слеже раменима.

„Страх му је помутио памет“, шапну она. „Пустите ме, молим вас. Свеједно је што ћу бити понижена. Па ви сте цело време то и желели!“

„Ја то желео? Верујете ли, истина, да сам ја то желео? Сад кад више не будем имао руке које ћете моћи да пољубите, сад ћете разумети да ја то нисам желео!“ узвикну Геста.

Он притрча камину и обе руке пружи у ватру. Пламен лизну унаоколо, кожа се осмуди и нокти почеше да пуцкају. У истом тренутку, Беренкројц га зграби за рамена и повуче снажно кроз собу. Он се докотрља до једне столице, и седе. Скоро се застиде због свог понашања. Она ће сигурно да помисли, да је то урадио да би се пред њом јуначио. Тако се понашати у једној соби пуној света, то може да буде само глупо разметање, и ништа више. Ни трунке неке опасности није било у томе.

Али пре него што је успео да се са столице подигне,

грофица је клечала пред његовим ногама. Она је узела његове црвене и димом огарављене руке, и посматрала их.

„Ја ћу их пољубити!“ узвикну она. „Пољубићу их, чим више не буду рањаве и болне“.

Сузе су је гушиле, гледајући како се мехури опекотина надимају на кожи.

То све постаде за њу једно откровење неслућене лепоте. Да се тако што може на овој земљи догодити, да тако што ње ради буде учињено! Шта све није у стању да уради један човек способан за све, велики у добру и у злу, човек моћних потеза, јаких речи, сјајних способности! Херој, прави херој! Човек сасвим другог кова. Роб своје ћуди, свог тренутног расположења, диваљ и страшан, али пун снаге и неустрашив.

Она је целе вечери била толико потиштена, гледала је само јад, суровост и кукавичлук. Сада је све то заборавила. Млада грофица је била срећна што се поново осећа као човек. Богиња сумрака била је побеђена. Млада грофица је поново видела светлост и боје и један озарени свет.

Кад грофица ускоро после тога сазнаде да је мајорица оне ноћи ослобођена, она приреди велики ручак у част кавалера. Тако поче њено дуго пријатељство са Гестом Берлинг.

АВЕТИЊСКЕ ПРИЧЕ

Ви, децо нових времена! Вама немам шта да причам, што већ није старо и скоро заборављено. Знам само бајке из дечје собе, у којој малишани седе на ниским столичицама око баке која им прича, или о скаскама које слуге и надничари један другом шапућу у колибама крај разбуктале ватре на огњишту, док им се пуше мокра одела и они извлаче ножеве из кожных канија, да би дебели меки хлеб премазали маслом, или оне из дворана, у којима стара господа у удобним наслоњачама, загрејана грогом, причају о старим временима.

Ако би које дете које је слушало шта прича стара бака или радници у колиби или стара господа у удобним наслоњачама стојало на прозору какве зимске вечери, онда за њега то нису били облаци које види како се по небу вуку, већ су то били кавалери који су јурили по хоризонту у својим лаким кочијама, и звезде нису биле звезде, већ воштане свеће које су гореле у старом грофовском замку Борг, а за преслицом која је зујала у суседној соби седела је стара Улрика Дилнер. Јер глава детета била је испуњена личностима из старих времена, за њих је оно живело, о њима само сањарило.

Кад би такво дете, чија је душа била храњена бајкама, послали да вам из оставе на мрачном тавану донесе платно или двопек, његове би ножице у трку слетеле низ степенице и у лету га кроз ходник донеле у кујну. Јер тамо, у помрчини, присетило би се оно свих прича које је слушало о злом поседнику из Форса, који се продао ђаволу.

Земни остаци злог Синтрама одавно већ леже на гро-

бљу у Свартсје, али нико не верује да његова душа у покоју почива, као што пише на надгробном споменику.

Док је још био жив, он је био један од оних, пред чијом су кућом недељом по подне кад киша сипи и кад је досадно, застајала једна тешка кочија у која су била упрегнута два црна коња. Из њих је излазио један елегантни господин у црно обучен, и помагао домаћину да картама и коцкицама прекрати дуге часове који су га својом једноличношћу доводили до очајања. Игра би трајала до дуго после поноћи, и кад би црно обучени посетилац одлазио у свитање, остављао би за собом по неки дарак који доноси несрећу.

Да, док је још на земљи живео, Синтрам је био један од оних, чији долазак авети наговештавају. Разни знаци јављају се као опомена, да се такви људи приближују: њихова кола тандрчу у дворишту, њихов бич пуца, њихов глас чује се на степеницама, врата се отварају и затварају. Ларма је тако јака, да пробуди и псе и људе, али нико не долази — то су само наговештаји.

Ху, ху! Језиви су ти људи, опседнути злим дусима! Мора да је то био неки велики злодух који се у Синтрамово време појављивао у виду пса у Форсу. Имао је страшне очи које су сијале као варнице, и дуг црвен језик који је исплажен висео из запенушене њушке. Једног дана, баш кад је послуга ручала у кухињи, он је почео да гребе на врата, и све су девојке почеле да вриште од страха, али један од највећих и најснажнијих између слугу, дограбио је запаљени угарак из пећи, одгурнуо врата, и угарак сјурио псу у чељуст. Он је тада побегао језиво урличући, док су ватра и дим куљали из његове њушке, варнице пуцкале око њега и трагови његових ногу светлели на путу, као ватра.

Нарочито је било језиво, кад је Синтрам полазио на пут: одлазио је од куће са коњском запрегом, а кад се ноћу кући враћао у колима је имао запрегнуте црне бикове. Људи, који станују крај самог друма, могли су кад је пролазио да виде силуете црних уздигнутих рогова, чули су бикове како мучу, и са ужасом посматрали пламене трагове које су копите и точкови остављали на сувом шљунку.

Да, дечје ножице су с правом биле ужурбане кад су морале да пролазе кроз велики мрачан таван. Замислите само, да се деси нешто језиво, да рецимо он, чије име нису

смели да помену, наједанпут искочи из каквог угла! Ко је уопште могао да буде сигуран, да му се тако што неће да деси? Он се није појављивао само рђавим људима. Зар га није видела Улрика Дилнер? И она и Ана Стјернхек могле би да причају о томе како су га виделе.

Пријатељи! Децо! Ви који играте и смејете се! Преклињем вас, играјте обазриво, смејте се тихо, јер можете да budete узрок толикој несрећи, ако ваше танке, свилене ципеле, место даске, згазе људско срце, и ваш сребрнасти смех може једну душу да доведе до очајања.

Мора да су младе ноге одвише чврсто згазиле срце старе Улрике, и да је смех младих одвише заводљиво звучао у њеним ушима, јер она је изненада добила неодољиву жељу, да носи име и достојанство једне удате жене. Најзад је одговорила „да“ на дугогодишње наваљивање Синтрама, пошла с њим у Форс као његова супруга, и тако се растала од својих старих пријатеља, од посла који је толико волела и од брига за свакидашњи хлеб.

Са том женидбом ишло је некако на врат на нос. Око Божића Синтрам ју је верио, у фебруару већ је била свадба.

Сада је Ана Стјернхек становала у кући капетана Угле. Ана је била добра замена за стару Улрику, тако да је ова без гриже савести могла да напусти своје место и да освоји титулу супруге.

Да, без гриже савести, али не без кајања. Јер кућа у којој се нашла, није била пријатна. У великим, празним собама, висиле су језиве слике. Чим би почео да пада сумрак, њу би обузимала језа. Осећала је све већу чежњу да се врати тамо, одакле је и дошла.

Нарочито дуги часови недељом по подне били су јој гори, него ма шта друго. Њима никад није било краја, као ни њеним мислима које су јој се стално провлачиле кроз главу и мучиле је.

Једног дана тако, кад се Синтрам није из цркве вратио кући на ручак, она оде у салу и седе за клавир. То јој је била последња утеха. Тај клавир, са насликаним фрулашем и пастирком на белом поклопцу, био је њена своји-

на, она га је наследила од својих родитеља. Њему је могла да се јада, јер он ју је добро познавао и разумевао.

А знате ли шта свира? Она која је толико потиштена, свира само — полку, само полку!

Али треба је разумети: она не зна ништа друго да свира, сем ту једну полку. Њу је научила још док јој се прсти нису искривили и укрутили од кухињских нсжева и рибања подова. Ту полку је још имала у прстима, иначе ништа друго, ниједан жалостан марш, ни једну сентименталну сонату, чак ниједну тужну народну мелодију, ништа — само ту једну полку.

Њу увек свира, кад год има нешто да повери старом клавиру. Свира је кад би хтела да се смеје, свира је кад хоће да плаче. Свирала је ту полку кад јој је била свадба, свирала ју је кад је први пут ушла у свој нови дом, свира је и сада.

Стари инструмент разуме је потпуно: она је тако несрећна, ах, тако несрећна!

Пролазник, који би чуо свирку, могао би још да помисли, да зли поседник приређује бал својим пријатељима и суседима, толико полка звучи весело. То је једна ведро, лака мелодија. Њоме је она у Боргу прекраћивала доколицу и растеривала глад. Тој мелодији нико није био у стању да се одупре. Све би почело да се њиха по њеном такту. Она је кидала окове реуматизма, и мамила у салу за играње и старце од осамдесет година. Тако весело звучи, да би цео свет добио вољу да игра по њеном такту — а стара Улрика плаче.

Њу окружују љути пси и нељубазна послуга. Она чезне да види једно пријатно лице и једна уста која су насмејана. И полка треба да да одушка тој њеној ватреној чежњи.

Сви је зову мамзел Дилнер, јер људима је тешко да се потсећају да је она постала госпођа Синтрам. Зато кроз полку треба да дође до израза и покајање које она осећа, што се подала сујети и полакомила на титулу супруге.

Стара Улрика свира, као да хоће дирке да попоме. Толико је тога што би хтела да пригуши свирком: јадање Синтрамових осиромашених сељака, клетве његових немилосрдно искоришћаваних радника, подругливи осмеси осиромашених...

оне послуге, и изнад свега срамота, срамота што је жена једног тако рђавог човека.

Уз ове звуке, Геста Берлинг је водио у игру младу грофицу Дона. По такту те мелодије, играла је радо Маријана Синклер са својим безбројним удварачима, њихала се по њима и мајорица у Екебију још док је био жив лепи Алтрингер. Она их види како се врте по такту, двоје по двоје, сједињени у младости и лепоти. Веселост и радост струјали су од њих к њој, и од ње к њима. Њеној полки има да захвале што су им лица тако румена и очи тако блиставе. Сад се од свега растала. Да, нека полка што јаче звучи, јер толико успомена треба да пригуши.

Она свира и да би страх растерала. Њено срце хоће од страха да искочи кад види црног пса, или кад чује како послуга шапуће о црним биковима. Свира полку стално изнова, и све јаче и јаче, да би угушила страх.

Онда примети да јој се муж вратио кући. Она чу кад уђе у собу и седе у столицу за љушкање. Она тако добро познаје тон који настаје кад столица за љушкање почне да шкрипи по поду, да не сматра потребно ни да се окрене

И док она свира, столица се љуља, и више под не шкрипи, већ се чује само љуљање.

Сирота стара Улрика! Тако потиштена, сама, без помоћи, залутала у једну непријатељску средину, без пријатеља коме може да се пожали, и без иког другог који може да је утеши, сем старог, изанђалог клавира који јој на све одговара само једном полком! Зар не звучи то, као да се неко грохотом смеје на погребу, или да неко пева винску попевку у цркви.

Док се столица даље клатила, њој се учини наједанпут као да се клавир потсмева њеном јадању, и она усред такта престаде да свира, устаде и окрете се према столици за љушкање.

Тренутак доцније, она је лежала онесвешћена на поду. У столици није седео њен муж, већ неко други — онај, чије име деца не смеју да помену, онај кога се толико плаше, да би пресвисла од страха кад би га срела на пустом мрачном тавану.

Да ли се онај чија је душа запајана бајкама икада може да ослободи њиховог утицаја? — Ветар фијуче напољу у ноћи, и гумено дрво и леандер шибају гвоздену решетку балкона својим тврдим лишћем. Небо се над издуженим брдима све више облачи, и ја, која ово пишем при светлости лампе и крај спуштених завеса, ја која сам већ остарела и треба да будем разумна, ја осећам како ме језа подилази, исто онако, као кад сам први пут чула ту причу, и стално кришом дижем очи да видим, да се није неко сакрио у углу. Морам најзад и на балкон да изиђем да видим, да нека црна глава не звири кроз гвоздену решетку. Страх, који те старе приче у мени буде, стално ме обузима, чим се смркне, а ја сам сама, и брзо ме толико обујми да се завлачим у постељу и покривач пребацујем преко главе.

Док сам била дете, ја никако нисам могла да се довољно начудим, како је Улрика Дилнер преживела оно поподне. Ја не бих могла.

Она је имала срећу што је одмах затим у Форс дошла Ана Стјернхек, која ју је нашла како у сали лежи на поду и повратила јој свест. Ја сигурно не бих прошла тако добро. Ја бих одавно већ пресвисла.

Нека вас Бог сачува, моји пријатељи, да не гледате сузе у старачким очима, да не гледате беспомоћно, кад се седа глава наслони на ваше груди и старе руке склопљене се испружају према вама у немо преклињање! Нека вас Бог сачува да не гледате, кад старе обхрва очајање, а ви не можете да им помогнете!

Јер шта су невоље младежи? Млади имају снагу, имају наду. Али како је то страшно кад стари плачу, кад они, који су нас подизали док смо били нејаки, утону у очај из кога им нема помоћи!

Тако је седела и Ана Стјернхек и слушала стару Улрику, и није знала како да јој помогне. Старица је плакала и дрхтала. Њене очи су колутале од страха и мало-мало па би се толико изгубила, да није могло да се разуме шта говори, и изгледало је као да не зна више где се налази. Безбројне боре којима је њено лице било ишарано, изгледале су двапут дубље него обично, њени вештачки увојци

који су висили преко чела, испадали су оквашени сузама и цело њено мршаво тело тресло се од јецања.

Ана се реши да учини крај њеном очајању. Донела је одлуку, да је поведе са собом у Бергу. Истина, она је била Синтрамова супруга, али у Форсу није могла више да остане. Па она ће сигурно да полуди, ако и даље остане код тог злог човека! Ана је била чврсто решена да поведе стару Улрику. О, како се старица обрадова кад то чу. Али она се заиста није усуђивала да побегне од свог мужа и своје куће. Он је био у стању, да великог пса пошаље у потеру за њом.

Али мало шалом, мало претњама, Ана Стјернхек савлада њен отпор, и није било прошло ни пуних пола часа, а оне су већ обе седеле у саоницама. Ана је сама возила, и то је у саонице била упрегнута стара Диза.

Путеви су били рђави, јер је било крајем марта, али стара Улрика осети велико задовољство, што се поново вози добро познатим јој саоницама, и што пред собом види стару кобилу која толико дуго година верно служи укућане у Берги — бар исто тако дуго, као и она Улрика.

Али како је ова стара робиња неуморног рада имала добру нарав и весело срце, она престаде да плаче већ кад су пролазили поред Арвидсторпа, код Хегберга већ се смејала, а кад пређоше Мункеби, она је већ увелико причала шта је све доживела у својој младости, кад је била код грофице у Сванехолму. Северно од Мункебија, оне дођоше на усамљени пуст друм, који је био каменит и водио преко брежуљака. Пут се извијао до највећих висина које је могао да достигне, привлачио се у благим кривинама до самог врха, онда се стрмоглавце спуштао у низину, јурио кроз равницу као стрела правом линијом, и опет би грабио у висину, чим би се дохватио првог брежуљака.

Баш је требало да се повезу уз Вестраторпов брег, кад стара Улрика наједанпут умуче, и грчевито стеже Ану за руку. Она је укочено гледала у једног великог пса који је стајао крај друма.

„Гле!“ рече она.

Пас је одјурио у шуму. Ана га честито није ни видела.

„Пожури!“ рече стара Улрика. „Вози што брже можеш! Пас ће сад да јави Синтраму, да сам овде“.

Ана покуша да све окрене на шалу, али она настави:

„Брзо ћемо чути како звече прапорци на његовим саоницама. Чућемо их пре него што стигнемо до идућег брега“. И док је на врху Елофовог брега стара Диза застала за тренутак да предахне, од доле се чуше прапорци.

Стара Улрика била је сада сасвим изван себе. Дрхта-ла је, јецала, цвила, исто као мало пре у Форсу. Ана хтеде да потера брже Дизу, али стара кобила окрете главу и зачуђено је погледа. Мисли ли она да Диза не зна кад треба поћи касом, а кад корак по корак? Хоће ли она ваљда њу да учи како се вуку саонице, њу која већ двадесет година у целој околини познаје сваки камен, сваки мост, сваки жбун и сваки брежуљак?

Звуци прапораца све су се јасније и јасније чули.

„То је он, то је он, ја познајем његове прапорце!“ цвила је стара Улрика.

А звука се све више ближила. Час је била тако неприродно јака, да се Ана окретала да види, да ли Ситрамов коњ не додирује већ главом њене саонице; час се опет једва чула. Звечало је час с леве, час с десне стране друма, али никог и ништа нису могле да виде. Изгледало је, као да их само звука прапораца прогони.

Као обично кад се ноћу свет враћа са бала, тако и сада: прапорци звече читаву једну мелодију; они певају, постављају питања и одговарају. Шума одјекује од њихове звекe. Ана скоро зажеле да их њихов гонилац толико већ стигне, да може да види и њега и његовог рићег коња. Непрекидна звука прапораца испуни је стравом. Она се није плашила, она се никад није плашила, али се осећала врло негодно.

„Мука ми је од ове звекe“, рече она. И прапорци се одмах ухватише за реч. „Мука ми је“, звечали су они, „мука, мука, мука ми је“ понављали су они у свим могућим тоновима.

Није било тако давно, кад су је оно вуци гонили по овом истом друму. Она је видела у помрчини како им се сијају бели зуби у разјапљеним чељустима, и тада је мислила да ће шумске звери да је растргну. Али онда се није

осећала нелагодно. Никада јој ноћ није изгледала дивнија него тада. Леп и снажан био је коњ који ју је возио, леп и снажан био је и мушкарац с којим је делила радост и задовољство које им је пустиловина пружила.

А сад? Овај стари коњић, и ова стара уздрхтала сапутница! Њој дође да плаче. Није могла да издржи ту страшну звуку која ју је дражила. Она заустави саонице и сиђе. Овом је морало једном да буде учињен крај. Зашто да бежи, као да се боји тог злог, одвратног никогвића.

Из сумрака који се све више спуштао, она најзад примети најпре једну коњску главу, онда целог коња, затим и саонице, и најзад самог Синтрама. Њој се учини, као да и овај коњ и саонице и човек у њима, нису дошли од доле друмом, већ као да су наједанпут искрсли ту пред њеним очима и изишли из помрчине, онако редом како су васкрсавали.

Ана баци узде Улрики у крило и сама пође Синтраму у сусрет. Он заустави коња.

„Гле, гле“, рече он, „то је заиста срећан случај! Драга госпођице Стјернхек, дозволите ми да мог сапутника преместим у ваше саонице. Он хоће да још вечерас стигне у Бергу, а ја се опет журим кући“.

„Где вам је сапутник?“

Синтрам одгурну покривач и показа Ани једног човека, који је спавао на поду саоница.

„Пијан је нешто мало“, рече он. „Али то не мари, главно је да спава. Уосталом то је један ваш добар познаник, госпођице Стјернхек — то је, наиме, Геста Берлинг“.

Ана уздрхта.

„Видите, госпођице Стјернхек, ко напушта свог љубавника, уствари га предаје ђаволу у руке. Тако сам и ја сам у ђавоље канџе допао. Мисли се, наравно, да је учињено какво добро дело, али... Разуме се, одрицање је добро дело, а љубав, то је грех!“

„Шта то говорите? Шта хоћете тиме да кажете?“ упита Ана, дубоко потресена.

„Хоћу само да кажем, није требало да госпођица Ана напушта Гесту Берлинга.“

„То је била божја воља“.

„Наравно, као што сам већ рекао: одрицање, то је Богу угодно; љубав, то су ђавољи прсти. Добри Бог не воли да види људе срећне. Он шаље вукове да их гоне. Али претпоставимо, госпођице Ана, претпоставимо само, да то уопште није био Бог који их је послао. Зар нисам, на пример, и ја могао да покупим са планине моје мале суре јагањце и да их натуткам на младог човека и његову младу девојку? Претпоставимо да сам ја то учинио, да сам ја вукове послао, да не би изгубио неког који мени припада? Претпоставимо, да Бог заиста с тим уопште никакве везе није имао?“

„Немојте да ме наводите да у то верујем“, рече Ана slabим гласом, „јер онда, онда сам изгубљена“.

„Погледајте само, молим вас!“ И Синтрам се наже над заспалим Гестом. „Погледајте само његов мали прст. Та рана не зацељује. Одатле смо му извадили крв, кад је потписао пакт. Он је сад мој. Огромна снага лежи у крви. Он је мој. Само љубав може га искупити. Али ако остане код мене, од њега ће још нешто да буде, нешто право“.

Ана се упорно борила са собом, да се ослободи мађије која ју је обујмила. Све је то безумље, безумље и ништа више! Нико не може да своју душу припише ђаволу. Али она није могла да господари својим мислима. Сумрак ју је притискао као какав тежак терет, а шума је била мрачна и нема. Она није могла да се ослободи потајне језе која ју је све више обузимала.

„Госпођица Ана можда мисли“, продужи Синтрам, „да у њему нема шта много још да пропадне? Верујте ми, није тако! Је ли он варао сељаке? Је ли остављао у невољи сироте пријатеље? Је ли варао у картама? Је ли он, госпођице Ана, је ли он икада био љубавник једне удате жене?“

„Ја мислим да сте ви сатана, господине Синтрам!“

„Хајде да се мењамо, госпођице Ана. Узмите Гесту Берлинга и удајте се за њега. А онима у Берги, њима само новац оставите. Ја сам готов да вам Гесту уступим, јер ви знате да он мени припада. Претпоставите, да то ипак није био Бог, који је оне ноћи вукове послао, и узмите га!“

„Шта тражите у замену?“

Синтрам поче да се цери.

„Шта у замену тражим? Ах, ја сам са малим задово-

љан. Тражим ту стару жентурину, што седи у вашим саоницама, госпођице Ана!"

„Сатано, неваљалче!" викала је Ана. „Бежи ми с очју. Зар да издам своју стару пријатељицу која у мене сву наду полаже? Треба ли да је теби препустим, да је до лудила доведеш?"

„Али умирите се, госпођице Ана, умирите се, молим вас! Промислите мирно о целој ствари. Овде је један млад, леп мушкарац, тамо једна стара, иживела жена. Морам да имам једно од њих двоје. Кога ми препуштате?"

Ана поче да се смеје. То је био смех једне очајнице. „Другим речима, господин Синтрам и јс треба овде да трампимо душе, као што се на пијаци у Бробију трампе коњи".

„Добро сте рекли, сасвим је тако! Али ако госпођица Ана жели, ми можемо ствар и на други начин да решимо, водећи рачуна о части имена Стјернхек".

И онда подиже глас и поче да дозива своју жену која је седела у Аниним саоницама. На Анино највеће запрепашћење, ова одмах послуша, сиђе из саоница и поче да му се примиче, истина дрхтећи сва као у грозници.

„Гле, гле! То се зове послушна супруга", рече Синтрам. „Госпођица Ана није у стању да спречи, да она дође кад је зове њен муж. Сад ћу да извадим Гесту из саоница и да га спустим овде. Напуштам га за навек, госпођице Ана. Може да га узме ко год хоће".

Он се саже да подигне Гесту. У томе тренутку, Ана се наже према њему, тако дубоко да скоро додирну његово лице, и мотрећи га својим продорним погледом, зашишта као дивља животиња:

„За име божје! Јури кући што брже можеш! Зар не знаш ко тамо у сали седи у столицама за љушкање и чека на тебе? Зар се усуђујеш, да свог господара пустиш да те чека?"

Између свег језивог што је тога дана доживела, на Ану ипак највећи утисак остави дејство које су те њене речи имале на опаког човека. Он притеже дизгине, окрете саонице, и бичем и дивљим псовкама потера коња у галоп. Саонице су поамно летеле низ стрми брег, док су испод њих и испод коњских копита избијали читави праме-

нови варница које су отсјајавале на танком мартовском снегу.

Ана Стјернхек и Улрика Дилнер остадоше саме на друму, али не проговорише ни једну једину реч. Улрика је стрепела од Аниног дивљег погледа, а Ана није имала ништа да каже овој јадној старици, ради које је жртвовала човека кога је волела.

Дошло јој да плаче, да виче, да се ваља по друму, да поспе главу песком и снегом. До сада је одрицање у њој изазивало само узвишена осећања, али сада осети само горчину. Жртвовати љубав, то није било ништа према страшном одрицању које је учинила, жртвујући љубавника!

Оне стигоше у Бергу, непроговоривши ниједне речи, али кад отворише врата и уђоше у салу, Ана Стјернхек први и једини пут у свом животу паде у несвест: унутра су седели Синтрам и Геста Берлинг и задовољно ћаскали. Соба је била пуна дима — седели су у њој сигурно више од једног сата.

Ана је пала у несвест, али је стара Улрика остала потпуно мирна. Она је приметила да нешто није у реду са свим оним што се на друму одиграло.

Нешто доцније, капетан и његова жена уредише са опаким Синтрамом, да стара Улрика остане код њих у Берги. Он одмах и радо даде свој пристанак. Не жели, каже, да му жена полуди од туге за кућом у којој је провела толике године свог живота.

О, ви децо новог доба! Не тражим ја од вас да верујете овим старим причама. Оне нису ништа друго, до измишљотине и творевине успаљених мозгова. Али кајање које срце толико притиска да оно шкрипи, као што шкрипи под у Синтрамовој сали кад се столица за љушкање заклати, и сумња, која звечи у ушима, као што су у пустој шуми звечали прапорци у ушима Ане Стјернхек — да ли су и они лаж и измишљотине?

Ах, кад би само били то!

ИСТОРИЈА ЕБЕ ДОНА

Саветујем вам да не ступате ногом на онај лепи језичак земље на источној обали Лефског Језера, који обливају благи таласи залива, — на томе језичку земље налази се замак Борг.

Нигде језеро не изгледа тако лепо, као кад се гледа са овог језичка. Нико не може да слути како је лепо језеро мојих снова, пре него што одатле не посматра како се јутарња магла вуче по глаткој површини, и пре него што са прозора мале собе за рад, набијене успоменама, не види како се румени сунчев залазак одсликава у језеру.

Па ипак ти кажем: Не иди тамо!

Јер можда ћеш да посетиш тужне дворане старог замка, можда ћеш добити вољу да постанеш власник овог лепог комадића земље, и ако си млад, и богат, и срећан, можда ћеш и да се настаниш овде са својом младом супругом.

Не, боље је уопште не видети тај комадић земље, јер у Боргу срећа не може да цвета. Знај: можеш ти да будеш богат и срећан не знам колико, ако се тамо уселиш, онда ће стари подови који су многим сузама натопљени и твоју сузу упити, и зидови који могу о многим уздасима да причају, слушаће и твоје уздахе.

Проклетство лежи над овим лепим замком. Изгледа као да је сама несрећа тамо сахрањена, али не може да нађе мира у гробу, већ стално устаје и престашује живе. Да Борг мени припада, ја бих прерила целу земљу, и каменито тле на коме је јелова шума, и темеље замка, и плодну црну земљу у пољу, догод не бих нашла вештичин леш разједен од црва. А онда бих га прописно сахранила у осве-

ћену земљу на гробљу у Свартсје. Приликом сахране не бих се ценкала са звонарима, већ бих платила да звона дуго и што јаче звоне, и исто бих тако богато даровала и попа и црквењака, да удвострученим снагама, песмом и молитвом отпреме покојника у освећену земљу, да вечно мирује. А ако ни то не би помогло, онда бих једне ноћи, кад дува јак ветар, запалила дрвене зидове и све до темеља сагорела, да нико више не падне у искушење да се усели у овај дом несреће. Тако нико не би ногом крочио на ово уклето место, само би црне чавке са црквеног торња добиле дозволу да се угнезде у великом димњаку, који би онако чађав злослутно штрчао над згариштем.

Али је исто тако сигурно, да ћу се осетити потиштена, кад пламен почне да лиже изнад крова и замак обвије густ дим црвенкастим присенком који долази од пламена и безбројних варница. У пуцкарању и праскању које ће од пожара да настане, чини ми се да ћу да чујем јадање старих успомена које је пожар лишио кућишта, и на плавкастим језичцима пламенова, чини ми се да ћу да видим како лелујају претрашени духови замка који су изгубили свој мир. Онда ћу да мислим, како невоља може да олепша и несрећз да оплемени, и плакаћу као да се руши какав храм старих богова.

Али престани једном, ти птицо злослутницо! Чекај док падне ноћ па онда можеш да се такмичиш у нарицању са кукумавком из шуме! Још ту на врху земљиног језичка што се увлачи у језеро стоји замак Борг, обасјан сунцем, заштићен од ветрова парком џиновских јелки, а доле се пружају снегом покривена поља која блистају на топлом сунцу мартовског дана. А међу његовим зидовима још одјекује звонки смех грофице Елизабет.

Недељом она иде у цркву у Свартсје, које је сасвим близу Боргу, а после божје службе, доводи са собом у замак читаво мало друштво. Ту су обично владин предстојник из Мункеруда са госпођом, капетан из Берге са целом породицом, црквени намесник и опаки Синтрам.

А кад Геста Берлинг пређе пешице преко леда у Свартсје, она позове и њега. Зашто да га не позове?

Она наравно не зна, да торокуше већ шапћу наоколо, како Геста Берлинг често прелази на источну обалу, да би

се срео са младом грофицом. Можда он долази да пије и да се карта са Синтрамом, али о томе се толико не говори. Сви знају да је његово тело отпорно као гвожђе, али о његовом срцу влада друго мишљење. Нико не верује да он може да гледа два блистава ока и плаву косу која се коврџа на светлом белом челу, а да се не заљуби.

Млада грофица је предусретљива према њему, али то није ништа необично: она је према сваком предусретљива. Доводи у замак и одрпану децу која просе, и када на друму сретне каквог сиротог старог пешака, она нареди кочијашу да стане, и промрзлог узме у своје саонице.

Кад је код ње, Геста радо седи у малом плавом салону одакле се има диван изглед на језеро, и чита јој песме. Има ли чега рђавог у томе? Он никад не заборавља да је она грофица, а он сиромашан бескућник и пустолов, и за њега је несумњиво добро што може да се креће у друштву једне даме која је њему света и узвишена. Бити у љубавном односу с њом, то би за њега било исто као водити љубав са краљицом Сабом, чија слика стоји над певницом у цркви у Свартсје.

Он је сав испуњен жељом да јој служи, као што паж служи своју узвишену господарицу: да јој привезује ципеле за клизање, да јој придржава вуницу и да вози њене саонице. Не може бити ни речи о некој љубави између њих двоје, али он је један од оних људи који могу да нађу срећу и блаженство баш у једној таквој романтичној и невиној забави.

Млади гроф је миран и повучен, док је Геста пун животне снаге. А то је оно што млада грофица воли. Ко год је види, не може да сумња да она носи у срцу забрањену љубав. Она мисли само на игру и разоноду. Њој би било најмилије, да је земља потпуно равна, без камења, стена и језера, тако да се по целој земљиној кори може да води једно бескрајно коло. Жеља јој је, да у малим танким свиленим ципелама игра од јутра до мрака, и из дана у дан.

Али младу грофицу све безобзирније оговарају.

Кад гости дођу у Борг на ручак, господа имају обичај да после ручка пређу у грофову собу, где пуше или мало одремају, а старе даме оду у салон и удобно се завале у дубоке наслоњаче, док грофица и Ана Стјернхек оду у

мали плави салон и ту остану бескрајно дуго у поверљивом ћаскању.

Ту су седеле и прве недеље пошто је Ана Стјернхек вратила у Бергу стару Улрику Дилнер.

Нико на свету није несрећнији од ове младе девојке. Нестало је њене ведрине, нема оног ведрога њеног пркоса којим се опходила према људима.

Све оно што се догодило на повратку из Форса, остало је у њеном сећању некако замрачено, као што је из мрака све и настало. Није јој остао ниједан јасан, одређен утисак.

Ипак! Један! И тај јој је затровао душу.

„Претпоставимо, да то није био Бог који је то учинио“, шапуталз је она стално изнова. „Ако то уопште није био Бог који је вукове послао!“

Она је чекала да се деси чудо које ће је просветлити. Гледала је у небо и у земљу. Али нико се не појави из облака да јој малим прстом покаже пут. Ни један пламени стуб, ни један стуб дима не појави се пред њом, да јој служи за путоказ.

Седећи тако у малом салону према грофици, њој паде у очи мали букет саса који је грофица држала у руци. Осети се, као да је муња ошину, јер она је знала где расту такве сасе и одмах јој би јасно и ко их је убрао.

Није требало ни да пита! Нигде у целом крају не можете наћи сасе почетком априла, сем у брезовој шумици на стеновитој обали језера крај самог Екебија.

Она је зурила у те мале плаве звезде које сви људи воле, те веснике пролећа који већ зраче лепотом и сјајем који ће тек да настане. И што је дуже гледала цвеће, њену душу све више је обузимао гнев, потмуо као грмљавина, и ватрен као муња.

„С каквим правом“, помисли она, „грофица Дона носи букет плавих саса, убраних на стеновитој обали код Екебија?“

Сви су они заводници: и Синтрам, и грофица, и сви други хоће да Гесту на зло наведу, али она мора да га брани, да га брани од свих. Браниће га, ако треба и крвљу из свог срца.

Осећала је да пре него што напусти плави салон, мора

грофици да истргне цвеће из руке, да га тресне о земљу, згази, смрви.

И она поведе борбу против малих, плавих цветића. Тако, у сали, старе даме седе удобно заваљене у наслоњачама и не слуте ништа, у грофовој соби господа мирно и спокојно пућају своје луле, све одише спокојством, само се у малом, плавом салону води очајна борба.

О, како су мудри они који одмах не потржу мач, већ даду времена срцу да се смири и Богу да изрекне суд! Јер немирно срце увек греши. Зло се злим не лечи.

Али Ана верује, да је најзад спазила прст божји.

„Ана“, каже јој грофица, „причај ми нешто“.

„Шта да ти причам?“

„О, па причај нешто што знаш о љубави“, рече грофица, милујући букет својом белом руком.

„Не знам ништа о љубави да причам“.

„Шта кажеш! Као да нема овде једно место које се зове Екеби и које врзи од кавалера!“

„Да“, рече Ана сувим гласом „постоји једно место које се зове Екеби, и у коме станују људи који сисају срж ове земље, који нас онеспособљавају за сваки озбиљан рад, који заводе нашу недозрелу младеж и који упропашћују наше најбоље људе. Хоћеш ли о њима да чујеш? Хоћеш ли њихове љубавне авантуре да ти причам?“

„Да, врло радо! Мени се кавалери допадају.“

И Ана поче да прича; говори у кратким реченицама, као да чита псалме, јер је од узбуђења скоро дах изгубила. Притајена страст подрхтава у свакој изговореној речи, а грофица је слуша, и са стрепњом и са интересовањем у исто време.

„Шта значи љубав једног кавалера, шта значи његова верност? Једна љубавница данас, друга сутра, једна на истоку, друга на западу. Ништа му није ни довољно скупо, ни довољно јевтино: једног дана грофица, другог девојчур са улице. Ништа на овом свету није тако широко као његово срце. Али тешко сиротици која кавалера заволи! Мора да га тражи, кад пијан лежи у каквом јарку. Мора ћутећи да гледа, како у коцкању расипа дом њене деце. Мора да трпи, кад се он удвара другим женама. О, Елизабета, поштена жена треба да одбије кад је кавалер позове да игра,

букет цвећа ако јој пружи треба на под да баци и ногама да згази, а ако га воли, боље да се убије него за њега да се уда. — Међу кавалџерима налази се и један који је рашчињени поп. Рашчињен је због пијанства. Пијан је и у цркву долазио. Пропијао је и вино за причест. Јеси ли већ о њему слушала?"

„Не“.

„Пошто је био рашчињен, лутао је друмовима као просјак. Пио је до безумља. Био је у стању да краде, да би прибавио себи ракију“.

„Како се он зове?"

„Није више у Екебију. — Мајорица се заузела за њега, обукла га лепо и наговорила твоју свекрву да га узме за домаћег учитеља твом мужу, младом грофу Хенрику.“

„Рашчињеног попа за домаћег учитеља?"

„Ах, он је био крепак младић, пун знања. Да није пио, ништа му се не би могло да замери. Грофици Мерти то није много сметало, она није била ускогруда. Поред тога, осећала је задовољство да мало насекира старог проту и намесника цркве у Свартсје. Ипак она нареди, да нико не прича њеној деци о његовој прошлости, јер га њен син не би више поштозао, а њена ћерка га уопште не би трпела, јер она је била светица.“

„Тако он дође овамо у Борг. Стајао је крај врата, седао на крај столице, ћутао за столом, и бежао у парк чим би наишао ко од гостију.“

„Ипак, тамо доле, по усамљеним стазама, он је често сретао младу грофицу Ебу Дона. Она није волела бучне свечаности које су приређиване у салама замка откад је грофица постала удовица. Она ни најмање није била од оних који пркосе свету. Била је тиха и стидљива. Ма да је већ била напунила своју седамнаесту годину, остала је стидљива као дете, али је била лепа са својим црним очима и нежним руменилом на образима. Њено нежно витко тело било је мало погнуто. Кад би се руковали с њом, једва би осећали њену малу руку. Мала уста била су врло озбиљна и врло ћутљива. Па онда њен глас, њен нежни мекани гласић, који је изговарао сваку реч тако полако и лепо, али никад није био младићски свеж, младићски топао и звучан, већ је

имао један суморан мукли тон, као последњи акорд једног уметника.

„Она се разликовала од свих осталих. Њена нога додиривала је земљу тако бојажљиво, као да је нога каквог заплашеног бегунца. Очи је држала оборене, као да није хтела да буде сметана у посматрању дивних приказа које је гледала својим унутрашњим очима. Још док је била дете, њена душа није хтела да остане везана за земљу.

„Кад је била мала, њена старемајка имала је обичај да јој прича бајке. Једне вечери седеле су обе поред камина, али сва резерва у бајкама била је већ исцрпљена. Сви јунаци из бајке продефиловали су пред очима детета, они су живели и блистали као пламен у камину, али сад су сви били изгинули и принцезе су заспале мртвим сном, док их нова ватра не пробуди. Али рука мале девојчице још је лежала на бакином колону и гладила свилу, ту необичну материју, која може да цвичи скоро као мала птичица. И то глађење руком требало је да изражава њену молбу, јер она је била од оне деце која никад нису молила речима.

„Онда бака поче да јој прича о једном детету у земљи израиљској, о детету које је било рођено да постане велики краљ. Кад се оно родило, анђели су сишли на земљу и певали њему у славу. Дођоше мудраци са истока, вођени његовом звездом, и донеше злато и измирну, старци и жене прорицаху да ће доћи његово царство. Дете је расло, лепше и мудрије него сва остала деца. Већ кад је имало дванаест година, његова мудрост била је већа од мудрости високих свештеника и фарисеја.

„Онда је бака причала о најлепшем што је овај свет видео, о животу тога детета, док је још боравило међу људима, међу злим људима који нису хтели да га признаду за свог краља.

„Причала јој је, како је дете постало човек и како је увек његов живот био испуњен чудима. Све на земљи њему је служило и њега волело, све сем људи. Рибе су у његову мрежу ускакале, хлебови су пунили његове котарице, вода се у вино претварала — све њему за љубав.

Али људи нису хтели да великог краља поставе на престо и да му даду златну круну. Он није био окружен ласкавим дворјанима, већ је као просјак лутао наоколо.

„А велики краљ је ипак био тако добар према њима. Лечио је њихове болесне, слепима враћао вид, и мртве из гроба дизао.

„Људи, међутим, никакo нису хтели, да приме доброг краља за свог господара, и послаше војнике да га ухвате, окитише га поруге ради једном лажном круном и скиптром, огрнуше га у један дугачак плашт, и поведоше га на губилиште са крстом на леђима. О, дете моје, добри краљ је волео високе брегове. Он се ноћу пео на њих да би говорио са становницима неба, а преко дана је волео да седи на некој падини и да говори сакупљеним људима. Али сад су га водили на једно брдо, да би га разапели. На крст подигоше доброг краља, и ексерима пробише његове ноге и руке, као да је разбојник и штеточина.

„А народ му се ругао. Само је плакала његоза мајка и његови пријатељи, јер је морао да умре пре него што је постао краљ.

„О, како га је природа ожалила! Сунце потамне, брда се затресосхе, у храму се расцепи завеса, и грбови се отворише, да би мртви устали и показали колико га жале...

„А мала девојчица зарила је своју главу у бакино крило, и јецала да јој је срце пуцало.

„Не плачи, дете моје, јер добри краљ је устао из гроба и уздигао се свом Оцу у небо”.

„О, старамажко, зар никад добри краљ није добио своје краљевство”, јецала је мала.

„Он на небу седи уз десно колено Господа”.

Али то њу није могло да умири. Непрекидно је очајно јецала, као што само дете може да јеца.

„Зашто су били тако зли према њему? Зашто су се тако ружно према њему понашали?

„Старица се скоро уплаши кад виде колико је дубоко дете дирнуто.

„Бако, бако, кажи ми, да није истина то што си ми причала, да није баш такав био његов крај! Кажи, да није истина да су људи били тако зли према добром краљу! Кажи, да је добио своје царство на земљи!

„Она је обвила своје ручице око бакиног врата и молила и плакала непрекидно.

„Дете, дете моје, рече на то старица, да би је умирила.

Има људи који верују да ће он поново доћи. Онда ће се земља њему потчинити, и он ће владати њом и земља ће постати једно лепо царство, које ће трајати пуних хиљаду година. Звери ће се тада припитомити, мала деца моћи ће да играју у змијским гнездима, овце ће мирно пасти траву поред медведа, људи неће један другом јад задавати, копла ће бити претворена у косе и српове, а мачеви у плугове. И све ће пливати у радости и весељу, јер ће доброта земљом владати.

Тада се разведри сузама обливено лице мале девојчице.

„Хоће ли онда, бако, добри краљ да добије престо?

„Да, златан престо, мило моје.

„И слуге и дворјане и једну златну круну?

„Да, и све то ће добити.

„Хоће ли он скоро да дође, бако?

„Нико не зна, кад ће он доћи.

„Смем ли ја онда да седим на сточици крај његових ногу?

„Да, смеш, срце моје.

„О, бако, сад сам тако срећна!" узвикну мала.

„Из вечери у вечер, њих две су седеле поред ватре и причале о добром краљу и његовом царству. Мала је дању и ноћу сањала о хиљадугодишњем царству, и неуморно га је китила свим најлепшим што је могла да замисли.

„То се дешава са многим ђуљивом децом, коју виђамо око нас: она имају своје притајене чежње о којима се не усуђују да говоре. Чудесне мисли комешају се под меком косицом, и благе црне очи виде дивотне ствари испод спуштених трепавица. Многа девојка тако има на небу свог вереника, и многа чезне да мелемом трља ноге добре краљу и да их расплетеном косом обрише.

„Еба Дона није смела да открије своје мисли, али од оне вечери, она је живела само у ишчекивању повратка Господњег и његовог хиљадугодишњег царства.

„Кад су се с вечери на западном хоризонту отварале златне вратнице, она се питала да ли неће он сад да се појави и да са својим ореолом и праћен поворком анђела, прође поред ње и њој дозволи да додирне крајеве његове хаљине. Она је такође радо мислила на оне побожне жене

које су га сигурно исто тако жарко волеле као и она, и које су покривале главу калуђерским велом и увек су очи држале оборене, на оне побожне жене које седе стално заворене у тишини сивог манастира и у тмини својих ћелија гледају озарена лица која се јављају из тамних кутова душе.

„Такавим је животом живела и таква је била Еба Дона, кад је срела домаћег учитеља на усамљеним путањама у парку.

„Ја не желим да кажем о њему ништа више рђаво, него што морам. Ја сам готова да верујем, да је он волео ово дете, које га брзо изабра за свог пратиоца на усамљеним путањама. Верујем, да је његова душа опет добила крила у присуству овог детета које се дотле ником другом није поверавало, верујем да се поред ње и сам он осећао као дете побожно и добро.

„Али ако ју је заиста волео, зашто није мислио на то, да је његова љубав оно најгоре што може да јој дарује? Он, један од одбачених, шта је он хтео, нашта је он мислио кад се шетао поред грофовског детета? Шта је смерао рашчињени поп, кад му је она поверавала своје побожне снове? Шта је хтео он, који је био пијандура и распусник, и који ће то опет да постане чим му се за то укаже погодна прилика, шта је хтео он поред ове девице која је сањала о свом веренику на небу? Зашто јој се није изгубио с очију? Зар није било боље, да као просјак и крадљивац лута друмовима, него да шетајући се усамљеним алејама поново постаје побожан и непорочан, кад није било могућно избрисати његов пређашњи живот, и није било могућно избећи да се Еба Дона у њега не заљуби?

„Немој да мислиш да је изгледао као каква пијаница, бледих образа и црвених очију. Он је још био личан човек, снажан и леп, краљевског држања, и челичног тела које је било у стању да издржи и најсуровији начин живота”.

„Живи ли он још?” упита грофица.

„А не, сада је већ сигурно мртав — прошло је већ толико времена од кад се ово одиграло.”

Ана Стјернхек је осећала страх у души од овог што прича. Она се реши да никад не каже грофици ко је човек о коме прича, већ да је држи у уверењу да је он одавно умро.

„Он је био онда још млад“, настави она. „Радост живота пламтела је у његовој души, он је био обдарен говорништвом и имао је једно ватрено срце које се лако одушевљавало.

„И тако једне вечери, он говораше Еби Дона о својој љубави. Она ништа не одговори, већ му само рече шта јој је причала старатамајка и описа му земљу својих снови. И онда узме један завет од њега. Закле га да буде један од објављивача светог јеванђеља, један од оних који утиру пут Господу, да би убрзали његов долазак.

„Шта је могао да ради? Он је био рашчињени поп, и ниједан пут није му био толико запречен, као баш тај којим га је она заветовала да иде. Али он се није усуђивао да јој призна истину. Није се усуђивао да ожалости ово мило дете које је волео. Обећао јој је све што је од њега тражила.

„Даља изјашњења нису им била потребна. Он је био уверен, да ће она једног дана да постане његова супруга. То није била љубав са пољупцима и миловањем. Он се једва усуђивао да је додирне, она је била осетљива као какав нежан цветић. Али с времена на време она би подигла своје загасите очи да би сусрела његове. Кад би увече, при месечини, седели на веранди, она би наслонила главу на његове груди и он би је пољубио у косу, а да она и не примети.

„Као што видиш, његов грех се у томе састојао што није мислио на прошлост и будућност. Да је сиромаш и нико и ништа, то је још и могао да заборави, али је морао да мисли да ће доћи једном дан, кад ће у њеном срцу љубав да устане против љубави, земља са небом да се сукоби, и кад ће се она наћи принуђена да бира између њега и блиставим ореолом окруженог господара хиљадугодишњег царства. А она није била у стању, да једну такву борбу издржи.

„Прође лето, прође јесен, прође и зима. Кад дође пролеће и снег поче да се топи, Еба Дона се разболе. Долинама су хучале реке и набујали потоци, брегови су били покривени ледом и разводњеним снегом, путеви су били непроходни и за кочије и за саонице.

Грофица Дона хтела је да пошаље неког у Карлстад по лекара, јер га у околини није било. Ни претњама ни мол-

бама међутим није била у стању да и једног слугу нагозори да пође на пут. На коленима је молила свог кочијаша, али он отсечно рече не. У очајању због своје ћерке, она доби грчеве и хистеричне нападе — грофица Мерта пренагљује и кад је ојађена, као и кад се радује.

Еба Дона имала је запаљење плућа, и њен живот био је у опасности, а лекара није било могућно довести.

Тада крену за Карлстад домаћи учитељ. Возити се по таквом времену значило је стављати живот на коцку — али он се није премишљао. Пут је водио по покретљивом леду, преко вратоломно клизавих брда, и час је морао коњу рупе у леду да прави, да би се као по степеницама успињао уз залеђено брдо, час је морао да га извлачи из дубоког и лепљивог глиба. Прича се, да је доктор одбио да са њим пође, али да га је он натерао са пиштољем у руци.

Кад се врати, грофица само што му не паде пред ноге. „Узмите све што имам“, рекла му је она. „Узмите моју ћерку, моје имање, мој новац — само кажите шта желите!“

„Вашу ћерку“, одговори домаћи учитељ...

Ана Стјернхек наједанпут заћута.

„Па онда, онда? питала је млада грофица Елизабета.

„Доста, доста о томе“, узврати Ана потиштено. Јер она је једно од оних несрећних створења која стално лебде између страха и сумње. Целу прошлу недељу провела је тако. Није знала шта хоће. Што јој је у једном тренутку изгледало исправно, већ јој се у идућем чинило погрешно. Сада би волела да причу уопште никад није ни почињала.

„Немој да се лудираш, Ана“, рече грофица. „Ја морам да чујем крај те приче. Морам! Разумеш ли?“

„Много шта још нема да се прича... За младу Ебу Дона био је дошао судбоносни час, кад је љубав устала против љубави и небо се са земљом ухватило у коштац.

Грофица Мерта исприча јој о вратоломном путу који је младић учинио ње ради, и саопшти јој да му је она из захвалности обећала њену руку.

Млада девојка била се већ толико опоравила да је могла обучена да лежи на дивану. Још је била малаксала и бледа, и још ћутљивија него обично. Кад чу те речи, она подиже своје загасите очи, погледа своју мајку прекорно и рече:

„Ти си ме дала, мајко, једном рашчињеном попу, једном који је злоупотребио своје право да служи Господу, дала си ме човеку који је био лопов и просјак!“

„Али дете моје, ко ти је све то причао? Ја сам мислила да ти о томе ништа не знаш!“

„Дознала сам случајно. Чула сам кад су твоји гости говорили о њему. То је било оног истог дана кад сам се разболела“.

„Али, дете моје, помисли, он ти је спасао живот!“

„Ја мислим само на то да ме је преварио. Он је морао да ми каже ко је и какав је“.

„Он верује да га ти волиш“.

„Да, волела сам га. Али више не могу да га волим, јер ме је преварио“.

„Како мислиш да те је преварио?“

„Ти то не можеш да разумеш, мајко“.

Она није хтела да са својом мајком говори о хиљадугодишњем царству својих снова, чијем је остварењу имао да припомогне и њен изабраник.

„Слушај, кћери“, рече грофица. „Ако га волиш, онда не питај шта је био, већ се удај за њега. Ко се ожени грофицом Дона, тај је тако богат и моћан, да ће сви грехови младости да му буду заборављени. И не заборави да сам му ја већ дала реч.“

Млада грофица Еба пребледе.

„Мајко“, рече она, „ако ме удаш за њега, одвојићеш ме од Бога!“

„Ја ти само срећу желим“, рече грофица. „Уверена сам да ћеш бити срећна с тим човеком. Ти си већ успела да од њега свеца направиш. Ја сам одлучила да пређем преко сталешких разлика и преко тога што је он сиромас и презрен, како би ти имала прилике да га спасеш. Осећам да је добро што радим. Ти знаш да ја презирем старе предрасуде“.

И све то говорила је само зато, што не трпи да се неко противи њеној вољи. Уосталом, можда је и веровала у то што говори. Бити начисто са грофицом Мертом нимало није било лако.

Кад грофица оде, млада девојка остаде још дуго да лежи на дивану. Она је водила борбу сама са собом. Зе-

мља се дигла против неба, љубав је умала против љубави — и победилац је остао онај кога је још у детињству себи изабрала.

Са свог лежишта — а лежала је баш на овом дивану овде — видела је како је небо на западу ужарено од сунца које је залазило. Њој се чинило као да је та црвена светлост поздрав који јој шиље добри краљ, коме она, ако остане у животу, не може више да буде верна, и зато се одлучила да умре. Друкчије није могла, јер њена мајка захтева од ње да пође за човека који није могао да буде слуга доброга краља.

Она приђе прозору, отвори га и своје болно, малаксало тело изложи хладном, влажном вечерњем ваздуху.

Њој није било тешко да призове смрт. Она је знала да ће смрт неминовно да ступи, ако се болест врати — и болест се вратила.

Нико осим мене не зна, да је она намерно проузроковала смрт. Ја сам је видела кад је стојала на отвореном прозору, ја сам слушала њено грозничаво бунцање. У последњим данима живота, тражила је да непрестано будем поред ње. Гледала сам је како умире, гледала сам је оне вечери, у њеним последњим тренуцима, како пружа руке према зажареном вечерњем небу, како се растаје од свог света са једним осмехом на уснама, као да је видела да неко излази из оног руменила сунчевог заласка и да иде према њој. Њему, кога је волела требало је да испоручим њен последњи поздрав. Требало је да га молим да јој опрости што није могла да му буде жена. Није јој дозволио добри краљ.

Али ја нисам имала храбрости да томе човеку кажем да ју је он убио. Нисам имала храбрости да на његова плећа свалим једно тако страшно бремене које би га мучило целог живота. Па ипак, зар није он убица, он који је њену љубав лажју освојио? Зар није тако, Елизабета?"

Млада грофица већ је одавно била престала да се игра плавим цвећем. Сад се подиже и букет паде на земљу.

„Ана, ти потцењујеш моју способност расуђивања. Кажеш да је то стара прича и да је човек о коме си говорила већ одавно мртав. Ја добро знам да ни пуних пет година није прошло од смрти Ебе Дсона, а сем тога и сама кажеш

да си све то и сама преживела. А ти ниси зашла у дубоке године. Кажи ми, дакле, ко је тај човек?"

Ана Стјернхек поче да се смеје.

„Хтела си да чујеш једну љубавну историју. Ето, чула си једну која те, како видим, кошта и суза и душевног мира“.

„Хоћеш ли тиме да кажеш, да прича није истинита?"

„Само болесна фантазија од почетка до краја, и ништа више!"

„Ти си, Ана, једно одвратно створење!"

„Можда. Ја нисам срећна, имај то на уму! — Али даме су се већ пробудиле и господа су се вратила у салу. Хајдемо и ми!"

У вратима их задржа Геста Берлинг који је дошао по њих.

„Морате да имате мало стрпљења са мном. Нећу дуго да вас гњавим, али морате да чујете неколико стихова!"

И он им исприча, да је прошле ноћи имао необичан сан; сањао је, наиме, да пише стихове. Он, кога су људи звали „поета“, ма да није заслужио то подругљиво име, јер никад ништа није спевао, он је прошле ноћи морао да устане и онако сањив да седне за сто и да пише. А ујутру, на његовом писаћем столу налазила се читава једна песма. Да је у стању да напише тако што, ни он сам себи није веровао. Сада хоће да то што је написао прочита њима двојма. И он поче:

Месец излази. И с њим долазе најлепши часови,

И у души се буде најслађи снови.

Месечев сребрни сјај облива зеленилом окићену веранду,

А у прастарим урнама главе витких кринова лелујају на ветру.

Искупљени на степеницама веранде, ми млади и стари
 Певамо старе мелодије, које звуче као поздрави минулих времена.

Из баште нас запахњује мирис резеде,

А из густог жбуња, чије гране тајанствено шапућу,

Издвајају се витке сенке и повијају по орошеној трави.

Тако би хтео и дух да се извије

Из мрачне избе тела у које је затворен,

И да се озари плавом светлошћу етра
У бескрајним просторијама, посутим звездама што сјају.
О, ко може да задржи мисли да не лете,
Кад се сенке тако повијају по трави и резеда мирише?

Тихо, као увели ружин лист што се одваја од цвета,
И несметан од ветра, клонуло на земљу пада,
Тако тихо нека се и ми растанемо од живота.
Као звуци звона што се губе у даљини,
Као развејано лишће у јесен,
Нека такав буде и наш крај!
И примимо мирно што нам природа додељује,
Јер смрт је круна живота.
И зато нека тихо ишчезнемо са овог света,
Као увео ружин лист што се од цвета одваја.

Слепи миш збуњено лепрша по месечини
Тамо — амо без циља. Као да не зна свој пут.
И док га посматрамо стегнута срца,
Мучне мисли испуњују устрепталу душу,
И загонетка коју још нико није био мудар да реши
Лебди на дрхтавим уснама:
„Куда ли воде наши путеи и куд ће нас одвести,
Кад нас једанпут више не буде било на земљи?
Ах, како ће људско око да прозре недокучено,
Кад не може помно да прати ни збуњено лепршање слепог
миша?

Своју главу, овенчану меким увојцима,
Притискала је чврсто на моје груди, јер ме је волела,
И шапутала ми:
„Верујем, драгане, да душа вечно живи.
И зато и ако умрем, ништа ме од тебе неће одвојити.
Увек ће дух остати крај тебе, ма шта било с телом“.
О, јади моји, неизрециви боли!
Осећам већ дах смрти! Зар више никад да је не загрлим,
И да јој љубим лице и меке увојке?

Године су пролазиле. Често сâм, у ноћи кад месец сија,
Лутам по обасјаној веранди у бујном зеленилу,

Која чува толика сећања на нашу љубав.

Овде сам је први пут загрлио.

Овде, да, овде, причала ми је о смрти, док сам јој дрхтећи
љубио

Бледе образе, сузама натопљене.

О, проклетство љубави!

Како ћу покајати грех, што сам узвитлао душу детета

Која је била тако бела, невина и чиста?

„Геста“, рече Ана, шаљивим тоном, док јој се грло стезало од страха, „људи кажу да си ти више поезије проживео него што су други успели целог живота да испевају. Али по моме скромном мишљењу, било би боље, кад би остао при томе да поезију доживљујеш, место да је пишеш. По овоме што си сročио, види се да си био сањив“.

„Ти си, Ана, немилосрдан судија“.

„Долазиш овамо, и рецитиујеш о смрти и јаду! Зар те није срамота?“

Геста није више слушао шта она говори. Његов поглед је био прикован за младу грофицу. Она је седела нема и непомична, као каква статуа. Он се уплаши да не падне у несвест.

Улажући последње напоре, она најзад успе да изустити једну реч:

„Иди!“

„Ко да иде? Ја да идем?“

„Парох да иде!“

„Елизабета, ћути!“

„Нека пијани парох одмах напусти моју кућу!“

„Ана, Ана“ узвикну Геста. „Шта јој је?“

„Иди, Геста, то ће бити најбоље!“

„Зашто да идем? Шта све ово има да значи?“

„Ана“, рече грофица Елизабета, „кажи му, кажи му!“

„Не, грофице, кажите му ви сами!“

Грофица стисну зубе и покуша да се савлада.

„Господине Берлинг“, рече она прилазећи му, „ви имате необичан дар да наведете људе да не примете ко сте и какав сте ви човек. Ја све до сада нисам то знала. Али сад сам баш слушала како је умрла Еба Дона, и дознала сам да ју је у смрт отерало то, што је увидела да човек

кога је волела није био ње достојан. Слушајући сада вашу песму, постало ми је јасно да сте ви били тај човек. Не могу да схватим, како се један човек са вашом прошлошћу усуђује да појави пред очи једне честите жене. Не појмим, и не дозвољавам, господине Берлинг! Је ли вам то довољно јасно?"

„Јасно ми је, госпођо грофице. Дозволите ми да само једну реч кажем у своју одбрану. Ја сам живео у чврстом уверењу да ви све знате о мени. Никад нисам покушао да ма шта сакријем, али ниједном човеку није пријатно да на све четири стране разглашује највећу трагедију свог живота“.

Он оде, и у истом тренутку грофица Дона згази својом малом ногом букет плавих цветића.

„Учинила си тачно оно, што сам ја хтела да учиним“, рече Ана грофици опорим гласом. „А сада је крај и нашем пријатељству. Ја ти никад нећу опростити суровост с којом си према њему поступила. Ти си га одгурнула, изобличила и понизила, а ја сам готова и у тамницу да идем с њим, и ако треба за њега и на срамни стуб да се попнем. Ја ћу да му будем чувар и заштитник. Учинила си оно што сам ја хтела, али ја ти никад то нећу опростити. Никад!“

„Али, Ана, Ана!“

„Мислиш ли да је мени било лако да ти све то причам? Док сам овде седела, срце ми се на комаде кидало“.

„Зашто си онда причала?“

„Зашто сам причала? Зато јер нисам хтела — да, нисам хтела да он постане љубазник једне удате жене...“

МАМЗЕЛ МАРИЈА

Мир молим, мир! Пст!

Зуји ми око главе. То мора да је долетела нека пчела. Али, молим вас, мир! Што овде све дивно мирише! Могла бих да се закунем да су то мириси од шебоја, лавендела, јоргована и нарциса. Ови мириси усред града, у сиво јесење вече, значе право блаженство.

Кад год помислим на оно дивно парченце земље, око мене почне одмах све да мирише и зуји и, пре него што се приберем, ја се већ налазим усред једног малог, квадратастог ружиног врта, препуног цвећа и са оградом од бршљана. У угловима се налазе јорговани, испод којих су уске дрвене клупе, а око цветних алеја, које су у облику звезда и срца, пружају се путање посуте шљунком и белим морским песком. Врт је са три стране окружен шумом. Полудивље, али лепо расцветане оскоруше и пасјакovina стоје најближе врту и мешају своје мирисе са онима из јоргованског жбуња. Иза њих се налазе брезе, а онда почиње јелова шума, права шума, мирна, мрачна и висока.

С четврте стране врта, међутим, налази се једна мала сива кућа.

Врт, на који сада мислим, припадао је пре шездесет година старој госпођи Мореус која је прављењем везова заслуживала свој хлеб. Ишла је сем тога и да кува по околним мајурима.

Драги пријатељи! Између свег најлепшег што вам желим поменућу само један ђерђеф и један ружин врт. Један од оних великих старомодних ђерђефа, на коме истовремено могу да раде по пет и шест лица и да се такмиче

ко најбрже везе и чији су бодови с наличја најлепши; при- том обично једу печене јабуке и играју друштвене игре и толико се громко смеју, да веверице падају од страха са дрвећа.

Ђерђеф вам желим за зиму, а ружин врт за лето! Не неку велику башту у коју мора више новаца да се уложи него што може у њој задовољства да се нађе; не, већ једну баштицу коју можете сами рукама да негујете. Руже мора да буду засађене усред алеје, а око њих мора да буде један венац незаборавка, а крупан маков цвет, који се сам сеје, мора свуда да ниче, и по трави и по путањима, сем тога, мора ту да буде и једна клупа коју сунце пече и на чијем се наслону увија ладолеж.

Стара госпођа Мореус ни у чему није оскудевала. Имала је три веселе, вредне ћерке и једну кућицу крај пута. На дну гвозденог ковчега чувала је своју уштеђевину, имала је дебеле свилене мараме, столице са високим наслонима, и искуство у многим стварима, које је потребно онима који су приморани да сами зарађују свој хлеб насушни. Међутим, у најбоље између свег што је имала, убрајала је Ђерђеф, који јој је пружао рад и омогућивао зараду преко целе године, и ружин врт који је био извор задовољства догод је лето трајало.

Морам још да додам, да се у кућици госпође Мореус налазила и једна кирајлика, једна омала, мршава уседелица од својих четрдесет година, која је становала у соби под самом таваницом. Мамзел Марија, како су је сви звали, имала је многе чудне погледе, као што је обичај код усамљених створења која имају времена да дуго размишљају о свему и свачему.

Мамзел Марија, на пример, сматрала је да је љубав корен и извор свег зла од ког пати овај јадни свет.

Сваке вечери, пре него што ће да легне, она би склопала руке на молитву. И кад год би читала „Оченаш“, она би молила Бога да је сачува љубави.

„Љубав би за мене значила само беду и очајање“, говорила је она. „Ја сам матора, сирота и ружна. Не, сачувај ме Боже да се не заљубим!“ Она је по цео дан седела у соби под таваницом и дебелим иглама израђивала мрежасте завесе и столне покриваче, које је после продавала у

околини поседницима и сељацима. Она је била на најбољем путу да својим ручним радом заслужи толико да може да има сопствену кућицу. Њен идеал био је једна кућица на брегу према цркви у Свартсје, кућа која ће да лежи тако високо да може да има слободан видик надалеко свуда унаоколо. О љубави, међутим, није хтела ни да чује.

Кад би издалека чула виолину и видела на раскршћу свирача како седи на камену а око њега младеж која се помамно врти, тако да се дижу читави облаци прашине, она би дугим заобилазним путем прошла кроз шуму, само да то не слуша и не гледа.

Кад би на други дан Божића дошле сеоске младе, често по пет шест заједно, да их госпођа Мореус и њече ћерке обуку за свадбу, и ове их китиле миртиним венцима и високим крунама од стаклених перли, привезивале им опасаче од свиле са извезеним ружама и на сукњама им пришивале гирланде и вештачко цвеће — она би се затворила у своју собу да не види шта се све прави у слазу љубави.

Кад би ћерке, у зими с вечери, седеле за ђерђефом у великој пријатној соби, и јабуке се пекле на лећи, кад би лепи Геста Берлинг или добри Фердинанд дошли у посету и задиркивали девојке на тај начин што би им извлачили конач из игле или их збуњивали да праве потрешне убоде, кад би се соба тресла од смеха, пошалица и задиркивања, и руке се стискале испод ђерђефа, она би покупила свој ручни рад и одлазила горе у своју избу, јер је мрзела љубав и све што је у вези с љубављу.

Али што се тиче наличја љубави, о томе је она могла да прича. Она уопште није била у стању да разуме како се амор, тај бог љубави, уопште усуђује да се још појављује на земљи, кад чује толике жалопојке напуштених, клетве оних које је на злочине навео и преклињања свих који не могу да стресу омрзнуте окове које им је он наметнуо. Није могла да разуме да он још увек тако лако и слободно свуда лепрша, кад би требало да је већ пропао у земљу од толиког срама.

Не! И она је била млада као толике друге, али никад није волела љубав. Никада није пала у искушење да игра или да ашикује. Гитара, коју је наследила од своје мајке,

стојала је на тавану покривена прашином и покиданих жица. Никада она није запевала љубавну песму уз тонове гитаре.

Саксије са ружама, које је такође наследила од мајке, стојале су крај њеног прозора. Она се једва сећала да их залива. Није волела ни цвеће, ту омиљену децу љубави. Увело лишће покривала је прашина, паучина је висила по гранчицама, а пупољци се уопште нису расцветавали. А у врт госпође Мореус њена нога само је ретко кад крочила, јер у њему су птице певале и лептири лепршали, а мири-саво цвеће слало је своје љубавне поздраве малим пчела-ма, и све је потсећало на оно што је њој било мрско, на љубав.

Деси се једном да општинско веће у Свартсју одлучи да у цркви угради оргуљу. То је било у лето уочи оне године у којој кавалери узеше у Екебију власт у своје руке. Грађење оргуље би поверено једном младом мајстору, који дође из другог места. Он се такође настани код госпође Мореус, и изнајми другу малу собу под таваницом.

И он тако направи једну оргуљу, заиста чудесну справу, која пушта заглушујуће тонове, а нико не зна ни како ни одакле. Тек зајечи усред најтишег појања, и то тако јако да деца у цркви ударе у плач.

Мало ко би могао да тврди да је градитељ оргуље велики мајстор у свом занату, али сви су били сложни да је он пријатан, ведар младић. Био је љубазан према сваком, био млад или стар, богат или сиромаш. Он убрзо постаде добар пријатељ свих у кући госпође Мореус — ах, и више него добар пријатељ!

Кад би се увече вратио с посла, придржавао је конач госпођи Мореус и помагао девојкама у врту. Притом им је декламовао „Аксела“ и певао „Фритхјофа“. Мамзел Марији дохватио би клупче без обзира колико пута оно пало, па је успео чак да оправи и њен стари часовник.

Није напуштао ниједан бал, а да није са свима заиграо, од најстарије жене до најмлађе девојке, а ако би му се десило нешто што би га жалостило, он би се изјадао и пове-рио првом женском бићу на које би наишао. Да, он је био један од оних људи какве жене себи у сновима малају. Не би рекла да је он ма којој говорио о љубави. Али једва да је прошло неколико недеља откад се уселио код мадам

Мореус, а све њене ћерке већ су биле заљубљене у њега. Чак и сирота мамзел Марија увиде да јој не вреде ништа све молитве и завети.

Настадоше дани испуњени љубавним јадима и радошћу. Сузе су капале по ћерђефу и мрљале кредом извучене шаре. Често се дешавало да увече седи у врту нека од сестара и сањари бледа као крпа, а да у собици под таваном мамзел Марија, која је наместила нове жице на гитари, уз звуке гитаре пева старомодне љубавне песме које је научила од своје мајке.

А млади градитељ оргуља, безбрижан и весео, делио је услуге и осмехе овим чежњивим женама, које су се због њега препирале кад би он био на раду, далеко од куће. Најзад дође дан кад је требало да отпутује.

Кола су стојала пред капијом, пртљаг је већ био у колима, и младић се опрости од свих. Он пољуби руку мадам Мореус, загрли расплакане девојке и сваку пољуби у образ. Плакао је и он, плакао је што мора да путује, јер је у тој малој кући провео једно блажено лето. Најзад, он потражи и мамзел Марију.

Она се појави на уским степеницама које воде са таванице, обучена у своје најбоље рухо. Гитара јој је висила око врата на једној зеленој широкој врпци од свиле, а у руци је држала букет ружа, јер су у тој години први пут цветале руже њене мајке које је чувала на прозору.

Она сиђе низ степенице, мирно приђе младићу, закуца у гитару и запева:

Ти одлазиш, миљениче жена.
Нека те срећа прати на путу твом
Али у рањеноме срцу мом
Остаћеш за сва времена.

Онда га закити ружом и пољуби усред уста. Да, и затим устрча уз уске степенице и затвори се у своју собу — сиротица!

Осветљива љубав направила је од ње предмет за поругу и исмејавање. Али она се никада више није одрицала љубави. Гитару уопште није више остављала из руку и није заборављала да залива руже своје мајке.

„Боље бити тужан с љубављу, него весео без ње“, говорила је она обично.

Много шта се у међувремену десило. Мајорица је била отерана из Екебија, кавалери су постали господари замка, и догодило се, као што је већ испричано, да је једне вечери млада грофица у Боргу показала врата Гести Берлингу, кад јој је оно читао своју песму.

Прича се да је Геста Берлинг, кад је излазио, приметио пред улазом неколико саоница. Успео је да баци један поглед на малу даму која је седела у првим саоницама. Ма колико да му је тога тренутка било тамно пред очима, њему се још више смрче. Он побеже да не би био примећен, али црне слутње испунише његову душу.

Да није ову жену овамо довукло оно што се малопре одиграло између њега и младе грофице? Несрећа никад не долази сама.

Притрчаше слуге и разгрнуше покров на саоницама. Кс је то дошао? Је ли могућно? Лично Мерта Дона, она на далеко чувена грофица?

То је била највеселија и најлакомисленија жена на свету. Радост и весеље изабрали су је за своју краљицу и посадили на свој престо. Игре, музика, забаве, то су били њени поданици. Кад је дељена лутрија живота, она је извукла свирку, игранке и пустоловине. Она више није била далеко од педесетих година, али је припадала кругу оних мудрих жена које не броје своје године. Обично је говорила: „Ко не уме ногом да зацупка и уста да развуче у осмех, тај је матор. Он осећа терет година — ја не“.

Док је још била млада, њен живот није баш увек блистао радошћу, али несигурност и неизвесност само су гонили њеној ведрој нарави.

Једног дана ово величанство лептирових крила позвало би друштво на кафу у собу за дворске даме у штокхолмском дворцу, а већ другог дана играло би у Паризу у фраку и са штапом у руци. Она је посећивала Наполеонов ратни стан, кружила по плавом Средоземном Мору са Нелзоновом флотом, присуствовала Бечком конгресу, и није се устручавала да уочи једне чувене битке оде на бал у Брисел.

Где је било радости, ту је владала грофица Мерта. Уз игру, свирку, смех и шалу, прокрстарила је цео свет. Шта све није видела, шта све није доживела? Од једне њене лако-мислене шале настајали су ратови који су пустошили Европу, око престоља је коло водила, читава кнежевства бацана су на карташки сто.

Ако би се десило да радости није било места у једном свету који се претворио у ратно попрште, она би се онда на краће или дуже време повлачила у стари грофовски замак на Лефском Језеру. Ту се била повукла и у време Сзете алијансе, кад су јој принчеви и њихови дворови постали суморни. У то време она је нашла за умесно да узме Гесту Берлинга за учитеља свом сину. У Вермланду се обично осећала врло пријатно. Никада радост није имала дивније царство. Ту је било и песме и игре, и људи готових на сваку пустиловину, и лепих веселих жена. Ту се није оскудевало у банкетима и баловима, у излетима једрилицама по језеру, месечином обасјаном, и у возњама сгоницама по мрачним шумама; није се оскудевало у потресним доживљајима, ни у љубавним згодама и незгодама. Али од смрти своје ћерке, није у Борг навраћала. Прошло је већ пет година како замак није видела. Сад је дошла да види како живи њена снаја, ту горе између борових шума, снежних наслага и медведа. Сматрала је да јој је дужност да погледа да није са глупим Хенриком од досаде већ пресвисла. Хтела је сада да буде свима добри анђео. Ведрину и срећу доносила је она у својих четрдесет кожних куфера, веселост се звала њена собарица, пошалица њен кочијаш, игра њена дружбеница.

И кад се попе уз степенице, сви је дочекаше раширених руку. Њене старе одаје у приземљу чекале су спремне на њу. Њен слуга, њена собарица, њена дружбеница, њених четрдесет кожних куфера, њених тридесет кутија од шешира, њене ручне торбе, њене мараме и бунде — све се једно за другим појави у кући. На све стране се жагорило и мувало. Врата су се отварала и затварала, трчало се уз степенице и трчало се низ степенице. Није било тешко погодити да се то вратила грофица Мерта.

Било је пролећње вече, дивно једно вече, ма да је то

био април и снег се још није растопио. Мамзел Марија је седела горе у својој соби поред отвореног прозора, куцала у гитару и певала. Она је била толико занесена свирком и својим успоменама да није ни приметила како су друмом дошла једна кола и зауставила се пред малом кућом. У колима се налазила грофица Мерта, којој причини велико задовољство да посматра мамзел Марију како седи на прозору, са гитаром обешеном око врата, очију подигнутих ка небу, и како пева љубавне песме већ давно изишле из моде. Грофица најзад сиђе с кола и уђе у собу у којој су младе девојке седеле за ђерђефом. Охола она сигурно није била. Њу је био захватио ветар револуције и удахнуо јој свеж ваздух у груди.

Она поручи везове код мадам Мореус, и похвали њене ћерке. Разгледа ружин врт и исприча своје доживљаје с пута. Она је узек имала доживљаја. Најзад се усуди да се попне уз степенице које су водиле на таваницу и биле страшно уске и стрме, да би посетила мамзел Марију у њеном собичку под сводом. Њене црне очи весело су светлукале и њен мелодични глас ласкаво је звучао у ушима усамљене уседелице.

Накупова од ње завеса. Она, рече, не може да живи у замку Борг, ако на свима прозорима нема мрежасте завесе и ако сви столови нису застрти покривачима мамзел Марије.

Онда узме њену гитару и поче да јој пева о радости и љубави. Захваљујући причама које јој исприча, мамзел Марија се осети као пренесена у један други свет, пун бучне радости. И грофичин смех био је тако милозвучан, да смрзле птице у врту почеше да певају кад је чуше, а њено лице, које једва да би могло да се назове лепим — јер је шминка упропастила кожу а црте око уста одавале су похоту — учини се мамзел Марији толико лепо, да она није могла да разуме, зашто га мало огледало за навек није задржало кад га је једном имало на својој глаткој површини. Кад пође, грофица пољуби мамзел Марију и умоли је да дође у Борг.

Маријино срце било је празно, као ластино гнездо у дане око Божића. Она је била слободна, али је чезнула за оковима, као роб кога су пустили под старе дане.

За мамзел Марију настаде поново једно време радости

и брига, али није трајало дуго — само осам дана. Грофица ју је непрестано водила у Борг. Она је изигравала комедију пред њом и причала јој о својим удварачима, и мамзел Марија се смејала као никад у животу. Оне постадоше најбоље пријатељице на свету. Грофица убрзо сазнаде све о градителу оргуља и како је изгледао растанак. И она дотле доведе мамзел Марију, да је она у предвечерје седела крај прозора у малом плавом салону и са гитаром око врата певала љубавне песме. Онда би грофица посматрала како се исушена, мршава фигура старе уседелице и њена мала ружна глава оцртавају према вечерњем небесном руменилу, и она је говорила да сирота мамзел личи на какву чежњиву девицу из средњевековног замка. А у свакој песми коју је она певала радило се о заљубљеним пастирима и немилосрдним пастирима, и глас мамзел Марије био је тако танак, танушан, да свако може да појми колико је ужизње за грофицу значила цела ова комедија.

И онда у Боргу би приређен банкет, што је било сасвим разумљиво, јер се вратила грофова мајка. Све је, по обичају, било весело. Друштво није било велико; само суседи.

Трпезарија се налази у приземљу, и после вечере гости се не попеше горе, већ се упутише у одаје грофице Мерте које су се такође налазиле у приземљу.

Кад се гости искупише код ње, грофица узме гитару мамзел Марије, и поче гостима да пева. Као што вам рекох, грофица Мерта је била весела дама и она је умела да подражава гласове и гримасе свих људи. Сад јој је пало на памет да подражава мамзел Марију. Она изврну очи нагоре и поче да пева танким, пискавим дејим гласом.

„Немојте, немојте молим вас, госпођо грофице!“ молила је мамзел Марија.

Али грофица Мерта налазила је у томе задовољство, а и многи гости нису могли да се не смеју, ма да су увиђали да све то нимало није лепо.

Из једне саксије грофица извади пуну руку сасушечоружиног лишћа, приђе мамзел Марији правећи трагичну позу, и запева:

Ти одлазиш, миљениче жена!
Нека те срећа прати на путу твојем.

Али у рањеноме срцу мом
Остаћеш за сва времена!

И притом, она јој посу по глави сасушено ружино лишће. Гости су се смејали, али мамзел Марија била је изван себе од беса. Изгледало је као да ће грофици ноктима очи да ископа.

„Ти си једно гадно створење, Мерта Дона“, рече она. „Ниједна поштена жена не би требало да се дружи с тобом“.

Али сад плану и грофица Мерта.

„Изабаците напоље мамзелу!“ викну она. „Доста ми је њених лудорија!“

„Да, да, ја ћу одмах да одем, али прво да добијем новац за моје завесе“, рече мамзел Марија.

„Ти дроњава уседелице!“ рече грофица. „Зар још и новац да ти дам за такве дроњке? Носи их до ђавола. Нећу више да гледам у кући то ђубре“.

И грофица поче да кида завесе и да их баца на мамзел Марију, јер се била сасвим разбеснела.

Идућег дана, млада грофица замоли своју свекрву да се измири са мамзел Маријом. Грофица не пристаде. Уседелица јој није више била у вољи. Онда се грофица Елизабета одвезе мамзел Марији и покупова код ње све зззесе које је имала готове и извеша их о прозоре у својим одајама. То је било велико задовољство за мамзел Марију. Грофица Мерта често је пецкала своју снају због њене наклоности према мрежастим завесама. Али она је умела да прикрије своју љутњу и да је чува годинама, јер грофица Мерта је била једна даровита дама.

ЧИЧА КРИСТОФЕР

У кавалерском крилу замка становао је и један стари орао. Стално је седео крај пећи и пазио да се не угаси ватра. Сав је био сив и очерупан. Мала глава са великим повијеним носем тромо је висила на дугом мршавом врату, који је штрчао из дебелог крзненог оковратника. Јер ова орлушина увијала се у крзно и лети и зими. Једном је он припадао оном јату које је у пратњи великог императора прохујало Европом, али како се звао и какву је титулу тада носио нико данас није у стању да каже. У Вермланду се зна само да је он учествовао у великим ратовима, да је био љуте битке, и да је после 1815 морао да напусти своју незахвалну отаџбину. Шведски престолонаследник узео га је у заштиту и саветовао му да се изгуби у далеком Вермланду. Дошло је тако време, да је он, при помену чијег је имена дрхтао цео свет, сада могао да буде задовољан што нико више не зна његово име које је некад уливало толики страх и поштовање.

Он је престолонаследнику дао часну реч да никад неће напуштати Вермланд, и да ником без преке нужде неће одавати ко је он и како се зове. У Екеби је дошао са једним престолонаследниковим писмом мајору, коме је најтоплије препоручен. И тако су му се отворила врата кавалерског крила у замку.

У прво време многи су разбијали главу ко може да буде ова позната личност, која се крије под лажним именом. Али постепено, он за све постаде кавалер и Вермландџанин. Сви су га звали чича Кристофер, ма да нико није знао како је он и зашто тако прозван.

Али једној таквој птици грабљивици није лако да живи у кавезу. Она је навикла на нешто друго, а не да скаче од једне шипке до друге и да прима храну из руке свог чувара. Некада је његову крв успаљивала бојна бука и смртна опасност; тупави мир изазивао је у њему само гађење.

Ни остали кавалери, истина, нису били питоми голуби, али ниједан од њих није имао тако врелу крв, као чича Кристофер. Лов на медведе било је још једино што је могло да раздрма његове учмале животне снаге — лов на медведе или жена — и то једна једина жена.

Он оживе кад пре десет година први пут виде грофицу Мерту, која је већ тада била удовица. То је за њега била жена: ђудљива као рат, омамљива као опасност, једно бујно, смело биће — он ју је волео.

А ето седео је ту, старио и белео, немајући могућности да је назове својом супругом. Има већ пет година како је није видео. Венуо је и топио се као орао у кавезу затворен. Из године у годину постајао је све мршавији и све више мрзовољан. Све се више завлачио у бунду и све ближе примикао пећи.

Седи он тако, смрзнут, очерупан, потамнео. То је био дан, кога ће, кад сунце зађе, пуцњи из пиштоља да објаве долазак Ускрса. Сви су кавалери изишли — само он седи у свом углу поред пећи.

О, чича Кристофере, чича Кристофере, зар не знаш? Дошло је омамљиво, насмејано пролеће!

Природа се пробудила из свог зимског сна и у ваздуху лепршају враголаста бића на лаким лептирастим крилима. Она објављују свету, као да звоне хиљаду звона: „Радуј се и весели! Радуј се и весели! Бујно пролеће је ту!”

Али чича Кристофер седи непомично поред пећи, и то се све њега не тиче. Он повија главу на кошчате укочене руке, одупрте о колена, и сања о киши куршума и о дрвету части које ниче на бојним пољима. Пред његовим духовним очима цветају руже и ловори, којима није потребна блага лепота пролећа.

Заиста је за жаљење овај усамљени стари емигрант који седи ту горе у кући кавалера, без свог народа, без своје земље, који никад не чује ниједну реч свог матерњег

језика, и који ништа друго нема да очекује у будућности, сем безимени гроб на гробљу у Бро. Је ли он криз што је рођен, да као орао убија и да буде прогањан?

О, чича Кристофере! Доста си седео и дремао у дому кавалера. Устај да у велелепним дворовима пијеш пенушаво вино живота! Знај, чича Кристофере, данас је мајору стигло једно писмо, једно краљевско писмо, запечаћено шведским државним печатом. Писмо је адресовано на мајора, али се односи на тебе. Како је то необично задовољство посматрати те док читаш писмо, ти стара орлушино! Око ти блиста, глава се усправља. Видиш како се отварају врата твог кавеза, видиш читаве светове како сад стоје слободни за лет твојим чежњивим крилима.

Чича Кристофер испретура свој ковчег до самог дна. Онда извуче брижљиво умотану, златом оперважену униформу, и навуче је. На главу натаче шешир са лепршавим перјем, скочи на свог поносног белог парипа, и одјури из Екебија.

То је нешто сасвим друго, него седети у углу крај пећи. Сад и он види да је пролеће дошло.

Он се подиже у седлу и ободе коња у галоп. Крзнена доламица се повија по ветру, а перје на шеширу помамно лепрша. Човек на коњу изгледа подмлађен, као што се подмладила земља у пролеће. И он се пробудио из једног дугог зимског сна. Још увек блиста старо злато његове униформе. И чак је уживање посматрати његово смело ратничко лице под тророгим шеширом.

Чудесан је то јахач! Куд год он пројаше, потоци јаче зажуборе и цвеће ниче на његовом путу. Птице селице клику од радости и круже око ослобођеног сужња. Цела природа узима учешће у његовој радости.

Дивно, као тријумфатор, језди он. И само пролеће га прати, јашући пред њим на једном облачку. Оно је лептирасто, лако и ведро, дува у шумски рог и непрестано ђипа по облаковом седлу од превелике радости. А чича Кристофера прати на коњима читав штаб његових ратних другова: ту је срећа што се на прстима пропиње у седлу, ту је част на свом достојанственом парипу, и ту је љубав на ватреном вранцу.

Дивно је гледати и коња и јахача! Брбљиви чворци му

довикују: „Чича Кристофере, чича Кристофере! Куд си се упутио, куд си се упутио?“

„У замак Борг на просидбу, у замак Борг на просидбу!“ одговара чича Кристофер.

„Не иди у замак, не иди у замак! Тамо је опасан мамак!“ довикују му чворци.

Али он не хаје за то што они брбљају. Он јаше преко брда и дола и најзад стиже у замак. Скочи с коња и право се упути грофици.

Све је не може боље бити. Грофица Мерта је милостива према њему. Чича Кристофер је уверен, да она неће одбити да понесе његово славно име и да с њим пође у двор. Он одгађа што дуже може срећан тренутак, кад ће да јој саопшти краљево писмо. Он ужива у ишчекивању тог тренутка.

Грофица га забавља и прича му хиљаду занимљивих причаца.

Он се од срца смеје и свему се диви. Како су седели у једном од оних салона у којима је грофица Елизабета извешала заесе мамзел Марије, грофица поче да прича и историју тих завеса.

„Видите“, рече она на крају, „видите како сам ја рђава, и ове завесе висе овде да би ме потсећале на моје грехове. Просто су ми одвратне, фуј!“

Чича Кристофер, велики ратник, гледа је својим зажареним очима.

„И ја сам сиромах и стар“, рече он. „И ја сам десет година седео у углу крај пећи, и чезнуо за мојом драганом. Можда ваша милост сматра да је и то за исмејавање?“

„Ах не, то је нешто сасвим друго“, узврати грофица.

„Бог ми је ускратио срећу и одвојио ме је од отаџбине, тако да сам принуђен да једем хлеб који ми туђи људи пружају“, рече чича Кристофер сувим гласом. „Ја сам научио да поштујем беду!“

„Зар и ви?“ узвикну грофица и диже склопљене руке у вис. „Колико су само људи чедни! Господе Боже, колико су сви постали чедни!“

„Да, грофице, и знајте, ако ми се деси, да ми у будућности Бог врати мој углед и моје богатство, онда ћу их ја умети паметније да употребим, него да их делим са једном

БРАДСКА В...
ГРАДОЈЕ
ПЕС

белосветском дамом која се потсмева беди и која је једно нашминкано створење без душе и срца".

„Потпуно сте у праву, чича Кристофере!"

Крутим војничким кораком чича Кристофер изиђе из замка и одјезди натраг у Екеби. Само га сад духови више нису пратили, нити су му чворци довикивали, нити је он видео насмејано пролеће.

Он стиже у Екеби, баш у тренутку кад су почели да праште пиштољи, објављујући долазак Ускрса и кад су спаљивали „ускршњу вештицу". Вештицу је претстављала једна велика лутка од сламе, са лицем од старих крпа, на коме су угљеном били нацртани нос, очи и уста. Обучена је у дроњке једне старице из сиротишта, око врата јој је обешен рог са вештичинима мелемом, а наоружана је једном метлом и гвозденом вилом. Тако је, по народном обичају, била прописно опремљена да путује у Блакулу.

Мајор Фукс пуни своју пушку и пали у ваздух метак за метком. Онда вештица би бачена на једну запаљену ломачу, направљену од сувог грања. Заиста, кавалјери све чине што је у њиховој моћи, да на стари, традицијом освештани начин, униште зле духове.

А чича Кристофер стоји и гледа све то својим мрачним погледом. Наједанпут, он истрже из рукава велико краљево писмо и баци га у ватру. Бог свети зна шта је у том тренутку мислио. Можда му се учинило да то на ломачи сагорева главом грофица Мерта. Можда је мислио да на овој земљи нема више ничега што би нешто вредело, јер и та жена коју је толико волео није ништа друго већ само слама и крпе.

Он се поново повуче у кавалјерску собу, запали ватру и умота униформу. Заседе поново у угао крај пећи, и из дана у дан све је више ронуо и седео. Умирао је постепено, као што стари орао умире у кавезу.

Више није био заточеник, али сада није знао шта ће да почне са добијеном слободом. Свет му је опет био о-творен.

Чекало га је бојно поприште, чекала га је част, чекао га је живот. Али он више није имао снаге, да размахне крилима...

ПУТЕВИ ЖИВОТА

Тегобни су пути којима човек мора да корача на овој земљи.

Они воде кроз пустиње, кроз мочвари и преко кршева.

Зашто га толико чемера несметано прати на путу, док не залута у пустињи или се не удави у мочвари, или се не сурва са каквог крша? Где су мале виле — цвећарице, где су мале чаробне принцезе, за чијим стопалама где год кроче, руже ничу, где су сва та бића која треба да тегобне путеве наше цвећем засипају?

Геста Берлинг, песник, одлучио се да се ожени. Тражи само девојку која ће бити довољно сирота и довољно јадна да би била невеста једног полуделог попа. Њега су волеле лепе и племените жене, а ни на памет му не пада да иједну од њих запроси. Одбачени има да тражи свог сапутника у животу само међу одбаченима.

Коју да изабере?

У Екеби долази, с времена на време, да продаје метле, једна млада сирота девојка из усамљеног шумског предела, високо у брдима. Многи у том пределу, у коме влада велика беда и немаштина, нису при чистом разуму. То је случај и са овом девојком што продаје метле.

Али она је лепа. Њена густа црна коса увијена је у две кике, које су тако дебеле, да немају довољно места на глави, њени образи су нежно заобљени, нос је прав и не много велики, очи плаве. Она припада типу оних меланхоличних лепотица са мадониним лицем, какве се још увек често виђају на обалама другог Лефског Језера.

Ето, дакле, невесте за Гесту — полулуда продавачица

метли таман је погодна жена за лудог попа! Нешто погодније уопште не може ни да се замисли. Треба само да оде у Карлстад да купи прстење, па ће људи на Лефском Језеру поново да имају једну велику забаву. Нека се још једном смеју, кад се Геста Берлинг буде венчавао са малом продавачицом метли! И треба да се смеју. Да ли им је ма ко приредио нешто тако занимљиво и весело?

Тегобни су пути којима човек корача — пустиње, мочвари, кршеви. Мора ли одбачени да иде путем одбачених, путем очаја, несреће и огорчења? Шта ће бити ако се оклизне, ако падне? Има ли уопште неког да му пружи руку, да га придржи, да му понуди освежавајући напитак? Где су мале виле — цвећарице, где су мале чаробне принцезе, где су сва та бића која треба да тегобне путе наше цвећем посипају?

Не, не, млада нежна грофица из Борга неће спречити Гесту Берлинга да оствари своје планове. Она мора да води рачуна о свом угледу, да мисли на гнев свог мужа и мржњу своје свекрве, не, она неће ништа предузети, да би га одвратила од смишљеног плана.

За време дуге божје службе у цркви у Свартсје она ће погнути главу, склопити руке и молити се за њега. У бесаним ноћима, плакаће због њега и мислити на њега, али она не може да одбаченоме цвеће по путу посипа и да жедноме гутљај воде пружи. Она неће пружити руку да га задржи на ивици понора.

Гести нимало није стало до тога, да своју изабраницу облачи у свилу и да је кити прстењем и бисерјем. Он ју је пустио да и даље носи метле од мајура до мајура, али кад се сви отмени људи и жене из целог краја нађу окупљени на свечаној гозби у Екебију, онда ће он да објави своју веридбу. Онда ће он да је доведе из кујне, онакву каква се вратила са дугог пешачења, прашњиву и упрљану блатом, вероватно у дроњцима, вероватно неочешљану, са помутњеним погледом и смушеним речима на уснама. И онда ће он да пита госте, зар није изабрао себи достојну вереницу, и зар луди поп не мора да буде поносан на овако лепу невесту са мадониним лицем и сањалачким плавим очима? Његова је жеља била да о томе нико ништа унапред не дозна. Међутим, није успео да очува тајну, и између осталих

који су о томе били обавештени, налазила се и млада грофица Дона.

Али шта је она могла да учини да би спречила његову намеру?

Дође и дан заруке, спусти се и вече. Грофица стоји на прозору малог плавог салона и гледа пут севера. Њој се чини да може да види и сам Екеби, ма да јој сузе и магла муте видик. Она јасно види велику троспратну зграду са три реда осветљених прозора, и привиђа себи како се шампањац точи у чаше, како се чују усклици и како Геста Берлинг објављује своју веридбу са метларком. Кад би она само била близу њега и сасвим тихо спустила руку на његово раме, или кад би му упутила само један нежан пријатељски поглед, зар га то не би одвратило од тежобног пута одбачених? Једна реч само из њених уста навела га је на очајнички подухват. Зар не би онда њена реч била у стању да га од тога одврати? Она се јежила при помисли колико немилосрдно он поступа према овом сиротом несрећном детету које је заведено да га воли, можда само један једини дан. Или можда — и при томе она се још више најежи од помисли на грех који он чини према самом себи — можда ће је привезати за себе, да је вуче целог живота као тежак оков, како би тиме своје духу за увек ускратио могућност да се уздигне.

И кад најзад све добро одмери — крива је она! Она га је једном суровом речју гурнула на тај трновити пут. Она, која је мислила да само дели благослове и теши уцвељене, она је у трновиту круну грешника забола још један трн.

И сада јој је јасно шта треба да ради. Упрегнуће црне коње у саонице, одвешће се преко Лефског Језера, упашће у Екебију у салу, стаће пред Гесту Берлинга и рећи ће му да га она не презире, и да није знала шта говори, кад га је оно из куће истерала... Али не, она не може да тако нешто уради. Биће је стид, неће бити способна да проговори иједну реч. Она је, на крају крајева, удата жена, и мора да буде обазрива. Људи ће с њом уста да испирају. Али опет, ако то не уради — шта ће од њега бити?...

Морала је да иде.

А онда јој паде на памет, да је немогућно возити се преко језера. У ово доба године, ниједан коњ није у стању

да пређе преко језера. Лед већ почиње да пуца, а на обали се у многоне већ истопио. Језиво је гледати га онако напуклог и искиданог. На неким местима вода је избила кроз напуклу кору, на неким направила читаве мале црне барице, док је опет на другим местима лед био чист и бео. Али снег који се топи направио је од језера највећим делом црну и прљаву површину, и путеви по њему личили су на црне вијуге.

Како уопште може да мисли да се вози под таквим околностима? Њена свекрва, стара грофица Мерта, никад јој то неће дозволити. Она је морала целе вечери да седи крај ње у великом салону и да слуша старе дворске приче, које стару грофицу толико одушевљавају.

Па ипак, ноћ се спустила, њен муж је на путу, и она је слободна. Не може да се вози, и плаши се да пробуди слуге. Али је нешто тера напоље, и она мора да иде.

Тегобни су путеви којима човек гази по овој земљи — пустињски, мочварни, кршевити.

Али с чим да упоредим овај ноћни пут преко леда који се топи и пуца? Зар то није онај исти пут малих вила-цвећарица и чаробних принцеза, несигуран, каљав и клизав пут, пут оних који хоће да лече отворене ране, оних који хоће да поправе нанету неправду, пут оних који су лаких ногу, брза погледа и храбра, топла срца?

Била је прошла поноћ, кад грофица стиже на обалу код Екебија. Она је падала по леду, скакала преко широких пукотина, прелазила преко места на којима је вода под њеним ногама избијала, клизала се, пузила по леду.

Тегобно је било то путовање, и она је плакала док је ишла. Била је прозебла и уморна, и ту на леду у тами и самоћи обузимале су је непријатне мисли. Ту пред самим Екебијем, морала је да гази воду до чланака, да би изишла на обалу. А кад се нађе на суву, она не би ништа друго у стању да уради, већ седе на један камен и плакаше од умора и беспомоћности.

Тегобним путима газе деца овог света, и мале виле-цвећарице често клону поред својих корпи, баш у тренутку кад су достигле оног чији пут треба цвећем да поспу.

Ова млада отмена дама била је заиста једна мала љупка јунакиња. У сунчаној земљи у којој се родила она

није путовала по оваквим путевима. И зато није чудо што она седи на обали овог немилог, језивог језера, и онако клонула и несрећна мисли на питоме цветне стазе у њеној јужној домовини.

Али њој сада није ни до југа ни до севера. Она не плаче од туге за завичајем. Мала цвећарица, мала чаробна принцеза плаче, јер је толико уморна, па не може да достигне оног чији пут хоће да поспе цвећем — плаче, јер мисли да је задоцнила.

Неколико људи протрчаше поред ње обалом, не осврћући се на њу, али она чу како говоре: „Ако се сруши насип, свршено је са ковачницом!“ рече један. „И са млином, и са радионицама, и са кућама ковача!“ додаде други.

Она прикупи нову снагу, подиже се и пође за њима.

Ковачница и млин налазе се на једном језичку који запљускује поток Бјерк. Он се са хуком сурвава на овај језичак земље, сав запенушен од силовитог пада, и да би се зграде које се ту налазе сачувале од воде, подигнут је један велики насип, да овај језичак земље штити од поплаве. Али насип је сада стар и запуштен, јер кавалери господаре Екебијем. Истина, они су туда често пролазили са свирком и песмом на устима, али никоме није пало на памет да погледа шта су вода и мраз и зуб времена направили од каменог насипа.

А кад дође пролеће, насип поче да попушта.

Водопад код Екебија, то су циновске степенице од гранита, низ који се у таласима сурвава поток Бјерк. Таласе потока спада вртоглавица од помамног хука, они се прескачу и сударају. Поново се исправљају, љутити, прскају један другог пеном, спотичу се о неки камен или дрво, прибирају се и јуре даље, запенушени, са хуком и буком. И ови дивљи, обесни валови, опијени пролећним ваздухом и занети новодобијеном слободом, врше јуриш за јуришем против старог каменог зида.

Они наваљују са заглашном буком, пузају се високо уз зид, и онда се повлаче као да су разбили своје главе са локнама од беле пене. То су прави, прописни јуриши: санте леда служе им за штитове, ишчупана стабла дрвећа за бушење зида, са бесном хуком налећу они на овај

сироти зид, али наједанпут, као да им је неко довикнуо: „Пази!“ — трче натраг, а за њима лети и сурвава се са треском један велики камен који се одвалио од зида.

Рекло би се у први мах, као да су се уплашили од успеха који су постигли: утишали се, ликују и саветују се, и онда — напред, новом снагом! Ето их опет са сантама леда и ишчупаним стаблима, обесни, немилосрдни, дивљи, обујмљени жудњом разарања.

Само да свршимо с насипом — говоре они — само с насипом да будемо готови, па ће одмах ред да дође на млин и ковачницу.

Дан слободе је дошао — пречистимо с људима и с њиховим делом! Они су нас упрљали њиховим угљем, умалили њиховим брашном, наметнули нам јарам као да смо волови, врте нас у круг, раде с нама шта хоће, бранама ометају наш ток, присиљавају нас да окрећемо тешке точкове, да вучемо гломазне балване. Али сад ћемо их се ослободити!

Дошао је дан слободе! Чујте нас ви, таласи горе у Бјерку! Чујте нас, браћо, и сестре у мочварима и барамал! Чујте нас, поточићи у брдима и шумама! Овамо, овамо сви! Сјурите се доле, уједините се с нама, дођите да свежим снагама и удружени, решени и са поклицима раскинемо стогодишњи јарам! Овамо, овамо, да срушимо тврђаву тираније! Смрт Екебију!

И они долазе. Талас за таласом сурвава се са стена и главом треска о насип, да би помогао велико дело рушења. Опијени пролећним ваздухом слободе, срчани, уједињени, они од поколебаног насипа откидају камен по камен, један слој земље за другим.

Али зашто се људи не супротставе подивљалим таласима? Зар нема живе душе у Екебију?

Не, не, људи су ту, али то је једна безглава, беспомоћна гомила која не зна шта да почне. Ноћ је тако мрачна, да један другог не могу да виде, не могу да разазнају ни тле под својим ногама. Водопад који бучи, лед који се ломи и стабла која се разбијају о насип, праве паклену хуку, да не могу да чују ни своје сопствене речи. Лудило, које је спопало захуктале таласе, обујмило је и мозгове људи; они

су сви као ошамућени, и ништа смишљено нису у стању да предузму.

Звона у радионицама јече: „Ко има уши да чује, нека слуша! Ми овде у ковачници Екебија налазимо се у смртној опасности! Бујица нас плави, насип попушта, ковачница је у опасности, млин је у опасности, у опасности су чак и наши бедни станови, које ми, у пркос њихове скромности, толико волимо“.

Таласи сигурно мисле да то звона њихове другове дозивају, јер нико од људи не долази. А тамо горе у шумама и по мочварима влада велика ужурбаност. „У помоћ! У помоћ!“ брује звона. „Ево нас! Ево нас!“ са хуком одговарају таласи. „Ослободили смо се најзад стогодишњег ропства!“

Таласи својом хуком и звона брујањем певају посмртну песму сјају и части поносног Екебија.

У међувремену, гласник за гласником стиже кавалерима у замак.

Али зар ће они сад да мисле на ковачницу и млин? Стотине гостију стоји сакупљено у великим салама Екебија. Млада метларка чека напољу у кујни. Дошао је тренутак изненађења. Шампањ се пени у чашама, Јулијус се диже да одржи свечану здравицу. Сви ови стари пустолови из Екебија већ се унапред радују како ће окупљени гости да занеме од чуда.

Тамо, напољу, по леду Лефског Језера, тетура млада грофица Дона, излажући се смртној опасности, да би Гести Берлингу шапнула у уво једну реч која треба да га одврати од погрешног пута. Доле, где је водопад, таласи врше јурише да униште моћ и славу Екебија, а тамо опет, у великим салама, влада весеље и нестрпљиво ишчекивање, свеће трепере, вино се лије; ту унутра нико не мисли на оно што се у овој бурној пролећној ноћи одиграва напољу у мрклој помрчини.

Сад је очекивани тренутак ту. Геста се диже и излази да доведе невесту. Он мора да прође кроз широки ходник чија су велика врата широм отворена. Он застаје, зури у мрклу ноћ и — чује, чује...

Чује како звона брује, чује како поток хучи. Чује како се лед са буком ломи, како се балвани са треском сударају;

чује хучну, пркосну, победоносну химну слободе побуњених елемената.

И тада, он заборави на све, и излете у ноћ. Ти унутра могу са уздигнутим чашама да чекају до суђеног дана, њега се више не тичу. Његова невеста може да чека. Братац Јулијус може своју здравицу за себе да задржи. Ноћас неће бити измењени веренички прстени, и сјајни скуп неће имати прилике да занеми од чуда.

Тешко сада вама, бунтовни таласи! Сада ћете заиста морати истински да се борите за своју слободу, јер сада је Геста Берлинг сишао доле на водопад, сада су људи добили свог вођу, сада насип има свог браниоца, сада тек настаје страховита борба.

Чујте како довикује људима, како им издаје наређења, како их бодри на рад.

„Светлости нам треба, светлости пре свега! Воденичарев фењер не значи ништа. Накупите сувог грања, изнесите на брежуљак и запалите. То нека ураде жене и деца. Али брзо, што брже! Направите ломачу, нека нам светли при раду, и нека нам служи као сигнал за помоћ. Пазите само да се ватра не угаси, нанесите сламе и грања, да се пламен до неба диже!”

„Еј, ви људи, ево посла за вас! Ево стабла, ево балвана, направимо један помоћни насип, који ћемо да спустимо пред пољуљани бедем. Брзо, брзо на посао, помогимо насипу, подупримо га, ојачајмо га! Спремите камење и џакове с песком да нам буду при руци кад спуштамо помоћни зид у воду. Брзо! Измахните вашим секирама, нека треште ваши чекићи, нека се бургије забијају у дрво, и нека тестере шкрипе, режући суве балване.

„И где су ти дечаци? Овамо, ви мангупи! Узмите мотке, узмите куке из чамаца, па сви овамо на поприште! Сви одмах на насип, децо, сви право на таласе што се пенуше и шиште и прскају нас својом белом пеном. Супротставите се њима, одбијајте њихове нападе, не дајте да сруше бедем! Гурајте у страну балване и санте леда, лезите, ако ништа друго не помаже, и голим рукама држите камење, држите га зубима, чврсто, као гвозденим кукама. Борите се децо, враголани, мангупи! Напред, сви на насип! Боримо се за сваки педаљ земље!”

Геста сам стоји на крајњој ивици насипа, сав упрскан пеном, док се тле под његовим ногама одроњава. Таласи урличу и бесне, а опасност, немир и борба надимају његово дивље срце. Он се смеје, он довикује дечацима веселе досетке, он никада није имао ведрију ноћ.

Радови на спасавању брзо напредују, ватре пламте, секире одјекују, насип се држи. Дотрчали су и остали кавалери са свима гостима. Пристижу људи са свих страна, сви раде, сви помажу, неки на помоћном насипу, неки распаљују ватру, други пуне џакове песком, трећи чине што могу да подупру пољуљани бедем.

Тако сад је готов и помоћни насип који треба да буде спуштен у воду, као заштитница бедему. „Држите спремне џакове са песком и камење и гвоздене куке и мотке, да нам га вода не однесе, учинимо све да човек буде победник и да поражени елементи поново постану његови робови!”

И баш у отсудном тренутку, Гестин поглед паде на једну женску прилику на камену крај обале. Кад блесак пламена падне на њу, она се види како седи и зури у таласе. Он, међутим, не може јасно да је види, јер му пена и магла муте видик, али не одваја поглед од ње. Чини му се да та жена што ту седи, има за њега неко више значење.

Стотине њих је испкупљено на обали набујалог потока, сви трче и раде. Само она седи непомично, и његов поглед стално њу тражи и ништа друго не види.

Она седи толико уз воду, да таласи допиру до њених ногу и прскају их пеном. Сигурно је већ сва мокра. У тамној хаљини и с великим шалом на глави, седи онако згурена, држећи главу рукама које је подбочила о колена, и укочено гледа њега како стоји на насипу. Он осећа да га те укочене очи маме и привлаче, ма да не може тачно да распозна лице. И из главе му не излази њена слика, како седи на камену док је обливају пенушави таласи.

„То је сирена из Лефског Језера, која је овамо допливала да ме навуче на несрећу”, мисли он. „Ено, седи тамо и мами ме — морам да је отерам”.

Дође му, као да су сви ти бели запенушени таласи најамници ове црне жене; она их је подбунила, она их подбада да насрћу на њега.

„Морам да је отерам по сваку цену”, мисли он.

Он зграби једну гвоздену куку, скочи на земљу, и потрча према женској прилици на камену.

И тако он напусти своје место на најизложенијем крају насипа, да би отерао сирену која је дошла да га омами и увуче у несрећу. У томе тренутку узбуђења њему се учини да води борбу против свих мрачних сила које су се појавиле из морских дубина. Он не зна шта да мисли ни шта да верује, он само зна да мора да отера ону црну прилику што седи на камену, тамо на обали, и зури у њега.

Ах, Геста! Зашто је празно твоје место на угроженом насипу? Сад је помоћни насип готов, и читав ред људи се поставио на бедему, држе спремне конопце и камење и џакове са песком, да брану спусте у воду и да је причврсте да је таласи не однесу. Чекају спремни и послушују. Камо команде, где је командант? Зашто не одјекне његов заповеднички глас?

А Геста Берлинг се дао у потеру за сиреном. Она га виде како трчи према њој са гвозденом куком у руци, и уплаши се. Изгледало је у први мах, као да хоће у воду да скочи, али се предомисли и поче да бежи обалом.

„Морска вештица!“ виче Геста и витла гвозденом куком. Она се бежећи заплете међу густо жбуње које расте на обали и мораде да стане.

Геста Берлинг баци гвоздену куку и спусти своју руку на њено раме.

„Ноћ је већ, грофице Елизабета, а ви сте још напољу!“ рече он.

„Пустите ме, господине Берлинг! Пустите ме, молим вас да идем кући!“

Он послуша без речи, остави је и окрете се.

Али како она није само једна отмена дама, већ и једно милостиво створење које не може да поднесе мисао да неког доведе до очајања, и како је она једна од оних вила-цвећарица које имају увек довољно ружа у својој котарици, да поспу и најтежи пут, то она одмах зажали своје речи, пође за њим ихвати га за руку.

„Ја сам дошла“, поче она да муца, „дошла сам... Ах, господине Берлинг! Ви то ипак нисте учинили — признајте да то нисте учинили!... Тако сам се уплашила, кад сам вас видела како према мени трчите, па ипак дошла сам овамо

само зато да вас видим. Хтела сам да вас замолим, да заборавите оно што се десило приликом ваше последње посете, и да нам опет долазите у Борг, као и раније".

„Како је госпођа грофица дошла овамо?"

Она се нервозно насмеја.

„Знала сам да ћу да задоцним, али нисам хтела ником да се поверавам да хоћу овамо да дођем, а поред тога и сами знате, да се колима не може преко језера".

„Је ли госпођа грофица дошла пешице преко језера?"

„Да, наравно. Али, господине Берлинг, реците ми молим вас — јесте ли се верили? Ви појмите ваљда да би се ја необично радовала, кад то не би био случај. То не би било лепо с ваше стране, и ја осећам да бих ја била крива свему томе. Није требало да оним мојим речима поклањате толику важност! Ја сам странкиња која не познаје обичаје ове земље. Откад сте ви престали да долазите, господине Берлинг, у Боргу је тако празно и досадно".

Стоји Геста Берлинг ту, на подводном земљишту, у мокром жбуњу, а чини му се да га неко ружама засипа, да до колена гази по ружама, оне му у мраку сијају пред очима, и он пожудно удише њихов мирис.

„Је ли се то у истини десило?" понови она.

Он мораде да се одлучи да јој одговори, и да учини крај њеном страху, ма да га тај њен страх за њега чини толико срећним. Он осети како му се срце шири од милине и топлине, кад мисли на то какав је пут она морала да пређе да би дошла до њега, колико је мокра и промрзла, колико мора да је уплашена и како је узбуђен и плачан њен глас.

„Не", рече он. „Нисам се верио!"

Она поново узме његову руку и помилова је.

„Тако сам срећна, тако срећна!" рече она, и њене груди које су биле као згрчене од страха сада су се надимале од радости.

А Геста Берлинг, песник, гледа свој пут сав у цвећу. Истопило се и ишчезло све што је у његовом срцу било мрачно, зло и пакосно.

„Како сте ви племенити, како племенити!" рече он тихо.

А ту сасвим поред њих, таласи са хуком јуришају на Екеби, да униште његову част и славу. Сада су људи без вође, без онога који им је уливао храброст и наду. Сада се

руши насип, таласи победоносно навиру преко њега и разливају се по језичку земље на коме су млин и ковачница. Нико се више не супротставља бујици, нико не мисли ни нашта друго, већ само да спасава свој живот и своју имовину.

А за ово двоје младих, сасвим је природно да Геста треба да отпрати кући грофицу. Природно је да он не може да је пусти саму у овој мрклој ноћи, да не може да дозволи да она сама поново гази по леду који се топи. Не пада им ни на памет да они тамо у ковачници чекају на њега, јер они пливају у срећи што је старо пријатељство поново успостављено.

Изгледа јасно само по себи да се ово двоје младих ватрено волело, али ко то може да зна сигурно! Чаробна бајка њиховог живота дошла је до мене искидана, у појединим епизодама само. Ја не знам скоро ништа шта се у дубини њихових душа збивало. Шта ја могу да кажем о побудама које су руководиле њихове поступке? Знам само, да је оне ноћи једна млада жена ставила на коцку свој живот, своје здравље, своју част и своје добро име, да би опет вратила на прави пут једног сиротог, једног човека. Знам само да је Геста Берлинг оне ноћи допустио да пропадне сјај и моћ омиљеног поседа да би пратио њу, која је њега ради савладала и страх од смрти и страх од срамоте и страх од казне.

Често сам их у мислима гледала како газе по леду оне језиве ноћи, оне ноћи која се за њих ипак тако лепо свршила. Пратећи их у мислима како газе по леду и весело ћаскају о свему што се догодило откад су се растали, ја не верујем да се у њиховим душама крило ма шта нечисто и забрањено, што су у том тренутку морали да пригушују да не избије на површину. Он је поново њен роб, њен паж који лежи крај њених ногу, а она његова дама. Они осећају само радост и срећу. О љубави уопште не говоре.

Смејући се газе преко воде која их одваја од обале. Смеју се кад нађу пут, смеју се кад га изгубе, смеју се кад се оклизну, смеју се кад падну, смеју се кад се дигну — стално се смеју.

Овај лепи живот поново је постао једна весела игра, а они су несташна деца, која су се свађала. Ах, како је дивно измирити се и игру изнова започети!

Гласови су се ширили и кружили. И Ана Стјернхек дознаде за грофичино ноћно путовање.

„Види се да Бог мисли на све“ рече она. „Умирићу своје срце и остаћу овде где сам потребна, Бог ће и без моје помоћи направити човека од Гесте Берлинга!“

ПОКАЈАЊЕ

Драги пријатељи! Ако вам се деси да на путу сретнете каквог бедног сиромашка, једног од оних погружених бића, што иду са шеширом забаченим на леђа и са обућом у руци, да би их сунце што јаче пекло и да би им оштар камен ноге рањавао, једног од оних који се лишавају сваке заштите и добровољно навлаче свако зло на своју главу — прођите поред њега тихо, са притајеном језом. Јер то је покајник, разумете ли, покајник који путује да нађе Свети гроб.

Покајник мора, макар био он и краљ, да носи грубу мантију и да се храни хлебом и водом. Он мора да пешачи, не сме да се вози, он мора да проси, не сме ништа своје да има. Он мора да спава у трњу и да на коленима пузи по тврдом надгробном камењу. Он мора да се шиба камџијом, не сме да има никаква задовољства, само бол, никакве радости, само јад.

Грофица Елизабета припадала је онима који су једном носили покајничку ризу и ишли трновитим стазама. Њено срце се жалило да је грешно. Оно је чезнуло за болом, као што уморан чезне за одмором. После оне ноћи у којој је ликовала од радости, навукла је на себе неисказану несрећу.

Њен муж, млади гроф са старачком главом, врати се кући с пута сутрадан после оне ноћи у којој је пролећна бујица уништила млин и ковачницу Екебија. Чим стиже кући, грофица Мерта га позва к себи, да му исприча пријатне новости.

„Твоја жена била је прошле ноћи ван куће“, рече му она. „Вратила се у пратњи једног човека. Чула сам кад јој

је рекао „лаку ноћ“. Знам такође ко је он. Ја сам чула и кад је отишла и кад се вратила, ма да је она хтела да то сакрије од мене. Она те вуче за нос, Хенриче! Она те вара, та притворна светица, која веша мрежасте завесе на свима прозорима, само да би мене једила. Она тебе никад није волела, јадно дете моје. Њен отац је хтео само да је добро уда. Она је пошла за тебе једино да би била збринута за живот“.

Грофица Мерта је целу ствар тако добро извела да је гроф Хенрик био ван себе од гнева. Хтео је да тражи развод брака, хтео је да жену пошаље натраг њеном оцу.

„Не, дете моје“, рече му грофица Мерта. „То би значило сасвим је убити. Она је само размажена и рђаво васпитана. Ја ћу узети на себе да је опаметим и доведем у ред“.

И гроф дозвољава младу грофицу и саопшти јој, да ће отсад да буде потчињена његовој мајци. Ах, каквих је све сцена било! Бедније комедије сигурно није било у овом дому, који је видео толико жалосних догађаја.

Многе тешке речи морала је млада грофица да чује од свог мужа. Он је дигао руке к небу и проклињао Бога што је дозволио да једна бесрамна жентурина прља његово име. Претио јој је стиснутим песницама, и питао се која би казна за њу била равна њеном злочину.

Она се њега није плашила. Још је веровала да је исправно поступила. Она му рече да је већ навукла страшну кијавицу, и да је то сигурно дозвољна казна за њу.

„Елизабета!“ рече грофица Мерта, „ово није тренутак погодан за пошалице!“

„Нас две никад нисмо могле да се сложимо, кад је време за шалу, а кад не“, одврати млада жена.

„Али ти мораш да разумеш да једна честита жена не напушта ноћу свој дом, да би лутала са једним озлоглашеним пустоловом“.

Младој грофици би јасно да је њена свекрва решена да је ували у несрећу. Њој би јасно да мора да се најодлучније бори, да би спречила ову жену да је сасвим не унесрећи.

„Хенриче“, рече она молећиво, „немој да дозволиш да се твоја мајка стави између нас двоје. Ја ћу ти испри-

чати у чему је цела ствар. Ти си правичан, и ја знам да ме нећеш осудити пре него што ме саслушаш. Кад ти све испричам, ти ћеш да увидиш да сам поступила онако како си ме ти учио да поступама".

Гроф климну главом у знак пристанка, и грофица Елизабета исприча онда како се то десило да је она навела Гесту Берлинга да пође погрешним путем. Исприча све што се збило у малом плавом салону, и како ју је њена савест натерала да спасе оног кога је довела у очајање".

„Ја нисам имала право да њему судим“, рече она, „и мој муж ме је учио да ниједна жртва није велика, кад треба поправити учињену неправду“.

Гроф Хенрик се окрете мајци.

„Шта ти, мајко, кажеш на то?“ упита он. Његово ситно тело било је сада достојанствено укрућено, и његово високо, уско чело било је покривено мајестетичним борама.

„Ја?“ узврати грофица, „ја мислим да је Ана Стјернхек паметна девојка и да је она добро знала зашто је твојој жени испричала ту историју“.

„Моја госпођа мајка воли да се прави као да ме не разуме“, рече гроф. „Ја питам, шта имаш ти на то да кажеш? Је ли истина да је грофица Мерта Дона покушавала да своју ћерку, која је моја сестра, наговори на брак са једним рашчињеним попом?“

Грофица Мерта ћуташе један тренутак. Ах, како је страшно глуп овај Хенрик. Сад се сасвим изгубио. Место да хвата зеца, пас насрће на ловца. Али један тренутак био је довољан да се Мерта Дона снађе и да смисли шта ће да одговори.

„Драги сине“, рече она слегнувши раменима, „сви разлози говоре за то да је боље не покретати ту стару причу о том несрећнику, и ја те зато молим да ни сада не правиш јаван скандал, јер по свему судећи он се удавио прошле ноћи“.

Ма да ниједне истините речи није било у томе што је говорила, њен глас је ипак био топао и тужан.

„Елизабета је данас дуго спавала и зато није чула да људи претражују језеро да би нашли Гесту Берлинга. Он се није вратио у Екеби и зато мисле да се утопио. Од ју-

трсс нема више леда, јер га је бура скидала у комадиће и однела".

Грофица Елизабета погледа кроз прозор: језеро је било скоро сасвим без леда. Она се застиде сама од себе. Хтела је да измакне божјој правди. Лагала је и претварала се. Огртала се белим плаштом невиности.

Она се у очајању баци на колена пред мужа, и признање јој се оте из груди.

„Суди ми! Казни ме! Ја сам га волела! Рашчупаћу косе, раскидаћу хаљине од бола, јер сад ми је свеједно, сад је он мртав! Нећу да се правдам, нећу ништа да кријем. Рећи ћу ти целу истину. Ја сам своје срце одвратила од мужа и поклонила га туђинцу. О, мене несрећнице, ја сам се подала забрањеној љубави!"

О, ти млада очајнице! Обгрли ноге својим судијама, и реци им све. Добродошло мучеништво! Добродошла срамото, бешчашће, добродошло! О, кад би још само могла да присилиш небо да муње и громове сручи на твоју младу главу!

Реци твом мужу, како те је уплашила страст која те је обујмила, да ниси могла да се браниш, кажи како си дрхтала због слабости твог срца. Више си волела да сретнеш духове на гробљу, него духове који су распињали твоје груди.

Реци им да си се осећала од Бога одбачена, недостојна да ходаш овом земљом. Сузама и молитвама борила си се са собом. „Господе Боже, спаси ме! Сине божји, ти који си зле духове прогнао, спаси ме пропасти!" Тако си преклињала и богорадила.

Реци им да си веровала да је најбоље ако све прикријеш, ако нико не види колико си рђава. Веровала си да је и Богу угодно ако тако поступиш. Веровала си такође да је то и божја воља да спасеш човека кога си волела. Он није ни слутио да га ти волиш. Ниси само могла да дозволиш, да због тебе оде у пропаст. Јеси ли ти уопште знала шта је прави пут, а шта странпутица? Бог само то зна, и он ти је судио. Он је уништио идола твог срца. Он те је навео на велики спасоносни пут покајања.

Реци им да си ти знала да скривање греха не доноси исцељење. Демони воле тмину. Нека само твоје судије до-

грабе шибу! Као благи мелем деловаће криво раба ха. Твоје срце чезне за патњама.

Реци им све то, док клечиш пред њима и кришеш руке у неисказаном очајању, док са гласом дивљим од бола изговараш своје признање и грохотним смехом поздрављаш помисао на казну и понижење, све док те твој муж не уздигне за рамена и подигне.

„Понашај се као што то доликује једној грофици Дона, иначе ћу да замолим мајку да те избије као непристојно дете“.

„Ради са мном што год хоћеш!“

И гроф донесе пресуду:

„Моја мајка је молила за тебе, и зато ћеш смети и даље да останеш у мојој кући. Од сада само, она ће да заповеда, а ти ћеш да слушаш“.

Видите ли куд води пут покајања?

Млада грофица је постала последња међу служавкама. Ах, докле, докле само!

Докле може да се стеже једно поносно срце? Докле могу да ћуте једна нестрпљива уста, и докле може да се уздржава једна жустра рука?

Слатки су болови које покајнику наноси понижење. Док леђа бриде од тешког рада, ћути срце. Онај који може само неколико кратких часова да се одмара на тврдој слами, тај не пати од несанице.

Чак и кад би се стара грофица претворила у злодуха да би могла довољно да казни своју снају, она би ипак сматрала да се понаша према њој као њена добротинитељка. Још није она излечена од бесова. Дакле, терај је онако мртву уморну да устаје већ у четири сата ујутру! Нареди јој онако невештој, да на тешком разбоју изради за један дан онолико колико није у стању да изради и најизвежбанија радница! Тако треба. Јер покајница сама можда нема потребне снаге, да сама себе шиба довољно јако.

Кад дође велико пролеће прање, грофица Мерта постави њу поред казана са рубљем у праоници. Долазила је сама да надгледа њен рад. „Хладна ти је вода“, рекла би она, захватила кључалу воду из казана и сипала преко њених голих руку.

По великој хладноћи испира се рубље доле на језеру. Киша ромиња и она је прокисла до саме коже. Хаљина јој је тешка, као да је од олова. Испирање рубља на језеру нимало није лака ствар. Крв јој лије испод ноката.

Али грофица Елизабета се не жали. Неизмерна је божја милост. Има ли за покајницу другог освежења сем у мучењу? Тврди чворови камције пљуште по њеним леђима, мекано као да су ружино лишће.

Млада жена убрзо дознаде да је Геста Берлинг жив. Стара грофица је хтела само да је намами на признање. Али то не мења ствар. Тако је Бог хтео! На тај начин, он је грешницу дозео на пут покајања.

Само је једно брине. Шта ће бити од њене свекрве којој је Бог, да би могла њу да казни, толико отврдноу срце. Али он ће да буде према њој милостив, јер она мора да буде зла, да би грешници помогла да поново стекне љубав божју.

Она није ни слутила, колико једна душа, која је кушала све радости, може у свирепостима да нађе себи задовољење. Кад једна таква немирна, замрачена душа мора да се одрекне ласкања и љубакања, заноса игре и дражи забаве, она онда понире у дубину и хвата се за суровост. За обамрле осећаје постоји још само један извор радости, наиме у мучењу животиња и људи.

Стара грофица није свесна свог зла. Она верује да изводи на прави пут једну лакомислену супругу. Често сатима не може да заспи, смишљајући нова мучења. Тешко њој, јер скрнави један свети храм! Рад, ту велику врлину, она претвара у мучење и у казну!

Једне вечери она је обилазила замак, а млада грофица пратила ју је са свећом. Свећу је држала у руци без свећњака.

„Свећа је догорела“, рече млада жена.

„Ако је свећа догорела, нека гори свећњак“, одврати грофица Мерта.

И оне продужише даље, док се задимљени фитиљ не угаси на опаљеној руци.

Али то су све само ситнице. Има душевних мука, које су јаче од сваког телесног бола. Грофица Мерта зове по-

сетиоце, и наређује младој грофици да госте послужује за столом.

Ето великог дана за покајницу! Туђи људи треба да је гледају колико је понижена. Треба да виде, да она више није достојна да седи за столом свога мужа.

О, са каквим ће презиром да је мере хладни погледи!

Али се деси још нешто горе, сто пута горе. Нико је не гледа. Сви за столом, и људи и жене, седе ћутећи, оне-мели.

Њу то пече као да је жеравице ставила на главу. Зар је њен грех тако страховит, да се сви стиде што се налазе у њеној близини.

И онда дође искушење: Ана Стјернхек, која јој је била пријатељица, и Анин сусед за столом, владин претстојник из Мункеруда, обгрлише је кад приђе њима да их послужи. Узеше јој из руку чинију са печењем, примакоше јој једну столицу, и не хтедоше да је пусте.

„Седи овде поред нас, дете моје“, рече владин претстојник. „Ниси ти никакво зло учинила“.

И сви гости једнодушно изјавише, да ће сви да напусте кућу, ако и млада гроfica не седи за столом заједно с њима. Они нису пандури грофице Мерте. Неће да играју како она свира. Нису као слабоумни гроф, да дозволе да их она прави будалама!

„Ах, драга господо! Ах, пријатељи моји! Немојте да сте тако милостиви према мени! Ви ме терате да своју кривицу трубим пред целим светом: ја сам другог волела!“

Али, дете моје, ти немаш ни појма шта је грех. Ти уопште не схваташ колико си невина. Геста Берлинг уопште није ни знао да га волиш. Заузми поново место у твојој кући које ти припада. Никакво зло ниси ти учинила!“

Они јој за извесно време улише храброст, и сами се изненада расположише као деца. Настаде смех и шала.

Такви су добри људи, којима је крв врела и који се лако узбуђују. Па ипак, њих је искушитељ овамо послао. Хоће да је наговоре да је она само мученица, и јавно изобличују грофицу Мерту, као да је права вештица. Ах, они то не разумеју. Они не схватају да њена душа чезне да буде очишћена, не знају да грешника његово срце тера да

иде по камењу које му голе ноге рањава, и по сунцу које му оголелу главу пече.

Грофица Елизабет мора, с времена на време, да седи по цео дан за ђерђефом, и онда јој стара грофица непрестано прича о Гести Берлингу, рашчињеном попу и пустолову. Ако исцрпе све рђаво што је о њему знала, она онда почне да измишља, само да би његово име цео дан зујало у ушима младе жене. А тога се она највише плаши. У таквим данима, она увиђа да њеном кајању никад неће бити краја. Јер њена љубав неће да изумре. Верује да ће пре она сама да умре. Њено тело почиње да се топи. Често је врло болесна.

„Где је тај твој витез?“ пита грофица иронично. „Чекам из дана у дан да се појави на челу својих кавалера. Зашто не освоји на јуриш замак Борг, тебе постави на трон, а мене и твога мужа баци у кулу? Изгледа да те је већ заборавио“.

Млада жена једва успева да се одупре искушењу и да устане у његову одбрану, да каже да му је она сама забранила да јој ма какву помоћ указује. Али не, ипак је најбоље ћутати, ћутати и трпети.

Од превеликог напора слаби све више из дана у дан. Стално има грозницу, и толико је клонула да се једва на ногама држи. Има само једну жељу: да умре. Скршене су њене животне снаге. Не осећа више ни радост ни љубав. Постала је неосетљива и према патњама.

Њен муж као да више и не примећује да она постоји. Скоро по цео дан проводи затворен у својој соби, и студира старе нечитке рукописе и избледеле штампане списе.

Чита племићске повеље, писане на пергаменту, на којима виси по један гломазан шведски државни печат, од црвеног воска, чуван у једној лепо израђеној дрвеној кутијици. Проучава онда старе грбове са криновима на белом, и крилатим лаговима на плавом пољу. У такве ствари он се разуме, и о њима може са лакоћом да говори. И онда стално изнова чита посмртне говоре племенитим грофовима Дона, у којима се њихова дела упоређују са јунацима Израела и са грчким боговима.

Те старине увек су га занимале. На своју младу жену уопште више не мисли.

Грофица Мерта рекла је једну реч, која је у њему убила и сваки траг љубави: „Она је пошла за тебе твог новца ради!“ Тако што ниједан човек не може да поднесе. То угушује сваку љубав. Сад му је било свеједно шта се дешава са његовом младом женом. Ако мајка успе да је изведе на прави пут, онда добро. Гроф Хенрик је обожавао своју мајку.

Овако очајно стање трајало је читав један месец. Цело време, наравно, није било тако бурно и узбудљиво као што изгледа кад се догађаји опишу на мало збијених страница. Прича се, да је грофица Елизабета умела да споља сачува потпуно миран изглед. Само један једини пут није била у стању да се савлада: онда кад је чула да се Геста Берлинг утопио. Али њено кајање, што није сачувала љубав према своме мужу било је толико велико, да би она можда трпела да је грофица Мерта мучењем и у смрт отера, да једне вечери не дође да с њом говори њена стара настојница.

„Госпођа грофица треба да говори са господином грофом“, рече она. „Господе Боже, госпођа грофица је још дете! Она не види шта јој се спрема, али ја врло добро знам чему све ово води“.

Али баш о томе она није хтела да говори са својим мужем, догод је она у његовим очима била под тако страшном сумњом.

Те ноћи она се тихо обуче и нечујно изиђе из куће. Била је обучена као обична сељанка, са завежљајем у руци. Решила се да побегне из своје куће и да се више никад у њу не врати. Она није бежала, да би избегла муке и страдање. Али сад је веровала да јој је Бог ставио до знања да може да иде, да би сачувала снагу и здравље.

Није хтела да иде преко језера, према западу, јер тамо се налазио онај кога је волела. Не пође ни према северу, јер тамо су становали многи њени пријатељи; ни према југу, јер далеко тамо на југу налази се њен завичај, а она није хтела да му се ни за један корак приближи. Крену према истоку, јер је знала да на тој страни нема ни кућишта ни пријатеља, никог од кога би могла да очекује помоћ и утеху.

Није ишла лака срца, јер још није веровала да јој је Бог опростио. Али се ипак радовала што ће од сада носити

бреме свог греха међу туђинима. Од сада ће на њу бити управљани равнодушни погледи, који ће деловати као хладан челик стављен на запаљену рану. Хтела је да путује, догод на обронку неке шуме не би нашла какву сиромашну колибу, где је нико не би познавао. „Ви видите и сами у каквом сам стању“, хтела је она да каже. „Родитељи су ме најурили од куће. Дајте ми храну и одећу и кров над главом, док не почнем сама себи хлеб да зарађујем. Имам и нешто мало новаца!“

То је била јунска ноћ, јер цео мај био је већ прошао док је патила. Ах, тај мај, кад смреке мешају своје светло зеленило са мрком бојом борових шума, и кад јужни ветар, затопљен и мирисав, допре до нас из сунчаних земаља!

О, лепо мају, сигурно ћеш мислити да сам ја мање благодарна од других који твоје благодети уживају! Ниједном речју нисам истакла твоје лепоте.

О, драги, светли мају! Јеси ли икад посматрао, како дете седи у крилу мајке и слуша бајке? Док му мајка прича о сурозим борбама и горким патњама лепих принцезица, његове су очи широко отворене и главица уздигнута, али чим она почне да говори о срећи и блаженству, дете склопи очи и тихо заспи, главе прислоњене на мајчине груди.

Видиш ли, лепо мају, и ја сам такво дете. Пустите друге нека причају о цвећу, сунцу и срећи; ја, што се мене тиче, претпостављам мркле ноћи пуне пустиловина и духова, и горке судбине оних заблудела срца и мучених страстима.

ГВОЖЂЕ ИЗ ЕКЕБИЈА

Пролеће је и гвожђе из свих гвожђара у Вермланду треба да се испошље у Гетеборг.

Али у Екебију нема гвожђа за испоруку. У јесен је владала велика несташица воде, а у пролеће Екеби је био у рукама кавалера.

У њихово време, као да се низ гранитне степенице водопада Бјерк пенушило јако горко пиво, а Лефско Језеро није било напуњено водом, већ ракијом. У њихово време није долазило непрерађено гвожђе у ковачнице; ковачи су истина стојали поред ватре са засуканим рукавима и у дрвеним папучама, али су окретали дебеле печенице на дугим ражњевима, док су шегрти у кљештама држали над жаром петлове набодене сланином. У њихово време само се играло и певало. Спавало се на столарској тезги и играло карата на наковњу. Али гвожђе у њихово време није ливено, ни прерађивано.

А дошло је пролеће, и у трговачким контоарима у Гетеборгу чекало се на гвожђе из Екебија. Извучени су уговори склопљени са мајорем и мајорицом, у којима су предвиђене испоруке гвожђа у тежини од много стотина центи.

Али шта су се кавалера тицали уговори мајора и мајорице! Они су се старали да Екеби јечи од песме и свирке, и да се гозбе приређују. Бринули су се да се игра на све стране.

Стиже гвожђе из Стемне, дође и из Селије. Гвожђе из Кинсберга би довучено до Венерског Језера преко ливада и утрина. Дође и гвожђе из Удехолма, и из Мунке-

форса, и из свих других великих поседа. Али шта је са гвожђем из Екебија?

Зар Екеби није више најважнији произвођач гвожђа у целом Вермланду? Зар нико више не води рачуна о части и угледу ове старе куће? Наравно, не. Екеби је пао у руке равнодушним кавалерима, који се старају само да се ори песма и игра. О чему би и могли још да се брину њихови болесни мозгови?

А водопади и потоци и скеле и реке и бране и пристаништа, сви се чуде и питају: „Камо гвожђе из Екебија?”

И од шуме до језера, од брда до долине, сви шапћу и питају: „Камо гвожђе из Екебија? Камо гвожђе из Екебија?”

Жежница дубоко у шуми почиње да се смеје, велики маљеви у мрачним ковачницама праве подругљиве гримасе, а мајдани шире своје широке чељусти и грохотом се смеју. Тресу се од смеха и пултови трговачких контора у којима се чувају уговори са мајорицом и мајором. „Јесте ли чули још тако што комично? Нема гвожђа из Екебија? Нема гвожђа из најбоље гвожђаре у целом Вермланду!”

Дођите к себи, ви безбрижници, ви бескућници! Како смете да дозволите да таква срамота падне на Екеби? Ако је истина да волите овај најлепши комадић на овој зеленој божјој земљи, ако је истина да умирете од чежње за њим кад сте далеко на путу, ако је истина да не можете пред туђином његово име да поменете, а да вам очи не засузе — онда је исто толико истина, да је сада ваша дужност да сви листом скочите и спасете част Екебија!

Па да, наравно, ако баш у Екебију чекићи нису лупали, радило се у осталих шест гвожђара које нама припадају! Тамо сигурно има гвожђа и више него што је за испоруку потребно.

И Геста Берлинг крену да разговара са настојницима осталих шест гвожђара.

Он се реши да заобиђе Хегфорс који лежи више самог водопада, сасвим близу Екебија. Није имало смисла тамо се ни распитивати, јер је Хегфорс, пошто је тако близу, стојао потпуно под утицајем кавалера. Зато он продужи неколико миља даље на север, и дође у Летафорс. Летафорс је једно врло пријатно месташце, мора да се призна. С једне стране се шири горњи део Лефског Језера, а доле се

уздиже Гурлитина стена, са својим оштрим врхом и са својом дивљом романтиком која тако лепо приличи старом брегу. Али што се тиче ковачнице, она није онаква каква би требало да је: покретни точак се сломио, и тако слоњен лежао целу последњу годину.

„Зашто није био на време оправљен?“

„Е, драги пријатељу, једини мајстор који је био у стању да га оправља, тај је отишао одавде. Нисмо могли да искујемо ни једну центу гвожђа“.

„Али зашто нисте послали по мајстора?“

„Зашто нисмо послали? Е, мој брајко, слали смо ми по њега из дана у дан, али он никад није могао да дође. Имао је пуне руке посла, правећи у Екебију куглане и сенице за лешкарење у хладу“.

И Гести одмах постаде јасно какав ће бити резултат његовог инспекционог пута.

Он продужи даље на север, у Бјернидек. И то је једно дивно место, са положајем који је као створен за замак. Велика кућа за становање налази се у долини која има облик полукруга, са три стране окружена висовима, а са четврте Лефским Језером. И Геста је знао да нема погоднијег места за сањалачке шетње од овог пута који води обалом реке, поред водопада, све доле до ковачнице, која лежи у једној ували међу стенама. Али гвожђе, има ли тамо гвожђа?

Нема, наравно да нема. Нису имали угља, а из Екебија никако није долазио новац ни да плате угаљ, ни да плате људе који ће угаљ да донесу. У ковачници целе зиме чекић није залупао.

Онда се Геста окрете према југу. Посети Хан, на источној обали језера, и Лефстафордс, дубоко у шуми, — али ни ту не прође боље. Нигде није било гвожђа и свуда је изгледало да су кавалјери криви за то.

Најзад дође у Елгфорс, једно пријатно месташце, дубоко завучено међу брежуљке, једно од оних љупких места која увек људе привлаче. Ту могу да се приређују дивни ловови по шумама, а језеро пружа многе угодности за риболов. У језеро се увлаче мала полуострвца, покризена брезовом шумом, на којима се може у тишини предавати мислима све док се не смркне. И ту осећате такав мир и

тишину, да вам се чини да сте потпуно изван овог узнеми-
реног, бучног света. Али да би овде очувала мир и спокој-
ство, природа се постарала да пут направи непроходним,
или скоро непроходним.

То осети и Геста Берлинг, кад најзад са Дон Жуаном
стиже до мале гвожђаре.

Настојник у Елгфорсу био је Густав Бендикс. Његово
се издужено лице набра у боре, кад чу зашто је Геста
дошао.

„Нигде нисте баш ништа нашли?“ упита он.

„Баш ништа“.

„То су лопужел“ узвикну он. „Што мени то не причају?
Веруј ми да сам ја зимус, овде у шуми, виђао њихова кола,
натоварена гвозденом рудом. Веруј ми, Геста, њихово је
гвожђе већ отишло за Гетеборг“.

У Гести се јави нада. Он није много полагао на Густава
Бендикса, али сад му се учини да овде има гвожђа.

Густав Бендикс га узе испод руке, и одведе га у своју
писарницу. „Сад ћу, драги Геста, да ти покажем нешто не-
вероватно“, рече стара шаљивчина, и из једне фиоке извади
неколико малих турпијаца.

„Можеш ли да погодиш где сам ово нашао?“ упита
он, правећи лице страшно важно и озбиљно.

Не, Геста није могао да погоди.

„Погледај ово!“ И он из исте фиоке извади једног ве-
ликог мртвог пацова, и објасни Гести да је пацов, место
предњих зуба, имао у устима те мале турпијце од челика.

„Шта на то кажеш, драги мој?“ продужи Густав Бен-
дикс. „Ја сматрам да то није правично од Господа Бога.
Видиш, овај мали пацов, овај мали ђаво у стању је да једе
гвожђе. И једе. Он нам је појео све што смо излили. Нијед-
на цента није преостала. Кад сам јуче отишао у магацин,
имао сам шта да видим: цео магацин је празан, као да је
почишћен! Ничег другог није било, сем неколико струго-
тина и овај мртви пацов. Али у његовим устима нађох ове
турпијце, и онда ми би јасно шта се догодило. Хоћеш да
их узмеш? То је све врло интересантно“.

И онда окрете своје забринуто лице према Гести, који
је седео на столици и тресао се од смеха, ма да му то
није било први пут да чује да пацови једе гвожђе.

Тако се Геста врати у Екеби, и кавалјери почеше мрачна лица да посматрају оно неколико центи гвожђа, које су још нашли у магацину. Главе су им биле погнуте од стида и срама, јер су чули како се цела природа руга Екебију. Чинило им се да чују како земља јеца и како и трава и цвеће јадикују да је Екеби обешчашћен.

Али чему све те речи и цело то јадиковање? Ту је гвожђе из Екебија!

Ето га на обали Кларелфа, натоварено у дереглије, готово да отплови низ реку, спремно да у Карлстаду буде на ваги измерено, и онда дереглијом да отплови по Венерском Језеру за Гетеборг. Спасена је част Екебија!

Али како је то било могућно? У Екебију се једва нашло неколико центи гвожђа, а у осталих шест гвожђара није га уопште било. Откуд ове огромне количине гвожђа, које препуне скеле вуку у Карлстад да буде измерено? Богами, нека вам кажу сами кавалјери...

Кавалјери су се такође натрпали у ове тешке, ружне справе за пловљење. Хоће да лично отпрате гвожђе од Екебија до Гетеборга. Нису хтели да дозволе да га возе обичне скелеције и лађари. Укрцали су се са боцама пуним вина, са котарицама пуним хране, са трубама и виолинама, са пушкама и пецаљкама и картама за играње. Они су у стању да све учине за екебијско гвожђе, и неће га напустити све док га не искрцају на пристаниште у Гетеборгу. Сами ће да надимљу једра и да крмане. У њих може бродити потпуно да се поузда. Има ли иједног плићака у реци, иједног спруда у Венерском Језеру који они већ добро не познају? Не рукују ли они једрима и крмом исто онако спретно, као виолином и дизгинама?

Ниједан од кавалјера није остао код куће. Чика Еберхард напустио је свој писаћи сто, а чича Кристофер свој угао крај пећи. Пошао је чак и питоми Левенберг. Нико није хтео да се издвоји, кад је била у питању част Екебија.

Али за Левенберга није добро да види реку Кларелф. Није је видео има већ тридесет и седам година, и тачно је толико прошло откад се уопште по води није возио. Он мрзи плаве површине језера и сиве реке. Вода буди у њему многе тужне успомене и зато је он избегава. Али овог пута

није хтео да се издваја, јер је у питању била част Екебија. Пре тридесет и седам година, Левенберг је видео како се његова вереница удавила у Кларелфу, и од тада у његовој сиротој глави често се мутило.

И док тако стоји и гледа у реку, у глави му се све више мути. Сива река са многим малим светлуцавим таласима, само је једна велика змија са сребрном кошуљицом, која чека на плен. Високе обале, покривене жућкастим песком, кроз које је река пробила себи корито, само су заклони једне клопке у којој вреба змија, а широки пут који се пробија кроз брег и по дубоком песку се спушта до саме реке, није ништа друго до улаз у страшну јазбину смрти.

Мали човек стоји и зуре у реку својим ситним плавим очима. Његова дуга седа коса лепрша на ветру, а његови иначе румени обрашчићи сада су бели од страха. Он зна тачно, као да му је то саопштено, да ће убрзо неко да се појави на путу и сруши у чељуст змије која вреба.

Све је готово, и кавалјери се спремају да скелу одбију од обале. Већ су дохватили дуге куке, кад Левенберг завика:

„Стојте! Стојте за име Бога!”

Они мисле да га је љуљање скеле поново помутило, али ипак инстинктивно спустише куке. А он који мисли да види како река вреба плен, и да зна да ће сад неминовно неко да се појави и сруши у реку, уздрхталом руком показује на пут, као да види да неко долази. Сваки од нас добро зна, да се у животу дешавају такве случајности, као што је ова о којој ћу да причам. Ако се неко већ чуди, онда нека се чуди и томе да су се кавалјери нашли на скели поред обале реке Кларелф баш ујутру после оне ноћи у којој је грофица Елизабета напустила замак Борг и кренула на пут према истоку. Било би још чудније, кад млада жена у својој невољи не би нашла никакву помоћ. Пошто је целу ноћ пешачила, она је наишла на помоћ, баш у тренутку кад је прилазила пристајалишту са кога су се кавалјери спремали да отисну своју скелу. Они су непомично стојали и зурили у њу, док је она говорила са скелецијом који је спремао један чамац да је превезе на другу обалу. Она је имала на себи сељачко одело, и нико није ни слутио

ко је она. Али су сви радознано зурили у њу. Док је она тако разговарала са скелеџијом, на друму се појави облак прашине, и из облака прашине изиђоше једне велике жуте кочије. Она је одмах знала да су то кочије из Борга, да то њу траже и да ће сада и да је нађу. Она није могла више да мисли на то да у обичном чамцу прађе преко реке, и увиде да скела са кавалјерима претставља за њу још једину могућност да се сакрије од својих гониоца и да им утекне. Она потрча на скелу, и не гледајући ко се на њој налази. И боље што није видела, јер би сигурно радије дошла под коњске копите, него што би код њих затражила заштиту. Завика само: „Сакриите ме! Сакриите ме!“ Онда се затетура и паде преко товара гвожђа.

Кавалјери је замолише да се умири. Они брзо отиснуше скелу од обале, и она заплочи низ реку, пут Карлстада.

У томе тренутку баш, стигоше и кочије на пристајалиште. У колима су седели гроф Хенрик и грофица Мерта. Гроф сиђе и упита скелеџију да ли је видео његову жену. Али, како је био збуњен и било му је незгодно да се распитује за своју одбеглу супругу, он само рече:

„Нешто је утекло?“

„Тако“ рече скелеџија.

„Нешто је утекло. И ја питам је ли он нешто видео?“

„Шта ко пита?“

„Свеједно. Али нешто је утекло, и ја само питам је ли он нешто видео да прелази реку?“

На тај начин, наравно, ништа није могао да дозна, и грофица Мерта мораде сама да проговори коју реч са скелеџијом. Одмах је знала да се она коју траже налази на скели која лагано плови низ реку.

„Какви су то људи на скели?“

„Ах, ми их зовемо кавалјери“.

„А тако!“ рече грофица. „Твоја жена је, Хенриче, у добрим рукама. Можемо мирно да се вратимо кући!“

А на скели није баш владало неко велико весеље, као што је то мислила грофица Мерта. Док су кочије још биле видљиве, млада жена седела је згурена и погружена, не говорећи ниједне речи. Зурила је непомично у воду.

Изгледа да је препознала кавалјере тек кад су се жуте

кочије изгубиле на друму у прашини. Јер наједанпут скочи. Изгледало је, као да хоће поново да бежи, али је најближи задржаше, и она клону поново на товар гвожђа, тихо цви-лећи.

Кавалјери се нису усуђивали да се упуштају с њом у разговор и да јој постављају питања. Била је као избезумљена.

И онда осећај одговорности поче да се увлачи у ове безбрижне главе. Већ само гвожђе претстављало је тешко бреме за њихова ненавикнута плећа, а сад је дошла још и брига због ове младе даме племенита рода, која је побе-гла од свог мужа.

Кад су зимус сретали ову младу жену на базама, више њих морали су да мисле на своје младе сестре које су некад волели. Ако су играли с њом, онда су је пажљиво обухватили око струка, а кад су с њом разговарали добро су пазили да им се не омакне каква ружна реч. Ако би се десило, да неки младић у игри буде према њој насртљив или да јој пева непристојне песме, они би у пламеном гневу назалили на младића и на мртво га испребијали. Њихова мала сестра није смела да чује ништа што би било ружно, и имала је да буде поштеђена и од бола и од мржње и од злобе.

Грофица Елизабета била је весела сестра свих кавалјера. Кад би она ставила своје мале руке у тврде шаке неког од њих, то је онда изгледало као да хоће да каже: „Видиш, како сам ја слабачка, али ти си мој велики брат, и ти ћеш ме штитити од других и од себе самог“. И они су се увек витешки понашали према њој.

А сад су је са ужасом гледали и једва су били у стању да је познаду. Била је потиштена, измршавела, врат јој се издужио, и лице је било провидно бело. Мора да је падала приликом свог ноћњег путовања, јер је из једне мале ране на слепоочници капала крв, и њени плави увојци који су јој висили по челу били су умрљани крљу. Одело јој је било прљаво од пешачења по раскаљаним путевима, а обућа јој је била сва подерана. Кавалјери нису могли да се начуде да је то она, јер грофица Елизабета, коју су они познавали, није имала тако дивље, зажарене очи. Њихова мала сестра била је доведена до границе лудила. Изгле-

дало је као да се једна душа која је дошла из другог света бори за превласт над овим изможденим телом.

Али излишно је да се брину шта ће с њом да раде. У њој поново оживе њена стара мисао: ово је једно ново искушење, Бог је поново куша. Она се нашла опет међу пријатељима! Значи ли то да напушта пут покајања?

Одмах скочи и завика да мора да иде. Кавалјери покушаше да је умире. Рекоше јој да може да буде потпуно спокојна, и да ће они да је заштите од сваког прогањања.

Али она је непрестано молила да може да седне у мали чамац који је био привезан за скелу, и да се одвезе до обале како би сама наставила путовање.

Они нису смели да је пусте. Шта би било од ње? Боље је да код њих остане. Они су, истина, стари сироти људи, али ће ипак наћи пута и начина да јој помогну и да је збрину.

Она је кршила своје руке и преклињала да је пусте да иде. Не, нису могли да јој испуне ту жељу. Она је била толико потиштена и слаба, да им се чинило да ће да умре на друму, ако је пусте.

Нешто даље од ње стајао је Геста Берлинг и гледао у воду. Можда млада жена не жели да га види? Он није то знао, али је у души ликовао. „Нико сад не зна где је она“, мислио је он, „сад можемо да је одведемо у Екеби. Ми кавалјери сакрићемо је тамо, и бићемо јој најбољи пријатељи. Она ће бити наша краљица и наша господарица, али нико не сме да зна да се она код нас налази. Можда ће још бити и срећна међу нама. Чуваћемо је као очи у глави. Ови наши стари бринуће се о њој са очинском нежношћу, као да им је ћерка. Она ће направити људе од нас, пићемо само малину и говорићемо француски. А шта ће бити кад прође наша година? Дотле, видећемо!“

Он још није био начисто да ли је воли. Све што је знао било је то, да она не може да без греха буде његова, а он није хтео да је наведе на нешто што би је унизило и због чега би се кајала. Али сакрити је у Екебију, помагати јој, бити добар према њој, учинити да заборави суровости које су други према њој починили — ах, зар није то диван, блажени сан?

Из тога сна трже га очајничко преклињање младе гро-

фице. Она је пала на колена пред кавалјере и јаукала да је пуста.

„Пустите ме!“ преклињала је она. „Бог ми још није опростио. Пустите ме!“

Геста увиде да нико није у стању да изађе у сусрет њеној молби, и да он мора да буде тај, који ће молбу да јој испуни. Он који је воли, он мора да буде тај.

Једва се покрену са места, јер сваки мишић као да се опира да следује његовој вољи, али он се довуче до ње, и рече јој да ће он да је одвезе до обале.

Она одмах устаде. Он је унесе у чамац и завесла према источној обали. Пристаде уз један мали мостић, и може јој да изиђе из чамца.

„Шта ће бити од вас, госпођо грофице?“ упита он.

Она подиже прст пут неба.

„Ако би госпођа грофица била у невољи?...“ Није могао да говори. Глас му застаде у грлу, али она га је разумела.

„Јавићу вам, ако ми будете потребни“.

„Готов сам да вас заштитим од сваког зла“.

Она му пружи руку да се поздрави, а он остаде нем, јер није био у стању ниједну реч више да проговори. Хладна и клонула била је њена рука, док је лежала у његовој.

Грофица је слушала само свој унутарњи глас који јој је наређивао да се креће само међу туђинцима. Она једва да је појмила да чозек кога сад напушта јесте баш онај кога воли.

Он је пусти да иде, и чамцем се врати на скелу. Кад дође међу кавалјере, дрхтао је од умора и изгледао је малаксао и клонуо. Осећао се као да је обавио најнапорнији рад у целом свом животу.

Трудио се да не клоне духом још неколико дана, док част Екебија не буде спасена. Он донесе гвожђе у Каникенас, највећу вагу Карлстада, али онда за дуго време би свршено са његовом ведрином и бодрошћу.

Док је био на скели, кавалјери истина не приметише никакву промену на њему. Да би спасао част Екебија, он је напрезао сваки нерв, да би се показао безбрижан и расположен. Како би им иначе пошао за руком овај смели подиг, да су им лица била брижна и срца клонула?

Ако је истина што се прича да су кавалјери имали на скели више песка него гвожђа, ако је истина да су они исте шипке гвожђа стављали на вагу, скидали и изнова стављали, док се тако није намерило много стотина центи, и ако је истина да су то могли да изведу, јер су надзорника ваге и људе који су мерили гвожђе ошамутили ђаконијама и пићем које су понели са собом у котарицама — онда је разумљиво да је на скели морало све да буде ведро и весело.

Ко може сад све то да провери? Али ако је то заиста био случај, онда је природно да Геста није имао времена за јадиковање. Истина, пустиловина и опасност нису овог пута имали неку нарочиту драж за њега. Чим се осети слободан, њега обузе очајање.

Али он довикну себи: „О, Екеби, земљо моје чежње! Твоја част мора да буде очувана!”

Чим кавалјери добише признаницу од надзорника ваге, они претоварише гвожђе у једну дереглију на Венерском Језеру. Обично су гвожђе за Гетеборг спроводили стручни лађари, јер купци нису морали више да се брину, чим би од надзорника добили признаницу, која је била довољан доказ колику су количину гвожђа испоручили. Али кавалјери нису хтели да стану на по пута, хтели су да гвожђе спроведу лично све до Гетеборга.

Међутим, на путу за Гетеборг деси им се несрећа. У ноћи настаде бура, таласи су носили дереглију како су хтели, она налете на једну стену, и потону заједно са скуповеним товаром. Потонуше и трубе и карте и све празне флаше. Али ако мало дубље промислите — је ли то штета што је гвожђе потонуло? Част Екебија била је спасена. Гвожђе је било измерено на ваги у Каникенасу. Није имало неког нарочитог значаја ни то, што је мајор морао да пише писма трговцима у Гетеборгу, у којима им је саопштио да због таквог и таквог несрећног случаја овог пута не могу да добију гвожђе и да се он зато одриче и новца који су они уплатили. Ништа то није марило, јер Екеби је богат посед, а његова част је била спасена.

Али шта ће бити, кад пристаништа, и бране, и гвожђаре, и дереглије и скеле, сви почну да једно другом дошаптавају дивне новости? Кад шуме почну да шуме, да је цела вожња

била само једна подвала, и кад цео Вермланд буде тврдио, да је цео тозар гвожђа тежио једва неколико бедних центи, и да је бродолом унапред смишљен и припремљен? — Не мари ништа. То је само један смео подвиг, права кавалерска пустиловина! Тако што не шкоди угледу Екебија.

Али све је то већ давно било. Могућно је да су кавалери купили негде гвожђа, или су нашли гвожђе заборављено по магацинима. У таквим стварима никад се не сазна цела истина. Надзорник ваге, на пример, није хтео ни да чује, да је каква подвала била могућна, а он то најбоље зна.

Кад се кавалери вратише кући, дознаше једну велику новост: гроф Дона се разводио од своје жене. Гроф је послао у Италију свог главног настојника, да прикупи доказе за поништење брака. Овај се врати у лето са довољним доказима у цепу. Ја не умем да кажем, у чему су се ти докази састојали. Треба бити обазрив са старим причама, оне су као полу увеле руже: погубе цвет ако их често пипкате.

Људи тврде да брак у Италији није био склопљен пред надлежним свештеником. Ја то не знам, али је једно сигурно: суд у Бро донесе одлуку да брак између грофа Дона и Елизабет од Турна уопште није пуноважно ни постојао.

О томе млада жена ништа није знала. Она је живела међу сељацима у једном забаченом крају — ако је уопште тада још била жива.

ЛИЛИЕНКРОНИН ЗАВИЧАЈ

Међу кавалјерима налазио се и један кога сам ја често називала великим музичарем. То је био један крупан кошчат човек, са огромном главом и црном, чулавом косом. Највише ако је имао четрдесет година, али је имао ружно лице и умерену нарав, и због тога је изгледало да је много старији.

Једног лепог поподнева, он узе под мишку своју виолину и напусти Екеби. Не поздрави се ни с ким, а ипак његова је намера била да се никад више не врати. Откад је видео несрећу грофице Елизабете, њему се гадило да тамо живи. Ишао је без одмора цело вече и целу ноћ, док ујутру рано не стиже до једног мајура, који се звао Лефдала и који је био његова својина.

Било је толико рано, да још нико није био будан. Лилиенкрона седе на зелену клупу пред главном зградом, и посматраше своје имање. Господе Боже, лепшег имања није било на овој благословеној земљи! Травњак пред кућом био је покривен фином, светло зеленом травом. Такав травњак нигде на другом месту нисте могли да видите. Овце су пасле по травњаку и деца су се претурала по њему играјући се својим играчкама, али трава је била увек подједнако густа и зелена. Кошена није била никад, али бар једанпут недељно домаћица се старала да трава буде очишћена од грања, сламе и сасушеног лишћа. Он посматраше путање око куће, посуте ситним белим шљунком, и изненада трже ногу. Деца су синоћ направила на шљунку лепе шаре, а он је сад својим трапавим ногама оштетио то њихово дело. На овом комадићу земље све је

расло! Шест оскоруша које су ограђивале двориште биле су високе као букве и имале су широке круне, као храстови. Такво дрвеће сигурно нигде нисте могли да видите. Дивно су изгледале са дебелим стаблима, превученим маховином, и са великим, белим цветним гроздовима, који су вирили кроз тамно зелено лишће. Оне га потсетише на звездано небо. Заиста је дивно како дрвеће тамо расте. Била је ту и једна стара врба, тако дебела, да је два човека нису могла да обухвате. Сад је већ постала шупља и склона паду, гром јој је сагорео целу круну, али јој се никако не умире. Сваког пролећа нове свеже зелене границице избијају из очерупаног стабла, само да се покаже да она још живи. Крушка на источном крају куће била је толико велика да је држала у сенци целу кућу. Цео кров био је бео од опалог цвета, јер је крушка већ била прецветала. А за смреке, које су ту и тамо у малим групицама расле на пољани, овај мајур сигурно је био прави рај. Оне су тамо расле на толико разних начина, да је изгледало као да су се договориле да подражавају све остало дрвеће. Једна је личила на липу, била је густа, богата лишћем и са великом круном; друга витка, у облику пирамиде као топола; трећа опет опустила гране, као да је жалобна врба. Нигде две исте, али све су биле лепе.

Онда се Либиенкрона подиже и пође око куће. Иза куће је био врт, тако чаробно леп, да он мораде да застане и да дубоко удахне. Јабукe се баш биле расцветале. Да, он је то видео и на другим имањима. Разлика је била само у томе, што јабукe нигде тако не цветају као на његовом имању, а он их гледа како цветају још док је био дете. Са склопљеним рукама и обазрива корака, шетао се он горе доле по путањама, посутим белим шљунком.

Земља је била бела и воћке су биле беле, са понеким ружичастим присенком. Још никад није видео тако нешто лепо. Био је присно упознат са сваким дрветом, као што се познају браћа и другови у игри. Цвет зимских јабука био је сасвим бео, док је цвет летњих јабука био ружичасто црвен, а рајских јабука сасвим црвен. Најлепша је била стара јабука дивљакуша, чији је плод био тако горак да га нико није могао да једе. Али она је расипала

цветове и при јутарњем сунцу изгледало је као да снег с ње веје.

Не треба да заборавите да је то било сасвим рано ујутру. Роса је блистала на лишћу и од прашине није било ни трага. Први сунчани зраци пробијали су се кроз шумовити брежуљак у чијем се подножју мајур налазио. Врхови јелки, кроз које су се сунчани зраци прокрадали, изгледали су као зажарени. По пољима са младом детелином, по њивама засађеним јечмом и зоби лежала је лака магла, као какав леп, провидни вео, и сенке су биле оштре, као на месечини.

А онда је мирно стојао и посматрао велике алеје засађене поврћем. Знао је да је тај рад обавила домаћица, са својим девојкама. Копали су, чепркали, ситнили, ђубрили и поливали земљу, док није постала лака и зиратна. Онда су алеје поравнали, ивице им зарубили, конопцем и штапићем их ограничили и поделили их у четвороугаонике. Онда су сејали и садили, док све бразде и квадрати нису били пуни. И деца су при томе учествовала, страшно поносна и срећна што могу да помажу, ма да то није био лак посао за њих, стојати повијен и пружати руке преко широких алеја. И мора да им се призна, много су помогли.

Поврће је сад почело да избија.

Нека је благословено! Како су поносни грашак и пасуљ са њихова два дебела листа, и како право и љупко расту ротква и шаргарепа! Највраголастији су мали, коврџави листићи першуна, који весело провирују кроз земљину кору и играју скривалице са животом.

Ту је и једна мала алеја, у којој бразде нису баш правилно повучене, и у малим правоугаоницима налази се као за пробу све што је у башти засађено и засејано. То је дечја алеја.

Кад све то виде, Лилиенкрона стави виолину под браду и поче да свира. Птице у жбуњу које чува башту од северног ветра, почеше да певају. Ниједно биће које је било обдарено гласом није било у стању да ћути. Виолина је свирала као сама од себе.

Лилиенкрона се шетао по врту и свирао.

„Не“, мислио је он, „лепши комадић земље не постоји уопште“.

Шта је Екеби према Лефдали? Његова кућа била је покривена сламом и имала је само један спрат. Лежала је на обронку шуме, са брегом иза самих леђа и са про-страном долином с предње стране. Ничег особитог није ту било: ни језера, ни водопада, ни питомих обала, ни пар-кова, али је ипак све било лепо. Било је лепо, јер су овде царовали мир и спокојство. Живети тамо било је лако. Све што би на другом месту било повод мржњи и свађи, овде је расправљано благошћу и добротом. Требало би да је тако у свакој кући.

А у кући, унутра, домаћица спава у једној соби, чији прозори гледају у башту.

Она се ненадно трже из сна и поче да ослушкује, али остаде мирна. Лежала је и даље, осмехивала се и ослушки-вала. А музика је долазила све ближе и ближе, и најзад је изгледало као да се свирач налази под самим прозо-ром. То није било први пут да она чује виолину како свира под њеним прозором. После неке нарочито луде пустоло-вине у Екебију, њен муж је имао обичај да дође, и да јој свирком стави до знања да је дошао.

Она је знала да он сад напољу стоји, исповеда се кроз свирку и моли опроштај. Прича јој о злим силама, које га одводе од оних које тако ватрено воли: од ње и од деце. Али он њу воли. Да, истински је воли.

Док он тако свира, она се диже и обуче, не приме-ћујући уопште шта ради, јер је била сасвим занета му-зиком.

„Нису то луксуз и задовољство који ме одвлаче“, свира он, „ни љубав према другим женама, већ омамљива многостраност живота: морам око себе и у себи да осећам његову лепоту, његову горчину и његово обиље. Али сад ми је свега доста, сит сам свега и уморан. Никад више нећу да напустим свој дом. Опрости ми и имај милости према мени!“

Завесе се разгрнуше, прозор се отвори, и он виде њено лепо, добро лице.

Она је добра и она је паметна. Њен поглед озари сва-ког на кога падне, као да је сунчев зрак.

Њена рука је свуда, да управља и да негује. Где је она, ту све цвета и напредује. Она срећу носи у себи.

Он је грли на прозору и срећан је као какав љубавник.

Онда је снесе с прозора, и однесе у башту под расцветане јабуке. Ту јој објасни колико му је све лепо, и показа јој цветне алеје и биљке које су деца засадила и мале коврцасте листиће першуна.

Кад се деца пробудише, настаде цика и клицање од радости што се тата вратио. Она га одмах потпуно узеше под своје. Мора да му покажу све што је ново и значајно: мали млин који су направили на потоку, птичје гнездо на врби и мале рибице у бари које су у јатима пливале испод саме водене површине.

А онда отац, мајка и сва деца праве дугу шетњу по имању. Отац мора да види како је јечам добро понео, како детелина расте, како коврцаво лишће кромпира почиње да избија из земље. Мора да види краве кад се с паше враћају, и да поздрави у штали новорођену телад, и у тору младе јагањце; мора да скупља јаја у кокошарнику, и да свима коњима даје шећер.

Деца се цео дан држе за крајеве његовог капута. Нема школе, нема рада — хоће само да се забављају са оцем!

Увече им свира за игру, и преко целог дана био им је тако добар пријатељ и друг у игри, да она заспаше са молитвом на устима Господу Богу, да њиховог тату за увек код куће задржи.

Он остаде пуних осам дана, и за цело то време био је радостан и весео као дете. Обожава све што има код куће, и жену и децу, и на Екеби и не помишља.

А онда га нестаде једног јутра. Није могао више да издржи — било је то и сувише среће за њега. У Екебију ни издалека није било тако добро и лепо, али Екеби је био у центру збивања. Ах, чега све није било тамо, о чему је могао да сањари и да свира! Како је могао да живи одвојен од кавалерских подвига, одвојен од дугачког Лефског Језера, око кога хучи дивљи лов из бајке?

А на његовом имању и даље је све ишло својим мирним током. Све је расло и напредовало, захваљујући стајању благе домаћице.

Сав је дом одисао неком тихом срећом. Све што би на другом месту проузроковало горчину и свађу, стишавало се овде без жалбе и бола. Ако старешина породице добије чежњу да живи као кавалер у Екебију, не мари ништа. Вреди ли жалити се на сунце, што сваке вечери зађе на западу и земљу остави у тмини?

Шта се не може прегорети, сем понижења? И шта је тако сигурно у победу, као стрпљење?

ВЕШТИЦА С ПЛАНИНЕ

Вештица с планине сишла је на обалу Лефског Језера. Видели су је како иде обалом, мала, трунтава, са кожном кецељом и сребрнastим опасачем. Зашто ли је сишла из вучјих јазбина у насељени крај? Шта ли стара вештица с планине тражи у зеленој долини?

Она проси! Лакома је на милостињу, поред свег богатства које има. У планинским пећинама леже сакривене велике беле шипке њеног сребра, а на питомим ливадама, дубоко доле између брегова, пасу велика стада њених црних крава са златним роговима. Па ипак иде у дрвеним ципелама и са умашћеном кожном кецељом, чије шарене крајеве једва можете да распознате под прљавштином која се вековима слагала. Она пуни своју лулу маховином, и прима милостињу и од најсиромашнијих. Ни ђаво не би могао да смисли шта би све требало њој дати, да би рекла хвала, и да би била задовољна с оним што добије.

Матора је. Колико ли је већ времена прошло откад је свежине младости нестало са овог опаљеног, широког лица које сија од умазаности, са овог затупљеног носа, ових малих очију које светле под прљавштином, као зажарени угаљ испод сивог пепела? Колико ли је времена прошло, откад је она као младо девојче седела на огради колибе и својом дугом свирајком одговарала на љубавне мелодије младог пастира? Живела је више стотина година. И најстарији слушали су од најстаријих да је познају, и да су је виђали како лута друмовима. И она још живи! Ја, која ово пишем, и ја је познајем.

Осиона је ова ћерка финских врачара; ни пред ким

се не повија. Она корача чврсто и сигурно. Она може да изазове град и да управља муњама, може краве да одведе и вукове на овце да напуја. У стању је да направи много зла, али мало добра. Добро је не бити с њом у завади. Ако ти тражи и твоју последњу кожу, дај јој боље, јер иначе коњ ће да ти се сруши, или кућа запали или ће крава да ти се разболи, или ће дете да ти умре, или ће штетљива домаћица да изгуби памет и да постане расипна.

Добродошла није никоме, али је најбоље дочекати је са љубазним осмехом. Ко зна због чега је дошла! Њен циљ није само да напуни свој просјачки штап. Црне слутње прате сваку њену појаву. Кад се она појави лисице и вуци језизо завијају по сумраку, и одвратни црвени и црни гмизавци што гној бљују, силазе из шума и гмижу до самих кућних прагова.

Самоуверена је. Мудрост и чаролије многих поколења налазе се скупљене у њеној глави. То јој даје самопоуздање. Значајне руне, прастара германска писмена, налазе се урезана на њеном штапу; она га не би продала ни за какве паре. Зна све чаробне изреке, уме да справља чаробне напитке, чаробне плотуне може да пали преко језера, и може вртлоге да изазива.

Шта ли о људима у долини мисли та вештица која живи у шумској тмини и силази с високих планина? За њу, која верује у Тора, пред којим џинови дрхте од страха као пруже, и у остале моћне финске богове, за њу су хришћани исто оно што су дворске пудлице за дивље вукове. Ипак, она силази с времена на време да посматра смешне обичаје тих кепеца. Људе подиђе језа кад је виде, али она се меша међу њих, задовољна што, свуда где год се појави, шири страх и трепет. Нису још заборављени ни подвизи њеног племена, ни њени сопствени. Као што се мачка узда у своје шале, тако је и она пуна поуздања у мудрост и чаробне формуле богова. Ниједан краљ није тако сигуран у своју моћ, као што је она сигурна у моћ царства страха којим господари.

Вештица је прошла кроз многа места, и тако је дошла и у Борг. Она се, наравно, није устручавала да посети грофовски замак. На споредна врата ретко улази. Попе се право главним степеницама које воде на терасу, и сасвим

мирно, као да иде по планинским врлетима, поче да гази својим гломазним дрвеним ципелама по цветним алејама.

Десило се тако, да је грофица Мерта баш тада изишла на терасу, да ужива у лепом јунском сунцу. На стази испод самих степеница, појавише се две девојке које су из сушнице носиле на једној шипки тек осушене шунке. „Хоће ли милостива госпођа грофица да шунке погледа и помирише, да види да ли су довољно осушене?“ упита једна девојка.

Грофица Мерта, која је у то време сама водила домазлук у замку, наже се преко оgrade степеница и поче да посматра шунке. У томе тренутку и вештица дохвати руком једну шунку.

„Види, види само ову сланиницу, како је дебела и масна! Вења из ње мирише. Ово је права гозба за богове! Вештица мора да има тако што!“ И она руком дохвати један комад.

Ова ћерка брда не уме да моли или да проси. Зар људи нема да захвале њеној милости што су живи, и биљке што расту? Зар она не може да им пошаље мраз и олују и поплаву? И због тога њој не приличи да моли или да проси. Она само спусти руку на оно што жели, и онда то њој припада.

Али грофица Мерта и не слуги с ким има посла.

„Напоље, матора просјакињо!“ раздра се она на њу.

„Дај ми шункицу!“ рече вештица.

„Ти си луда!“ викну грофица и нареди девојкама да месо унесу у оставу.

Очи вештице, старе више стотина година, засијаше од гнева и пожуде.

„Дај ми румену шункицу!“ викаше она. „Дај ми, иначе ћеш рђаво да се проведеш!“

„Радије ћу дати свракама да поједу, него таквој као ти!“

Старица задрхта од гнева. Она подиже свој штап са урезаним рунама, и поче бесно њим да витла. Из уста су јој излетале враџбинске речи. Коса јој се наострешила, очи су севале као муње, лице јој је било искежено.

„Свраке ће тебе да једу!“ викну она најзад.

А онда се окрете и оде, витлајући штапом и мрмљајући све нове и нове враџбине. Она окрете у планину, на југ

више није хтела да иде. Терка мрака постигла је сада свој циљ ради кога је сишла с брда.

Грофица Мерта стоји на степеницама терасе, и смеје се бесу маторе просјакиње, али ће смех убрзо да јој замукне. Јер ето њих! Не може просто да верује својим очима. Чини јој се да сања, јер ето долећу свраке које треба да је поједу.

Из парка и из баште долећу оне у јатима, кљунови су им пожудно отворени и канџе раширене, спремне да насрну на плен. Заглушно креште и њихова црно-бела крила трепере пред њеним очима. Док јој се мути у глави, она види како пристижу свраке из целог краја, и на целом небу види још само црно-бела крила, која на јутарњем сунцу светле као да су од метала. Перје на врату костреша се као код дивљих птица, кад су раздражене. Све ближе и ближе облећу оне грофицу и пружају своје кљунове и канџе да дохвате њено лице. Она побеже у ходник и затвори врата за собом. Сакри се иза затворених врата, избежумљена од страха, док су свраке страшно крештале, облетале око врата и ударале о њих крилима и кљуновима.

На тај начин она је била отстрањена од светлости и лепоте лета, од свих радости живота. За њу је сада живот био само иза затворених врата и спуштених завеса, живот пун очајања, страха, и страшне збуњености, која се граничила са лудилом.

Можда се вама и ова прича чини луда, али ипак изгледа да је истинита. Има још на стотине живих старих људи, који знају ту причу, и који тврде да се по предању заиста тако нешто десило.

Птице се посадише на ограду терасе и на крову, и тако су чекале да се грофица само појави, па да насрну на њу. Из парка се уопште више нису удаљавале, нити је ко био у стању да их истера. Убијати их из пушке било је само још горе, јер за сваку убијену долетало би по десет нових. Истина оне су се, с времена на време, саме удаљавале у великим јатима, али само да би донеле храну, а сем тога остављале су стражу која је добро мотрила да се грофица не појави. Чим би она покушала, да провири на прозор, или само завесу загрнула, или покушала да се појави на степеницама, свраке су биле ту. Цело јато би уз ужасно

крештање насрнуло на кућу, и грофица је морала што пре да се повлачи у замрачену унутрашњост собе.

Грофицу је обузимао неизрециви страх. Коса јој је оседела, лице посуто борама. Остарила је за месец дана. Она није била у стању да се одупре овој језивој чаролији. Са вриском се будила ноћу, уображавајући да је свраке кљуцају. По цео дан је плакала због своје судбине коју није у стању да измени. Избегавала је посетиоце, из страха да се јата птица не увуку кроз врата, и обично је седела у наслоњачи, нема, са лицем у рукама. Непроветрени ваздух у затвореној соби гушио ју је, и изненада би са вриском скакала са наслоњаче.

Нешто горе никоме се не би могло да деси. Зар може човек да је, несрећницу, не жали?

Много шта више немам о њој да причам, а и то што сам испричала није било добро. Скоро ме гризе савест. Она је ипак, док је била млада, била доброћудна и пријатна и многе веселе приче које сам слушала о њој, а о којима овде није било говора, разгаљивале су моје срце.

Њена душа била је стално гладна, ма да она, сиротица, то није ни знала. Од забаве и игре само душа не може да живи. Не добије ли другу храну, она, као дивља звер, раздире најпре друге, а онда саму себе.

ЛЕТО

Лето је у оно време било исто тако топло, као и сад кад ово пишем.

Такво време представљало је извор мука и патњи за Синтрама, опаког поседника из Форса. Њега је једило што је светлост тријумфовала над мраком који је морао све више да уступа места светлом дану; љутило га је бујно зелено лишће којим је дрвеће било окићено, и шарени ћилим који је земљу покривао.

Лепота је све била огрнула својим плаштом. И пут, ма колико да је био прашњив и каменит, ипак је имао с обе стране по изицама жуто и плаво пољско цвеће, маслчак и грахорицу. Кад су се брда преливала у светлости Ивандана и брујање звона цркве у Бробију допирало чак до Форса, кад се непомућена тишина благодана ширила земљом, тада Синтрама обузе бес. Њему се учини да су се људи много осилили и да су заборавили да он постоји. И зато се реши да и он оде у цркву. Сви који ликују зато што је лето дошло нека виде у цркви њега, који обожава мрак без свитања, смрт без васкрса и зиму без пролећа.

Он навуче вучји кожух и дебеле кожне рукавице. Упрегну риђег коња у саонице и прикачи прапорце на амове са змијастим главама. И опремљен тако као да је мраз од тридесет степени, он на Ивандан крену у цркву. Шкрипање које је настајало испод саоница њему се чинило да долази од оштрог мраза, а бела пена на сапима коња изгледала му је као нападало иње. Врућину уопште није осећао. Из њега је избијала хладноћа, као што сунце зрачи топлином.

Возио се широком низином која води северно од цркве у Бробију. Пролазио је кроз велика светла села и преко поља са распеваним шевама. Нигде шеве не певају тако дивно као на овим пољима и ја сам се често питала, да ли је могао да не чује певање које се разлегало пољима из стотине малих грла.

На своме путу прошао је поред много чега што би га љутило да је хтео да гледа. Пред капијом сваке кућице видео би по две повијене брезове гране, а кад би кроз отворене прозоре погледао у собе, видео би да су зидови окићени свежим зеленилом.

И најмања просјакиња на друму држала је у руци гранчицу јоргована, а свака сељанка имала је у марами малу киту цвећа. По двориштима је стојало мајско дрво са цвећем и зеленим венцима. Трава је унаоколо била сва погажена, јер се у ноћи уочи Ивандана свуда распусно играло.

Доле на Лефском Језеру било је пуно сплавова, на којима су била разапета мала једра, ма да није било поветарца; није било ниједног јарбола без зеленог венчића. По свима друмовима који воде у Броби врвели су људи у цркву, нарочито жене у свечаним светлим летњим хаљинама које су баш за овај дан биле направљене. Све је било у празничном руху.

И људи су се од свег срца радовали празничном миру и одмору од свакодневног рада, и пријатној топлини, и жетви која тако много обећава, и јагодама које су се већ руменеле крај пута. Разговарали су како је ваздух пријатан, како је небо без облачка, како шеве лепо певају, и говорили: „Ово је прави божји дан, заиста!“

Онда се Синтрам туда провезе поред њих. Викао је псовке и шибао бичем коња кога је пена била спопала. Песак је очајно скрипио под саоницама, а оштро звекетање прапораца заглушивало је брујање звона. Под крзеном шубаром видело се његово набрано, љутито чело.

Пролазнике подиђе језа као да су видели ђавола лично. Зар и данас, на овај празник лета, морају да мисле на зиму и на зло? Горка је судбина оних који по земљи ходају.

Људи, који су стојали у сенци зидова црквене порте, или седели на камењу у порти, зачудише се немало, кад он

уђе у цркву. Ето, само што им је лепо дан испунио срца радошћу што могу да ходају овом цветном земљом и да уживају лепоте живота, а појава Синтрама била је довољна да их испуни црним слутњама о некој престојећој несрећи. Кад је пролазио кроз испуљени свет, у црквеној порти сви су са празноверицом проматрали како се понаша и кога поздравља. Обрадова се сваки поред кога је прошао, а није га ни погледао, јер он је поздрављао само оне који су служили његовој ствари. Бробијском пастору дубоко скиде шубару, исто тако Маријани Синклер и кавалерима, али старог проту и владиног претстојника и не погледа.

Синтрам уђе у цркву, седе на своје место и баци на клупу дебеле кожне рукавице, и то тако јако да се у целој цркви чу како заклопараше вучје шапе ушивене у рукавицама. Неколико жена које су седеле у предњим клупама онесвестише се кад видеше ово чупаво створење, и морали су да их изнесу напоље.

Нико се, међутим, не усуди да Синтрама избаци из цркве. Он је истина ометао целу побожну свечаност, али сви су се њега толико бојали, да се нико не усуди да му нареди да изиђе из цркве.

Узалуд је прота држао проповед о светлом празнику лета — нико га није слушао. Сви су мислили на зло и на хладноћу и на тајанствену несрећу коју је наговештавала појава опаког поседника.

Кад божја служба би завршена, они га видеше како се пење уз стрми обронак брежуљка, на коме се налази црква. Одатле је гледао на увалу Броа. Пређе погледом па-рохијски дом, па онда западну обалу све до Лефског Језера. И видеше га, како стиснутом песницом прети језеру и зеленим обалама. Онда окрену поглед према југу, ка јужној страни Лефског Језера, где мала полуострвца заокружују језеро. Затим се окрете према северу, и пређе погледом километре, све до Гурлитиног брега и Бјернидета, где се језеро завршава. Погледа према западу и према истоку, где брда затварају долину, и поново стиште песницу. Гледајући га тако, сви су осећали да би он највише волео да има у руци читав свежањ муња, па да их са дивљим задовољством распе по овом дивном пределу, сејући свуда смрт и уништење колико год је то у његовој моћи. Јер његово

срце је већ толико било навикнуто на зло, да се ничему није могао да радује, сем беди. Он је постепено сам себе васпитао да воли само оно што је ружно и одвратно. Он је био потпуно избезумљен, само то никоме онда није било јасно. О њему су кружили после чудни гласови. Прича се тако, да је црквењак изломио кључ кад је хтео да закључа цркву јер је у брави био један тврдо савијен комадић хартије. Он је хартију показао старешини цркве. Шапутало се и о томе шта је на хартији било написано. Старешина цркве спалио је писмо, али црквењак је гледао док је ђавоље писмено горело. Остала су црвена светла слова на изгоретини хартије. Он није могао да се одупре искушењу да их не чита. И прочитао је, прича се, да је опаки Синтрам претио да уништи цео предео који је могао да се сагледа са црквеног торња. Хтео је да на месту где је црква порасте шума, и да медведе и лисице настани по кућама људи. Поља су имала да опусте и ни куче ни петао не би се више чули у целом крају. Паклени Синтрам се заветовао да служи свом господару на тај начин, што ће настојати да сваког увуче у несрећу. И људи су у тупом очајању ишчекивали догађаје, јер они су знали да је моћ опаког човека велика, да он мрзи све живе створове, да жели да пустош завлада долином, и да је готов да се послужи колером или глађу или ратом, да би упропастио мирни и радени свет.

ГОСПОЋА МУЗИКА

Пошто Гесту Берлинга, откад је помогао младој грофици да побегне, ништа није могло да разведри и расположи, кавалјери се решише да позову у помоћ добру госпођу Музику — племениту вилу, која је већ много њих утешила.

Због тога они једне вечери у јулу отворише сва врата на великој сали у Екебију и поскидаше са прозора дрвене капке. У салу пустише сунце и ваздух, велико црвено вечерње сунце, и благи миришљави ваздух хладне вечери. Поскидаше навлаке са намештаја, отворише клавир, и скидоше омот који је штитио од прашине велики венецијански светњак. Златне дршке под белом плочом мермерног стола опет су могле да сијају на светлости. Беле богиње изнад огледала опет су играле на црним пољима. Разни цветни украси на свиленом дамасту отсјајивали су у вечерњој руменој светлости. Набране су руже и распоређене по вазама, тако да је цела сала била испуњена њиховим мирисом. Ту је било дивних ружа, ружа за које нико није знао како се зову, а које су донете у Екеби из страних земаља. Било је жутих, које су у жилицама имале сок сасвим сличан људској крви, и белих као млеко, и ружичасто црвених са великим лишћем, које је по крајевима постајало безбојно као вода, и тамно црвених са црним преливима. Све те руже, које је Алтрингер донео из далеких земаља да би годиле очима лепих жена, они посекоше и поставише у сали.

Донеше ноте и пултове за ноте, месингане инструменте и виолине и гудала свих врста и величина, јер сад ће добра

госпођа Музика да завлада Екебијем и да покуша да разгали Гесту Берлинга.

Госпођа Музика изабрала је Оксфордску симфонију доброг чика Хајдна и кавалери почеше марљиво да се вежбају. Братац Јулијус витла диригентским штапићем, а сви други свирају у по неки инструмент. Сви кавалери знају да свирају — иначе не би били кавалери.

Кад је све било спремљено, дозвоаше Гесту. Он је још увек клонуо и утучен, али га радује што је сала тако лепо украшена и што ће да чује лепу музику. Јер позната је ствар, да је добра госпођа Музика најбоља другарица ономе који пати. Она је ведрa и расположена као дете, она је ватрена и заводљива као млада лепотица, она је добра и паметна као старемајка која је имала један дуг и пун благодети живот.

А кавалери су свирали тако тихо и благо, као да вода жубори.

Мали Рустер схватио је ствар врло озбиљно. Натакао је наочаре на нос да би боље читао ноте, ваја умилне тонове из флауте и прелеће прстима по њеним рупицама и диркама. Чика Еберхард седи повијен над својим челом, перика му се накривила, а усне му подрхтавају од узбуђења. Берг се поносно прси са својом дугом фаготом. По неки пут се заборави и дуне пуним плућима, али га братац Јулијус чукне својим диригентским штапићем по тврдој главурди.

Све иде добро, иде сјајно. Као да су чаробњаци, они из мртвих нота оживљују госпођу Музику лично. Драга госпођо Музика, рашири твој чаробни огртач и поведи Гесту Берлинга натраг у земљу радости у којој се навикао да живи.

Ах, зар је заиста то Геста Берлинг што седи тамо онако блед и утучен, и кога ова стара господа морају да забављају као да је мало дете? Сигурно је да сада рђаво стоји са радошћу и весељем у Вермланду кад он тако изгледа!

Знам зашто су га ови старци толико волели, јер знам добро како могу да буду дуге зимске вечери, и како тмина која се увлачи у пусте мајуре може да притисне душу. Могу да појмим како је то код њих изгледало пре него што је он дошао.

Претставите себи једно поподне у недељу, кад се не ради и кад су и мисли дремљиве. Претставите себи оштри северни ветар који испуњује собу хладноћом, коју никаква ватра није у стању да одстрани. Претставите себи једну једину свећу која стално мора да буде чишћена, и притом једнолично појање црквених песама које долази из кујне.

И тада, наједанпут, напољу одјекне живахно звецкање прапораца, хитре ноге стресају снег с обуће пред вратима, и у собу упада Геста Берлинг. Он се смеје и шали. Он доноси живот и топлину. Отвара клавир и свира, свира тако да мора да се дивите старом инструменту. Он пева све песме, он свира све мелодије. Он сваког расположи, он је благодет за све. Њему никад није зима, он никад није уморан. Потиштени заборавља на јад који га мучи, чим њега види. И како је добро срце он имао! Како је био милостив према слабима и сиротима! То је био геније! Да, требало је само да чујете старце кад о њему говоре!

Тако је ваљда било и оне вечери, кад је он сишао у Мункеруд у мирни и гостољубиви дом доброг владиног претстојника, о коме је било тако мало речи у овој причи, јер све буре времена које су прохујале нису биле у стању да помуте срећу његовог дома. Ту се нашао са парохом из Броа.

И чим га је парох видео, одмах га је посадио за клавир. „Ту је твоје место, Геста Берлинг“, рекао му је он, „ту си ти најкориснији“. А Геста је свирао и певао, и убрзо нико није могао више мирно да седи на столици. Стара и смирена господа и даме подигоше се и почеше да играју. Нису могли да седе, све их је нешто боцкало. И тако су играли у круг подмлађени, а кад Геста запева једну Белманову песму, сви запеваше, и попадија, ма да онако дебела и оматорела, задигне крајеве сукње и поче да цупка и да се врти у круг, као да је двадесетогодишња лаконога девојка. Уз то још и запева, погрешно и промуклим гласом:

Ура! Ала игра наша Ула!
Као да је права була.
Све се на њој тресе,
И сва се занесе!

Парох и сви други искидаше се од смеха. „Да, да, онај ђаво за клавиром у стању је да залуди и нас овако маторе!“

А сада седи Геста Берлинг миран и погружен, и посматра како се госпођа Музика мучи да га разгали. Највише би изгледа волео да буде сам са својом тугом, али мора да слуша музику због старе господе. Он сам увиђа колико они жале што он није више ведар и весео. Откад се онако променио, њима не чини више задовољство ни што су кавалери у Екебију. Изгледа му, као да су сви остарели.

И баш кад су му најлепше свирали, он груну у плач. Цео живот му се учини жалостан. Загњурио је лице у руке, и плаче. Кавалери се преплашише. То нису оне топле, лековите сузе које госпођа Музика обично изазива. Јер он јеца, као прави очајник. Беспомоћни, они пустише инструменте из руку.

А онда их госпођа Музика наведе на идеју да покушају са нечим ведријим и лакшим, и тако братац Јулијус узе гитару и поче да пева једну од својих веселих винских песама. Он преврће очима, прави гримасе, и подражава краве и овце.

Али идеја госпође Музике није упалила. Јулијус наједанпут замуче, кад Геста изненада тресну стиснутом пеницом о сто. Он им рече своје мишљење:

„Ма да сам ја само један изобличени бедник, који постоји на овој земљи једино да би несрећу сејао око себе, ипак господа кавалери не би требало да терају шегу са мојим болом. Боље васпитани људи од њих сигурно се не би овако понашали“.

То није било лепо од њега. Он то и сам увиђа, али није био у стању да се савлада. Сад је седео и ћутао посрамљен. Ћутали су и сви други. Сви су били дубоко увређени, али бранити се није имало никаквог смисла. Чак и сама добра госпођа Музика, коју је Геста толико волео, била је на најбољем путу да потпуно клоне духом. Али у последњем тренутку она се присети да међу кавалерима има једног свог моћног поборника.

То је смирили Левенберг, који је изгубио вереницу у мутној реци и који обожава Гесту Берлинга више него ико

други. Он поче да се шуња око клавира. Бојажљиво га ђоби-лази, и својом меком руком обазриво и благо милује његове дирке.

Горе, у одељењу за кавалјере, Левенберг има један велики дрвени сто, на коме је насликао целу клавијатуру, направио је уз то и пулт за ноте. Ту је он у стању сатима да седи и да прстима тапка по насликаним црно-белим диркама. Ту он проба тонове, ту он вежба своје етиде, и ту он свира свог Бетовена. Он стално свира само Бетовена. Госпођа Музика била је према њему нарочито милостива, тако да је већ умео да свира скоро свих тридесет и шест соната.

Али дрвени сто је једини инструмент у који се стари Левенберг усуђује да свира. Клавир се страшно плаши. Он га истина мами, али то му само повећава страх. Тај крештави инструмент, на коме су толике полке отсвиране, за Левенберга је светиња. Он се не усуђује ни да додирне ту дивотну справу, која уме да оживљује дела великих мајстора. Треба само да прислони уво и одмах чује како у клавиру брује шерцо и анданте. Да, клавир је прави олтар за одавање поште госпођи Музици. Али он никад није свирао на клавиру. Није био у стању да сам купи себи један, а на овоме се никад није усуђивао. Сем тога, ни мајорица није баш волела да се по клавиру барата.

Он је истина слушао како на том клавиру свирцукају полке и валцере и Белманове мелодије. Али при тако профаној музици, дивни инструмент наравно није могао да дође до израза, већ је само јечао и дречао. Али Бетовен, кад Бетовен буде свiran, онда ће он тек показати какве је све дивне звуке у стању од себе да да.

И њему се чини, да је сад дошао тренутак за Бетовена, и можда за њега. Прикупиће сву храброст, засвираће у светињу, и умилном свирком разгалиће свог младог и обожаваног пријатеља.

Он седе и поче да свира. Осећа сам колико је несигуран и уплашен, али издржа неколико тактова, покушавајући да нађе прави тон, покуша изнова, чело му се набра, он покри лице рукама и поче горко да плаче.

Да, драга госпођо Музика, то је било за њега врло горко искуство. Светиња није уствари била никаква све-

тиња. У њој се нису налазили дивни, чисти тонови, није било моћне грмљавине и оркана који фијуче. Ни трага од оне милозвучности којом одише ваздух у рају. То је само један стари, крештави клавир и ништа више!

Онда добра госпођа Музика даде један миг мудром пуковнику. Он позва Рустера и поведе га са собом. Они одоше у одељење за кавалјере и снесоше доле Левенбергов сто са насликаним клавирским диркама.

„Види“, рече Беренкројц Левенбергу, кад се вратише, ово је твој клавир, одсвирај нешто Гести“.

Левенбергу усахнуше сузе, он седе да свом младом потиштенom пријатељу свира Бетовена. То ће морати да га разведри.

У глави старог Левенберга звучали су најумилнији тонови, и он је био дубоко уверен да Геста исто тако чује како он лепо свира. Више никакве тешкоће ни сметње није осећао. Све финесе је изводио лако и спретно. Желео би да може да га чује и сам Бетовен.

И што је дуже свирао, све је више био одушевљен свирком. Сваки поједини тон одјекивао је у њему надземалском лепотом.

„О болу, болу“, свирао је он, „зашто те не бих волео? Зато јер су твоје усне хладне и твоји образи бледи и твој загрљај гуши и твој поглед слеђује.“

„Болу, болу, ти си као једна од оних поносних лелих жена, чију љубав није лако задобити, али која зато јаче пламти него друге љубави. О ти озлоглашени болу, ја сам те ставио на своје срце и волео те. Миловао сам те, догод нисам из тебе хладноћу истерао и твоја љубав испунила ме је блаженством.“

„О, како сам патио! О како сам чезнуо за тобом коју сам прву заволео и коју сам изгубио! Мрачна ноћ била је у мени, мрачна ноћ око мене. У очајању сам клечао на коленима читајући молитве, бескрајне непрекидне молитве. Небо није према мени милостиво. Ниједан анђео не сиђе са звезданог неба да ме утеши.“

„Али моја чежња раздера спуштену завесу — и ти дође. Дошла си ми ношена месечевим зрацима. Дошла си, драгано, озарена и са насмејаним уснама. Генији ведрине и радости сачињавали су твоју пратњу. Носили су испле-

тене венце и руже. Свирали су у харфе и флауте. Било је право блаженство гледати те.

„Али ти ишчезе, а за мене није било месечевих зракова кад сам хтео да те пратим. Лежао сам на земљи, без крила, у прашини. Моје јадање било је као урликање дивље звери, као заглушно грмљење неба. Радо сам хтео да ти муњу пошаљем као гласоношу. Проклињао сам зелену земљу. Нека пламен уништи њене плодове, и нека колера покоси људе на њој! Призивао сам смрт и пропаст. Чинило ми се да муке у вечитом пламену пакла нису ништа према мојој несрећи.

„Тада си ти, о болу, постао моја пријатељица! Зашто те не бих волео, као што се воле горде лепе жене, чију је љубав теже добити, али која зато јаче пламти?“

Тако је свирао сироти стари мистик. Сијао је од задовољства, док су му дивотни тонови одјекивали у ушима, потпуно уверен да их и Геста чује и да му они пружају тражену утеху.

А Геста је седео и посматрао га. Испочетка се наљути због ове нове комедије, али се постепено умири. Било је заиста нечег неодољивог у томе старцу који је ту седео и био потпуно занесен Бетовеном. И Геста није могао да не мисли на то, да је и овај благи и смирени човек био обхрван болом, јер је и он изгубио драгану. А сада је седео ведар и срећан за својим дрвеним столом. Човеку, дакле, није много потребно да би био срећан.

Осети се понижен. „Геста“, рече он сам себи, „зар не умеш више да патиш и трпиш? Ти који си цео живот провео у беди и немаштини, ти који си слушао како свако дрво у шуми и сваки брежуљак у пољу придики држе о одрицању и стрпљењу, ти који си одрастао у земљи у којој је зима оштра а лето шкрто — зар си ти изгубио способност самопрегора?“

О, Геста, ти знаш, све што живот пружа човек мора да поднесе храбра срца и са осмехом на уснама — иначе није човек. Жали колико хоћеш што си изгубио ону коју си волео, пусти нека ти болови раздиру душу, али покажи да си човек, прави човек, Вермланђанин! Учини да ти поглед поново радошћу засија и обаспи своје пријатеље ведрим речима.

„Јер живот је тежак и природа је сурова. Као противтежу својој суровости, они пружају човеку срчаност и радост, иначе их нико не би могао да поднесе.

„Срчаност и радост! Зар нису то прве дужности у животу? Ти их се до сада никада ниси одрицао и не смеш ни сада.

„Јеси ли ти гори од Левенберга који тамо седи за својим дрвеним столом, и од свих других кавалера, који су ведри, безбрижни и вечно млади? А ти знаш, да јад никог од њих није мимоишао“.

И Геста их све обухвати једним погледом. Ах, то је био приказ! Седели су сви савршено мирни и озбиљни и са напрегнутом пажњом слушали Левенбергову свирку која се уопште није чула.

Један звонки смех трже Левенберга из његових сањарија. Он подиже руке са насликаних дирки на свом дрвеном столу, и ослушкивахе сав одушевљен. То је био Гестин стари смех, његов добар, пријатељски, омамљиви смех. И тај смех је био најлепша музика коју је стари икада чуо у целом свом животу.

„Знао сам ипак да ће ти Бетовен помоћи, драги Геста!“ узвикну он. „Сад си опет ведар и наш!“

Тако се, ето, догодило, да је добра госпођа Музика излечила Гесту од меланхолије.

ПАРОХ ИЗ БРОБИЈА

Еросе, ти свемогући Боже, ти добро знаш, да често може да изгледа као да се човек потпуно отргао твојој власти. Може да изгледа као да су сви топли осећаји који људе међу собом спајају изумрли у срцу једног таквог човека. Безумље већ пружа своје канџе да дограби несрећника, али онда прискочиш ти, свемоћни, ти заштитниче живота, и сасушено срце поново се расцвета, као штап светитељев.

Нема већег циције од пароха из Бробија, нема никога који би себичношћу и немилосрђем био више одвојен од људи, него он. Његове одаје целе зиме нису биле ложене, он седи на најобичнијој дрвеној клупи, носи крпе на себи, храни се сувим хлебом, и обузме га беснило кад на прагу види просјака. Пушта да коњ у штали гладује, а он продаје зуб; његове краве пасу сасушену траву крај пута и маховину са кућних зидова. Чак на друму може да се чује блејање његових гладних оваца. Сељаци му бацају да једе оно што ни њихови пси не једу, и он узима одела која и просјаци одбијају да приме.

Рука му је стално испружена на прошњу, а леђа искривљена од богорадње. Оно што испроси од богатих даје на зајам сиротима. А тешко ономе ко пропусти да у одређеном року врати зајам! Кад види неки златник, његово срце дрхти од жудње и он не може да се смири догод га нема у свом џепу.

Оженио се доцкан, а боље би било да се никад није ни женио. Ојађена и намучена умрла је његова жена. Његова кћи служи код других људи. Он је остарео, али му

старост није донела спокојство. Безумни тврдичлук не да му да се смири.

Али једног лепог дана на почетку августа, бробијским брдом наиђоше једне тешке кочије које су вукла четири коња. Једна отмена стара госпођица седела је господствено у њима, са кочијашем, слугама и собарицом. Долазила је да посети бробијског пароха. Јер она је њега волела у својој младости.

Заволели су се кад је он био домаћи учитељ у дому њеног оца, али су их поносни родитељи раставили. А сада долази да га види пре него што умре. Поновно виђење са драганом своје младости једино је још што може од живота да очекује.

Мала отмена госпођица седи у колима и сањари. Она се не вози бробијским брежуљком у један мали бедни парохијски дом. Не, она то иде у хлад густих сеница тамо доле у парку, где је чека њен драган. Она га види: он је млад, он уме ватрено да грли, он уме да воли. Сад, кад зна да ће поново да га види, његова слика потпуно јој јасно излази пред очи. Како је диван! Он уме да се удвара, његове очи блистају, и он цело њено биће испуњује ватром усхићења.

Она је сада пожутела, увела, стара. Шездесет јој је година, и он је ваљда овакву уопште неће познати, али она није дошла да буде гледана, већ да види, да види њега, драгана своје младости, кога је поштедео зуб времена, који је остао исто онако млад и леп и пламена срца.

И долази из такве даљине, да ништа није чула о бробијском пароху.

А господске кочије јуре уз брежуљак, и сада се на врху види и парохијски дом.

„Господа Бога ради, подаруј сиромашку један шилинг“, цвилио је просјак који је стојао крај пута.

Отмена дама пружи му један сребрњак и упита га да ли је близу парохијски дом.

Просјак је оштро погледа својим лукавим очима.

„Парохијски дом се тамо налази“, рече он, „али парох није код куће, и уопште код куће нема никог“.

Изгледало је као да ће отмена мала госпођица у невест да падне. Нестаде хладовите сенице — драгана није

било у њој. Како је могла и да верује да ће га тамо наћи после пуних четрдесет година.

„Шта води милостиву госпођицу у парохиски дом?“

Милостива госпођица је дошла да посети пароха. Познаје га из раније. Раздвајало их је четрдесет година и четрдесет миља. И са сваком миљом коју је прешла да би к њему дошла, стресала је са себе по једну годину самоће, брига и сећања, тако да је сада, кад је угледала парохиски дом, поново постала двадесетогодишња девојка без брига и без успомена.

Просјак стоји и гледа је, и пред његовим очима она се од двадесетогодишње девојке претвара у шездесетогодишњу старицу и опет у двадесетогодишњу девојку.

„Парох ће бити код куће данас по подне“, рече јој он. „За милостиву госпођицу било би најбоље, кад би се одвезла у брсбијску гостионицу и дошла поново данас по подне. Ја сам сигуран да ће парох по подне бити код куће“.

А у подне истог дана, пред попадијом у Бро, стојао је парох из Бробија: достојанствен, обријан, чист, са обуком која је блистала, са краватом а ла жабот, у свом најлепшем оделу.

„То је отмена дама“, говорио је он попадији, „грофовска ћерка. Како могу да је дочекам? Мој под је црн од прљавштине, моја соба за пријем је празна, покривачи у сали су зелени од мемле и од влаге. Помозите ми, госпођо попадијо, помозите најлепше вас молим! Помислите само да је то грофовска ћерка!“

„Нека јој кажу да сте на путу“.

„Драга госпођо попадијо, она је прешла четрдесет миља да би посетила мене сиромаха. Она нема ни појма како ја стојим. Ја немам пристојну постељу за њу, немам где да сместим ни њену послугу“.

„Па онда нека путује“.

„Али драга, добра госпођо попадијо, зар не разумете шта хоћу да кажем? Ја ћу радије да дам све што имам, све што сам трудом и муком стекао, него што ћу да допустим да она оде пре него што је угостим у мом дому. Било јој је двадесет година кад сам је последњи пут видео, четрдесет пуних година прошло је од тада, помислите само на то, госпођо попадијо! Помозите ми, да могу да је примим

у свом дому. Ево новаца, ево новаца колико хоћете, ако новац може ту нешто да помогне”.

О, еросе, тебе све жене воле. Пре ће теби за љубав сто корака да учине, него један корак за друге богове.

Код попадије у Бро испразнише се све собе, кујна и остава. Све би натоварено на кола и одвезено у парохијски дом у Бробију. Кад се свештеник врати са часа веронауке, могао је само да лута по празним собама, да завирује у кујну и распитује за ручак, али ништа није могао да нађе: ни 'ручак, ни попадију, ни служавке. Шта може на то да се каже? Тако је хтео ерос, ерос који је свемогућ.

А по подне тешке кочије поново се појавише на бро-бијском брежуљку. У њима је седела мала отмена госпођица и стрепела да се поново не деси нека нова несрећа, да се не деси да јој буде ускраћена још једина радост која јој је преостала у животу.

Кочије заокренуше у двориште, али се заглавише на капији. Капија је била уска за овако широка кола. Кочијаш пуца бичем, коњ цима, слуга проклиње, али задњи точак се заглавио и ни да мрдне.

Али ено, неко прилази кочијама — и то је он! Он је диже из кола, понесе је на својим рукама које су још биле крепке, и притиште је на груди топло и нежно, као пре четрдесет година. Она гледа његова два ока која сијају као некад кад нису видела више од двадесет и пет лета.

Осећаји се распламтеше у њој, ватреније него икада раније. Она се сети како ју је једном носио степеницама које воде на терасу. Она, која је веровала да је кроз све ове дуге године стално доживљавала своју љубав, она је ипак била заборавила шта то значи бити у загрљају крепких руку и гледати у младе блиставе очи.

Она не примећује да је он стар. Она види само његове очи, његова два блистава ока.

Она не види упрљани под, ни покриваче који су позеленили од влаге, она види само његова два блистава ока.

Бробијски парох је стасит човек и у овом тренутку он заиста лепо изгледа. Пролепшало га је виђење с њом. Она слуша његов глас, његов крепак звонки глас који јој звучи као љубавно тепање. Таквим гласом само он и само њој говори. Шта му је био потребан попадијин намештај за

његове празне собе? Шта су му били потребни јело и послуга? Стара госпођица све то уопште не примећује. Она слуша само његов глас и гледа његове очи.

Никад, никад досад није била толико срећна.

Са колико јој се грациозности он клања и са колико поноса, као да је она принцеза а он њен миљеник. Кад с њом говори, он употребљава старе класичне фразе. Она се само смешка, пресрећна.

Увече, он јој понуди руку и поведе је да се шетају кроз стару запуштену башту. Али она не примећује ништа ружно ни запуштено. Зарасли жбунови изгледају јој као лепо поткресана жива ограда, коров је ћилим од смарагдно зелене траве; она се шета дугим алејама а из тамног хладњака светле беле статуе: младост, верност, нада и љубав.

Она зна да је био жењен, али не мисли на то. Како би и могла да мисли на тако што? Па она има тек двадесет година, а он двадесет и пет! Да, да, он је тек у двадесет петој, и све у њему брекће од бујне снаге. Да ли је могућно да ће из овог насмејаног младића да постане парох тврдица? Истина, понекад му зуји у ушима, као нека слутња црне будућности која га чека. Али цвиљење сиротих, клетве преварених, подруглава исмејавања и понижавања, то све још за њега не постоји. У његовом срцу пламти само чиста невина љубав. Немогућно је да ће овај поносни младић толико да заволи новац, да ће због њега по највећем блату да пузи, од пролазника милостињу да моли, поруге и понижења да трпи, да гладује и да се мрзне? Да ли је могућно, да ће он ради тога бедног новца да мучи своју жену и да своје дете мори глађу? Не, то није могућно. То овај лепи насмејани младић никад неће да учини. Он је добар човек као што су и други, а не неко чудовиште. Драгана његове младости не иде ваљда руку под руку са једном моралном наказом, недостојном позива који врши.

О не, не!

Еросе, ти Боже свемогући, ово вечерас није више бробијски парох, и неће то бити ни сутра, ни прекосутра!

Четвртог дана она отпутова. Капија је била проширена. Кочије одјурише низ бробијски брежуљак, како само могу да вуку коњи који су се добро одморили.

Какав сан! Какав диван сан! Ниједан облачак није мутио лепоту ова три дана.

Она се озарена врати у свој замак и својим успоме-
нама. Она никад више не помену његово име и никад не
упита за њега. Сан та три дана хтела је да сања догод живи.

Парох из Бробија остаде у свом усамљеном дому и
плакаше као очајник. Она га је подмладила. Да ли ће опет
постати стар, онако стар као што је био? Да ли ће га по-
ново обхвати зао дух и учинити га презреним, онако пре-
зреним као што је био?

БРАТАЦ ЈУЛИЈУС

Братац Јулијус скиде свој црвено премазани ковчег из одељења за кавалјере. Једну повећу чутуру, коју је стално имао при себи кад је био на путу, напуни миришљавом ракијом од поморанџе, а у велики сандук за храну натрпа хлеб и масло, стари зеленкасто-мрки сир, масне шунке и колаче од пиринча у желеу од малине.

Онда Јулијус пође наоколо и узео опроштај од свег што је претстављало благодет Екебија. Последњи пут помилова кугле у куглани и зајапурену децу на брежуљку. Обиђе хладњаке у башти и пећине у парку. Оде у шталу и у хамбар, потапша коње, продрма за рогове љутитог бика, и пусти телада да му лижу руке. Најзад са сузама у очима уђе у трпезарију, где га је чекао опроштајни доручак. Као да је у јелу било отрова и у вину жучи. Грло му се стегло од узбуђења; кавалјерима исто тако. Погледи су им били замагљени сузама. Опроштајни говори прекидани су јецањем. Тешко је ово битисање! Његов живот ће од сад бити само једна велика чежња. Никад се његове усне неће развући у осмејак. Песме ће изумрети у његовој успомени, као што цвеће увене кад земља охладни у јесен. Он ће свенути као смрзла ружа, као крин који нема воде. Никада више кавалјери неће видети сиротог Јулијуса. Тешке слутње ковитлају кроз његову душу, као густе облаци који ветром гоњени бацају тамну сенку на зелена поља. Одлучио је да се врати кући и да умре.

Пун снаге и здравља стојао је он пред њима. Никад га више таквог неће видети. Никад га више у шали неће упитати кад је последњи пут видео своја сопствена колена и

никад више неће зажелети да се место куглом поиграју његовом дебелом главом. Већ одаано је осећао, како га потајно гризе чежња за завичајем, како му не да мира и како га све више мучи. Његови дани у Екебију били су избројани.

Али бар нека екебијски кавалјери задрже покојника у лепој успомени! Нека га бар они никад не забораве!

Дужност га зове. Мајка га чека код куће. Већ седамнаест година она чека да се он врати из Екебија. Сад му је писала и звала га да се врати кући, и он је решио да се одазове позиву. Знао је да то значи за њега смрт, али као добар син није могао да се оглуши о позив мајке.

О, божанске екебијске гозбе! О лепе обале и поносни водопади! О дивне бајке, о омиљено одељење за кавалјере! О виолине и трубе, о животу пун среће и радости! Растати се од свега тога, значило је смрт.

Онда Јулијус оде у кујну и опрости се од кућне послуге. Тронут до суза, он све изгрли и изљуби, од настојнице замка до просјака у дворишту. Слушкиње су плакале и жалиле његову судбину. Тако један добар, ведар господин иде да умре, и оне га никад више неће видети!

Он нареди да из шупе извуку његове чезе, и да доведу из штале његовог коња. Шта ли ће на све то рећи стара Касја, која после седамнаестогодишњег мира за пуним јаслима мора сада поново да каска уз брдо и низ брдо?

Док је то наређивао, грло му се било стегло и глас је био пискав.

Старе чезе, дакле, ипак неће да се у миру распадну овде у Екебију, и добра Касја мора да буде одвојена од својих јасла. Није желео да ма шта рђаво каже о својој мајци, али могла је бар да се сажали на стару Касју и на чезе, кад већ на њега није хтела да се сажали. Како ће Касја и чезе да издрже тако дуг пут?

Али растанак од кавалјера ипак му је најтеже падао. Мали округласти братац Јулијус, чије је тело било погодније за котрљање него за ходање, осети се до сржи обујмљен трагиком. Мислио је на великог Атињанина, који је пехар отрова мирно испио у кругу својих ученика. Мислио је на старог Густава Вазу који је умирући прорекао шведском народу да ће зажелети да га мртвог из гроба изваде.

На крају им отпева своју најлепшу песму, мислећи на лабуда који певајући умире. Желео је да га тако задрже у успомени; витешка духа који се не понижава јадањем, већ се удаљује, док одјекују милозвучни тонови.

Најзад, последњи пехар би испражњен, последња песма отпевана и последњи загрљаји измењани. Он се уви у свој огртач и узме бич. Ниједно око није било суво. Његове очи, међутим, биле су толико замагљене од суза, да скоро ништа није могао да види. Кавалери га дограбише и подигоше на рамена. Око њега су се разлегали „ура!“ узвици. Они га негде спустише, а да он није видео где. Он само чу како бич пуче и чезе кренуше с њим. Кад је поново могао да гледа, већ је био на друму.

Кавалери су истина плакали и били дубоко ожалосћени, али туга ипак није била у стању да сасвим пригуши њихов нагон за враголијама. Један од њих — да ли је то био Геста Берлинг, поета, или Беренкројц, стари картарош и ратник, или чича Кристофер коме је живот досадио? — тек један од њих удесио је све тако лепо, да стара Касја уопште не изиђе из штале и да расточене чезе не напуштају шупу. Узели су једна кола за сено и упрегли у њих једног шареног вола, и пошто су натоварили на кола црвени козчег, велику чутуру са ракијом и сандуче са намирницама, посадише и Јулијуса, али не у кола, већ на леђа шареног бика.

Видите, такав је човек. Слаб је да прими у себе сву горчину бола. Сигурно је да су кавалери искрено оплакивали свог пријатеља који је одлазио да умре, овог увелог крина, овог распеваног лабуда који умире, па ипак њихова се срца разгалише, кад га видеше како јаше на великом волу, док је његово дебело тело подрхтавало од јецања, његове руке, раширене у последњи загрљај у очајању се спуштале, и његове очи вапиле правду од неумољивог неба.

Ту на друму магла се разведри и братац Јулијус, који је поново располагао свима својим чулима, примети да седи на леђима неке животиње. А онда, бар тако се прича, поче да разбија главу, шта се све може да деси за седамнаест година. Стара Касја, на пример, осетно се изменила. Да ли су заиста зоб и детелина у Екебију били у стању да толику промену проузрокују?

И он узвикну — ја истина не знам ко је то чуо, да ли камење на друму, или птице у жбуњу — али је сигурно да је он узвикнуо:

„Нека ме ђаво на комаде исецка ако се варам, али ти си, Касја, добила рогове!“

Пошто је још мало размишљао о насталој промени, он полако склизну с воловских леђа, попе се у кола и седе на сандук са намирницама, па продужи пут утонуо у дубоке мисли.

Ускоро потом, близу Бробија, он чу певање по такту:

Један, два, три
Ту смо ловци сви.
Један, два, три!...

Певање се чуло све јаче. Али то нису били ловци који су певали друмом, већ веселе госпођице из Берге и неколико лепих ћерки владиног претстојника из Мункеруда. Своје кесице са храном носиле су натакнуте на дугим штаповима које су забациле на рамена као да су пушке, отсечно су марширале друмом по летњој врућини, и певале по такту:

„Један, два, три!...“

„Куд сте се упутили, братац Јулијусе?“ завикаше оне кад га сусретоше, и не примећујући да су тешке бриге наборале његово чело.

„Селим се из куће греха и порока“, одврати он. „Нећу више да живим са лењивцима који краду Богу дане. Враћам се мојој мајци“.

„О, не!“ повикаше оне у глас. „То није истина. Братац Јулијус не може да живи без Екебија!“

„Да, да!“ узвикну он и тресну песницом о црвени ковчег. „Као што је Лот бежао из Содоме и Гоморе, тако и ја бежим сада из Екебија. Тамо више нема ниједног праведника. Али кад се земља под њима отвори и кад жеравице и сумпор почну као киша са неба да падају, онда ћу се ја радовати праведном божјем суду над њима. Збогом, младе девојке! И чувајте се Екебија!“

Он хтеде да продужи, али га веселе девојке не пустише. Оне су хтеле да се попну на Громову Стену, али пут

је дуг и оне су зато радо хтеле да се његовим колима одвезу до подножја брега. Срећан је онај који не преза од сунчанице, кад сунчани зрачак обасја живот! За непунa два минута, младе девојке су оствариле што су желеле. Братац Јулијус окрете кола и повезе ка Громовој Стени. Смешећи се седео је он на сандуку са намирницама, док су се младе девојке посадиле на сену у колима. Поред пута расле су зевалице и кукурек. Во је морао с времена на време да предахне, и онда су девојке силазиле и брале цвеће. И убрзо Јулијусова глава била је окићена цветним венцима, као и воловски рогови.

После кратког времена наиђоше на светло зелене бреге и мрку јову. Оне накидаше грана и окитише кола, која су убрзо изгледала као каква покретна шума. И тако је забавно и весело било целог дана. Што се дан више крају примицао, братац Јулијус био је све блажи и питомији. Девојкама је делио ђаконије из свог сандука и певао им песме. Кад су стајали на врху Громове Стене и видели како се диван предео поносно пружа испод њих, сузе им невољно ударише на очи и братац Јулијус осети како му срце бије да искочи и како му речи саме излећу из уста: он одржа здравицу свом омиљеном крају.

„О Вермланду“, рече он, „ти лепи, дивни крају мој! Кад сам те често гледао на мапи пред собом, размишљао сам о томе шта ти представљаш, али сад ми је јасно шта си ти. Ти си стари побожни испосник који скрштених ногу и са рукама у крилу мирно седи и сањари. Навукао си капче на полусклопљене очи. Јер ти си мудријаш и ти си света сањалица, и ти си необично леп. Простране шуме су твоја одећа, коју красе дуге врпце плаве воде и прави редови плавих брда. Ти си толико природан, да туђинац не може да види колико си леп. Ти си сиромашан, као што и приличи побожном. Венерско Језеро облива твоје голе стопале и твоје прекрштене ноге, док седиш тако непомично. С леве стране шире се твоји рудници и слагалишта руда. Ту куца твоје срце. Према северу простиру се мрачна лепа места која одишу усамљеношћу. То је твоја сањалачка глава.

„Кад год те видим, ти стари замишљени титану, моје очи засузе. Твоја је лепота опора, сиромаштво и одрицање је твоја судбина, али поред све те опорости, ја видим меке

црте твоје благиости. Видим тебе и обожавам те. Довољно је само да се загледам у твоју дубоку шуму или само да додирнем крајичак твоје одеће, и моја душа већ је исцељена. Из часа у час, из године у годину, ја непрекидно гледам твоје свето лице. Какве све тајне кријеш под обореним трепавицама, ти који си оваплоћење свег одрицања! Јеси ли, светитељу, већ одгонетнуо загонетку живота и смрти, или још мудрујеш о томе? Ти си за мене чувар великих, вечних мисли. Видим само како око тебе и по теби гамижу људи, бића која никад нису осетила узвишеност и збиљу која се оцртава с твог чела. Они виде само лепоту твог лица и твојих удова, и толико су ошамућени том лепотом, да све друго заборављају.

„Тешко мени, тешко нама свима, деци Вермланда! Лепоту, само лепоту тражимо од живота, и ништа више? Ми, који смо рођени да научимо шта је одрицање, збиља, сиромаштво, ми склапамо руке у једну једину дугу молитву, и молимо једно једино добро на овом свету: лепоту! Да живот буде као ружин врт, у коме цвета љубав, вино и радост, и да свако може да бере његове руже! Ето, то је што ми себи прижељкујемо, а наш крај одише строгошћу, збиљом и одрицањем! Наш крај је оличење вечног мудријања, а ми у нашим главама немамо ниједну мисао.

„О, Вермланду, лепи, дивни крају мој!“

Тако је говорио братац Јулијус, а очи су му биле пуне суза и глас му је дрхтао од одушевљења. Младе девојке су га слушале, необично зачуђене, али помало и дирнуте. Оне нису ни слутиле колико се дубока и топла осећајност крије под овом комичном спољашношћу.

Увече, кад су се поново сви налазили у колима, младе девојке нису имале ни појма куда то братац Јулијус вози — све док се кола не зауставише пред вратима Екебија!

„Е сад ћемо, мале девојке, да уђемо унутра, па да одиграмо по коју полкицу“ рече им Јулијус.

А шта су рекли на то каваљери, кад су видели Јулијуса да се вратио са колима пуним младих девојака, и са велим зеленим венцем око главе? Рекли су само:

„Одмах смо ми помислили да је наишао на младе девојке, које су га одвукле некуд, иначе би се вратио још пре неколико часова“.

Јер кавалјери су врло добро знали да је ово тачно седамнаести пут како братац Јулијус покушава да напусти Екеби — сваке године једанпут, без изузетка. И сада је одмах заборавио и овај покушај, као и све раније. Његова савест може сада мирно да спава целу једну годину.

Необичан је био човек, овај братац Јулијус. Био је окретан у игри, као и за карташким столом. Руковао је подједнако лако и виолином и пером. Имао је једно лако узбудљиво срце, умео је лепо да говори, и био је увек готов да запева. Шта би све могло од њега да буде, да није само имао једну савест која се будила само једанпут у години, савест која је личила на оне једнодневне мушице које се кад добију крила извлаче из мрачних дубина, да би само неколико часова проживеле на светлости дана и у сунчаном сјају.

СВЕЦИ ОД ИЛОВАЧЕ

Црква у Свартсје сва је бела, бела и споља и изнутра. Зидови су бели, придикаоница, клупе, певница, свод, прозори, таваница над олтаром — све је бело. Црква нема никаквог украса, ни слика ни светих знамења. Само над олтаром стоји један дрвени крст са белом платненом марамом. Раније је то друкчије било. Свод је био сав у намаланим сликама и једно обиље фигура од камена и од иловаче красило је овај божји храм.

Једног лепог сунчаног дана, пре много година, у Свартсје је стојао један уметник и посматрао како се облаци вуку по небу. Он је видео како се светло-бели облаци ујутру пењу од хоризонта на горе, и како сви ти колоси што лебде постају све већи и већи што се више приближују зениту. Облаци су разапињали једра као лађе. Развијали су заставе као ратници. Полазили су у поход да освоје цело небо. Али према сунцу, том господару светског простора, они су се притворно понашали и та огромна чудовишта приказивала су се сунцу у сасвим невином облику.

Ту је на пример био лав са разјапљеним чељустима, који се претворио у даму која се пудрује. Ту је био један џин са рукама које су биле у стању све да смрве; он се претворио у сањивог сфинкса који лежи. Неки су своју белу голотињу окитили позлаћеним огртачима, неки су руменили своје као снег беле образе. Било је међу њима долина, било је шума. Ту је било тврдох замкова са високим торњевима. Бели облаци завладали су тмурним небом. Испунише цео плави небесни свод. Достигоше до сунца и прекрилише га.

Ах, како би било лепо, мислио је побожни песник, кад би чежњом испуњени духови могли да се попну у те замкове са високим торњевима и да се на њима као на каквом лелујавом броду уздижу све више и више у васиону.

И њему наједном постаде јасно да бели облаци сунчаног летњег дана служе душама светаца као превозна средства.

И он их је видео како тамо горе стоје на покретним облацима, са крином у руци и златном круном на глави. Васиона је јечала од њиховог појања. У сусрет су им летели анђели са широким снажним крилима. О, колико је било блажених на окупу! Што су се облаци више ширили, све се више душа видело. Оне су почивале на облацима као водене руже на мирној површини језерца. Оне су красиле облаке, као што кринови ливаде украшују. Како је диана та вожња у висину! Облаци су се котрљали један за другим и сви су били окружени небесним војскама у сребрној опреми и бесмртним певачима у пурпурним огртачима.

Доцније је овај уметник малао свод цркве саетим сликама. Он је хтео да прикаже беле летње облаке како носе у небо душе блажених.

Рука која је водила кичицу била је истина крепка али мало крута, тако да су облаци имали већу сличност са коврџавим увојцима једне перике, него са читавим брдима згомилане магле. Није био у стању ни свеце да прикаже онако како му их је његова машта дочаравала, већ их је насликао према људском узору, са дугим црвеним огртачима и високим бискупским капама или у великим кафтанима са тврдим свештеничким оковратницима. Направио им је велике главе и мала тела и снабдео их џепним марамицама и молитвеницима. Латинске изреке ставио им је у уста, а за оне који су му се чинили најугледнији, на превојима облака поставио је солидне дрвене столице да би могли да путују у вечност седећи удобно на столицама.

Али како су сви знали да сироти уметник није имао прилике да буде у друштву ни светаца ни анђела небеских, нико му није замерао што није могао да их прикаже у надземаљској лепоти. Побожно дело доброг мајстора има-

ло је шта више и своје обожаваоце и многи топли погледи на њему су заустављени.

Али у години у којој су кавалјери владали, гроф Дона даде да се црква премаже. Тако исчезоше слике, а свеци од иловаче бежу уклоњени.

Ах, ти свеци од иловаче!

За мене би било боље кад би ме људска беда могла толико да дирне колико ме је дирнуло уклањање ових светаца; да, за мене би било добро кад би ме суровост коју људи показују један према другом могла да огорчи онако као што ме је огорчио поступак према свецима од иловаче.

Али замислите само, ту је био један св. Олаф са круном и кацигом, са хелебардом у руци и једним побеђеним цином под ногама. На придикаоници је стојала једна Јудита у плавој сукњи и црвеном мидеру, са мачем у једној, а у другој руци, место главе асирског војсковође, држала је пешчаник. Ту је била и једна тајанствена краљица од Сабе у плавој блузи и црвеној сукњи са дугим репом, са гушчијим ногама и чаробним књигама у рукама. Ту је даље био и један остарели св. Ђорђе који је лежао на клупи у певници, јер су му били изломљени и коњ и змај. Онда је ту могао да се види св. Христофер са зеленим штапом и један св. Ерик, у злато оперваженом огртачу, са скиптром и са круном.

Много недеља ја сам тако седела у цркви у Свартсје и жалила што нема више кипова од иловаче за којима сам у срцу чезнула. Мени ништа не би сметало, што су им поломљене ноге и носеви или што им је избледела боја којом су премазани или што је позлата отпала. Ја бих их ипак видела озарене блиставим ореолом легенде.

Познато је да су свеци стално нешто губили, или скиптар или уво или руку, тако да је општина непрестано морала на њима нешто да поправља. Општини је то било дозлогрдило и она је хтела да их се отресе. Али сељаци ипак не би свецима ништа урадили да није било грофа Дона. Он је био тај који их је уклонио.

Ја сам га због тога мрзела, као што само једно дете може да мрзи. Мрзела сам га као што гладан просјак мрзи тврдичаву домаћицу која му ускраћује кору хлеба. Мрзела

сам га, као што сироти рибар мрзи неразумног дерана који му је мрежу подерао и у чамцу рупу избушио. Зар у оним бескрајно дугим часовима божје службе нисам и ја била гладна и жедна? И он је моме духу кору хлеба ускратио. Зар нисам и ја била обузета чежњом за бескрајношћу и небом? И он ми је уништио мој чун и подерао мрежу у коју сам могла да хватам свете ликове.

У свету одраслих правој мржњи нема уопште места. Како бих ја уопште могла сад да мрзим једног одвратног типа као што је гроф Дона, једног манијака као што је Синтрам или једну иживелу светску даму као што је грофица Мерта! Али кад сам била дете — за све њих је била срећа што су већ одавно били мртви и покопани! Можда је парох са придикаонице нешто баш говорио о миру и измирењу, али наша места су била тако далеко, да ниједну реч његове беседе нисмо могли да чујемо.

Али да су ту били стари свеци од иловаче! Они би мени држали беседе које ја не само да бих могла да чујем већ бих и разумела. Овако сам док је беседа трајала, обично мислила на то како се све то десило.

Кад је оно гроф Дона, место да жену тражи, раскинуо брак с њом, против њега је настало опште огорчење, јер свако је знао да је млада жена морала да напусти кућу да не би пресвисла од мучења. Тада је изгледало да је он хтео да неким добрим делом поново придобије милост божју и наклоност људи, и зато је дао да се преправи црква у Свартсје. По његовом упуству окречена је цела црква и слике су уклоњене. Он је сам са својим слугама однео слике и скулптуре у један чамац и побацао их у Лефско Језеро.

Како се само усудио да стави руку на ове доглавнике Господа?

И да је могао да оствари то своје ружно дело! Зар није имала мач рука која је отсекла главу Холоферна? Зар је краљица од Сабе заборавила на своје чаролије које су могле љуће да ране него отровна стрела? Св. Олафе, ти стари викинге, св. Ђорђе, ти стари победниче змајева, зар је утрнуо глас вашег јунаштва и угасила се слава ваших чудесних подвига? У сваком случају, свеци нису хтели да примењују силу према овом оскрвнитељу цркве. По-

што се сељацима није више давала боја за одела светаца и позлата за њихове круне, они допустише да их гроф Дона сахрани у дубине Лефског Језера. Они нису хтели да и даље руже божји храм. Сироти, они су сигурно мислили на време кад су им почасту указиване са молитвама и на коленима.

Увек сам морала да мислим на чамац који је једног тихог вечера у августу клизио по Лефском Језеру, напуњен свецима. Момци су веслали полако и бацали уплашене погледе на необичне путнике који су седели у чамцу. Али гроф Дона, који је такође био у чамцу, није се ничег плашио. Он је својим сопственим рукама грабио статуе једну по једну и бацао у језеро. Кад је извршио што је био наумио, чело му је било ведро и он је одахнуо. Он је изгледао сам себи као борац за чисту Лутерову науку. И ради старих католичких светаца не деси се никакво чудо! Поштено и ћутећи, они пустише да буду уништени.

А идуће недеље црква у Свартсје сијала је од белине. Никаква слика, никаква статуа више није сметала побожнима да се унесу у себе. Само оком своје душе требало је да они виде откровење неба и лик светих. Њихове молитве требало је на сопственим крилима да се уздигну до Свевишњег, а не да се хватају за одеће светаца који се пењу у небо.

Земља, омиљено пребивалиште људи, зелена је, небо, циљ њихових тежњи, плаво је. Свет се прелива у бојама. Зашто је црква бела? Бела као зима, гола као беда, бледа као страх! Она не сија у белом украсу као шума у зиму, она не блиста у бисерју и чипкама као невеста, већ стоји онако бело закречена, хладна, без иједне слике, без иједног кипа.

Гроф Дона је те недеље седео изнад главног олтара на једној почасној столици окићеној цвећем, како би га сви видели и дивили му се због доброг дела. Сад су сви морали да га поштују, јер је оправдио старе клупе, отстранио ружне слике, наместио нова окна у прозоре и целу цркву премазао белим кречом!

И нико није могао против тога ништа да има. Ако је хтео да ублажи према себи гнев Свевишњег, онда је најбоље било учинити нешто за божји храм. Али зашто му је

требало да се прси пред парохијанима и да чека да буде хваљен и слављен? Он који је напућен дошао у цркву, требало је да падне ничице на колена и да моли све присутне да читају молитве и да преклињу Бога да га трпи у светишту. Боље да је стојао ту као покајник, него што се наместио у ложи изнад главног олтара и пустио да га хвале што је пристао да се измири с Богом.

О, грофе Хенриче, Бог је сигурно очекивао да му приђеш као покајник. То што људи нису смели да те куде, то њега није довело у забуну. То је још увек онај ревносни Бог који пушта да камен говори, кад људи не могу речи да нађу.

Ма да је божја служба била завршена и последња строфа отпевана, нико не напусти цркву, јер се парох још једном попе на придикаоницу да грофу изрази општу захвалност. Али тако далеко ипак није смело да се иде. Јер врата цркве најједном се с треском отворише и стари свеци упадосе у цркву. Са њих је још цурила вода из Лефског Језера. За одела им се лепила маховина са језерског дна. Они су сигурно чули да јавно треба да буде похваљен онај који их је предао уништењу, онај који их је истерао из светог божјег храма и бацио у хладне таласе језера. Стари свеци су сматрали да сами треба да кажу о томе своје мишљење. Њима се није допадао монотони шум таласа. Они су били навикли на побожне песме и молитве. Они су ћутали и трпели догод су веровали да се све ради у славу Господа. Али то није било тако. Ту се у божјој кући шепурио изнад главног олтара гроф Дона који је дошао да буде слављен и хваљен. То они нису могли да дозволе. Због тога су се дигли из своје мокре гробнице и дошли у цркву, и цела парохија одмах их познаде. Један за другим ишли су св. Олаф, са круном на кациги, и св. Ерик, са златним цветовима на свом огртачу, и седи св. Ђорђе и св. Христофер. Они су били једини који су дошли. Јудита и краљица од Сабе нису се појављивале.

Кад присутни дођоше себи од чуда, кроз цркву проструја шапат: „Кавалјери!”

Кавалјери, дабоме. И они су, не говорећи ни речи, ишли право према грофу и кад дођоше до њега, они га подигоше са високе столице, дигоше на рамена, изнесоше

из цркве и спустише напоље на један брежуљак. Они не рекоше ниједну реч, нити се окретоше. Њихова је мисија била да грофа Дона избаце из божјег храма и кад су то обавили, они се опет удаљише држећи се најкраћег пута за језеро.

Нико их није ометао у њиховом подухвату нити су они сматрали за потребно да свој поступак неком објашњавају. Он је по себи био јасан и значио је: „Ми кавалери Екебија, ми имамо наше мишљење. Ми сматрамо да гроф Дона није заслужио да буде хваљен у божјем дому и зато смо га избацили напоље. Ко хоће нека изволи и нека га натраг унесе!“

Али то ником није падало на памет и парох не одржа свој похвални говор. Сељани покуљаше из цркве. Сви су давали кавалерима за право.

Парохијани су мислили на младу плаву грофицу која је у замку дивљачки мучена. Они су се сећали како је она била милостива према сиротима и како су осећали утеху кад би само погледали њено мило лице.

Истина, није било у реду приређивати у цркви такву једну карневалску поворку, али и парох као и парохијани осећали су да су они били на путу да нанесу Свевишњем још гору поругу, и зато су стојали постиђени пред овим распусним, луцкастим главама кавалера.

Кад људи ћуте, камен проговори, приметише они.

Али од тога дана грофу Хенрику се није седело у Боргу. Једне мркле ноћи у августу, затворене кочије пристадоше уз саме степенице. Целокупна послуга правила је ред с једне и с друге стране. На главним вратима појави се грофица Мерта, увијена у шал и сва забрађена. Дрхтећи сва, она је ишла под руку са својим сином. Гроф је грдне муке имао док ју је наговорио да изиђе из затворене собе, да би се попела у кочије које су чекале пред самим степеницама.

Он је подиже у кола, онда и сам скочи у њих, залупи врата за собом и кочијаш одмах потера касом. Кад су се свраке ујутру пробудиле, грофице Мерте није више било.

Гроф је од тада живео са својом мајком на југу. Борг је био продат и променио је неколико власника. Свима се много допадао, али мало ко је у њему био срећан.

БОЖИИ ИЗАСЛАНИК

Божји изасланик, капетан Ленарт, појави се једног поднева у месецу августу у бробијској гостионици и упути се право у кујну. Он је био на путу за свој дом, Хелгесетер, који се налазио четврт миље северо-западно од Бробија.

Капетан Ленарт није тада још знао да треба да постане божји изасланик на земљи. Његово срце клицало је од радости, што ће ускоро да стигне дому. Он је много претрпео и пропатио, али сад ће опет бити код куће и опет ће све бити добро. Он није ни слутио да ће бити један од оних који немају свој кров над главом и који се не греју крај свог огњишта.

Капетан Ленарт је имао ведру природу. Иако никад раније није био у кујни, направи у њој прави дар-мар. Испретура преслице и замрси предиво. Он баци мачку псу на главу и скида се од смеха, кад се ова два стара друга распалише, заборавише на своје старо пријатељство и на-срнуше једно на друго са уздигнутим шапама, на кострешеном длаком и ужагрелих очију. Бука привуче домаћицу. Она застане на прагу и посматраше човека који се смејао гледајући животиње. Она га је добро познавала. Само кад га је последњи пут видела, он је са лисицама на рукама седео у тамничким колима. Она се тога врло добро сећала. Пре пет и по година, за време једног зимског ва-шара у Карлстаду, жени обласног начелника украден је био целокупан накит. Ту је било прстења, наруквица и огрлица што је све за отмену госпођу претстављало утолико већу вредност, јер су то били или њој драги поклони или стари породични накит. Све је то било покрадено, и накит ни-

кад више није био пронађен. Ускоро после крађе, пронесе се глас да је крадљивац капетан Ленарт из Хелгесетера. Она никако није могла да схвати како се тај глас јавио. Зар капетан није био један добар, честољубив човек? Он се тек недавно био оженио, јер његове финансијске могућности нису му раније дозвољавале да оснује породицу и живео је сасвим срећно са својом младом женом. Његова плата и принос од његовог малог поседића били су довољни да покрије све своје потребе — зашто би он онда крао старо прстење и наруквице? Још мање је могла да схвати, зашто се у те гласове поверовало и како то да су докази говорили против капетана: он је био отпуштен из војске, одузет му је орден са мачевима и осуђен је на пет година робије.

Он је сам рекао да је био на вашару и да се вратио а да није ни појма имао о крађи. На друму је нашао једну ружну стару гривну коју је подигао да би дао деци да се играју. Гривна је међутим била од старог злата и била је једна од украдених ствари: она му је донела несрећу. Али главни кривац у целој ствари био је Синтрам. Он га је потказао и његово сведочење пред судом сломило је врат капетану. Изгледа да је Синтрам имао разлога да уклони капетана Ленарта, јер је ускоро против њега самог вођен један процес: влада је, наиме, дознала, да је он за време рата 1814 продавао барут Норвежанима. Опште је мишљење, да се он плашио сведочења које би на процесу дао капетан Ленарт. Овако је ослобођен услед недостатка доказа.

Крчмарица није могла да одвоји очи од овог човека. Леђа су му била повијена, коса обелела, он је сигурно проживео тешка времена, али изглед доброте на његовом лицу и његова ведрa нарав нису се уопште изменили. То је био тај исти капетан Ленарт који је на њеној свадби играо као девер. Он је остао онај исти који није могао да прође поред неког а да не проговори с њим коју реч и који је сваком детету давао по коју пару, он сигурно и сада каже свакој избораној старици да је сваког дана све млађа и лепша, и он је и сада готов да се попне на буре и да засвира људима који играју око багрема. Ах, Боже!

„Да ли се мајка Карин не усуђује ни да ме погледа?“ рече он.

Он је, рече, само навратио да се распита о својима и да чује да ли га код куће очекују, јер они знају отприлике да сад треба да се врати са робије.

Крчмарица је имала само добре вести за њега. Његова жена је била вредна као какав човек: службени стан који је њему раније припадао она је узела у најам од новог сопственика и имала је срећу у томе. Деца су здрава и весела и право је задовољство гледати их. Наравно да га сви очекују. Госпођа капетаница је истина строга затворена жена која ретко прича шта мисли и осећа, али крчмарица зна да цело време нико није смео да једе са капетановом кашиком или да седи на његовој столици. И сада у пролеће, није било дана да се она није пела на највиши брег у Бробију и гледала да ли ће он да наиђе. Чекају га и нова одела, одела од новог ткања која је његова жена за њега сама исткала. По свему томе, може да се види колико она чека на њега, ма да о томе не говори.

„Она, дакле, не верује да сам крив?“ упита капетан Ленарт.

„Не, господине капетане“, одговори крчмарица. „Нико у то не верује!“

Капетан није више могао да издржи, већ изиђе да похита дому.

Међутим, пред вратима наиђе на своје старе пријатеље. У крчму су баш наилазили кавалери из Екебија. Позвао их је био Синтрам да их почасте поводом свог рођендана. Кавалери се ниједног тренутка нису устручавали да отпуштеном робијашу стисну руку и да му пожеле добродошлицу. То учини и Синтрам.

„Драги Ленарте“, рече му он. „Буди уверен да је све то божја промисао“.

„Језик за зубе, ти лажљивче!“ узвикну капетан. „Мислиш ли ти да ја не знам да те је неко други а не Господ Бог успео да спасе, да ти глава не буде отсечена на пању!“

Сви су се смејали. Синтрам се међутим ни најмање није љутио. Он је волео кад неко прави алузије на рачун његове спреге са ђаволом.

Кавалери наговорише капетана да се врати у крчму. Само да с њима заједно испије једну чашу у част његовог повратка, па одмах може да продужи кући, рекоше му

они. Али он се рђаво проведе са том здравицом. Пет година није ставио у уста ниједну капљу тог вражјег пића. Сем тога, једва ако је окусио нешто целог тог дана а био је и мртав уморан од напорног пешачења. Глава му се сасвим замути од две три чаше.

А кад га кавалјери дотле доведоше, да није више знао шта ради, натераше га да испија чашу за чашом. Они нису мислили да му нашкоде: хтели су напротив да пруже задовољство овом јаднику који пет година није имао прилике да окуси добру капљицу. Капетан је увек био најтрезвенији човек који се може замислити, и њему ни на крај памети није било да се баш сад напије, кад једва чека да стигне кући и да види своју жену и децу. Али место да продужи пут, он се извали на клупу у крчму и заспа.

Лежећи онако ошамућен на клупи, он је изгледао толико невин, да Геста узне један угљен и мало сока од малине и поче да га маже по лицу. Он му направи физиономију правога разбојника, каква и приличи оном који је тек изишао из тамнице. Кад се сви добро исмејаше, Геста хтеде поново да му обрише лице.

„Ах, не, остави га тако“, рече Синтрам. „Кад се пробуди, он ће да се погледа и смејаће се кад види како си га намазао“.

И тако га Геста остави онако намазаног и нико више није обраћао пажњу на капетана. Пијанка је трајала целу ноћ. Тек у свитање се дигоше од столова. Главе су им биле тешке као од олова.

Шта ће да раде са капетаном Ленартом?

„Да га однесемо кући“, предложи Синтрам. „Помислите само како ће да се обрадује његова жена, кад га види! Троне ме већ кад само на то помислим. Дакле да га носимо кући!“

И сви кавалјери беху тронути, кад помислише колико ће његова жена да се обрадује кад га види.

Они почеше да дрмају капетана док се није пробудио, онда га стрпаше у кола која су сањиве слуге већ држале спремна. И онда се цело друштво упути у Хелгесетер: неки су дремали обешених глава преко кола, други су певали да не би заспали. Са својим поспалим, поднадулим

лицем сви скупа нису личили ни на шта друго до на друмске скитнице.

Кад стигоше на циљ, они оставише коња и кола позади куће, јер су хтели да капетана са извесним церемонијалом уведу у кућу. Беренкројц и Јулијус ухватише га под руке и поведоше.

„Пријатељи“, рече капетан и застаде. „Пријатељи, често сам питао Господа зашто је дозволио да ми се толико зла нанесе“.

„Ћути, Ленарте, немој придики сад да држиш“, раздра се Беренкројц.

„Пусти га нека говори“, рече Синтрам. „Он је добар говорник“.

„Нисам био у стању да то разумем“, продужи капетан. „Али сад, ето, разумем. Хтео је да ми покаже какве све пријатеље имам. Пријатеље који ме до саме куће прате, да би мојој супрузи и мени приредили радост. Јер моја жена чека на мене. И шта је пет година патњи према овом сазнању!“

Песнице почеше оштро да ударају о врата. Кавалјери нису имали више стрпљења да га слушају.

У кући се узмуваше. Слушкиње се пробудише и погледаше кроз прозор, али се брзо повукоше и нису се усуђивале да отворе врата тој гомили пијаних људи. Најзад брва зашкрипа: на вратима се појави госпођа капетаница лично.

„Шта хоћете?“ упита она.

„Доводимо ти мужа“, одговори Беренкројц.

Они гурнуше капетана и она га виде како се тетурала према њој, онако пијан и са правом разбојничком физиономијом. Иза њега, сагледа читаву гомилу пијанаца који су се једва држали на ногама.

Она стукну један корак; он пође за њом раширених руку.

„Отишао си као крадљивац, а враћаш ми се као најгора пропалица!“ узвикну она и окрете му леђа.

Он је није разумео. Хтеде да јој приђе, али она га одгурну.

„Мислиш ли ти, да ћу ја човека као што си ти, да примим за домаћина у кућу моју и моје деце?“

Врата се залупише и брава поново зашкрипа. Капетан загрли врата и поче да их дрма. Кавалјери нису могли да се уздрже од смеха. Толико се хвалио својом женом, а ето она неће за њега ни да чује! Како да се не би смејали!

Кад Ленарт чу смех, он насрну на њих и хтеде да се бије. Они му измакоше и поскакаше у кола. Он је трчао за њима, али у оној журби он се спотаче о камен и тресну о земљу. Кад се поново нађе на ногама, није више мислио да их прогони. Једна мисао се уврте у његов помућени мозак: „Ништа се на овом свету не дешава без божје промисли, ништа, баш ништа“.

„Куда ме водиш, о Боже!“ рече он. „Ја сам једно перо које само један дах из твојих груди може да одува. Ја сам твоја лопта с којом можеш да се играш како хоћеш. Куда ме водиш? Зашто си ми затворио врата мог дома?“

И он оде од куће, дубоко уверен да је то божја воља.

Кад сунце изиђе, он се попе на највиши брежуљак Бробија и погледа у долину. Ах, сироти људи који су ту живели, нису знали тада да им се приближује спасилац. Још није ниједан од бедних, ниједан од помућених испleo венце од купиновог лишћа и њима окитио врата својих колиба. По праговима, преко којих је он требало да крочи, није било посуто миришљаво лишће лавендла и пољско цвеће. Мајке нису узимале децу у наручја да их њему покажу. Колибе нису биле лепо почишћене и окићене и црна огњишта покривена миришљавом вењом. Људи нису задихано радили у пољима да би се његове очи развеселиле, гледајући лепо урађене њиве и брижљиво постављене водене канале.

Ах, са места на коме је сада стајао он је могао брижна ока да види како је суша опустошила цео предео, како је жетва сагорела на сунцу и како људи уопште нису засејали њиве за идућу годину, јер су сматрали да при оваквој суши није вредно труда. Он погледа горе према плавим брдима и у светлости јутарњег сунца виде мрка опаљена места на којима је беснео шумски пожар. Гледао је скоро сасвим од жеге сасушене брезе крај друма. По многим ситним знацима, — по киселом мирису који је долазио из домова, по запуштеној живој огради и малим залихама дрвља у двориштима — он је могао да види, да се људи више не

труде да раде, да их је очај обхрвао и да у тупој равнодушности траже утеху у ракији.

Али можда је за њега било добро што је све ово видео. Јер њему није било суђено да гледа како зелени плодови ничу из његових њива, да седи на сопственом огњишту, да посматра како се гаси зажарени угаљ, да меку дечју руку држи у својој руци и да поред себе има предану супругу. Можда је било добро за њега, чија је душа била притиснута болом, што има људи којима он у беди и невољи може да пружи утеху. Можда је било добро за њега, што је време било тако тешко да је шкрта природа ускраћивала и најнужније малом човеку кога су још понеки имућнији гледали сасвим да упропасте.

Капетан Ленарт стојао је на врху бробијског брега и у њему се роди сазнање да је Богу потребан.

Морам још да поменем, да кавалери нису слутили да су они криви што је госпођа капетаница онако грубо поступила према свом мужу. А Синтрам је ћутао. Многе речи прекора беху упућене на адресу супруге која је била одвише поносна да прихвати једног тако доброг мужа. Присетише се да чак није хтела ни његово име да чује. Капетан Ленарт опет ништа не предузе са своје стране да се измири са женом и врати кући.

Ово се десило дан доцније:

У Хегбергу је лежао на самртној постељи један стари сељак. Већ је био примио и причешће. Његове животне снаге су биле истрошене, он је морао да умре. Узнемирено, као неко ко се спрема на далеки пут, он је тражио да му постељу пренесе из собе у кујну и опет у собу. По томе, још и више него по његовом убрзаном дисању и полуугаслим очима, могло се да види да му је дошао последњи час.

Жена, деца и служинчад стојали су око њега. Он је био срећан, богат и угледан домаћин. Његова самртна постеља није била осамљена и никакви нестрпљиви поверилац није чекао да он склопи очи. Старац је говорио сам пред собом, као да је пред лицем божјим, и присутни су дубоким уздасима и речима потврђивали да он говори сушту истину.

„Ја сам био вредан посленик и добар домаћин“, го-

ворио је он. „Ја сам чувао своју жену као своју десну руку. Моја деца нису расла без васпитања и неге. Нисам пијанчио. Нисам кришом померао гранични камен са мог имања. Нисам шибао коње кад су ишли узбрдо. Старао сам се да краве зими не оскудевају. Нисам дозвољавао да се овце у лето презнојавају у својој зимској вуни“.

А расплакани присутни понављали су у глас:

„Он је био добар домаћин. О, Господе Боже! Он није коње шибао, кад су вукли узбрдо. Он није дозвољавао да се овце у лето презнојавају у својој зимској вуни“.

На вратима се био појавио сасвим неприметно један сиромашак који је дошао да затражи нешто за јело. И он је слушао речи самртника, док је ћутећи стојао на прагу.

Болесник продужи:

„Ја сам прокрчио земљу зараслу у коров и ја сам мочвару исушио. Плугом сам праве бразде повлачио. Трипут веће амбаре сам изградио, јер сам и трипут више сејао него мој отац и сви моји пре мене. Ја сам дао да се три сребрна путира направе од блиставих талира, а мој отац је стигао да само један направи“.

Речи самртникове слушао је и човек који је стојао на прагу. Он је чуо како самртник сам за себе сведочи, као да стоји пред лицем Господа. Он је слушао како служинчад и деца понављају: „Плугом је праве бразде орао, да, то је истина“.

„Драги Бог ће имати призрења према мени на небу“, говорио је старац.

„Драги Бог ће лепо примити нашег газду“, понављала је служинчад.

Човек у вратима све то слушао је и њега обузе ужас — њега који је пет година био играчка судбине, који је као перо које један дах из божјих груди може да одухне.

Он приђе постељи и узе самртникову руку.

„Пријатељу, пријатељу драги“, поче он гласом који је дрхтао од узбуђења. „Јеси ли ти мислио ко је Господ пред чије ћеш лице ти скоро да ступиш? Го је један велики, моћни Бог. Његова њива, то су читави светови. Вихор је његов коњ и небо се тресе кад он корача. И ти, ти хоћеш да се ставиш пред њега и да му кажеш: „Ја сам добро орао, ја сам раж сејао, ја сам једну шуму прокрчио? Хо-

ћеш ли, да се пред њим хвалиш и с њим мериш? Ти и не слутиш како је моћан Бог у чије ћеш царство ускоро да доћеш".

Очи у старца се раширише, његове усне почеше да дрхте од страха и његово дисање постаде још немирније.

„Немој да са крупним речима излазиш пред твог Бога!" рече путник намерник. „Моћни овог света само су суве гранчице на његовом гувну. Стварање светова је његов дневни посао. Он је морима ископао њихово корито и он је брда нагомилао. Он је земљу у зеленило оденуо. Он је један радник каквом нема примера и ти не можеш с њим да се носиш. Поклони се пред њим, ти људска душо што се спремаш да полетиш. Дубоко до земље погни се пред твојим господаром и Богом! Божја олуја прохујаће преко тебе. Божја олуја посећи ће те као муња. Погни се! Као беспомоћно дете ухвати се за скуте његове хаљине и преклињи га да те заштити. Дубоко се пови у прашину и моли за милост! Понизи се пред својим творцем, о ти људска душо!"

Очи болесника и даље су биле раширене, руке се склапале, а лице се разведравало и он више није крклао.

„О људска душо, о ти душо што се спремаш да полетиш!" узвикну придошли, „као што је у овом часу извесно да се ти у овом твојем последњем часу клањаш пред твојим Господом, тако је исто извесно да ће те он узети на своје руке као какво дете, и да ће ти открити сва блаженства свог неба!"

Старац још једном дубоко одахну и онда је свему био крај. Капетан Ленарт саже главу и поче да се моли Богу. Сви у соби склопише руке, тешко уздишући.

Кад поново подигосе главе, стари сељак лежао је смирено. Изгледало је да му очи још светле, на уснама је лебдео осмех и лице му је било озарено. Он је видео Господа.

О ти велика лепа људска душо, сад си раскинула земаљске окове. У последњем свом часу ти си се обратила творцу, ти си се понизила пред њим и он те је узео на своје руке, као своје дете.

„Он је видео Господа", рече његов син и склопи оцу очи.

„Он је видео како се небо отвара“, јецала су деца и служинчад.

А стара сељанка положи своје руке у Ленартове.

„Капетан Ленарте“, рече она, „ви сте му помогли да прође кроз најгоре“.

А он је стојао као онемео. Њему је, дакле, дато да снажне речи говори и да велика дела чини.

Ни он сам није знао како. Он је дрхтао као лептир који је тек изишао из чауре и чија крила трепере на сунчевој светлости и сијају као само сунце.

Од тога тренутка капетан Ленарт се реши да иде међу људе. Иначе би се сигурно вратио кући и показао жени своје право лице, али сада је био чврсто уверен да је Богу потребан. Тако је он постао божји изасланик који је дошао да помогне сиротима и беднима. У оно време владала је велика беда против које су успешније могле да се боре добра воља и памет, него новац и власт.

Капетан Ленарт дође једног дана међу сироте сељаке који су живели око Гурлитиног Брега. Сељаци су били у великој невољи: кромпира више нису имали, а раж нису могли да сеју јер нису имали усева.

Кад то чу, капетан Ленарт узме један мали чамац, превезе се преко језера, оде право Синтраму и замоли га да сељацима да кромпира и ражи. Синтрам лепо прими капетана: одведе га у велику лепо снабдевену житницу, па онда у подрум, где је лежао кромпир још од прошле жетве, и допусти му да напуни све џакове које је био понео са собом.

Али кад Синтрам виде капетанов чамац, он му рече да је тај чамац одвише мали за тако велики терет, него нареди своме снажном слуги Монсу да џакове потовари у један његов велики чамац и да их он сам пренесе преко језера.

Капетан Ленарт заостаде далеко иза Монса, јер није могао тако брзо да весла, као снажни и добро увежбани слуга. Седећи у свом малом чамцу, капетан Ленарт је веслао и сањарио: мислио је на чудесну судбину малог зрнева које служи за усев. Оно ће сад бити бачено на црну земљу која је пуна пепела, између камења и пањева који

су преостали од изгорелог дрвећа, али ће у тој дивљини ипак успети да ухвати корена. Он мисли на оне нежне светло-зелене стабљике које ће исклијати из земље и у мислима сагиње се да их глади и милује. И онда мисли како ће јесен и зима бити сурови према овим сиротим малишанима који су доцкан из земље изникли и још су нежни и слабачки, па ипак ће кад дође пролеће бити свежи и бодри и почеће озбиљно да расту. И његово се старо ратничко срце зарадова при помисли како ће те стабљике бити чврсте и високе и како ће да пркосе у висини својим златастим класјем. Класје ће лепршати својим перјаницама, из прањака излетаће фина плодоносна прашина и без велике борбе и муке класје ће бубрети од слатког меког зрневља. И доцније, кад дође ред на косу и снопови буду покошени, и кад вршалица са лупом преко њих пређе, и кад се у млину зрневље у брашно претвори, и кад се од брашна хлеб испече — колико ће онда глади бити утољено од овог усева које носи у чамцу!

Синтрамов момак пристаде уз мост око кога су били сакупљени гладни сељаци и они одмах навалише на чамац. И слуга рече сељацима онако како му је господар наредио: „Господин Синтрам вам шаље слад и раж, јер је чуо да немате довољно ракије“.

Кад то чуше, људи се избезумише. Поскакаше у воду и јурнуше на чамац да се награбе џакова и врећа. Али то ни најмање није одговарало намерама капетана Ленарта.

Он исто тако стиже са својим чамцем и наљути се кад виде како се сељаци отимају. Он је хтео да раздели кромпир за храну, а раж за сејање. На слад није ни мислио, нити је за то молио Синтрама.

Он им довикну да оставе џакове, али га они нису слушали.

„Онда нека се раж у вашим устима у прашину претвори, а кромпир у камење!“ узвикну он, јер је био необично огорчен што му тако развлаче усев који им је донео.

У том истом тренутку учини се, као да је капетан Ленарт чудо створио. Две жене које су се отимале о једну врећу, подераше је и из ње испале песак. Сељаци који су носили џакове са кромпиром, осетише наједанпут да су џакови постали тешки, као да су камењем пуњени.

Све је било само песак и камење и ништа друго. Људи застадоше престрашени пред овим божјим човеком који је к њима дошао. И капетан Ленарт стојао је једно време као запрепашћен. Само се снажни слуга Монс смејао.

„Пожури кући, човече“, рече му капетан, „пре него што људи увиде да у џаковима ништа друго није ни било већ само песак и камење“.

„Ја се не плашим“, рече слуга.

„Боље бежи кући“, одговори капетан Ленарт тако уверљивим гласом, да га слуга одмах послуша.

И онда капетан Ленарт исприча сељацима да их је Синтрам насамарио, али ма шта да им је он причао, они осташе при уверењу да се десило чудо. О том брзо пуче глас и пошто је прост човек склон да верује у чуда, то се рашири уверење да је капетан Ленарт у стању да ствара чуда. И тако његов утицај на сељаке постаде врло велики и они га прозваше божјим изаслаником.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДЗЕ ДОМАНОВИЧ"
ИДЕСКОВАЦ

ГРОБЉЕ

То је била једна лепа ноћ у августу. Лефско Језеро било је глатко као огледало, сунчев одсјај лежао је на брдима и ваздух је био свеж и помало хладан.

Беренкројц, пуковник са дебелим белим брковима, снажан као какав џин и са картама у џепу од копорана, сиђе на језеро и седе у један омањи чамац. Његов друг по оружју мајор Андерс Фукс, и мали Рустер, фрулаш који је био добошар у вермландском ловачком пуку и који је дуго година пратио пуковника као његов сеиз и пријатељ, налазили су се у његовом друштву.

Гробље лежи с две стране језера. Гробље у Свартсје је запуштено, има мало цвећа и крстови су криви и расклимани. Онако пуно неравнина, оно личи на необрађену њиву, зараслу у коров и са травом која је негде краћа негде дужа и коју је народ прозвао људска трава, јер потсећа на то да је и људски живот некад краћи некад дужи, као и сва биљка. Ту нема белим шљунком посутих путања, нити сеновитог дрвећа, сем једне липе на заборављеном гробу старог пароха. Један високи камени зид окружује ово запуштено, жалосно гробље. Оно је ружно као лице тврдице које су изобличили јауци оних којима је он срећу украо. Па ипак, блажени су који ту почивају, јер су спуштени са побожним песмама и молитвама у ову освећену земљу. Али Акилон, картарош, који је прошле године умро у Екебију, морао је да буде сахрањен изван гробљанског зида. Овај човек који је некад био тако поносан и честољубив, храбри ратник, смели ловац, срећник у картама, он је завршио тиме што је проћердао наследство своје деце, као

и све што је био сам стекао и што је његова жена уштедела. Да би могао да живи као кавалер у Екебију, напустио је жену и децу још пре много година. Прошле године прокоцкао је за једно вече посед од кога су они живели. Онда се убио — боље мртав него да плаћа дугове. Али тело самоубице сахрањено је изван маховином обраслог зида који окружује запуштено гробље.

После његове смрти, у Екебију је било још само два-наест кавалера, јер нико нови није придошао да би заузео место тринаестог, нико други сем онај црни који је у ноћи уочи Божића искочио из пећи.

Кавалери нађоше да је судбина једног самоубице го-ра него свих других његових претходника. Они су знали да сваке године мора један од њих да умре. То је било савим у реду, јер кавалери не смеју да оматоре. Кад њихове уморне очи не буду више могле да карте разликују и кад њихове дрхтаве руке не буду више у стању чашу да држе, шта онда живот значи за њих и шта онда они значе за живот? Али као пас лежати изван гробљанског зида, где овце пасу траву која гроб покрива, где удара будак и мотика, где људи пролазе не осврћући се и без страхопоштовања, где деца која се играју не пригушују свој смех, где не допире звук анђела који трубом објављује страшни суд — о, ту почивати!

А сада Беренкројц весла преко Лефског Језера. Он се с вечери вози по језеру мојих снова, на чијим сам обалама ја богове гледала како се шетају и из чијих се дубина узди-зао мој чаробни замак. Он весла поред острва Лаг, где се оморице на песковитој обали огледају у води и где на стрмим стенама још леже руине гусарске тврђаве, он весла поред полуострвца на коме је Борг, где стари бор пушта своје дебеле жиле над пећином, где је једном ухваћен један велики медвед и где старе могиле и гробови сведоче о дугој историји овог парчета земље.

Он чамцем обиђе цело полуострво, испред гробља изиђе на обалу, прође кроз покошена поља која припадају грофовима од Борга и дође на Акилонов гроб.

Онда се саже и поглади траву, тихо као што се глади покривач испод кога лежи болестан пријатељ.

„Он, Јохан Фредерик, он лежи овде тако усамљен, он

би сигурно хтео да одигра једну игру карата", промрмља пуковник погружена лица.

„Грех је и срамота да један такав човек мора овде напољу да лежи“, додаде велики ловац на медведе Андерс Фукс и седе поред Беренкројца.

А мали Рустер, фрулаш, каже потресним гласом док му сузе лију из ситних црвених очију:

„После вас, пуковниче, после вас, то је био најбољи човек кога сам срео у животу“.

То рече мали Рустер, улични мангуп из Карлстада који је био опасан џепарош и убојица, али кога је љубав према музици сасвим изменила. Он може да прича два своја велика јуначка подвига из младости. Један од тих великих подвига је тај, што је са Акилоном отишао у Гетеборг где су се понашали као велика господа, хранили се у најскупљим хотелима, кретали у најотменијем друштву, сваке ноћи играли карте у хиљаде и хиљаде круна, а при свем том ни пребијене паре нису имали у џепу. Други му је подвиг био у томе, што је једном као добошар у пуку његовог омиљеног пуковника учествовао у одбијању једног непријатељског напада, кад су водили рат у Немачкој. Пола пука већ је било изгинуло, али пуковник и он нису се мицали с места. Онда престолонаследник посла свог ађутанта. „Повлачење!“ довикну он Беренкројцу. „Кажи Његовом Краљевском Височанству, да ћу да се браним до последњег човека, а онда ћу са остатком да се повучем“, узврати пуковник и војници завикаше „Ура!“ и мали Рустер залупа поамно у добош.

Од тада су пуковник и Рустер нераздвојни пријатељи, али је Беренкројц постао трн у оку престолонаследнику и овај се није смирио док није пуковника отстранио из војске, без почаста и без пензије.

И тако на гробу седе ова три угледна грађанина и деле карте предано и озбиљно.

Кад гледам по свету, ја видим многе и разне гробове. Тамо почива један моћник, притиснут мраморним каменом. Чују се звуци посмртног марша. Заставе се повијају преко његовог гроба. И видим гробове оних који су много волели. Сузама орошени цветни венци леже положени на њиховим гробовима. Видим напуштене гробове и видим раз-

метљиве гробове са лажљивим написима, и друге гробове који ништа не кажу.

„Игру је добио Јохан Фредерик“ рече пуковник по-носно. „Знао сам то. Ја сам га учио да се карта. Према то-ме, нас тројица ми смо мртви, а он, он једини живи“.

Затим он покупи карте, подиже се и праћен од остале двојице крену натраг за Екеби. Покојник је сад морао да увиди, да нису баш сви заборавили њега и његов запуште-ни гроб.

Чудна је та почаст коју пометена срца одају ономе ко-га воле, али покојника који лежи ван гробљанског зида, чије мртво тело не може да нађе покоја у освећеној зе-мљи, ипак мора да радује што га сви нису одбацили и за-боравили.

Пријатељи, децо, кад ја умрем, ја ћу сигурно да бу-дем сахрањена усред гробља, у породичној гробници. Ја истина мојим милим и драгима нисам отела животно издр-жавање, нити сам дигла руку против свог сопственог жи-вота, али је сигурно да нисам стекла толико љубави и да ме нико неће онолико да ожали како су каваљери ожалили овог зликовца. Мени сигурно нико неће доћи с вечери кад сунце залази и кад је жалобно и тихо у врту мртвих да са мном на гробу подели карте.

Неће чак нико — што би ме више радовало, јер ја не марим много за карте — да дође са виолином на мој гроб како би мој дух који се гуши у црвљивој прашини могао да се њиха на тоновима музике, као што се њише лабуд на сребрнастим таласима.

СТАРЕ ПЕСМЕ

Једног тихог поподнева, крајем августа, Маријана Синклер седела је у својој соби и сређивала своја писма и друге хартије.

Све је око ње лежало у нередy. У собу су дозучени велики кожни кофери и гвожђем оковани путнички ковчези. По столицама и диванима лежале су њене хаљине. Са таванице, из ормана и старих ковчега извађено је све, свила и фино бело платно, извађен је накит да буде очишћен, одабране су бунде и шалови да би били прегледани.

Јер Маријана се спремаља за један велики пут. Није било сигурно да ли ће се уопште враћати кући. Она је стојала на прекретници свог живота и зато спали многа писма и дневнике. Није хтела да у нови живот пође оптерећена успоменама прошлости.

Док је тако седела и сређивала хартије, њој паде до руку један свежањ старих песама. То су били преписи старих народних песама које јој је обично мајка певала кад је била мала. Она одреши врпцу којом су песме биле увезане и поче да их чита.

Меланхолично се осмехивала док их је читала; то је била једна дивна мудрост коју су ове песме објављивале.

„Немој да верујеш срећи и немој да верујеш наговештајима среће; не веруј ружама и не веруј љупком цвећу“.

„Не веруј осмеху“, саветовале су песме. „Погледај само девицу Валборг која се вози у златом оперваженим црвеним кочијама, па ипак толико је тужна, као да копите и точкови газе по срећи њеног живота“.

„Не веруј игри“, говориле су оне. „Многа нога лако клизи по углачаном поду, док је срце тешко као олово. И младица Кирстен почела је игру бујна и весела, а завршила је својим младим животом“.

„Не веруј шали“, саветовале су оне. „Многи прилази столу са шаљивом мином на лицу, ма да би радо умро, јер је толико ојађен. Тамо седи лепа Аделина и држи у шали устрептало срце херцога Фреденборга, ма да зна да је то тренутак који ће јој дати снагу да умре“.

Ах, ви сироте песме, чему онда треба веровати? Само сузама и болу?

Весело срце ретко уздише, али жалосно лице често се развлачи у осмех. Сузама и уздасима верују старе песме, јаду и свим његовим изразима. Јад је оно стварно, трајно, оно чврсто тле које се налази под покретним песком. Само јаду може се веровати и свему што јад изражава.

Али ни радост није ништа друго до јад који се претвара. На овом свету у истини ничег другог нема сем јада.

„О ви неутешни“, рече Маријана, „како је ваша мудрост ситна према обиљу које живот носи!“

Она приђе прозору и погледа у врт у коме су се њени родитељи шетали. Шетали су се широким алејама и говорили о свему што им је пало на памет, о трави у пољу и о птицама на небу.

„Погледај“, рече Маријана, „тамо се шета једно срце које стење од јада, ма да никад није било тако срећно, као што је сада“. И њој се учини да најзад све зависи од самих људи, да су и радост и јад само разни начини на које они ствари схватају и тумаче. И она упита себе да ли је све то што јој се последње године десило радост или јад. Она с тим ни сама није била начисто.

Имала је горке часове. Душа јој је била болна, срозана је у понижењу до саме земље. И кад се вратила дому, она је рекла сама себи: „Заборавићу све зло које ми је отац нанео“. Али њено срце друкчије је говорило. „Он ми је нанео смртни бол“, говорило је оно, „он ме је одвојио од мог драгана, он ме је довео до очајања кад је моју мајку тукао. Ја му не желим зло, али ме је страх од њега“. И она је приметила да је морала да се усиљава

да би мирно седела, кад би отац сео поред ње. Осећала је огромну жељу да од њега побегне. Она се трудила да себе уразуми, говорила је с њим као обично и задржавала се скоро стално у његовом друштву. Савлађивала се добро, али је бескрајно патила. Дошло је дотле, да јој је било одвратно све што је било на њему и његово: његов јак и груби глас, његов тежак ход, његове велике руке, цео његов гломазни, џиновски изглед. Она му није желела зло, она није хтела да му нашкоди, али није могла да му се приближи, а да не осети језу и одаратност. Њено поштено срце светило се. „Ти ми ниси дала да волим“ говорило је оно, „али ја сам ипак остало твој господар и ти ћеш још на крају морати да ме мрзиш“.

Навикнута да мотри на све што се у њеној души збива, она примети да све више расте њена одвратност према оцу. Истовремено јој се чинило као да је везана за кућу и завичај. Она је увиђала да би за њу најбоље било кад би отишла у туђи свет, али откад је била болесна ни нашта није могла да се одлучи. Свакако да никад неће наћи лека својој бољки. Биће само још несрећнија и једног лепог дана неће више моћи да се савлађује, већ ће дати одушка нагомиланој горчини свог срца и све ће рећи оцу и онда ће настати свађа и несрећа.

Тако је прошло пролеће и први дани лета. Да би имала свој сопствени дом, она се у јулу верила са бароном Адријаном.

Једног лепог јутра, барон Адријан ујаха у двориште на свом дивном парипу. Његова хусарска доламица отсјављала је на сунцу, да не говоримо о његовом свежем лицу и блиставим очима. Мелхиор Синклер лично је стојао на степеницама да га дочека. Маријана је седела крај прозора и шила. Она га је видела кад долази и чула је сваку реч разговора између њега и њеног оца.

„Добро дошао, сунчани витеже!“ узвикну великопоседник. „Куд си ми се тако дивно опремио? Да не идеш невесту да просиш?“

„Погодио си од прве, ујаче“, насмеја се барон Адријан.

„Зар ти не знаш за стид и срам, младићу? С чим ћеш жену да исхрађујеш, несрећниче?“

„Нигде ништа немам, ујаче! Да нешто имам не бих у брачни јарам ни упадао“.

„Шта ми кажеш, сунчани витеже! А скупоцену доламицу, њу си могао да набавиш?“

„На кредит, ујаче, на кредит!“

„А тај коњ на коме седиш, млади витеже, који вреди товар злата, од куда ти он?“

„Позајмио сам га, ујаче, за ову прилику“.

Оволика искреност дирну великопоседника.

„Нека те Бог благослови, младићу“, рече он. „Теби је заиста потребна једна жена која ће ти донети добар мираз. Ако успеш да придобијеш Маријану, ја немам ништа против“.

И тако је међу њима све било пречишћено, док још барон ни с коња није сјахао. Али Мелхиор Синклер је знао шта ради, јер барон Адријан је био добар дечко.

Онда се ђувегија попео Маријани и одмах почео да проси. „О Маријана, драга моја Маријана, ја сам зећ говорио с твојим оцем. Буди ми жена! Кажи, Маријана, да пристајеш!“

Он јој је открио целу истину. Стари барон, његов отац, поново се залетео и купио неколико старих рудника. Целог свог живота стари барон је куповао руднике у којима никад ништа није нашао. Мајка је била очајна, он сам се завалио у дугове и сад моли њену руку, да би спасао очев посед и своју хусарску доламицу. Његов посед, Хедеби-Алм, лежао је преко језера, скоро према Бјерну. Она га је добро познавала, јер су били вршњаци и као деца заједно су се играли.

„Требало би да пођеш за мене, Маријана, јер то је бедан живот који ја сад водим. Морам да јашем на позајмљеним коњима и кројачи ме јуре да им платим рачун. Мораћу да изиђем из војске, а онда ми ништа друго не остаје, него куршум у чело“.

„Али, Адријане, какав ће то брак бити између нас двоје? Па ми се ни најмање не волимо!“

„Што се љубави тиче, ја на те лудорије не полажем много“, одговорио је он на то. „Ја умет добро да јашем и лов да водим, али ја нисам никакав љубавник, ја хоћу да радим. Ако могу да стекнем толико новаца, да сачувам по-

седе и да збринем мајку, ја сам онда задовољан. Ја сам готов и да копам и да сејем, јер ја волим да радим”.

И он је погледа својим поштеним очима и она је знала да говори истину и да је он човек на кога се може ослонити. Она се вери с њим, углавном да би могла да оде од куће, а затим јер јој је он био пријатан.

Али никад неће да заборави онај месец који је протекао од те вечери у августу кад је њена веридба била објављена: не зна ни сама како је то време издржала, а да не полуди.

Барон Адријан постајао је из дана у дан све ћутљивији и меланхоличнији. Он је долазио често у Бјерне, обично двапут дневно, али није могао од ње да сакрије колико је потиштен. У друштву других, он се још и жалио али у њеном присуству само је ћутао и досађивао се. Она је врло добро разумела због чега је то: није било лако, као што је он мислио, оженити се једном тако ружном девојком. Њена ружноћа га је одбијала. А нико није боље знао од ње саме колико је ружна. Она му је истина дала на знање да не очекује од њега никакво миловање ни љубавне изјаве, па ипак за њега је било мучење да је себи претставља као своју жену и то је из дана у дан бивало све горе. Али зашто се сам толико мучио? Зашто није раскинуо веридбу? Она му је то довољно јасно наговештавала. Она сама то није могла да учини. Њен отац јој је већ ставио до знања, да његов углед не дозвољава да она прави испаде са веридбама. Због тога их је она обојицу подједнако презирала и свако средство јој се чинило добро, само ако је обећавало да је ослободи ова два господина.

И онда — баш пред велику гозбу која је требало да буде приређена у част заруке — дође велики обрт, исто онако чудан колико и изненадан.

На путу у Бјерне, баш према степеницама, лежао је један камен који је много љутње проузроковао. Кола су се о њега претурала, коњи и људи падали су преко њега, служавке са великим чабрицама млека на главама спотичале су се и просипале млеко, али је камен ипак остајао ту, јер је ту лежао од увек. Још за живота родитеља садашњег великопоседника он је лежао ту, давно пре него

што је ико помишљао да зида Бјерне. И Мелхиор Синклер није могао да увиди зашто би требало да га уклања.

Деси се једног дана крајем августа, да се две служавке које су носиле велику чабрицу спотакну о камен и падну. Обе су се тешко озледили и негодовање због камена постаде велико.

Било је време доручка. Поседник је правио своју јутарњу шетњу, али како је у дворишту била послуга, госпођа Густава наложи двојци момака да ископају камен. Они дођоше са будацима и мотикама, копали су и теглили и најзад успеше да овај камен спотицања изваде из рупе. Онда га однесе иза куће. То је био посао за шест људи.

Тек што је камен био однесен, кад се поседник врати и одмах спази шта је урађено. И он се огорчи. Тврдио је да му без камена цело двориште изгледа друкчије. Ко се усудио да камен извади? Дакле, госпођа Густава је наредила! Та жентурина нема уопште срца! Зар његова жена не зна колико је он тај камен волео.

И он оде иза куће где је камен био бачен, подиже га на руке, донесе у двориште и спусти на место на коме је дотле лежао. А то је био један камен који је једва шест људи носило! И ово његово дело изазва дивљење у целом Вермланду. Док је он камен носио кроз двориште, Маријана је седела у трпезарији крај прозора и посматрала га. Никад јој није изгледао тако страشان. Овај језиви човек са безмерном снагом, био је њен господар! Један ћудљиви, самовољни господар који ни о чему није водио рачуна, сем о својим жељама.

Она је баш доручковала с мајком и у руци је држала нож. Невољно, она подиже нож.

Госпођа Густава је дограби за рукав: „Маријанал“

„Шта је, мајко?“

„Маријана, ти изгледаш страшно. Ја се плашим!“

Маријана ју је дуго гледала. Ма да је имала тек педесет година, њена мајка је била ситна, смежурана, седе косе и сва изборана по лицу. Она је волела, као што воли пас који се не осврће на ударце које добија. Она је скоро увек била добро расположена, али је ипак остављала утисак ојађене жене. Личила је на дрво на обали које увек бура шиба: никад није имало мира да порасте. Она је

научила да се служи странпутицама, лагала је кад јој је то било потребно, и правила се често глупља него што је, само да би избегла прекоре и грдњу. Њен муж је могао да ради с њом што год је хтео.

„Да ли би ти, мајко, много жалила кад би отац умро?“ упита је Маријана.

„Маријана, ти стално љутиш оца, ти га још увек озлојеђујеш. Зашто не би могло све да буде добро, бар сада кад имаш новог вереника?“

„Ја нисам крива за то, мајко. Зар ти не видиш какав је он? Како могу да га волим? Он је плаховит, суров, он је тебе мучио да си морала да остариш пре времена. Зашто да нам такав човек господари? Он се понаша, као да је с ума сишао. Зашто да га поштујем и ценим? Он није добар и он није милостив. Знам само да је јак и да је у стању сваког дана да нас пребије. Он може из куће да нас избаци кад год хоће. Треба ли због тога да га волим?“

Али госпођа Густава као да се наједанпут сва измени. Она постаде одлучна и срчана и поче да говори врло одсечно.

„Узми се упамет, Маријана; ја сам скоро готова да верујем да је отац имао право кад те је зимус избацио из куће. Ти мораш да увидиш да си била кажњена. Ти, Маријана, мораш да научиш да трпиш без мржње и да патиш без осветољубивости у срцу!“

„Ах, мајко, ја сам тако несрећна!“

Одмах затим, оне чуше како нешто тешко паде у ходнику. Никад нису могле да сазнају да ли је Милхиор Синклер стојао на степеницама и кроз отворен прозор на трпезарији слушао шта је Маријана говорила, или је срчан удар дошао услед великог телесног напора приликом ношења камена. Кад оне изађоше, он је лежао без свести. Оне се никад нису усудиле да питају шта је томе био узрок, нити је он икад о томе хтео да говори. Маријана није смела да до краја доведе своју мисао, да се она и невољно осветила свом оцу. Али кад га је видела како лежи на оним истим степеницама на којима је научила да га мрзи, из њеног срца несташе огорчења.

Он убрзо дође к себи, и пошто се неколико дана одморио, опет је био онај стари — па ипак сасвим други...

Маријана је гледала како се родитељи шетају по врту, руку под руку. Сада су тако стално ишли. Он никад није ишао сам нити је где путовао. Кад би имали госте, био је нерасположен, јер није волео ништа што га је одвајало од његове жене. Одједном је остарео. Није могао да се одлучи ни једно писмо да напише. Морала је његова жена да води његову преписку. Ништа, ни најмању ситницу није хтео да сврши на своју руку, док њу не пита и увек је било онако како је она хтела и мислила. И увек је био нежан и љубазан. Он је сам осећао колико се променио и колико је због тога његова жена срећна и радосна. „Она сада добро изгледа“, рече он једном Маријани, показујући руком на госпођу Густаву.

„Ах, драги Мелхиорел!“ узвикну госпођа Густава. „Ти знаш, да бих ја много боље изгледала кад бих те видела опет здрава“.

И она је то искрено желела. За њу је било уживање, кад је могла да прича о њему кад је био у напону своје снаге. Она се хвалила тиме, како је он бучније живео него иједан екебијски кавалер и како је правио добре послове, баш онда кад се она бојала да ће им кућа да оде на добош. И Маријана је знала да је она срећна у пркос свему што је препатила. Бити све свом мужу, то је оно што ју је испуњавало задовољством. Они су сад обоје изгледали остарели, оронули. И Маријани се чинило, да може да види како ће се временом развијати њихов живот. Он ће све више да слаби, један срчани удар долазиће за другим, а она ће се још више свити око њега и неговати га док их смрт не раздвоји. Али крај је можда још увек далек и госпођа Густава моћи ће да ужива у својој срећи још извесно време. Тако мора да буде, мислила је Маријана, јер живот њој толико дугује.

И она се сама много боље осећала. То више није било безнадежно очајање које ју је терало да се уда, само да би добила другог господара. Њено срце се смирило. Мржња га је протресла као и љубав, али она није више мислила на патње које је због тога истрпела. Она је осећала да је постала бољи, виши, истинитији човек: зашто би онда жалила за оним што је било и прошло? Да ли можда свака патња води нечем добром? Можда ће још на

крају и срећна да буде? Она се одлучи да цени све оно што је било у стању да допринесе да постигне један виши степен хуманости...

Старе песме нису биле у праву. Јад није био једино што је трајно. Она је сада хтела да отпутује и да покуша да нађе неко место на коме би била од користи. Да је отац остао исти као што је био, он никад не би дозволио да се веридба раскине. Али сад је госпођа Густава лепим речима уредила целу ствар. Маријана је чак добила дозволу, да барону Адријану да новац који му је био потребан.

И на њега је са радошћу мислила — сада је била слободна! Својом ведрином и бодрошћу, он ју је увек подсећао на Гесту, и сад је хтела да га поново види ведра и весела. Он ће сад опет бити онај исти сунчани витез, који је у пуном сјају дојахао у двориште пред њеног оца. Она ће му прибавити земљу да може да оре и сеје колико му срце жели, и она хоће да доживи да он једну лепу невесту приведе олтару.

Са тим мислима она је села да му пише и да му врати слободу. Она му је писала благе али убедљиве речи, увијене у шалу и досетку, али ипак тако да је могао да увиди да она то мисли сасвим озбиљно.

И док је она писала, споља се чу топот копита.

„Драги мој сунчани витеже, ово је последњи пут да ми долазиш!“ мислила је она.

Одмах затим уђе барон.

„Али зар тако улазиш, Адријане?“ И она баци један претрашени поглед на сав неред који је лежао око ње.

Он је био сав пометен и промрмља неколико речи на име извињења.

„Ја сам се баш спремала да ти пишем“, рече му она. „Ево га писмо овде, можеш одмах да га читаш“.

Он узе писмо и она га је посматрала док је читао. Она је желела да види, како се његово лице озари од радости. Али није много прошло, а његови образи се зацрвенеше као у пламену, он тресну писмо о земљу, згази га и поче да проклиње да се све тресло.

Маријана осети како је језа подилази. Она није била никакав почетник у студирању љубави, али до сада није разумела овог неискусног дечка, ово велико дете.

„Адријане, драги Адријане“ рече му она, „шта изиграваш комедију? Ходи и реци ми истину“.

Он јој приђе и умало је не удави својим миловањем. Сироти младић! Колико је чезнуо, колико патио?

После извесног времена, она погледа кроз прозор. Госпођа Густава и великопоседник још су шетали и разговарали о цвећу и птицама, а она је овде седела и говорила о љубави. „И моја мајка и ја искусили смо тешку збиљу живота“, мислила је она и осмехивала се тужно. „Имаћемо ту утеху, да ће свака моћи да се занима са својим великим дететом“. Било је лепо моћи бити вољена. Годио јој је кад је слушала, како јој шапће о дражима које из ње зраче и како се стиди због оног што јој је рекао приликом њиховог првог разговора. Он онда није ни слутио колика је њена привлачна моћ. Ах, ниједан човек не може да буде у њеној близини, а да се одмах у њу не заљуби, али она га је заплашила и пред њом он је себи изгледао потпуно ништаван и безвредан љубави.

Све то није значило неку срећу, али исто тако није претстављало ни несрећу, и она се одлучи да покуша заједнички живот са овим човеком.

Она поче сама себе боље да разуме и мислила је на речи старе песме о грлици, птици чежње: „Она никад не пије бистру воду, већ је претходно замути ногом . . .“ да би тако боље одговарала њеној туробној нарави. Ни њој није било суђено да дође на извор живота и да пије бистру непомућену срећу. Замућен тугом — то је био живот који је њој најбоље одговарао.

СМРТ ОСЛОБОДИЛАЦ

У августу, кад су ноћи биле беле од месечине, у кућу капетана Угла дође мој бледи пријатељ, смрт ослободилац. Али она се није усуђивала да непосредно уђе у гостољубиву кућу, јер оних који су је волели било је уистини врло мало.

Али мој бледи пријатељ имао је храбро срце. Уживао је да на усијаним гранатама језди кроз ваздух. Он гранату која фијуче зајаше како треба и смеје се кад се она распрсне и комади се разлете унаоколо. Он се повија у авентињском колу на гробљима и не устручава се да улази у одељења за оболеле од колере по болницама, али пред вратима праведних и добрих спопадне га страх. Јер смрт не воли сузе, већ хоће да буде са радошћу дочекана, она која ослобађа духове окова земаљских болова, која ослобађа од прашине која гуши и која им омогућује да окушају чаробни живот у васиони.

Смрт се завукла у стару шумицу која се налази иза куће и чије витке брезе са белим стаблима и данас се утркују да своје танке круне што више испруже према небесној светлости. Мој бледи пријатељ сакрио се у ову шумицу која је тада још била млада и пуна густог зеленила, док је сунце на небу сијало, али у ноћи она изиђе пред шуму, бела и бледа, са косом која се отсјајивала на месечини.

О, еросе! Ти си био бог коме је тада припадао овај гај. Стари умеју о томе да причају, како су се у њему склањали љубавни парови, да не буду узнемиравани. Још и данас кад пролазим поред Берге, ма колико да се љутим

због досадних брежуљака и страховите прашине, ипак ме радује кад погледам овај гај који се сад састоји од проређених белих стабљика, али који сав зрачи од успомена на љубав младих лепих парова.

Али сад је тамо стојала смрт и ноћне животиње су је посматрале. Становници Берге слушали су сваке вечери како вук зајаја да би објавио њен долазак. Змија се довлачила путевима до саме куће. Она није могла да говори, али су сви схватили да је она весник смрти. А буљина на јабуци испод прозора госпође Угла стално је крештала. Јер цела природа познаје смрт и дрхти у страху од ње.

Тако се десило да је владин претстојник из Мункеруда, који се са својом женом враћао са једне гозбе код пароха у Бро, пролазећи поред Берге у два сата ноћу, видео како у прозору гостинске собе стоји и гори свећа. Он и његова жена јасно су видели жућкасти пламен и белу светлост и после су са чуђењем причали о тој светлости која је горела у сред летње ноћи.

Веселе младе даме из Берге смејале су се на то и причале, да је владин претстојник авети видео, јер оне су још у марту изгореле све лојане свеће и више их нису ни набављале. Капетан се опет клео свим што му је свето, да већ недељама нико није становао у гостинској соби. Само је капетанова жена ћутала и бледела, јер бела светлост са јасним пламеном обично се појављивала у њеној породици, кад је смрт требало да поведе неког од њених.

Ускоро после тога, једног сунчаног дана у августу Фердинанд се врати са премеравања које је вршио у северним шумама. Он се врати блед и оронуо, са неизлечивом бољком у грудима и, како га мајка виде, њој би јасно да он мора да умре.

Овај добри син, дакле, требало је да оде, он који својим родитељима никад ни најмање бриге није задавао. Овај младић, дакле, треба да се лиши свих задовољстава и радости овог света и да напусти своју лепу вереницу која на њега чека и да се одрекне свих оних богатих поседа, оних бучних топионица гвожђа које је требало да постану његова својина.

Најзад, пошто је дуго чекала на мену месеца, смрт, мој бледи пријатељ, прикупи храброст и упути се ка самом

дому. Она је знала да становници ове куће ведрим очима дочекују глад и невољу, па се питала зашто и њу не би са радошћу дочекали. Она се полако вукла путањом покривеном белим шљунком, бацајући тамну сенку по травњаку на коме су капљице росе отсјајивале на месечини. Мој бледи пријатељ није долазио са цветом у шеширу и са руком обавијеном око струка младе девојке, већ је ишао погнут као какав измучени болесник, са косом сакривеном у борама огртача, док су око њега облетали слепи мишеви и буљине.

Те ноћи, госпођа Угла, која није могла да спава, чула је како неко лупа на прозор и она се дигла у постељи и питала: „Ко то лупа?“

Наши стари причају да је смрт на то одговорила: „Смрт лупа“.

Онда је госпођа Угла устала, отворила прозор и видела слепе мишеве и буљине како лепршају, али смрт није видела.

„Ходи“, рекла је она полугласно, „ходи пријатељу и исцелитељу, зашто толико оклеваш? Ходи и ослободи мог сина мука“.

Онда се смрт увуче у кућу, радосна као збачени краљ који под старост поново добија круну и престо, као дете које зову да игра.

Идућег дана госпођа Угла села је на болесничку постељу свога сина и говорила му о блаженству ослобођених духова и њиховом дивном животу.

„Они раде“, говорила му је она, они стварају. То су, сине мој, прави, правцати уметници. Кад се нађеш међу њима, онда им кажи шта хоћеш тамо да будеш? Вајар без длета који руже и кринове ствара, сликар вечерњег руменила? И кад сунце буде залазило у свој својој лепоти, ја ћу да седим овде и да мислим: „То је Фердинандозо дело!“

„Помисли само, драги мој сине, шта све тамо може да се види, шта све да се уради! Мисли на усеве којима у пролеће живот треба удахнути, на буре и олује којима треба управљати, на снове које треба људима послати! И помисли на дуга путовања по васиони од једног света до другог!“

„И кад се нагледаш свих тих лепота, ти помисли на мене, драги мој сине! Твоја сирота мајка никад ништа друго сем Вермланда није видела.

„А једног дана стаћеш пред драгог Бога и замолићеш га да ти да један од малих светова који круже у васиони, и он ће испунити твоју молбу. А кад добијеш твој свет, он ће бити мрачан и леден, пун урвина и камених гребена, на њему неће бити цвећа ни живих створова. Али то ће бити твој свет који си ти од Бога добио и ти ћеш запети да радиш. Ти ћеш му створити светлост и топлоту и ваздух, донећеш му биљке и славује и светлооке газеле, ти ћеш пустити потоке да са хуком скачу низ стене и урвине, нагомилаћеш брда и засејаћеш равнице најлепшим црвеним ружама.

„А кад једном и ја умрем, драги мој Фердинанде, и моја душа почне да дрхти из страха од великог пута и да стрепи због растанка од познате околине, онда ћеш ме ти сачекати, сине мој, седећи у колима која вуку рајске птице, у колима која су од сувога злата сачињена.

„И моја јадна немирна душа биће тада примљена у кола и сешће поред тебе, почаствована као каква краљица. И онда ћемо се возити кроз васиону, поред свих тих блиставих светова, и кад будемо изблиза пролазили поред ових небеских вртова, ја ћу питати, јер нисам боље упућена у ствари: „Хоћемо ли да сиђемо овде или тамо?”

„А ти ћеш се у себи задовољно смејати и тераћеш пред собом запрегу рајских птица. Најзад ћемо доћи до најмањег од свих небеских тела али уједно и најлепшег које сам икад видела и зауставићемо се пред једним златним дворцем, и ти ћеш ме увести у вечити храм радости.

„Тамо су оставе набијене свима животним потребама и има пуно лепих књига. Борова шума не стоји тамо, као овде код нас, да нам заклања цео лепи свет, већ ћу моћи слободно да гледам преко великих мора и сунцем обасјаних долина, и хиљаду година пролазиће као један дан”.

И тако је умро Фердинанд заглаван у светле слике, осмеђујући се чаробној визији којој је ишао у сусрет.

Мој бледи пријатељ, смрт ослободилац још није видео тако што лепо. Истина, самртно постеља Фердинанда Угла била је окружена светом који је плакао, али сам самртник

осмехивао се на смрт са косом која је села на ивицу његове постеље, и његова мајка слушала је синовљев самртни ропец, као што се слуша умилна музика. Она је стрепела да смрт неће бити у стању да доврши своје дело, али кад све би свршено, њој грунуше сузе на очи, само то су биле сузе радоснице које су капале на укочено лице њеног сина.

Никад мом бледом пријатељу није било указано толико части, као приликом сахране Фердинанда Угла. Да је смрт смела да се покаже, она би се појавила у високој перјаници и златом оперваженом огртачу, играјући пред спроводом на путу за гробље — али овако је усамљена и погружена седела на гробљанском зиду, увијена у свој стари црни огртач и ту чекала на спровод.

О, то је био диван спровод. Сунце и бели облаци чинили су да је дан био озарен светлошћу, а поља су била окићена дугим редовима ражног снопља. У врту парохијског дома висиле су тек дозреле јабуке, а у црквењаковој башти преливали су се на сунцу шебој и леандер.

Био је то диван спровод који је пролазио алејама од липа. Око окићеног ковчега корачала су лепа деца и посипала цвеће. Није било црних одела, ни густих велова, ни црних марама, јер тако је хтела мајка, она је хтела да њен син, који је умро са толико ведрине, не буде испраћен до вечне куће са тужном пратњом, већ са светлом свадбеном поворком.

За ковчегом је најпре ишла Ана Стјернхек, лепа бујна вереница покојникова. Она је носила око главе веренички венац, била је покривена вереничким велом и имала је на себи вереничку хаљину од беле сџтле свиле са дугим репом. Тако окићена, корачала је она према гробу, као да ће да се венча са младожењом који се у тај гроб полаже на вечни починак.

А за њом су ишли парови угледних старих дама и господе. Лепе отмене госпође носиле су блиставе огрлице и брошewe, млечно беле низове бисера и нарукнице од злата. Перје је високо стрчало из њихових шешира у облику турбана, а преко рамена носиле су танке свилене мараме које су некад добиле од својих вереника, приликом заруке. Господа су такође била најсвечаније обучена, са краватама

„а ла жабот“, у жакетима са високим оковратницима и позлаћеним дугмадима и у прсницима од крутог броката или богато везеног сомота.

То је била права свадбена поворка: тако је хтела господарица Берге.

Она је ишла одмах иза Ане Стјернхек, под руку са својим мужем. Да је имала хаљину од златног броката, она би је сигурно обукла, да је имала драго камење и какав велелепни турбан, она би то сигурно понела овога дана у почаст свом сину. Али није имала ништа друго сем хаљине од црне свиле са жутим чипкама коју је носила на толиким свечаностима, па ју је обукла и за ову свечаност.

Али ма да су сви дошли обучени као за свадбу, ниједно око није остало суво, док се пратња кретала према гробу уз тихо брујање звона. Плакали су људи и жене и тим сузама нису толико оплакивали покојника колико сами себе. Погледај, тамо је ишла млада, овде су носили младжењу, а ту корачају они сами свечано обучени — а где је човек који лута овом зеленом божијом земљом а не зна да је посвећен јаду, бригама, несрећи и смрти? Они су корачали и плакали при помисли да нема на овом свету ништа што је у стању да их заштити.

Али мајка Фердинандова није плакала, она је била једина чије су очи остале суве.

Кад је погребни обред био обављен и гроб затрпан, сви се колима вратише натраг. Само госпођа Угла и Ана Стјернхек остадоше на гробу, да од покојника узму последње збогом. Старица седе на гомилу земље која је покривала тело њеног сина, Ана седе поред ње.

„Видиш“, размишљала је госпођа Угла, „ја сам казала Богу: пошаљи смрт која исцељује да узме мога сина, прими у свој вечни мир оно што сам најватреније волела на овој земљи и ја ћу пролити сузе радоснице. Са свадбеним почастима однећемо га до гроба и ја ћу на његов гроб засадити црвену ружу која стоји под прозором моје спаваће собе. И ето то се десило: мој син је мртав. Ја сам смрт поздравила као што се пријатељ поздравља, ласкавим именима сам је називала, укочено лице мога сина облила сам сузама радосницама и у јесен, кад лишће опада, ја ћу моју црвену ружу пресадити на његов гроб. Али ти која

овде седиш поред мене, знаш ли ти зашто сам ја тако Бога молила?"

Она питајући погледа Ану, али млада девојка седела је мирна и ћутећи поред ње. Мирна и бледа.

Можда се напрезала да угуши глас који се јављао у њеној души и који јој је још на свежој хумки покојника дошаптавао да је сад слободна.

„Ти си свему томе крива“, рече госпођа Угла.

Као муњом ошинута, млада девојка се трже, али не рече ни речи.

„Ти си, Ана Стјернхек, била некад поносна и осiona, ти си се играла са мојим сином, ти си се верила за њега и ти си га опет одгурнула од себе. Шта се ту могло помоћи? Као и толики други, и он је морао да се сналази у таквој прилици. Можда је и он, као и ми, волео твој новац исто колико и тебе. Али ти си се вратила к нама и донела нам у кућу блаженство и изобиље и била си блага и мила, добра и јака. Ти си нас окружила љубављу и направила нас срећнима и ми смо, сироти људи, лежали пред твојим ногама, Ана Стјернхек.

„Па ипак, ипак, ја сам желела да се ти уопште ниси вратила. Јер онда не бих морала да преклињем Бога да скрати живот мом сину. Кад си оно отишла око Божића, он је још и могао да те заборави и прежали, али кад те је упознао овакву каква си сада била, он сигурно не би могао губитак да преболи.

„Видиш, Ана, ти си данас обукла невестинску одору, да би пратила мога мртвог сина, али да је он остао жив, ти се никад у тој одори не би с њим пред олтаром појавила, јер ти га ниси волела.

„Ја добро знам да си се ти само из самилости к нама вратила, да би ублажила нашу горку судбину. Ти га ниси волела. Мени можеш да верујеш, да ја знам кад је ту љубав а кад је нема. И зато сам мислила: Само да Господ Бог узме мога сина, пре него што му се очи отворе!

„О, да си га ипак волела! О, кад га већ ниси волела, да нам ниси дошла да нам засладиш наше патње! Ја знам, да он није умро, моја би дужност била да му кажем да га ти не волиш, и да хоћеш да се удаш за њега само зато што си милостива према нама. Ја бих морала да га натерам

да ти врати дату реч и онда би срећа његовог живота за навек била уништена. Ето видиш, зато сам молила Бога да га узме да не бих ја морала да разарам мир његовог срца. И ја сам се радовала његовим упалим образима и његовом мучном дисању, и стално сам дрхтала да смрт можда неће успети да своје дело до краја приведе”.

Она заћута и чекаше на одговор. Али Ана још није могла да проговори. Она је ослушкивала глас који се јављао из дубине њене душе.

Онда госпођа Угла узвикну у очајању:

„О, како су срећни они који могу своје мртве да оплакују! А ја, ја стојим сува ока на гробу мога сина и морам да се радујем његовој смрти. О, колика је моја несрећа!”

Ана Стјернхек притиште груди рукама. Она је мислила на онај Божић, када се заклела својом младом љубављу, да ће овим људима пружати утеху и потпору, и она се препаде. Зар је све било узалуд? Зар се Бог није смилостивио на њену жртву? Зар се све у проклетство претворило?

„Шта ти је потребно, да би могла да ожалиш сина?” упита она.

„Потребно је да више не верујем својим старим очима. Ако бих могла да се уверим да си заиста волела мога сина, онда бих могла да оплакујем његову смрт”.

Ана скочи. Њене очи блистале су од усхићења. Она смаче с главе невестински вео и рашири га по гробу, затим скиде венац и круну и стави их на вео.

„Сад можеш да видиш, колико га волим!” узвикну она. „Њему дајем мој венац и мој вео. Њему се заветујем! Никада ником другом нећу да припадам!”

Тада се подиже и госпођа Угла, цело тело јој је дрхтало, лице се грчило и најзад дођоше сузе, — сузе жалоснице.

Али мој бледи пријатељ, смрт исцелитељ, препаде се кад виде те сузе. Дакле ни овде није са радошћу дочекан. Чак ни овде се нису обрадовали његовом доласку. Он навуче капуљачу преко главе, спусти се обазриво са гробљанског зида и отшуња се међу гробове.

СУША

Кад би мртве ствари могле да воле, кад би земља и вода могле да разликују пријатеља од непријатеља, ја бих онда волела да уживам њихову љубав. Волела бих да зелена земља моје кораке не осећа као тежак терет. Ја бих волела да ми она лака срца опрости што је мене ради рањавају плугом и грабуљама, и да се добровољно отвара да прими моје мртво тело. И ја бих волела да таласи, чије сзетло огледало моје весло разбија, буду према мени онако стрпљиви, као што је стрпљива мајка према свом детету које јој се пуза у крило, не водећи рачуна да јој тиме гужва њену свилену празничну хаљину. Хтела бих да будем у најпријатељскијим односима са бистрим ваздухом који трепери над плавим брдима, и са зрачним сунцем и са лепим звездама. Јер мени се често чини, да мртве ствари саосећају са живима и са њима пате. Брана између нас и њих није тако велика, као што људи мисле. Има ли и једног зрна прашине на овој земљи које није једном учествовало у кружном току живота? Зар ова усковитлана прашина на друму није једном милована као мека коса или вољена као добре руке које сваку помоћ пружају? И зар вода у браздама које остају за колским точковима није већ једном струјала као крв кроз срца која куцају?

Дах живота још струји у мртвим стварима. Шта он слуша, док спава без снова? Божји глас слуша он — али да ли води рачуна и о људима?

Ви, децо познијих времена, зар нисте то већ приметили? Кад немир и мржња обвладају земљом, и мртве ствари мора многоструко да пате. Онда талас постане ди-

ваљ и грабљив, као друмски разбојник, и онда је поље шкрто, као највећи тврдица. Али тешко ономе због кога шума јеца и брда плачу.

Година у којој су кавалјери владали била је једна чудна година. Готова сам скоро да помислим да је немир који је онда обузео људе уништио и мир који су уживале мртве ствари. Како иначе да обележим ону заразу која се тих дана раширила земљом? Како да човек не верује, да су кавалјери били богови овог краја и да је све било надахнуто њиховим духом? Духом пустоловине, безбрижности, распусности.

Свет би се чудио кад би све могло да се исприча шта се све у тој години десило људима који живе на обалама Лефског Језера. Јер тада се у њима пробудила стара љубав, али се и стара мржња изнова распламтела. Све их је била обузела ватрена страсна пожуда за уживањима живота: за игром и шалом, за забавом и пићем. На светлост је избило било све оно што се скривало у најинтимнијим дубинама душе.

Ова зараза је потекла прво од Екебија, онда се тај грозничави немир проширио на топионице гвожђа и велике поседе и потстицао људе да чине неправду и грехове. До извесне границе ми смо могли да пратимо ширење те заразе, јер су стари сачували успомену на догађаје који су се одиграли на неколико већих пољских добара, али како се она проширила у широке народне масе, о томе ми мало знамо. Сигурно је само да се тај заразни немир вукао од села до села, од колибе до колибе. Где је један порок тињао, сада се разбуктао, где је између мужа и жене била мала пукотина, сада се претварала у провалију, али истом тако на светлост је избијала свака скривена врлина и јака воља. Јер није било рђаво све што се дешавало. Али дух времена био је такав, да је често и добро деловало разорно, као и зло. Било је као кад олуја захвати шуму: једно дрво сурвава се на друго, један бор при падању кида други из земље, па чак и ниско дрвеће ломи се при рушењу високих цинова.

Лудило тако захвати и сељаке и служинчад. Свуда су срца била дивља и главе мутне. Никада се на раскршћу није тако помамно играло, никад се буре пива није брже

празнило, и никад се казан за ракију није чешће пунио. Никада гозбе нису биле тако обилне и никада размак између једне опоре речи и удара ножем није био краћи.

То је била јака рука која је пустила узде, кад је мајорица оно отишла из Екебија. Опијени слободом, људи су били готови да руше све што им дође до руку. Остао им је само један господар и учитељ — ракија. Јер то је било у оно тешко време, кад сељак ниоткуда није могао да очекује спас и помоћ, и кад је ракија била једино што му је пружало утеху.

Али тај немир није се ограничио само на људе. Обујмио је био све живе створове. Никада вукови и медведи нису већу штету наносили, никада лисице нису дрскије крале и буљине језивије крештале, никада овце нису тако често залутале у шуму, никада толико болести није беснело међу скупим и оскудним говедима.

Ко хоће да види у коликој су узрочности ствари међу собом, мора да напусти варош и да станује у колиби на обронку шуме. Он мора да ноћу чува угљарник, или дању и ноћу кроз цео један летњи месец да живи на једном сплаву који полако плови Лефским Језером према Венеру, па ће онда да научи да разуме природу, и да увиди колико је уска повезаност између живих бића и мртвих ствари. Тада ће да увиди да је мир мртвих ствари поремећен, кад на земљи завлада немир. У таквим временима зли духови гасе топионице гвожђа, вештице буше чамце и скеле, чаробњаци кваре млеко кравама и многе болести настају.

Тако је било и у овој години. Никада се реке у пролеће нису толико изливале преко корита, млинови и ковачнице у Екебију нису биле једине жртве поплаве. Мали потоци, који кад набујају од отопљеног снега, највише могу да однесу пласт сена, сада су јуришали на читаве куће и односили их собом. Уопште се не памти да су олује пре Ивањдана нанеле толико штете — после Ивањдана их је сасвим нестало и завладала је суша.

За време дугих дана киша уопште није падала. Од средине јуна до почетка септембра, цео предео био је стално изложен жарком сунцу.

Киша није хтела да пада, земља није хтела плода да даје и ветар није хтео да дува.

Сунце је као и Геста Берлинг: оно доноси радост срцима и зато нико не говори о невољама које оно изазива.

Једна таква суша после Ивањдана не би у другом крају изазвала толику штету као у Вермланду. Али пролеће овде доцкан почиње. Трава тек што је изникла и није још довољно ојачала. Раж није имала довољно сокова да расте и сазри; пролећни усеви, који су давали главну храну, били су ове године ситни и закржљали, позна сетва опет уопште није хтела да роди, па чак ни кромпир није успевао на отврдој земљи.

У таквим годинама, страх је најпре обузимао становнике шумских колиба, па се онда низ брегове спуштао и међу сталоженије становништво у равници.

„Божја рука тражи неког!“ говорио је народ.

И сваки се ударао у груди и питао: „Јесам ли ја тај? О, мајко природо, јесам ли ја тај? Је ли земља из гнева на мене тако тарда и сува? И ово сунце које непрекидно сија са неба без иједног облачка, сија ли оно само зато да спржи моју грешну главу? И ако нисам то ја кога божја рука тражи, ко је онда?“

Док је венуло закржљало класје ражи, док се кромпир мучио да у осушеној земљи нађе хранљиве сокове, док се стока црвених очију и тешко дишући скупљала око скоро потпуно осушених бунара, дотле су људи у овом крају водили чудне разговоре.

„Једна таква недаћа не долази без разлога“, говорили су људи. „Кога ли то тражи божја рука?“

Било је то једне недеље у августу. Божја служба била је завршена. Људи су корачали друмом док је сунце пекло у главу. Свуда около гледали су опаљене шуме и од суше упропашћену жетву. Раж је стојала у сноповима али стабљике су биле танке и класје ситно. Крчити земљу паљењем жбуновитог земљишта, био је ове године врло лак посао, али се често дешавало да је ватра захватала суве шуме које је онда обузимао пожар. А што би остало поштеђено од пожара, то би докусурили инсекти. Јелкама су отпале бодљике и оне су стојале голе као лиснато дрвеће у јесен, брезово лишће висило је млитаво, све изгрижено и искидано.

Људи који су се у групицама окупљали, имали су шта

један другом да причају. Било их је чак који су знали да причају о тешким приликама у 1808 и 1809 години и о хладној зими 1812 кад су се врапци смрзавали. Они су знали шта је глад и гледали су већ њено језиво лице. Они су знали да хлеб може да се прави од коре дрвета и како треба краве присилити да једу маховину.

Једна жена покушала је да прави хлеб од глогиња и јечменог брашна. Дала је и другима да пробају. Она је била поносна на свој изум. Али док су пробали, једно исто питање лебдело је свима на уснама и светлело у њиховим укоченим очима: „Кога, Господе, тражи твоја рука? О ти моћни и праведни Боже, ко ти је ускратио молитву и толико те озлоједио, да нам и наш хлеб насушни ускраћујеш?“

Тешка божја казна била је и то, што је мајорица живела сада негде далеко. У њено време извоз гвожђа, сеча шума и друго доносило је тако добар принос, да су мештани били напустили свој традиционални обичај да траже зараде изван свог родног краја. Сада је млађи свет поново морао у печалбу, али их је ипак довољно њих остајало да код куће седе и гладују.

Један човек из погружене гомиле мештана, која је баш прелазила преко бробијског брежуљка, застаде за тренутак на друму кад су се налазили према кући шкртог пароха.

Он узе са друма једну сасушену гранчицу и баци је у правцу пароховог дома.

„Суве као ова грана биле су његове молитве које је слао Господу“, рече човек.

Онај који је ишао за њим застаде такође. И он узе једну суву грану и баци је поред оне прве:

„Какав поп таква и молитва“, рече он.

Трећи из гомиле угледа се на прву двојицу, баци грану и рече:

„Он је исто што и суша, слама и суво грање једино је што нам је оставио“.

Четврти добаци: „Враћамо му мило за драго“.

А пети: „Бацам му ову грану на његову вечиту срамоту. Нека и он увене и осуши се као ова грана“.

„Сува грана за попа који нам је сушу донео“, рече шести.

Људи који су за њима долазили, видели су шта су ови радили и говорили. И њима се чинило да сад имају одговор на питање које их је толико мучило.

„Тако му и треба. Он нам је сушу донео!“ говорили су у гомили. Крај друма, према пароховој кући, лежало је сада читаво брдо сувог грања и сламе — то је била ломача срама за бробиског пароха.

То је била једина освета његових парохијана. Нико против пароха не подиже руку или му ма шта ружно рече у лице. Утучена срца осетише се мало олакшана овим бацањем грања на ломачу. Сами се нису светили. Хтели су само да на овај начин покажу Богу где треба да тражи кривца.

„Ако ти нисмо служили како треба, то је ево овај крив. Буди милостив, Господе, према нама невинима и сручи свој гнев на њега самог. Ми нисмо исто што и он“.

Убрзо постаде обичај, да сваки који прође поред парохијског дома баци по једну грану на ломачу. „Нека и Бог и људи виде“, мислио је пролазник, „да се и ја одричем овог који је учинио да се гнев божји сручи на нас“.

Стари тврдица одмах примети нагомилано грање. И он га растури — неки кажу да је тим грањем ложио ватру. Али идућег дана на истом месту настаде нова гомила грања и чим би он једну уклонио, настајала би нова. Суво грање је стално било ту и говорило: „Срам, срам нека је попа из Бробија“.

То је било у топлим спарним данима. Цео предео је одисао тешким ваздухом који је био задахнут мирисом пожара. Мисли су се ковитлале у помућеним мозговима. Бробијски парох постао је демон суше. Сељацима се чинило, као да стари тврдица седи и мотри да се не отворе небеске славине.

Пароху ускоро постаде јасно шта парохија мисли о њему. Он схвати да њега сматрају кривцем за несрећу која је снашла цео крај. То је Бог, гневан на њега, наредио да се земља сасуши. Посада брода који је усковитлала страшна бура одлучила је коцком ко мора да напусти брод да сви не би потонули. Коцка је пала на њега. Он покуша да се смеје сељацима и сасушеном грању, али кад то потраја више од недеље дана, он престаде да се смеје.

Каква је то глупа детињарија! Али он је добро осећао да је код њих дошла до израза мржња која се против њега годинама гомилала. Па лепо — неку љубав он ни од кога није ни очекивао.

Али то га није умирило. После посете старе госпођице, он је можда имао жељу да се промени; сад више није могао. Није могао да постане бољи под претњом силе.

Али постепено, ломача поче да му иде на нерве. Повод због кога су људи бацали суво грање пред његову кућу, поче и њега да мучи. Ово бацање сувог грања постаде и за њега најстрашнији доказ његове кривице. Он је посматрао ломачу и бројао ново грање које је бацано. Мисао о томе била га је потпуно обујмила и потисла све друге мисли из његове главе: ломача је постигла сврху којој је била намењена.

Што су дани више пролазили, он је све више морао да даје људима за право. Почео је да слаби и за неколико недеља постаде прави старац. Стално га је мучила грижа савести. И њему се чинило да је све то због оне ломаче. Чинило му се да га савест не би више гризла, да би терет старости пао са његових погурених леђа, ако би нестало оне гомиле грања.

Најзад је по цео дан седео и мотрио да се грање не гомила. Али свет је био немилосрдан, и ноћу је ломача поново настајала.

Тим путем прође једног дана Геста Берлинг. Парох је седео крај друма, остарео и помућен. Он је чупкао суво грање и сређивао га у гомилице, као кад се мало дете игра. Геста би потресен његовом бедом.

„Шта радите ту?“ упита га он и искочи из кола.

„Ето, седим овде и пробирам грање — уствари не радим ништа“.

„Требало би да сте код куће, а не да седите на друму у прабини“.

„Ипак је најбоље кад седим овде!“

Онда Геста седе поред њега. „Није лако бити парох“, рече он после кратке паузе.

„Овде доле може још и да се издржи“, рече парох, „овде где су људи. Много је теже тамо горе“.

А Геста добро је разумео шта је он тиме хтео да каже. Он је познавао те парохије на северу Вермланда у којима нема чак ни стана за парох, то су оне крајеве у којима станују Финци по својим димљивим колибама, те жалосне пределе по којима треба километрима и километрима пешачити, да би се наишло на живу душу и у којима је парох једино образовано биће.

„Да, нас тамо шаљу док смо млади“, рече Геста. „Немогућно је тамо издржати живот. И тамо пропадамо за увек. Није нас мало који смо тамо пропали“.

„Тамо самоћа упропашћује“, додаде бробијски парох.

„Дође човек тамо“, поче Геста да се присећа, „и беседи и поучава и верује да ће парохија ускоро да крене бољим путем“.

„Да, да, тако је“.

„Али убрзо увиди да све речи ништа не помажу. Спутава нас беда, беда спречава сваки покушај на боље“.

„Да, беда“, понови парох, „беда је мој живот уништила“.

„Дође тамо млади парох“, продужи Геста, „јадан и бедан као и сви други. Немој да пијеш, каже он пијаници“.

„А пијаница одговори на то“ — упаде парох Гести у реч — „дај ми нешто што је боље од ракије па нећу да пијем. Ракија ми је зими кожух, а лети хладњак. Ракија ми је топла соба и мека постеља. Дај ми то све па ћу да се оставим пића“.

„А онда“, настави Геста, „парох каже лопову: „Не кради!“ и рђавом мужу: „Не туци своју жену“ и празноверноме: „Веруј у Бога, а не у духове и вештице!“ А лопов одговара: „Дај ми хлеба“, и рђав човек одговара: „Учини да нас немаштина не мучи, па ни ми друге нећемо мучити!“, и празноверни одговара: „Научи ме нечем бољем!“ Али ко може да им без новаца помогне?“

„То је истина! Да, да, то је цела истина!“ узвикну парох. „Они су веровали у Бога, али су још више веровали у ђавола, у вешце и у зле духове. Све жито је ишло у казан за ракију. Нико није могао да види крај беди од које су патили. У већини сурих колиба једва се животарило. Домаће невоље чиниле су да су жене биле осорне и зле на језику, а та опет неугодна домаћа атмосфера терала је

људе да пију. Заборављали су да негују поље и говеда. Плашили су се властелина и исмејавали пароха. Шта се могло учинити са таквим светом? Што сам им говорио са придикаонице, они нису разумели. У оно што сам их учио, нису хтели да верују. И није било никог с којим сам се могао да посаветујем, никог ко би ми помогао, никог ко би ми храброст улио".

"Има свештеника који су све то издржали", рече Геста. "Има их који су толико били обдарени божјом милошћу, да их такав живот није успео да сломије. Они су били довољно снажни да су могли да издрже и самоћу и беду и безнадежност. Они су успели да понешто учине и нису очајавали што је све ишло тако тешко. Таквих људи било је увек и увек их има. Ја их поздрављам као хероје. Ја ћу њима да се дивим догод сам жив. Али ја нисам могао да издржим".

"Нисам могао ни ја", одговори парох.

"Тамо горе", продужи Геста сетно, "парох се одлучи да постане богат, и то врло богат, јер сиромас није у стању да се бори против зла. И он почне да прикупља новац".

"Ако не почне да печали, онда почне да пије", одговори стари парох. "Јер види толику беду".

"Или клоне духом и потпуно се запусти. Опасно је живети горе, ако човек већ није оданде родом".

"Мора много да се упне да би стекао новац. Мора да буде штедиша. Најпре, изгледа као да тврдичење од њега зависи, али после то постане саставни део његове природе".

"Мора да буде тврдокоран и према себи и према другима", продужи Геста. "Није лако прибирати новац. Мора да трпи мржњу и понижење, мора да гладује и да се мрзне, мора да присили срце да буде окрутно и обично се деси да скоро заборави зашто је почео да штеди".

Бробијски парох га бојажљиво погледа испод ока. Он се питао да ли то Геста тамо седи и прави заједљиве примедбе на његов рачун. Али Геста је био врло озбиљан и говорио је са жустрином, као да брани самог себе.

"То се мени десило", рече старац тихо.

"Али Бог је њему на помоћи", продужи Геста још вагително. "Кад је накупио довољно новца, он га подсећа

на младост коју је провео. Кад буде потребан божјем народу, он пароху то стави до знања".

„Али ако парох не прими к знању знак божји, шта онда, Геста Берлинг?"

„Нико се томе не може одупрети", одговори Геста са осмехом на озареном лицу. „Нико не може да се одупре омамљивој помисли на топле колибе које ће његовом помоћу сељаци себи изградити".

Парох погледа на мале наслаге грања које је он скидао са ломаче и које су изгледале као примитивне грађевине у малом. Што је дуже слушао Гесту, све је више био уверен да је у праву. Он је стално на то мислио, да чини добра кад једном буде имућан. И он се ухвати за то: дабоме да је од увек мислио на то.

„Али зашто онда не гради колибе?" упита он бојажљиво.

„Јер га је стид. Могу да помисле да он то ради из страха од људи а не зато што је увек тако радио".

„Да, да, тако је. Он не може да се помири са помишљу да је на то присиљен".

„Он може и кришом да помогне. У овој години има их толико који су потребити. Он може да нађе неког који ће његове дарове да издели. О, ја сад знам шта он треба да ради!" узвикну Геста и очи су му блистале од усхићења. „Нека у овој години хиљаде њих добију хлеб од оног кога проклињу!"

„Да, нека буде тако, Гестал"

Усхићење обузе обојицу њих који су тако мало разумели да врше позив који су изабрали. Жеља њихове младости да служе Богу и људима поново их обузе. Они су ликовали над добротинствима која ће да учине. Геста је имао да буде при руци пароху.

„Пре свег осталог, треба народу да хлеб прибавимо", рече парох.

„И учитеља морамо да доведемо. Позваћемо географа да нам парцелише земљу и онда ћемо учити људе како се обрађује њива и како се негује стока".

„Утрћемо нове путеве и изградићемо цело једно село".

„Поставићемо бране доле на потоку и тако ће бити отворен пут између Лефског Језера и Венера“.

„Богатство наших шума претстављаће двоструко благостање кад пут до мора буде слободан“.

„Клетве ће се онда претворити у благосиљање!“ узвикну Геста.

Парох га погледа. Они прочиташе један другом у очима исто пламено усхићење.

„Геста“, рече старац, „све то изискује пун напон снаге једног јаког човека, а ја сам близу смрти. Ти видиш шта мени живот загорчује“.

„Одстраните то проклетство од себе?“

„Али како, како, Геста Берлинг?“

Геста му приђе сасвим близу и оштро га погледа у очи:

„Молите Бога за кишу!“ рече му. „Одржите службу божју идуће недеље. Молите Бога да падне киша“.

Стари парох стукну престрашен.

„Ако су ваше намере озбиљне, ако ви заиста нисте криви што земљу пустоши суша, ако је истина да сте тврдичили да би Свевишњем послужили, онда молите Бога да пусти кишу. То ће за нас бити знак из кога ћемо да видимо, да ли Бог благосиља то што ми хоћемо“.

Кад је Геста силазио низ брежуљак Бробија, он се чудео сам себи и одушевљењу које га је било обузело. Живот би још могао и леп да буде. Истина, не за њега. Горе сигурно неће ни да чују о некој његовој помоћи.

У бробијској цркви беседа је баш била завршена и уобичајене молитве прочитане. Парох се спремао да сиђе са придикаонице, али је оклевао. Онда паде на колена и поче да моли за кишу.

Преклињао је, као што преклиње очајник: са мало речи без нарочитог смисла и везе.

„Ако је мој грех изазвао твој страшни гнев, онда казни само мене. Ако имаш милосрђа ти који си Бог свемилости, онда пусти кишу! Скини проклетство са мене! Услиши моје преклињање и пусти да падне киша. Пусти је да пада по пољима сиромеха! Дај хлеб народу свом!“

Дан је био топал и владала је неподношљива омори-
на. Парохијани су изгледали као полузадремали, али се
растрезнише кад чуше ове необичне гласове пуне очајања.

„Ако мислиш да мени још има повратка на прави пут,
онда пусти кишу“.

Он заћута. Врата на цркви била су отворена. Наједан-
пут дуну снажан ветар. Ветар прохуја преко поља, уско-
витла се пред црквом и у цркву убацѝ читав облак прашѝ-
не, помешан са сувим грањем и сламом. Парох није више
могао да говори. Он тетурајући сиђе са придикаонице.

Људи задрхташе. Је ли то одговор на парохово пре-
клињање?

Али ветар је био само весник промене времена. Он
се изгуби исто онако брзо, као што се и појавио. Кад се
појање заврши и кад је парох стојао пред олтаром, муње
су већ севале и грмљавина је заглушивала његове речи.
Прве капљице већ су ударале о зелена прозорска окна и
људи појурише из цркве да виде кишу. Али њима није би-
ло довољно да је само гледају: неки су плакали, други
су се смејали док их је киша обливала. Ах, колика је била
њихова невоља! Ах, колико су били несрећни! Али Бог је
добар, Бог им је послао кишу! Каква радост, каква радост!

Бробијски парох био је једини који није напустио
цркву да би видео кишу. Он је клечао пред олтаром и чи-
је се дизао. Његова радост била је одвише велика. Умро
је од радости.

ДЕТИЊА МАЈКА

О тој ствари могло је да се има само једно мишљење: дете је морало да добије оца.

Дете је било најбедније створење које се уопште могло да замисли: кржљаво, црвено, са хиљаду бора. То дете било је једно мало створење које никад није плакало, које је имало грчеве од самог рођења, које је дошло на свет шест или седам недеља пре него што је имало право на то, и због тога се изгледа никако није могло да снађе на овој земљи.

Дете је било толико слабачко да не вреди ни помињати колико је тежило на ваги кад се родило. Морало је да буде увијено у јагњећу кожу и није могло ни да једе ни да спава. Али је живело. Нико није разумео како још живи, али оно је живело.

Дете се родило у једној малој сељачкој колиби источно од Кларелфа. У ту колибу дошла је почетком јуна детиња мајка и замолила да је приме у службу. Домаћинима је рекла да је у другом стању и да је њена мајка због тога толико бесна на њу да је морала да бежи. Рекла је да се зове Елизабета Карсдатер, али није хтела да каже одакле је, јер би неко могао онда да обавести њене родитеље који би је убили ако је пронађу, она је у то потпуно уверена. Није тражила никакву новчану награду за службу, већ само да може да се исхрани и да има кров над главом. Она може да ради, да че или да преде или да чува краве — све што они хоће. Ако им је стало, она може чак нешто и да плати зато што код њих станује.

Она је била врло обазрива, дошла је сељацима бо-

сонога, са ципелама под мишком, њени дланови били су тврди, говорила је дијалектом којим се служе сељаци у овом крају и била је обучена као сељанка. Сељани јој по-вероваше. Домаћин је истина био мишљења да је она при-лично слабачка и да неће моћи довољно да ради. Али си-ротица је морала негде да се склони. И тако је задржаше.

Било је нечег у њену држању, што је учинило да су сви укућани били пријатељски расположени према њој. Она је дошла у једну добру кућу. Људи у њој били су озбиљни и мирни. Кад је домаћица видела да она уме да ради тро-жично платно, поверавала јој је велике послове. Она узе од попадије још једну преслицу и тако је детиња мајка по цео дан седела за преслицом.

Радила је све као обична сељанка, и никоме није па-дало на памет да је треба штедети. Она није изгледала много несрећна. Ма да је морала да се одрекне многих удобности на које се била навикла, живот међу сељацима није јој тешко падао. За те сељаке све је било природно, јасно и просто. Све њихове мисли биле су посвећене раду, и дани су пролазили тако брзо и били су толико исти, да се није знало кад је који дан. Једног целог дана крајем августа кошена је зоб, и детиња мајка била је у пољу и везивала снопове. То је био прилично напоран рад и тако се десило да се пре времена породила. Она је очекивала дете тек за октобар.

Сад је домаћица стојала крај ватре са дететом и гре-јала га, јер је сирото мало створење дрхтало од зиме усред августа. Детиња мајка лежала је у спаваћој соби и слушала шта се говори о њеном детету. Она је знала да сада све слуге и слушкиње тамо улазе да би видели малог.

„Јадно мало“, говорили су сви од реда, а мало доц-није додали би неизоставно: „Сирото дете, бар да има оца!“

Стално се неко чудило што је дете тако црвено и из-борано, нашто је један глас стално одговарао, да су таква сва новорођена деца.

Укућани се нису жалили што дете плаче: они су знали да деца морају да плачу, и кад су узели у обзир све окол-ности, нађоше да дете није баш ни тако слабачко. Само кад би имало оца, све би могло да буде у најбољем реду.

Мајка је све то слушала и почела је о томе да размишља. Најзад јој се учини да је то питање оца од велике важности. Како ће јадниче да пролази у животу кад нема оца?

Она је већ унапред направила план како ће да живи. Остаће овде још једну годину, а онда ће изнајмити једну собу и издржаваће се ткањем и предивом. Она је мислила да ће на тај начин моћи да збрине себе и своје дете. Може њен муж и даље да је сматра за недостојну, али она је била уверена да ће своје дете она боље да васпита него што би то био у стању он својим глупим церемонијалним начином живота.

Али сад кад се дете родило, извесне ствари јој се приказаше у другој светлости. Сада се њој учини да је била егоистична и да је мислила само на себе. „Дете мора да има оца“, рече она себи.

То питање не би јој можда изгледало тако страховито важно, да мали није био толико јадан и бедан, да је могао да једе и спава као остала деца, да му глава није стално висила на једну страну и да није имао те грчеве који су га исцрпљивали.

Донети неку одлуку у том погледу, њој није било лако, али је увиђала да мора да се одлучи, и то одмах. Дете се родило пре три дана, а сељаци не остављају децу дуже некрштену. Под којим ће презименом дете бити заведено у црквене књиге и колико она сме да пароху каже о себи а да се не прокаже? Зар није то неправедно према том малом створу жигосати га као ванбрачно? Ако он буде неки слабак, болешљив човек, како ће она моћи да се правда пред њим, што га је лишила преимућства његовог сталежа и очевог богатства?

Детиња мајка је знала колика је то радост кад се дете роди и зато јој је тешко падало што сви за њеног малог имају само речи сажаљења. Она би више волела да га повије у чипке и свилу као што и приличи једном грофовском сину.

Полако јој дође мисао, да она не поступа правично ни према детињем оцу. Има ли она право да га одваја од његовог сина? То сигурно није у реду. Једно тако драгоцено мало створење чију вредност људи уопште нису у

стању да оцене, она није могла просто тако себи да присвоји. Али она није хтела да се враћа свом мужу. То би значило смрт за њу. Само да њен мали није изложен једној још већој опасности! Сваког часа је могао да издахне, а још није био крштен. Оно што ју је натерало на бегство од куће, сада није више било важно. Ништа друго није осећала, сем бригу за малог који није имао оца. И дужност да му прибави законити положај у животу, није смела да буде тешка за њу.

Она позва себи укућане и све им признаде. На то се домаћин упути у Борг да грофу Дони саопшти да му је жена жива и да је добио сина. Сељак се врати тек позно у ноћ. Он није нашао грофа који је већ био отпутовао, и зато је отишао пароху у Свартсје да с њим говори о целој ствари. И тако је грофица Елизабета дознала да је њен брак оглашен за неважећи и да она нема више мужа.

Парох јој је по сељаку послао и једно писмо у којем је на најпријатељскији начин позива да пређе да код њега станује. Послао јој је уједно и писмо које је њен отац упутио грофу Хенрику и које је стигло дан два после њеног бегства. Можда је баш ово писмо у коме је њен отац молио грофа да пожуре са озакоњењем њеног брака дало идеју грофу и његовим на који ће начин најлакше брак да раскину.

Можете да замислите колики је гнев обузео детињу мајку кад је чула шта сељак прича. Али је њен бол био још много већи.

Целе ноћи није могла да спава. Дете мора да има оца, мислила је непрестано.

Сутрадан, сељак је морао да се вози у Екеби да би довео Гесту Берлинга.

Геста је ћутљивог сељака салетао питањима, али је мало шта могао да дозна. Да, грофица је целог лета код њих радила. Сада је дошло дете. Дете је слабачко, али мајка ће ускоро да оздрави.

Геста упита да ли грофица зна да је њен брак оглашен за неважећи.

Да, она зна за то. Јуче је дознала.

За време целог пута, Геста је или горео у ватри или

га је подилазила ледена језа. Шта хоће од њега? Зашто га тражи?

Он се сећао оних летњих забава тамо горе на обали Лефског Језера. Она је дане проводила у игри и веселим излетима, а онда је морала да ради и да пати. Никад није мислио да ће поново да је види. Ах, да је само могао да јој помогне! Сада би сам о себи имао боље мишљење. Нашта овако може да се позове кад мисли на свој живот. Само на обичне лудости и ништа више.

Он стиже на циљ око осам часова увече и одмах га одведоше детињој мајци. Соба је била полумрачна и он је једва могао да је види како лежи у постељи. Домаћин и домаћица такође су ушли у собу.

Не треба заборавити, да је она, чије је бледо лице сада једва назирао у мраку, увек за њега била врхунац чистоте и племенитости, најлепша душа која је икада понела земаљску одору. Кад поново осети блаженство њене близине, њему дође да падне на колена и да јој захвали што може да буде крај ње, али је толико био узбуђен да ништа није био у стању ни да каже ни да учини.

„Поштована грофице Елизабета!“ промрмља он само.

„Добро вече, Геста!“

Она му пружи руку која је била бела и прозирна. Она га је гледала ћутећи док се он борио да се прибере.

Детиња мајка није била нарочито узбуђена, кад је угледала Гесту. Њу је чудило само да он искључиво на њу мисли, а треба да увиди да се сада ради највише о детету које мора да има оца.

„Геста“, рече му она благо, „ти мораш сад да ми помогнеш, као што си обећао кад смо се растали. Теби је познато да ме је муж напустио и да према томе моје дете нема више оца“.

„Да, госпођо грофице, али цела ствар ће свакако моћи да се уреди некако. Сад кад је дете ту, наћи ће се пут и начин да се гроф присили. Ви можете да budete уверени да ћу ја све да учиним да вам помогнем, госпођо грофице.“

Детиња мајка се осмехну: „Мислиш ли ти, Геста, да ћу ја да се натурам грофу Дони?“

Гести удари крв у главу. Шта онда хоће? Шта треба он да ради?

„Приђи ближе, Геста“, рече му она и поново му пружи руку. „Немој да се љутиш због овог што ћу да ти кажем, али ја сам мислила ти ћеш; ти си...“

„Да, ја сам рашчињени поп, пијандура, кавалер, убица Ебе Дона, ја знам напамет цео регистар мојих заслуга...“

„Ах, Геста, ти си се већ наљутио“.

„Најбоље би било, да госпођа грофица не продужи разговор о томе“.

Али детиња мајка ипак продужи: „Многа би, Геста, постала твоја жена из љубави, али то није случај са мном. Да сам те волела, ја не бих имала храбрости да овако сада с тобом говорим. Себе ради ја никада тако што не бих молила, али видиш и сам, дете је ту и детету је потребан отац. Ти наравно видиш шта хоћу да те молим. То је истина велико понижење за тебе, јер ја сам сад неудата а имам дете. Ја нисам мислила да ћеш ти то да ми учиниш јер си нижи од осталих, ма да — да, и на то сам мислила. Али углавном, ја сам мислила на тебе јер знам да си добар, да си јунак и да си у стању да се жртвујеш. Можда је то сувише што тражим. Можда толико од једног човека не може да се очекује. Ако ме одвише презиреш, ако ти је одвратно да будеш отац туђем детету, онда кажи ми то отворено. Ја нећу да се љутим. Ја и сама увиђам да је то много што тражим, али ти видиш, Геста, дете је тако слабачко. Горко је то не бити у стању приликом крштења навести име мужа његове мајке“.

Док ју је тако слушао, он се осећао онако исто, као оног пролећњег јутра кад ју је искрцао на обалу и препустио њеној судбини. Сад је морао да јој помогне да упропасти целу своју будућност, целу. И то је морао он да учини, он који ју је толико волео!

„Учинићу све што госпођа грофица жели“, рече он.

Идућег дана, он је разговарао са парохом у Бро, јер је Свартсје припадало његовој парохији и у Бро је требало да буде објављено венчање између њега и грофице Елизабете. Добри стари парох био је дубоко дирнут и обећао је да ће на себе узети обављање свих потребних формалности.

„Да“, рекао је он, „ти, Геста, мора да јој помогнеш, иначе може да полуди. Она верује да је детету учинила

неправду што није могла да наведе име његовог оца. Та млада жена има једну врло фину душу".

„Али ја сам уверен да ћу тиме само да је унесрећим", узвикну Геста.

„Ти не смеш да је унесређиш, Геста! Ти мораш друкчији да будеш сад кад имаш да се бринеш за жену и дете".

Парох оде у Свартсје да уреди ствари и идуће недеље у цркви у Свартсје би објављено да претстоји венчање између Гесте Берлинга и Елизабете од Турна.

Онда је најбрижљивије што је било могућно детиња мајка превезена у Екеби и тамо је извршено крштење детета.

Парох је говорио с њом и рекао јој да она још увек може да одустане од венчања са Гестом Берлингом и да би требало да пише оцу и пита га за савет пре него што се уда за једног таквог човека.

„Ја се нећу због тога кајати", одговорила је она. „Помислите да моје дете умре, а да нема оца?"

Кад је венчање и трећи пут објављено у цркви, како црквени прописи то одређују, детиња мајка била се већ сасвим опоравила и добро се осећала. Парох дође једно поподне и изврши обред венчања. Нико није мислио на неку свадбу. Гости уопште нису позивани. Само је детету прибављен законски отац, и то је било све.

Детиња мајка је сијала од радости, као да је постигла какав велики циљ. Али је младожења био суморан. Он је мислио на то, да је она венчањем за њега упропастила своју будућност. Са ужасом је приметио да он уствари и не постоји за њу. Сва се била посветила само детету.

Али неколико дана доцније, детиња мајка би у црно увијена: дете је умрло приликом једног напада грчева.

Некоме је могло да се учини да мајка није била тако дубоко ожалостљена, као што је могло да се очекује. Она као да је потајно тријумфовала. Изгледало је као да ликује, што је за љубав детета упропастила целу своју будућност. Кад малишан стигне међу анђеле, моћи ће да мисли на то да је на земљи имао мајку која је била у стању да њега ради поднесе сваку жртву.

Све је то обављено у тишини, скоро незапажено. Кад

су људи чули у цркви да се објављује претстојеће венчање између Гесте Берлинга и Елизабете од Турна, многи нису ни знали ко је вереница. Свештеници и племићи који су знали шта је по среди нису хтели о томе много да говоре. Изгледало је, као да су се плашили да својим причањем поступку младе жене не даду неко тумачење које би било рђаво по њу. Да се неко не нађе побуђен да каже: „Ето видите, ипак је истина, да она није била у стању да савлада своју љубав према Гести Берлингу, и сад је, да би само могла да се венча с њим, нашла један изговор који је на око врло племенит“. Ах, да, стари су увек били врло наклоњени овој младој жени. Они никад нису трпели да се о њој рђаво говори. Никад нису хтели да приме да је она могла да греши. Нису хтели да верују, да ова душа, од које је била далеко свака зла помисао, може да буде упрљана грехом.

И један други велики догађај који се у исто време десио допринео је такође да Гестино венчање није изазвало велико узбуђење. Мајора Самцелиуса снашла је велика несрећа. Он је временом бивао све већи особењак и све више је избегавао људе. Дружио се само са животињама и на свом поседу у Сје направио је читав један зверињак. Било је и опасно дружити се с њим, јер је он стално носио са собом напуњену пушку и пуцао у ваздух, не обзирући се много куд све куршум може да оде. Један питоми медвед кога је он случајно лако ранио пушком, ујео га је за руку.

Мајор је морао да лежи и најзад умре од позледе, али тек око Божића. Да је мајорица знала да он лежи болестан, могла је да се врати и да преузме управу над Екебијем. Али кавалери су знали да се она неће да врати, док њихова година не истекне.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
ШЕСНОВАЦ

AMOR VINCIT OMNIA

У цркви у Свартсје, испод степеница које воде на певницу, налази се један собичак у коме је смештена свакојака старудија: поломљене лопате гробара, неупотребљиве црквене клупе и томе слично. И ту, где прашина с прста лежи, налази се скривен од очију један ковчег, богато обложен седефом. Кад се са њега обрише прашина, ковчег засија као седефска стена из бајке. Он је закључан и кључ се добро чува. Ковчежић не сме нико да отвори. Нико не зна шта је у њему. Око ниједног смртника не сме унутра да завири. Тек кад протекне деветнаести век, кључ ће смети да буде стављен у браву, поклопац подигнут и свету ће бити откривено благо које се унутра налази. Тако је одредио онај коме је некад ковчег падао.

На поклопцу од месингане плоче стоји овај натпис: *Labor vincit omnia*. Међутим, боље би пристајао натпис који би гласио: *Amor vincit omnia*. Јер и овај стари ковчежић у овом собичку за старудије доказ је само колико је љубав свемоћна.

О, еросе, ти свемоћни боже!

О љубави, ти си и уистини вечна! Догод на земљи буде људског рода, ти ћеш га водити.

Где су богови са истока, где су они хероји којима су муње служиле за оружје? Где су они којима је на обалама светлих река доношено мед и млеко као на жртву? Мртви су, сви су мртви. Мртав је Бел, моћни ратник, и Тот, цин са главом јастреба. Мртви су узвишени који су владали на Олимпу обвијеном облацима, и мртви су они преду-

зимљиви који су господарили у Валхали. Сви су стари богови мртви, само не ерос, ерос свемогући.

Све што око види његово је дело. Он одржава људски род. Зар га не примећујеш свуда где год крочиш? Шта је твоје уво чуло а да у томе није било трага од шумљења његових крила? Он станује у људским срцима као и у семену усева. Зар не осећаш са дрхтајем његово присуство и у самим мртвим стварима?

Шта је то на овом свету, што може да се одупре његовој вољи? Пашће сви богови осветољубља, и они снаге и воље. Али ти, о љубави, ти си уистини вечита!

Стари чика Еберхард седи за својим писаћим столом који је врло помпезан, има дебелу мраморну плочу и обложен је месингом. Он ужурбано и предано пише, док седи сам у каваљерском одељењу.

Али, Еберхарде, зашто се у овим позним летњим данима не скиташ по шумама и пољу, као што то раде сви други кавалери? Ти знаш да нико није без казне служио богињи мудрости. Твоја леђа су повијена, ма да ти је тек шездесет година, коса која покрива твоје теме није твоја сопствена, и чело које се надвија над твоје упале очи, све је изборано. Оронуло, која прати старост која се приближује, огледа се у безбројним борама које се скупљају око твојих безубих уста.

О, Еберхарде, зашто не луташ као други шумама и пољима? Смрт ће те утолико брже одвојити од твог писаћег стола, јер избегаваш живот.

Чика Еберхард подвуче дебелу линију испод последњег реда. Из разних фијока он извуче дебеле свежњеве пожутеле исписане хартије, који су претстављали разне делове његовог животног дела, дела које треба да обе смрти име Еберхарда Бергрена. И баш кад је средио сва поглавља и посматрао их са немим усхићењем, врата се отворише и у собу уђе млада грофица.

То је она, млада господарица ове старе господс. Она којој кавалери одано служе, коју су нашли у беди и сиромаштву и којој су пружили све благодети овога света, као што је то урадио принц из бајке кад је у шуми нашао сироту лепу девојку. Њој за љубав одјекују сада вислине

и трубе у Екебију. Сви се грабе да нешто ураде да би њој било што боље.

Она је сада оздравила, ма да се још не осећа сасвим сигурна на ногама. Била је сама у великој кући и пошто је знала да су кавалери изишли, пошла је да види како изгледа кавалерско одељење о коме се толико прича. Ушла је тихо и око јој је клизило по намалачим зидовима и завесама са жутим коцкицама које су висиле изнад постоље. Али она се збуну кад примети да соба није празна.

Чика Еберхард јој приђе и свечано је приведе писаћем столу на коме је лежала замашна гомила исписане хартије.

„Видите, госпођо грофице“, рече јој он. „Моје дело је сад готово и треба да буде објављено сајту. Сада ће се крупне ствари догодити“.

„Шта треба да се догоди, чика Еберхарде?“

„О, госпођо грофице, дело моје имаће дејство једне муње која сева и убија. Стари Јехова несметано је владао са највишег трона откад га је Мојсије скинуо са брда Синаја, али сад ће људи увидети шта је уствари он: уображење, ништавило, дим — мртворођенче нашег сопственог мозга! Распашће се у своје саставне делове!“ Тако је старац говорио, држећи своју смежурану руку на гомили исписане хартије. „То све стоји овде написано и они који прочитају, вероваће. Очи ће им се отворити и они ће увидети своју сопствену глупост“.

„О, чика Еберхарде, то мора страшне ствари да стоје ту исписане?“ рече грофица Елизабет.

„Нису страшне, већ истините“, узврати старац. „Ми смо само сви као деца која крију главу у наборе сукње своје мајке, чим наиђе неко који им је стран. Ми смо навикли да се кријемо од истине која нам је вечито страна. Али сад ће истина да дође међу људе, да буде с њима и сви ће моћи слободно у очи да јој гледају.“

„Баш сви?“

„Да, не само филозофи, већ сви, госпођо грофице“.

„И онда ће са Јеховом бити свршено?“

„Да, и са свима свецима и анђелима и ђаволима и свим лажима“.

„Ко ће онда да влада овим светом?“

„Мисли ли госпођа грофица да је до сада неко вла-

дао? Мисли ли госпођа грофица на провиђење које се стара о врапцима и о коси која на глави расте? Нико није владао и неће владати”.

„Али ми људски створови, шта ће онда бити од нас?”

„Оно што је увек било од нас: прашина. Пепео не може да гори. Ми смо дрво које служи за горући материјал животном пламену. Животна варница скаче од једног до другог: она се запаљује, гори и изгара. То је живот”.

„А зар нема духовног живота?”

„Нема”.

„Нема живота с оне стране гроба?”

„Нема”.

„Ни доброг ни зла, ни циља ни наде?”

„Ничег”.

Млада грофица приђе прозору. Она боље загледа пожутело лишће, георгине и леандере како су повили своје главе пред јесењим ветром, виде ускомешане црне таласе Лефског Језера и мрачно јесење небо које се спрема на олују, и за тренутак и она подлеже филозофији одрицања свега.

„Ах, чика Еберхарде, како је све ружно и бесмислено у овом свету! Ја бих најрадије хтела да легнем и да умрем”.

Али истовремено, као да чу како њена душа улаже протест. Бодре снаге живота и топли осећаји у њој вапили су за срећом да могу да живе.

„Има ли ма шта”, узвикну она, „што животу може да пружи лепоту, кад му одузмете Бога и бесмртност?”

„Рад” одговори стари.

Она поново гледа кроз прозор, обузета осећајем зрења према овој бедној мудрости. Она наслућује недокучиво, она гледа дух који у свему пребива, осећа снагу која лежи у материји, мртвој на изглед, али која је у стању да се развије у хиљаде животних облика. И у мислима она потражи један излаз којим ће да обележи то присуство духа у природи.

„Ах, чика Еберхарде”, рече. „Шта је рад? Зар је рад Бог? Зар је он по себи један циљ? Измисли нешто друго”.

„Ја не знам шта би друго могло да буде”.

А она је сад знала да то што тражи носи једно старо, отрцано име.

„Зашто не назовеш то љубављу, чика Еберхарде?“

Један осмех прелете преко безубих уста око којих се укрштавају безбројне боре.

„Овде“, рече филозоф и удари стиснутом песницом по гомили списка, „овде су нашли смрт сви богови без разлике, а ја нисам заборавио ни ероса. Шта је љубав друго, до потреба меса? Зашто је она виша од других потреба тела? Зашто онда глад није Бог? И зашто умор није Бог? Они су исто толико достојни да то буду као и љубав. Не, сад је свршено са свим тим лудостима. Сад ће истина да царује!“

Млада грофица погну главу. Она је знала да то није тако, али није могла да изрази оно што осећа.

„Твоје речи раниле су моју душу“, рече му она, „али ја ипак не верујем у то што проповедаш. Богове мржње и освете можете да побијете, али само њих.“

Али старац узе њену руку, стави је на гомилу хартије и понови са фанатизмом безверника:

„Кад будеш ово прочитала, вероваћеш“.

„Онда боље да никад то не прочитам!“ узвикну она. „Ја нећу моћи да живим ако верујем у то“.

И она напусти филозофа, дубоко погружена. А кад она оде, он остаде дуго задубљен у мисли...

Свет још није критички осмотрио ове старе списе који садрже богохулне речи. Име чика Еберхарда још није дошло у зенит славе. Његово велико дело лежи у ковчегу међу старудијама у собичку испод степеница које воде на певницу у цркви у Свартсје. Тек по истеку овог столећа, може да буде објављено свету.

Али зашто је то учинио? Да ли се бојао да неће бити у стању да докаже своја тврђења? Ах — ви онда не познајете чика Еберхарда!

Треба да знате: он је волео истину, не своју сопствену славу. Он се одрекао славе, не истине, и чинио је то да би једно дете, које је он тако нежно волео, могло да умре верујући у оно што је надимало њено срце.

ДЕВОЈКА ИЗ НИГОРА

Нико не познаје оно место под брегом, где су јелке најгушће и где дебео слој маховине покрива земљу. Како би и могао неко да познаје то место? Никад човечја нога није ту крочила. Ниједна стаза туда не води. Блокови стена згомилали су се око њега, високо дрвеће га чува, а суво грање и оборена стабла препречују пут к њему; пастир не може да га нађе, а лисица неће ни да га тражи. То је најусамљеније место у шуми, па ипак хиљаде људи пошло је да тражи то место.

Бескрајна је поворка тих који су пошли да трагају. Могли би да напуне цркву у Бро, а поред тога још и оне у Лефвику и у Свартсје. Бескрајна је то поворка!

Деца којој није дозвољено да се придруже поворци, стоје на друму или седе на огради или висе по дрвећу свуда где год поворка прође. Малишани уопште нису ни слутили да толико људи има на свету, толико је поворка дуга. И кад порасту, неће заборавити ту бескрајну људску масу која се као река сливала. Њихова срца устрептаће кад се само сете оног невероватног утиска који је велика поворка направила на њих, иако су иначе навикнути да чекају по цео дан да би видели једног пролазника, просјака или једна сељачка кола.

Сви који су становали крај друма, прилазили су и распитивали се:

„Је ли наш крај снашла нека велика несрећа? Је ли непријатељ упао у земљу? Куда сте се упутили, куда сви то идете?”

„Трагамо“, одговарали су из поворке. „Трагамо већ

два дана. Трагаћемо још и данас, али даље не можемо да издржимо. Претражујемо шуму око Бјерне и јелама обрасле висове западно од Екебија“.

Поворка је кренула из Нигора, једног сиромашног села у источним брдима. Од пре осам дана нестало је лепушкасте младе девојке са дебелом црном косом и руменим образима. То је одлутала у велике шуме она метларица коју је Геста Берлинг хтео да узме за вереницу. Нигде је нема већ осам дана. И тако људи из Нигора кренуше да је траже. Успут им се придружише да заједно трагају и многи други. Куд год је поворка пролазила, људи су напуштали домове и придруживали се поворци.

Често се дешавало да неки новопридошли упита: „Ви људи из Нигора, како се то могло да деси? Зашто сте пуштали младу девојку да сама лута непознатим путевима? Шума је дубока, а Бог је девојци био памет одузео“.

„Њој нико ништа на жао неће да учини, јер и она никоме не чини на жао“, одговорили су они. „Она је сигурна, као што се деца осећају сигурна. Ко корача сигурније од оног кога сам Бог чува? Она се до сада увек враћала из шуме“.

Тако је поворка прошла кроз шуме које на истоку одвајају Нигор од долине. Данас, трећег дана она прође поред цркве у Бро, и крену према шумама које леже западно од Екебија.

Али куд год поворка наиђе, све се узнемири и један из поворке стално је морао да заостаје, да би непрестано одговарао на питања: „Куд идете? Кога тражите?“

„Ми тражимо плавооку, црнокошу младу девојку“, одговарали су они. „Отишла је у шуму да легне и умре. Нема је већ осам дана“.

„А зашто је отишла у шуму да умре? Је ли била гладна? Је ли била несрећна?“

„Не, гладна није била, али ју је пролетос снзшла несрећа. Она је видела лудога попа Гесту Берлинга и заволела га. Није знала за боље, јер јој је Бог памет узео“.

„Дакле Бог јој је био памет одузео и зато се у Гесту заљубила?“

„До несреће је дошло овог пролећа. Он ју је видео и питао је да ли хоће да буде његова невеста. То је била

само шала и он ју је пустио да иде, али она није више могла да се утеши. Стално је долазила у Екеби. У стопуга је пратила, куд год је ишао. Он је хтео да је се отресе. Кад је последњи пут била тамо, псе је на њу натуткао. Од тада је нико више није видео“.

Напред, људи! У питању је један живот. Један људски створ отишао је у шуму да умре. Девојка је можда већ мртва. А можда још лута по шуми и тражи прави пут. Шума је велика, а Бог јој је узео памет.

Придружите се поворци, хајдете сви! Оставите овас у сноплу, док ситно зрно не попада из класја, оставите кромпир да у земљи иструне, пустите коње да у шталама не поцркају од жеђи, оставите на стајама врата отворена да би краве могле саме да уђу како не би ноћу остале без крова над главом! Поведите децу, јер деца Богу припадају, он њима показује пут. Кад људска мудрост откаже, нека она помогну!

Хајдете сви, људи, жене и деца! Ко се усуђује да код куће остане? Ко зна да можда баш он није Богу потребан? Ходите сви који очекујете неко милосрђе, да вам не би душа једном беспомоћно лутала не могући нигде мира да нађе!

Поворка је толико дуга, да су снажни људи који су избили на чело стигли већ до шуме западно од Бјерне, а они на крају поворке, махом богаљи, старци и жене које носе малу децу, још нису прошли ни поред цркве у Бро.

А онда целе те уморене поворке нестаде у мрачној шуми.

Ово је већ трећи дан како трагају. Већ су научили како се то ради. Траже под стрмим стенама са којих нога клизи, под обањеним стаблима где се лако може да сломије рука или нога, под грањем дебелог дрвећа које се надвило над меком маховином у коју се лако може да пропадне.

Вечерње сунце их гледа како излазе с друге стране шуме, али без девојке коју су тражили. Шта да раде? Треба ли да још једном шуму претраже? Шума је ноћу опасна: пуна је мочвари без дна и стрмих стена. И шта могу да нађу сада, када нису ништа нашли док је сунце сијало?

„Хајдемо у Екеби!“ узвикну један из гомиле.

„Хајдемо у Екеби!“ завикаше сви. „Хајдемо у Екеби!“

„Хајдемо да питамо кавалјере, зашто су натуткали псе на једну којој је Бог памет узео, и зашто су јадну девојку натерали у очајање? Наша сирота гладна деца плачу, наша одећа је подерана, наше жито вене у сноплу, наш кромпир трули у земљи, наши коњи као дивљи јуре унаоколо, наше краве поцркаће без неге и ми сами пропашћемо од умора — и свему томе они су криви, само они! Хајдемо у Екеби да од њих потражимо рачуна за све ово што с нама раде, хајдемо сви у Екеби!“

„У овој проклетој години све се сручило на нас сељаке. Притисла нас тешко божја рука. Зима ће нам донети глад. Кога то тражи божја рука? То није био парох из Бробија. Његове молитве за кишу Господ Бог је био услишио. Ко може да буде други, до ови кавалјери? Хајдемо у Екеби!“

„Они су упропастили то велико имање, они су натерали мајорицу да просјачи по друмовима. Они су криви што смо без рада и зараде. Они су криви што гладујемо. Они су нам донели беду. Хајдемо у Екеби!“

И тако се упутише према Екебију ови мрачни огорчени људи, гладне жене са расплаканом децом у наручју и најзад богаљи и клонули старци. И огорчење расте међу њима као бујица, оно се од старих и богаљастих преноси на жене, а од жена на снажне људе који иду на челу поворке.

Сећате ли се пролећне бујице, кавалјери? Е, ово је јесења бујица. Ово су сад нови таласи који се сливају с брегова, сад је на реду нови јуриш на част и моћ Екебија.

Један надничар, који је орао поље поред друма, чу како гомила паклено виче. Он испрегну једног коња из плуга, узјаши га и одјури у Екеби. „Ево несреће!“ викао је он. „Медведи долазе! Курјаци долазе! Зли дуси долазе да отму Екеби!“

Он гони коња по дворишту и виче сав изван себе од страха: „Сви шумски духови јуре овамо! Долазе да све запале и да кавалјере побију!“ А из даљине се чује брујање разбеснеле масе која се приближује. Јесења бујица на-срће на Екеби!

Да ли та маса, побеснела од огорчења, зна уопште шта хоће? Хоће ли паљевину, хоће ли крв и пљачку?

Ти што долазе, то нису људи, то су зли дуси шуме, дивље звери из пустиње. Мрачне силе које морају да се скривају под земљом, за тренутак су се ослободиле сваке стеге. Побунила их је жеђ за осветом. Смрт Екебију! Смрт кавалџерима!

Тамо ракија поточима тече. Тамо злато лежи нагомилано у подрумима. Тамо су оставе пуне жита и меса. Зашто треба да гладују деца праведника док штеточине живе у изобиљу?

Али сад им је дошао крај. Чаша је пуна, кавалџери! Сада ће вама бити суђено. Судиће вам она која лежи у шуми. Ми смо само њени извршиоци.

Кавалџери стоје горе у главној згради и гледају како људи пристижу. Они већ знају због чега их оптужују. Али изузетно, они се осећају потпуно невини. Ако је она сирота девојка отишла у шуму да умре, онда то није зато што су они на њу псе туткали — они то никад нису радили — већ зато, што се Геста Берлинг пре осам дана оженио грофицом Елизабетом.

Али шта вреди говорити са овом побеснелом руљом! Они су уморни, они су гладни, света их дражи и жеђ за пљачком тера напред. Они долазе уз паклену вику, а пред њима јаше онај надничар који је од страха полудео и стално виче: „Медведи долазе, вуци долазе, зли дуси долазе, хоће да отму Екеби!“

Кавалџери су сакрили младу грофицу у најзабаченију собу. Левенберг и чика Еберхард остали су да је чувају, а сви остали изишли су пред народну масу. Кад прва бучна гомила достиже Екеби, они се поставише на степеницама главне зграде, насмејани и без оружја.

И гомила са страхом застаде пред овом групицом мирних људи. У тој години било је и таквих који би радо насрнули на кавалџере и изгазили их својим тешким поткованим цокулама, као што су пре четрдесет година то урадили рудари у Сунду са управником и инспектором рудника, али они су очекивали да нађу забарикадирана врата, наперено оружје, отпор и изазивање.

„Драги пријатељи“, рекоше им кавалџери, „драги при-

јатељи, ви сте уморни и гладни. Заложите се најпре мало, а пре свега окушајте ракију каква се само у Екебију пече”.

Али гомила неће то ни да чује, она урличе и прети. Међутим, кавалери јој то не узимају за зло.

„Причекајте само, дочекајте један тренутак”, говоре им они. „Погледајте, цео Екеби вам стоји отворен! Понор је отворен, кујна је отворена, млекара вам стоји отворена. Жене ће вам попадати од умора, деца вриште. Треба прво да их нахранимо и напојимо, а онда можете да нас побијете. Ми вам нећемо утећи. Али наш таван је пун јабука, а ваша деца тако воле јабуке. Зашто им не би додели јабуке?”

Један сат доцније у Екебију је гозба била у пуном јеку. То је била највећа гозба која је била приређена у овом поносном дому, и она је светкована бучно у овој јесењој ноћи при сјају пуног месеца.

Коље је покидано и запаљено тако да су у целом дворишту гореле ватре једна поред друге. Око њих седели су људи и уживали у топлини и миру док су се пред њих ређала сва блаженства овог света...

Предузимљиви људи отишли су у штале и у оборе и купили све што је било најбоље. Телад и овце зачас су се обрели на ражњу. Стотине гладних уста прождирала су печење. Клану је једно живинче за другим. Изгледало је, као да у оборима и у стајама ништа више неће да остане.

Баш тих дана у Екебију је спремана велика зимница. Откад је тамо била млада грофица, домазлук је нагло напредовао. Изгледало је да млада жена ниједног тренутка не мисли на то да је она сада жена Гесте Берлинга. Ни он ни она не проговорише о томе ниједну реч, али ипак зато она се понашала као да је господарица у Екебију. Као свака добра домаћица, она се предано трудила да све доведе у ред и да стане на пут расипању и нередџу који је дотле владао. И сви су је слушали. Кавалери су осећали извесно притајено задовољство што поново имају домаћицу.

Али шта све то сад вреди што је оставу напунила хлебом, што се побринула за масло и пиво, и што је целог септембра прављен сир? Шта све то сад вреди?

Сад је важило све дати овим људима, само да не за-

пале Екеби и не побију кавалјере. Овамо са бурићима пи-
ва, овамо са шункама из сушнице, овамо са балонима ра-
кије, са јабукама!

Да ли ће цело богатство Екебија бити довољно да
ублажи гнев ових сељака? Ако успемо да их се отресемо
а да нам не направе никакву штету, онда смо добили игру.

Све ово што се сада ради ради се најзад с обзиром
на младу господарицу Екебија. Кавалјери нису кукавице и
они умеју да рукују оружјем. Кад би зависило само од
њих, они би се бранили. Они би радије опалили неколико
плотуна у ову масу расположену за пљачку, али нису мо-
гли због ње, која је тако нежна и блага и увек се заузима
за беднике.

Што ноћ више одмиче расположење је све ведрије.
Топлота и одмор и јело и ракија утишали су бунтовне на-
гоне и огорчење. Људи почеше да се смеју и шале. Испи-
јали су пиво за покој душе девојке из Нигора.

Деца су навалила на обиље воћа које им је донесено.
Сирота деца надничара и наполичара којима су и дрењине
биле посланица, глабала су првокласне јабуке које су се
у устима топиле, румене крушке и шљиве свих врста, жуте
црвене, плаве. Кад се голаћи посиле, онда и оно што је
најбоље једва је довољно добро за њих.

Кад се приближи поноћ, изгледало је као да се маса
спрема да крене. Кавалјери су престали да доносе јела и
пића, да отварају флаше и да точе пиво. Они одахнуше
задовољно, у нади да је опасност прошла. Али баш у том
тренутку појави се светлост на једном прозору главне
зграде. Сви који су видели светлост, почеше да вичу. Све-
тиљку је носила једна младалачка женска прилика.

Све је то било за трен ока. Прилике са светиљком
нестало је са прозора, али многима се учини да сада знају
ко је она.

„Има дебелу црну косу и румене образе!“ повикаше
неки. „Она је ту, девојка коју тражимо. Они је овде крију!“

„Ах, ви кавалјери, ви сте је овде затворили. Ви кри-
јете овде девојку којој је Бог памет узео! Ах, ви безбожни-
ци, шта с њом овде радите? А нас целу недељу остављате
да за њом страхујемо! И терате нас да три пуна дана за
њом трагамо! Бежите са вашим вином и вашим јелима!“

Тешко нама да смо се из ваших руку уопште служили! Вратите нам прво девојку, па ћемо онда с вама да разговарамо!"

Дивља животиња тек што је била укроћена, а већ је поново почела да бесни и да урла.

Сељаци су хитри, али су кавалери још хитрији. Они појурише и закључаше врата која воде у ходник. Али шта све то помаже против ове гомиле која бесно надире? Једна врата за другим пуцају под силовитим притиском. Кавалери су све више потискивани, а немају оружја при себи. Маса их је тако притисла, да не могу ни да се мрдну. Сељаци хоће по сваку цену да нађу девојку из Нигора.

И нађоше је у последњој соби. Нико нема времена да мисли на то, да ли је она плава или црномањаста. Они је подигоше и понеше напоље. Рекли су јој да се не плаши. Они ће да се освете само кавалерима. Дошли су овамо да њу спасу. Али кад изиђоше из зграде, сretoше једну другу поворку.

На најусамљенијем месту у шуми не лежи више леш једне девојке која се стропштала с високе стене. Њу је пронашло једно дете. Неколико сељака који су још остали у шуми да трагају, подигли су је на своја рамена и понели. Сад су и они дошли.

Она је изгледала још лепша као мртва, него што је била за живота. Била је дивна са распушеном дугом косом и са смиреним лицем.

Ношена је кроз гомилу уздигнута високо на раменима. Куд је она проношена, владала је мукла тишина. Сви су погнуте главе одавали пошту њеном величанству смрти.

„Тек што је умрла“, шапутали су људи који су је довели. „Све до сада је лутала по шуми. Она је сигурно бегала од нас који смо је тражили и тако је пала са стене“.

Али ако је то девојка из Нигора, ко је онда ова коју су из Екебија изнели?

Поворка из шуме утопи се у поворку из Екебија. Цело двориште било је обасјано пламсањем буктиња. Сељаци сада могу да виде обе жене и они обе познају. Ова друга је млада грофица из Борга.

„Али шта то треба да значи? Је ли то нови злочин кавалера коме су случајно открили траг? Откуд млада гро-

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
РАДОЈЕ ДУШИЋ
БЕОГРАД

фица у Екебију? Зашто су нам причали да је отишла далеко, и да је сигурно већ мртва? Насрнимо сада на кавалјере и изгазимо их нашим поткованим цокулама! У име свете правде!"

Тада баш одјекну један снажан звонак глас. Геста Берлинг се био попео на ограду степеница и држао говор маси.

„Чујте ме, ви чудовишта, ви црни ђаволи! Мислите ли ви да ми у Екебију немамо барута и пиштоља? Јесте ли сви полудели? Мислите ли ви да вас ја не бих са највећим задовољством избушио мецима из наших пушака као бесне псе! Али та ту молила је за вас! Ах, да сам само могао да слутим, да ћете ви макар само да је пипнете, ниједан од вас не би више био жив!"

„Зашто правите изгреде? Зашто нас нападате као да смо разбојници и претите нам убиством и паљевином? Шта ја имам заједничко са том вашом безумном девојком? Ја сам према њој одвише био добар, и то је све. Откуд сам ја знао, куд је она отумарала? Требало је да напујдам псе на њу — то би било боље за нас обоје — али ја то нисам учинио. Ја јој никад нисам обећао да ћу је узети за жену. Никад!"

„А сада вам кажем: пустите одмах ту коју сте извукли из ове куће! Пустите је одмах, кажем вам, и нека се осуше руке које се још усуде да је дирну! Зар не видите да је она високо над вама, као што је небо над земљом? Она је исто онолико отмена, колико сте ви прости, и исто онолико добра, колико сте ви рђави!"

„А сад ћу да вам кажем ко је она. Прво, она је један небески анђео, а затим жена грофа Дона из Борга. Њена свекрва тако ју је мучила да је морала да стоји на језеру и да пере рубље. Она је била толико тучена и мучена, да жена ниједног од вас не би могла то да поднесе. Да, она је већ била спремна да се удави у потоку, да је не би мучењем у смрт отерали. Питам вас, никоговићи, ко јој је од вас онда у помоћ прискочио? Нико. Али ми, кавалјери, ми смо је спасли. Да, ми смо то учинили."

„А кад је у једној колиби, онако напуштена, родила дете, гроф јој је на то поручио: „Наш брак је закључен у једној страној земљи и није у сагласности са нашим оби-

чајима и законским прописима. Ти дакле ниси моја жена и ја нисам твој супруг, нити се мене тиче твоје дете! — да, у таквом се положају она онда налазила. Она није хтела да јој дете буде заведено у црквене књиге као да нема оца, и да се неке од вас обратила и рекла: „Оди, ожени се са мном само да би моје дете добило оца!“ — онда би ви обесили носеве и сматрали би да сте одвише фини за тако што. И она се није за ту услугу обраћала вама, већ се обратила Гести Берлингу, бедном попу коме је забрањено да објављује божју науку. Да, сељаци, ја вам кажем, никада ми ништа није падало у животу теже од тога, јер ја сам недостојан и у очи да јој погледам, али нисам смео да одбијем, јер је била у великом очајању.

„А сада, ви можете о нама, кавалџерима, да мислите рђаво колико год хоћете, али што се ње тиче, ми смо према њој поступили најбоље што смо могли и умели. И ви имате само њој да захвалите, што вас ми нисмо побили пушкама као дивље псе. И зато вам кажем: одмах је пустите и продужите својим путем, иначе ће се земља отворити и све ће вас прогутати. И кад полазите одавде, молите Бога да вам опрости што сте њу толико уплашили и збунили, њу која је тако добра и племенита! А сада, вуците се одавде! Наше стрпљење је при крају!“

Још много пре него што је он свој говор завршио, они који су носили грофицу спустише је на степенице, и онда јој приђе један крупан сељак и мирно јој пружи своју широку руку.

„Збогом и много хвала!“ рече он. „Ми нећемо госпођи грофици ништа на жао да учинимо. Нећемо да она буде љута на нас“.

За њим приђе један други, обазриво јој стиште руку и рече: „Збогом и хвала! Ми нећемо да љутимо госпођу грофицу.“

Геста скочи са оgrade и стаде поред ње. Сељаци и њему пружише руку.

И онда сви редом, један за другим почеше да прилазе и да се опраштају. Опет су сад били припитомљени, опет су били људи исти онакви као кад су пошли од својих кућа, пре него што је глад и жеђ за пљачком направила од њих дивље животиње.

Они су гледали грофици право у лице, и Геста примети како многима очи засузише при погледу на невиност и побожност која се оцртавала на њеном лицу. Сви су они прећутно одавали пошту најплеменитијем што су у животу видели. То су опет били људски створови који су се радовали што је бар један између њих доспео до толиког савршенства доброте.

Сви нису могли да јој стисну руку, јер их је било бескрајно много, а млада жена је била уморна и клонула. Али сви су морали да приђу да је виде, и онда би Гести стисли руку, а његова је могла то да поднесе.

Гести се чинило као да сања. Те вечери у његовом срцу се пробуди једна нова љубав.

„О, народе мој, како те волим, како си ми мио!“ мислио је он. Осећао је да воли целу ту гомилу која је сада одлазила са лешом девојке на челу поворке, све те рђаво обучене људе, чије су ноге мирисале, који су становали у мрачним колибама на шумским обронцима, који нису знали да пишу а често ни да читају, који нису имали ни појма о обиљу и богатству живота и који су знали само да се у зноју боре за насушни хлеб.

Зар то није био један велики, један диван народ? Зар није био храбар и издржљив, ведар и радан, спретан и предузимљив? Зар није често сиромаш био милостив према сиромашу? Зар није био у већини бистар?

Он их је све волео са једном ватреном нежношћу која му је сузе на очи терала. Није знао шта треба за њих да учини, али је осећао да их све воли са свима њиховим манама и грешкама. О Боже, да ли ће једном доћи дан да и они њега заволе!

Он се трже из сањарења. Његова жена положи своју руку на његово раме. Маса је била ишчезла. За тренутак били су потпуно сами на степеницама.

„Ах, Геста? Геста! Како си могао тако да говориш!“

Она покри лице рукама и заплака.

„Све што сам рекао, истина је!“ узвикну он. „Девојци из Нигора ја никад нисам обећавао да ћу да је узмем за жену. „Дођи идућег петка, па ћеш доживети нешто весело“, то је све што сам јој ја рекао. Ја нисам крив што се она у мене заљубила“.

„Не, нисам мислила на то, али како си могао да им кажеш да сам ја тако добра и невинa? Геста, Геста! Зар ти не знаш да сам те ја волела онда када нисам имала право на то? Стид ме је било пред овим људима! Хтела сам од срама у земљу да пропаднем!”

И један јецај протресе цело њено тело.

Он је стојао и гледао је: „Ах, мила моја”, рече он тихо, „како си ти срећна што си тако добра! Како си срећна што имаш тако лепу душу!”

КЕВЕНХИЛЕР

Проницљиви и доцније толико учени Кевенхилер родио се у Немачкој седамдесетих година осамнаестог столећа. Он је био син једног моћног грофа и могао је да станује у високим дворовима и да јаше поред кајзера, да је то хтео. Али он то није хтео.

Њега је много више занимало да на највиши торањ замка привезује крила ветрењаче, да од ритерске сале прави ковачницу и да женске одаје замени са часовничарском радионицом. Желео је да цео замак испуни точковима који се окрећу и покретљивим полугама. Пошто то није могао, он свему окрете леђа и оде да учи часовничарски занат. Тако је научио све што се ту дало научити: о зупчанику, о федеру, о висуљи и о много чему другом. Научио је да прави сунчане сатове и звездане сатове и сатове са канаринкама које певају и пастирима који дувају у трубе, сатове са читавом музиком од звона који су цео црквени торањ испуњавали својом чудесном машинеријом, и сатове тако мале да су могли да буду затворени у један медаљон. Кад положи мајсторски испит, он узме торбу на леђа и један чворноват штап у руке и пође од места до места, да изучава све што иде на точковима и окреће се око осовине. Кевенхилер није хтео да остане обичан часовничар, он је желео да постане велики проналазач и усрећитељ света.

Пошто је многе земље пропутовао, он дође и у Вермланд да студира ветрењаче и справе у рудницима. Једног лепог летњег јутра деси се да је баш прелазио преко пијаце у Карлстаду. Десило се тако да је и шумска чаробни-

ца, господарица шуме, нашла за сходно да тог лепог јутра право из шуме сиђе у град. Та отмена дама наиђе баш на пијаци и то с другог краја тако да се сусрете са Кевенхилером.

То је био сусрет за једног часовничара! Она је имала блиставе зелене очи и плаву густу косу која се скоро по земљи вукла, и била је обучена у зелену шуштаву свилу. Ма да је она била вила и безбошкиња, Кевенхилер није у животу видео ниједну хришћанку која је била тако лепа. Он је стојао као изгубљен и гледао у њу док је пролазила.

Она је право долазила из најгушће шуме, где папрати високо стоје и где џиновски борови заклањају сунце, тако да се само местимично пробија и своје зраке као златне варнице баца на зелену маховину.

Ах, ја бих тако волела да сам била на месту Кевенхилера и да сам могла да је видим, како долази са лишћем од папрати и јеловим бодљикама у коси и једном змијом око врата! Ход јој је био еластичан као у какве зверке, а мирис смоле, шумских јагода и маховине ширио се од ње.

Како су људи морали да је гледају разрогачених очима, кад се дрзнула да се шета по пијаци у Карлстаду! Уверена сам да су коњи почели да се трзају од страха од њене дуге косе која је лепршала на јутарњем ветру. Улична деца трчала су за њом. Момци су зауставили кола и зурили у њу. Жене су цикале и трчале бискупу да траже да најури та чудовишта из града.

А она је ишла мирно и охоло и смејала се целој узбуни која је настала око ње, тако да је Кевенхилер иза њених румених усана могао да види два реда зуба, шиљатих као у дивљих звери. Имала је на себи један дуг огртач, да нико не примети ко је она, али по несрећи заборавила је била да покупи реп. Реп је слободно висио и вукао се по калдрми.

Кевенхилер је такође видео реп, али не треба заборавити да је он грофовски син иако је само часовничар. Њему би жао да је једна тако отмена дама изложена руглу варошких ђифта и зато се поклони пред лепотицом и рече јој витешки:

„Да ли милостива не жели да подигне реп од своје хаљине?“

Она би дирнута не само учињеном услугом већ и галантношћу младог човека. Стаде пред њега и погледа га, тако да се њему учини да светле варнице из њених очију улећу у његов мозак.

„Можеш да примиш к знању, Кевенхилеру“, рече она, „да ће од сада твоје руке бити у стању да направе сваку справу коју замислиш, али само једну од сваке врсте“.

То је она рекла, а она може да држи реч. Јер свако зна да она дели генијалност и чудотворне способности оних који успеју да стекну њену милост.

Кевенхилер остаде у Карлстаду и изнајми једну радионицу. Лупао је у њој и радио дан и ноћ. Осам дана доцније направио је једну вештачку справу. То су била једна кола која су сама ишла. Она су ишла узбрдо и низбрдо, брзо и полако, могла су да завијају и да се окрећу, да буду заустављена и опет у покрет стављена, како год је он хтео.

Кевенхилер постаде славан и стече много пријатеља у граду. Био је толико поносан на свој изум да се одвезе у Стокхолм да кола покаже краљу. Њему није било потребно да успут мења коње или да се труцка у поштанским колима или да спава на дрвеним клупама у поштанским чекаоницама. Он се поносно возио у својим сопственим колима која сама од себе иду и за неколико часова је стигао у Стокхолм.

Право се одвезе пред двор, где су га на главним степеницама чекали краљ и дворјани да виде кад се доведе. Сви су га обасипали похвалама.

Тада му краљ рече: „Треба мени да поклониш та кола, Кевенхилеру“. И ма да је Кевенхилер рекао не, краљ је и даље остајао при свом тражењу и хтео је да има кола по сваку цену.

Кевенхилер примети тада да се у пратњи краљевој налази и једна дама плаве косе и у хаљини од зелене свиле. Он је њу добро познавао и сад му би јасно, да је она наговорила краља да од њега тражи кола. И њега обузе очајање. Он није могао да поднесе да његова кола неком другом припадају, а није опет могао ни стално да се одупире краљевој жељи. И због тога он натера кола на двор-

ски зид са таквом силином да се она у парампарчад разбише.

Кад се врати у Карлстад, покуша да направи нова кола, али није могао. Онда га спопаде бес због талента који му је шумска чаробница дала. Он је био напустио готовански живот у очевом замку да би постао добротинитељ многим, а не да ствара чуда која само један једини може да користи.

Шта му вреди да буде велики проналазач, чак и највећи, кад своје проналаске не може да умногостручи, да би били од користи широким масама?

И овај учени и проницљиви човек зажеле се обичног рада и поче да клеше камен и да зида. На западном мосту зидао је велику камену кулу по узору на округлу кулу очевог замка, и његова је намера била да назидва куће за становање, портале, замке, висице мостове, тако да на обали Кларелфа има читаво једно насеље.

Ту је хтео да оствари сан свог детињства. Све што се бавило занатством требало је да нађе уточишта у његовом насељу. Бели млинари, црни ковачи, часовничари са зеленим стаклом пред напрегнутим очима, бојације са обојеним рукама, ткачи, столари — све је имало да живи и да ради у његовом замку.

И ишло је добро. Од камена који је сам истесао, направио је кулу сопственим рукама.

Наместио је и ветрењачу, јер кула је имала да служи за млин на ветрењачи. И сад је требало да почне са уређивањем ковачнице.

Једног дана, међутим, посматрао је како ветар окреће лака снажна крила и њега обузе стара болест.

Учини му се, као да га је жена у зеленој свили поново погледала својим блиставим очима и да су варнице из њених очију поново запалиле његов мозак.

Он се затвори у своју радионицу, ништа није јео, радио је без одмора и за осам дана нови изум био је готов.

Једног дана он се попе на кров своје куле и поче себи да привезује вештачка крила. Два улична дечка и један гимназист који су седели на мосту и пецали рибу, угледаше га и почеше од страха толико да вичу да се чуло у целом граду. Дечаци су трчали без даха из улице у улицу и пред

свима вратима викали што су јаче могли: „Кевенхилер хоће да лети! Кевенхилер хоће да лети!”

Он је стојао потпуно миран на крову торња и привезивао себи крила, док се доле гомилао свет који је дотрчавао из уских улица старог Карлстада.

Девојке су трчале, остављајући лонце који су врили на огњишту и тесто које се надимало. Домаћице су остављале чарапе које су плеле, натицале наочаре на нос и трчале улицом. Претседник општине и општински одбор подигоше се са својих већничких столица, а управитељ школе баци граматику у угао. Ученици појурише из разреда и не чекајући дозволу. Цела варош појури према западном мосту.

Мост је убрзо био црн од људи. На пијаци су људи стојали, сабијени као харинге у бурету, а целом речном обалом све до бискупије врвело је од света. Гужва је била већа него приликом Петровског вашара и било је више радозналаца него онда када се краљ Густав III провезао кроз варош са осам коња и то таквом брзином, да су кола стојала само на два точка кад су завијала за какав угао.

Најзад Кевенхилер причврсти крила и отисну се. Он два три пута замаха крилима и онда је пливао по ваздуху, високо изнад земље.

Ваздух је био оштар и чист и он га је удисао пуним плућима. Груды су му се шириле и стара витешка крв почела је да се буди у њему. Извијао се по ваздуху као голуб, лебдео као кобац, његова крила су била бржа од ластиних и он је пловио по ваздуху сигурно као соко. И гледао је одозго на сву ту сакупљену масу која је зурила у њега који је пловио по ваздуху. Кад би за сваког од њих могао да направи по два крила! Кад би могао сваком од њих да подари способност да се вину кроз овај свежи ваздух! Ни у овом победоносном тренутку он није могао да не мисли на проклетство које лежи на њему, да само он може да ужива у својим изумима. О та шумска чаробница, само да му дође до руку!

И онда очима, које су биле засењене блештавом сунчевом светлошћу и треперавим ваздухом, он виде како му нешто лети у сусрет. Виде како се покрећу велика крила, сасвим слична његовима, и како између њих плови једно

тело. Лепршала је жута коса, зелена свила се таласала и дивље очи су севале. То је била она!

Кевенхилеру јурну крв у главу. У дивљем замаху, он полете на чаробницу — да ли да је љуби или туче, он то није знао — али у сваком случају да је присили да скине проклетство с његовог живота. У том дивљем налету, он изгуби сваку моћ расуђивања. Није гледао куд лети, већ је само видео разбарушену косу и дивље очи. Он достиже до ње и испружи руке да је дохвати. У том тренутку њена крила дохватише његова, и њена су била јача. Његова крила се разбише и разлетеше у парчад, он се неколико пута окрете у ваздуху, и онда сруши — ни сам није знао где.

Кад се освести, виде да лежи на крову свог торња, поред смрскане летеће справе. Он је био налетео на своју сопствену ветрењачу, чија су га крила неколико пута окренула у круг и треснула на кров.

То је био крај авантуре са овим изумом.

Кевенхилер је опет био жртва дубоког очајања. Поштен рад му је сада био одвратан, а на изуме није смео више да мисли. Измисли ли опет неку чудотворну справу и по несрећи је уништи као две претходне, онда ће му срце сигурно препући од јада. А ако је не уништи, онда ће свакако да полуди од помисли да се други њоме не могу да користе.

Он дохвати своју путничку торбу и свој чворновати штап, остави млин да стоји онакав какав је и пође да тражи шумску чаробницу.

Набавио је себи и коња и кола, јер више није био млад и онако лак на ногама. Прича се да је он, чим би стигао до неке шуме, силазио с кола, улазио у шуму и викао из свег гласа:

„Шумска чаробнице! Шумска чаробнице! То сам ја, Кевенхилер! Појави се, појави!”

Али она се није појављивала.

Лутајући тако, он стиже и у Екеби, мало година пре него што ће мајорица да буде истерана. Тамо су га лепо примили, и тамо је и остао. Тако друштво у кавалерском одељењу би увећано једним високим снажним, отсечним господином племићског држања, који им је чинио част и у лову

и при пићу. У њему поново оживеше успомене на његово детињство, он је сад дозвољавао да га називају грофом и све је више лично на старе немачке витезе луталице, чему су много доприносили његов велики орловски нос, густе на- кострешене обрве, шиљата брада и бркови на горе увијени.

Тако је он постао кавалер међу кавалерима и није био бољи од остале дванаесторице за које је народ веровао да их је мајорица искупила да би их предала ђаволу. Његова коса је постала бела, а дух се умртвио. Толико је остарео, да ни сам више није веровао у оно што је створио у младости. Говорио је да није истина да је он изумео неке чудотворне справе и да он ништа не зна о неким колима која се сама возе и справи за летење. То су све само бајке, ништа друго до бајке!

Али кад се оно деси да мајорица би протерана из Екебија и кавалери постадоше господари великог поседа, на- стаде један живот да гори никад није био. Земљом је про- хујала олуја, све лудости оживеше и подмладише се, све зло доби маха и све добро уздрхта — на земљи су се борили људи, на небу духови. Са планина дођоше вуци, носећи вештице на својим леђима, све силе природе ослободише се стега и у Екеби дође шумска чаробница.

Кавалери њу нису познавали. Они су мислили да је то нека сирота невољна жена коју је зла свекрва довела до очајања. Они је узеше под своје окриље, указаше јој пажњу као да је краљица, завољеше је као дете и назваше је гро- фицом.

Само је Кевенхилер увидео ко је она. У прво време и он је био занесен као и други. Али једнога дана, братац Ју- лијус и Ернеклу, који се нису стидели да јој служе као кро- јачи, направили су јој једну хаљину од зелене шуштаве сви- ле, и кад она обуче ту хаљину, Кевенхилер је познаде. Се- дела је тако сва у свили на најбољем дивану у Екебију, и сви стари људи правили су будале од себе, да би је што боље услужили. Један је био њен кувар, други собар, један јој је читао књиге, један музицирао, један био њен обућар, сваки је изабрао по неко занимање.

Она се правила као да је болесна, то одвратно чудо- виште, али Кевенхилер је врло добро знао како стоји са ње-

ном болешћу. Она их је све магарчила, да, то је она радилала!

И он опомену кавалјере да се ње чувају.

„Зар не видите како су јој зуби ситни и оштри“, рече он, „и како јој очи дивље севају? То је шумска чаробница — све зло појавило се у ово страшно време. То је шумска чаробница, кажем вам, и она је дошла да нас упропасти. Ја сам је већ раније виђао“.

Али људи су потпуно слепи, кад им се срце за нешто загреје. Кавалјери су били као мајка којој су у колевку подметнули наказно копиле. Она није у стању да види његову велику главу и мрку кожу. Она налази да је његово прозукло дречање, исто као и умилно смејање њеног сопственог детета, она не може да види да су му усне дебеле и да се нокти у канџе увијају. Исти случај је био и са кавалјерима. Они хтедоше умало да убију Кевенхилера зато што је хтео да им отвори очи.

Али чим Кевенхилер виде и познаде шумску чаробницу, он доби вољу да поново ради и ствара проналаске. У његовом мозгу је горело и врело, прсти су га сврбели од жеље да дограбе чекић и турпију, и он више није могао да се опире. Са огорчењем у срцу, он једног дана навуче радничку блузу и завуче се у једну бравару која је имала да му служи за радионицу.

Глас се из Екебија пронесе по целом Вермланду:

„Кевенхилер је опет почео да ради!“

И заустављена даха људи су послушкивали како у затвореној бравари лупа чекић, турпија струже и мехови се надимају.

Свет ће угледати ново чудо! Шта ли ће то бити? Да ли ће да нас научи да идемо по води, или ће да измисли лествице којима ће да споји земљу са звезданим сазвежђем? — Ништа није немогућно за једног таквог човека, као што је Кевенхилер. Зар га нисмо видели сопственим очима како на крилима лети кроз ваздух? И зар нисмо гледали како његова кола јуре кроз улице? Он има дар шумске чаробнице, њему ништа није немогућно.

У ноћи, првог или другог октобра, он доврши чудо. Из радионице се појави са својим изумом у руци. То је био један точак који се стално окретао, и док се окретао паоци

су на точку сијали као ватра и давали од себе светлост и топлину. Кевенхилер је направио сунце. Кад он са својим изумом изиђе из радионице, ноћ постаде толико светла, да врапци почеше да цвркућу и облаци се заруменише, као кад се сунце рађа.

То је био најдивнији изум који се могао замислити. Ни тмине ни хладноће неће више бити на овој земљи! У глави му се вртело, кад је на то мислио. Нека сунце залази и излази као и до сада, али отсад кад оно зађе, на земљи ће засветлити хиљаде и хиљаде његових пламених точкова и ваздух ће треперити од тоpline, као по најтоплијем сунчаном дану. Зрело жито биће кошено под звезданим небом усред зиме, преко целе године шуме ће бити пуне јагода и рибизла, а вода никада више неће бити окована у лед.

Сада кад је његов изум готов, настаће један нови свет. Његов пламени точак замењиваће кожух сиромашу, а сунце рудару. Он ће фабрикама дати потребну погонску снагу, улићи нов живот природи која спава од јесени до пролећа, и човечанству створити један нови срећнији живот. Али он је знао да су то све само пусти снови, јер шумска чаробница никад му неће дозволити да умножи свој изум. И њега обузе срџба и жеђ за осветом. Мисао да је убије, толико га обујми да више није знао шта ради.

Он оде у главну зграду и стави свој пламени точак у хол испод самих степеница. Његова је намера била да се кућа запали и да на тај начин чудовиште изгори.

Онда се поново врати у своју радионицу и остаде тамо да мирно седи и ослушкује.

Из дворишта се чуше узвици и вика. Аха, сада су дакле почели да примећују какав је јуначки подвиг он извршио!

Да, трчите сад само, вичите, звоните на узбуну! Сада гори вештица коју сте ви у свилу и кадифу увијали!

Да ли се она сада већ превија од болова и јури из једне собе у другу? Ах, како ће да пламти зелена свила и како ће пламен да се игра са њеном густом косом! Напред, пламену! Храбро напред! Дограби је, обујми је, спржи вештицу! Не бој се њених чаролија, пламену! Нека изгори. Има људи који због ње морају да горе целог свог живота!

Звона су брујала на узбуну, кола су тандркала, ватро-

гасци дојурише, вода у кофама доношена је са језера, људи су дотрчавали из свих оближњих села. Са свих страна су одјекивали узвици јадања и довикивања. Кровови се рушили, чуло се како пламен језиво пуцкара.

Али ништа није било у стању да помути Кевенхилерово спокојство.

Тада он чу како нешто страховито тресну, као да се небо срушило; он скочи и ликујући узвикну: „Сад је с њом свршено! Више не може да умакне, сад је или смрвљена под гредама или спржена од пламена! Сад је свршено!

И он је мислио на моћ и углед Екебија које је морао да жртвује, да би њу уклонио са овог света. Мислио је на помпезне сале које су виделе толико радости и задовољства, на салоне у којима је одјекивао смех веселих жена, на столове који су се повијали од посланица, на скупоцени стари намештај, на сребро и на порцулан, на све то што никад више не може бити надокнађено...

Одједном он поскочи и престашено узвикну. Његов пламени точак, његово сунце, модел од кога је све зависило, зар га он није оставио испод степеница, да би изазвао пожар?

Био је као окамењен од страха.

„Јесам ли ја при свести?“ упита се он. „Како сам могао тако нешто да учиним?“

У том истом тренутку отворише се врата на радионици, и на вратима се појави она, обучена у зелену свилу.

Шумска чаробница стојала је на прагу, горда и са осмехом на уснама. Њена зелена хаљина није имала ниједну мрљу и њена густа коса није мирисала на изгоретину. Била је иста онаква, какву је видео у својој младости на пијаци у Карлстаду, реп јој се вукао између ногу и сва дивљина и мирис шуме одисали су од ње.

„Сад гори Екеби!“ рече она смејући се.

Кевенхилер подиже велики чекић у намери да јој га тресне о главу, али тада примети да она у руци држи његов пламени точак.

„Види шта сам ти спасла“, рече му чаробница.

Кевенхилер паде пред њом на колена:

„Ти си моја кола уништила, ти си моја крила разбила, ти си мој живот разорила. Смилуј се сада!“

Она се попе на сто на коме је стојао алат и сад је седела према њему исто онако млада и заводљива, као кад ју је први пут видео на пијаци у Карлстаду.

„Као што видим, ти знаш ко сам ја?“ рече она.

„Ја те познајем, ја сам те одувек познавао“, рече несрећни човек. „Ти си генијалност. Али ме сада ослободи твог дара. Узми га натраг! Пусту да будем опет обичан човек. Зашто ме прогониш? Зашто ме уништаваш?“

„Будало!“ рече чаробница. „Никад ти зло нисам желела. Богато сам те обдарила, али ако ти је мој дар неугодан, узми га натраг. Само упамти, кајаћеш се!“

„Не, не. Нећу се кајати! Само ме ослободи!“

„Онда мораш прво ово да разбијеш“, рече му она и баци му пред ноге пламени точак.

Он се није премишљао. Великим чекићем распали по зрачном пламеном сунцу које за њега није било ништа друго до одвратна справа, чим није могла да послужи на корист хиљадама и хиљадама људи. Варнице су севале у бравари, пламени комади летели су око њега и најзад је у рушевинама лежао и његов последњи изум.

„Добро, сад узимам оно што сам ти дала“.

Кад је излазила, она се у вратима још једном окрете. Он је последњи пут погледа, онако обасјану светлошћу пожара. Она му се тако учини лепша него икад до сада и не више онако зла, већ само строга и поносна.

„Будало“, рече она, „јесам ли ја икад забранила да твоје изуме други копира и умножи? Једино што сам хтела то је, да генија поштедим напора обичног занатства“.

И она оде. Кевенхилер је неколико дана био као луд. Онда се смирио и поново постао обичан човек.

У Екебију је изгорела главна зграда. Људских жртава ипак није било. Али кавалјере је много болело што је ова кућа, у којој су толико добра видели, претрпела велику штету баш за време њиховог господарења.

О, ви децо нових времена! Да сте ви, или да сам ја сама срела шумску чаробницу на пијаци у Карлстаду, верујете ли ви, да ја не бих отишла у шуму и викала: „Чаробнице, чаробнице! То сам ја, Кевенхилер!“ Али коме се она данас приказује? Ко се данас може да жали да га је она одвише обасула својим даровима?

ВАШАР У БРОБИЈУ

Велики јесењи вашар у Бробију почиње првог петка у октобру и траје осам дана. То је највећи празник у години. У свакој кући се коље и меси и нова зимска одела први пут се облаче. Празнична јела — увојци од сира и колачи од сала — свакодневно се износе на сто. Потрошња ракије је двоструко већа, а на рад нико и не мисли. Послузи и надничарима исплаћује се зарада и они смишљају шта све могу на вашару да купе. Издалека пристижу на вашар људи са торбама на леђима и путничким штаповима у рукама. Многи терају пред собом говеда која воде на продају. Млада, својеволна телад и јарићи, који јогунасто неће да се мрдну с места, задају много муке својим власницима и изазивају веселост код пролазника. Гостинске собе на великим поседима пуне су добродошних гостију, мењају се новости и разговара се о ценама домаћих справа и говеди.

И како тек првог пазарног дана врви од света на бробијском брежуљку и на тргу! Трговци из вароши наместили су своју робу у шатрама, док су је људи из западног Гутланда и Далекарлије поставили на дуге тезге од сирових дасака, преко којих су прострли ланено платно. Верглаша и слепих свирача има колико хоћете, исто тако врача, продаваца шећерлема, као и оних који продају јака пића. Иза тезги стоје изложени продаји дрвени бурићи и ћупови од глине. Баштованције са великих поседа нуде рен, јабуке и крушке. У дугим редовима изложени су на вашару црвеномрки судови од бакра, калајисани изнутра.

Али овог пута јасно се види да невоља влада на Лефском Језеру, јер у трговању по шатрама и за тезгама нема

оног правог живота. Најживље је на великој сточној пијаци, јер има их који морају да продаду краву или коња, да би могли да прогурају зиму. Ту се врши и дивља, узбудљива трампа коња.

Весело је на бробиијском вашару. Ко има пара за по коју ракију, не мора да пусти главу да му виси. Али није то само ракија која диже расположење. Кад људи сиђу на вашар из својих осамљених шумских колиба и виде сав овај усталасани весели и узмувани свет, њих понесе та заглушна живост и они су као опијени од задовољства и радости.

Кад је толико људи на окупу, онда се наравно тргује, продаје се и купује, али то чак није најважније. Најважније је повести са собом у кола што више рођака и пријатеља, почастити их кобасицама, масним колачима и ракијом, или наговорити драгану да прими на поклон песмарицу или свилену забрадачу, или бирати вашарске играчке за малишане код куће.

Дошли су сви који због куће или стоке нису морали да изостану. Ту су кавалери из Екебија, шумари из Нигора, џамбаси из Норвешке, Финци из северних шума и скитнице који нигде нису код куће.

С времена на време цело то усталасано море наједном се претвори у вртлог и изгледа као да се све окреће око једне једине тачке. Нико не зна шта је посреди, док не наиђу полицајци који растерају гомилу и подигну нека преврнута кола или прекину неку започету тучу. Идућег тренутка већ, направила се гомила око једног трговца који се препире са једном сељанком која му ни зашта не остаје дужна.

Онда — око подне — настаје уобичајена велика туча. Сељаци никако неће да се разувере, да трговци из западног Гутланда мере аршином краћим него што је прописно, и око тога настаје поред тезги вика и псовка која се брзо претвара у тучу. За многе који су у оним данима знали само за беду и невољу, то је било право задовољство да се могу прописно да излупетају. И чим ти, који су већ унапред расположени на тучу, приметите да је зађевица почела, полете са свих страна. Кавалери се тискају да на свој начин посредују, а људи из Далекарлије трче да помогну западногутланћанима.

Снажни Монс из Фурса први је на месту кад се ради

о тучи. Пијан је и сав бесан: баш је оборио једног западно-гутланђанина и обрађује га песницама. Претучени запомаже за помоћ и многи његови другови притрчавају и покушавају да га отму из Монсових руку. Снажни Монс међутим сручи на земљу сву робу са једне тезге, дограби дебелу даску која је била дуга осам аршина и аршин широка, и поче њом да витла као својим оружјем.

Снажни Монс је страشان човек. У Филипстаду је једном ногом пробио зид на таваници, и он је у стању да чамац извади из језера и да га на леђима кући однесе. Разумљиво је онда што се цела гомила дала у бегство кад је почео око себе да млата дебелом тезгом. Али заслепљен од беса, снажни Монс насртао је на све, не питајући ко је пријатељ ко непријатељ, јер он је сада имао с чим да размахне, и размахивао је из све снаге.

Престрашени људи беже на све стране, беже и вичу из свег гласа и људи и жене. Али жене имају децу у наручју и не могу да беже тако брзо: шатре и кола прече им пут, а плаше се и бивола и крава који су се узнемирили од велике вике.

Једна група жена заглавила се тако у један угао између шатра и овај џин насрну на њих. Учинио му се да је међу њима спазио једног западно-гутланђанина. И завитла дебелом даском. Пребледеле и уздрхтале од страха жене се шћућурише, очекујући смртни ударац.

Али кад тезга фијукну кроз ваздух, испружене руке једног човека задржаше је у лету и отклонише удар од других. Тај човек се није погнуо као остали, већ је остао усправан усред те људске гомиле и, да би многе спасао, добровољно је примио удар на себе. Он се жртвовао ради других и сад је лежао на земљи онесвешћен.

Снажни Монс није стигао да изнова замахне. Кад је даска треснула о главу оног човека, он је срео један поглед из његових очију и тај поглед учинио је да му се следила крв у жилама. Стојао је сав ошамућен. Без опирања допусти да га вежу и одведу.

Муњевитом брзином пронесе се по вашару вест, да је снажни Монс убио капетана Ленарта, пријатеља народа, који је жртвовао свој живот да би спасао незаштитене жене и децу.

И на пространом бучном вашару наједанпут се све утиша: престаде погађање, више нико није мислио на тучу, чаше се нису потезале и играч на конопцу узалуд је дозивао публику да се диви његовој вештини.

Мртав је пријатељ народа. Народ га оплакује. Неми и тужна лица сви хитају оном месту на коме је он пао, да би заштитио жене и децу. Капетан Ленарт лежи на земљи непомичан и без свести: никаква се рана не види на њему, али му је теме изгледа улубљено.

Неколико људи га обазриво подигоше и положише на тезгу коју је џин бацио. Њима се учини као да он још живи.

„Куд да га носимо?“ питали су они један другог.

„Кући!“ одговори један громки глас из гомиле.

„Да, добри људи, кући, кући га носите! Дигните га на рамена и носите кући! Он је био лопта у божјим рукама и он је био перо које је дах божји био у стању да одува. Носите га кући!“

Та рањена глава почивала је на тврдом тамничком узглављу и лежала на слами и сену. Носите га сад да се одмори на меком узглављу у сопственом дому. Он је невинно страдао и невинно срамоту трпео, он је дочекао да је отеран са сопствених врата. То је био један изгнаник без мира и спокојства чија је обећана земља била његов дом на коме су му врата била затворена. Али можда су му отворена сада, сада када је жртвовао свој живот да би спасао незаштићене. Сада не долази као разбојник праћен гомилом пијанаца који посрћу — сад га испраћа жалобна поворка оних у чијим је колибама становао и чију је невољу блажио. Носите га сад кући!

И они то и раде. Шест јаких људи подигоше на плећа дебелу даску на којој је рањеник лежао и понеше га са вашара; гомила им свуда отвара пут: људи скидају капе и жене се клањају као у цркви кад се спомене име Исусово. Многи плачу и бришу сузе. Други почињу да причају какав је то био човек, колико је био добар, весео, паметан и побожан. И чим се један од носилаца умори, други приђе и ћутећи подметне своје раме.

Тако би капетан Ленарт пронесен и поред места на коме су кавалери стојали.

„Морам и ја да пођем и да пазим да добро стигне

кући", рече Беренкројц и придружи се поворци. И остали се угледаше на њега.

Вашар се испразни. Сви су хтели да отпрате капетана до куће. Одусташе чак и од најнужнијих куповина. Нико више није мислио на поклоне са вашара које треба понети малишанима код куће, песмарица остаде некупљена, а на тезги се налазила и свилена повезача која је девојци толико пала у очи. Сви су се сад бринули само да капетан стигне кући.

Кад поворка дође у Хелгесетер, тамо је све било празно и пусто. Пуковник опет залупа песницама о затворена врата. Сва послуга је на вашару, једино је домаћица остала да чува кућу и она и данас сама отвори врата.

И као прошли пут, она и данас упита: „Шта хоћете?"

И као прошли пут, пуковник одговори: „Довели смо ти мужа".

Она га гледа како стоји пред њом укрућен и трезан. Гледа носиоце иза њега који плачу и целу ту масу света која стоји на извесном остојању. Гледа све те безбројне људе којима су очи уплакане и који сви жалосни зуре у њу. Најзад погледа и човека који лежи на носилима и притисну руку на срце.

„То је његово право лице!" промрмља она.

Не питајући ништа више, она отвори широм врата и поведе друге у спаваћу собу.

Пуковник јој поможе да растави брачни кревет, она протресе душеке и онда капетана Ленарта положише на меку постељину.

„Је ли жив?" упита она.

„Да", одговори пуковник.

„Има ли наде?"

„Не. С њим је свршено".

„Шта је радио?"

„Последње што је урадио било је то да се испречио снажном Монсу и био од њега убијен, само да би спасао жене и децу од сигурне смрти".

После кратког замишљеног ћутања, капетанова жена упита: „Плачу ли сви ови људи њега ради?"

„Да".

Она поново проведе извесно време у ћутању и премишљању.

„Је л' те, пуковниче, какво је лице оно имао кад се пре два месеца вратио кући?“

Пуковник се трже. Тек сада му све постаде јасно.

„Геста га је био намазао“.

„Због једне кавалерске шале ја сам му, дакле, затворила врата своје куће. Ко је одговоран за то, пуковниче?“

Беренкројц слеже својим широким раменима: „Ја имам на савести много шта, због чега морам да одговарам“.

„Ово је сигурно најгоре што си учинио!“

„Зато ми ваљда и ништа није пало тако тешко, као данас ова поворка и Хелгесетер. Уосталом, ја знам још два кривца“.

„Који су то?“

„Синтрам је један од њих, други то си ти сама, рођако. Ти си строга жена. Ја знам да је много њих узалуд покушавало да с тобом говори о твом мужу“.

„То је тачно“. И она га онда замоли да јој исприча како је текла она пијанка у Бробију.

Он јој исприча све чега је још могао да се сети и она га је слушала ћутећи. Капетан Ленарт лежао је у постељи, још увек без свести. Соба је пуна расплаканих људи. Никоме не пада на памет да тај растужени свет изведе из собе. Сва врата су широм отворена, све собе, степениште, ходници, све је пуно немих погружених људи; групе стоје искупљене чак и у дворишту.

Кад пуковник заврши причу, капетанова жена рече повишеним гласом: „Ако се у соби налази који кавалер, молим га да одмах изиђе. Мени је немогућно да гледам поред самртне постеље свог мужа неког од кавалера“.

Пуковник се диже без иједне речи и изиђе. То исто учини Геста Берлинг и још неколико кавалера који су били допратили капетана Ленарта. Људи су стидљиво отварајући пут овој малој групици посрамљених људи.

Кад они одоше, госпођа Ленарт рече: „Хоће ли да ми каже неко од вас који је виђао мога мужа за ова два месеца, шта је он све радио и како се понашао?“

И тада сви који су били унутра почеше да јој причају о капетану Ленарту, њој која га је одгурнула и чије је срце било окорело од строгости према њему. Говорили су као да читају псалме, јер то су причали људи који никад ништа

друго нису читали сем Библије. У сликовитим речима из Јобове књиге и у изрекама из доба старих патријарха, они су причали о божјем изасланику који је свуда стижао и народу помагао.

Дуго је трајало док су се изговорили. Било је вече и мрак се све више спуштао, а они су још ту стојали и причали. Један за другим ступали су напред и причали о њему, жени која није хтела његово име да чује.

Било је ту људи који су причали да их је он затицао на болесничкој постељи и исцељивао их. Било је ту дивљих убојица које је он укротио. Било је ту пијаница које је он научио умерености, и помућених којима је он утеху пружио. Свако ко се нашао у безграничној невољи, обраћао се божјем изасланику и он је сваком помагао, бар је био у стању да у свако потиштено срце улије наду и утеху.

Целе вечери у соби се говорило језиком старих химни.

А напољу у дворишту стоји густа гомила и чека да наступи оно најгоре. Они све знају шта се унутра догађа. Што се поред самртникове постеље гласно изговори, то се напољу шири шапатом од уста до уста. Сваки који има нешто да каже пробија се обазриво напред да и он дође на ред.

„Ево још једног који може о њему да сведочи“, гозоре једни другима и праве место. И тако сваки који има нешто да каже, излази из помрчине, говори шта има и опет се повлачи у помрчину.

„А шта она каже на то?“ питају они који стоје напољу сваког који из куће изиђе. „Шта каже сада та строга жена?“

„Она је озарена, као да је краљица. Осмехује се, као да је невеста. Примакла је његову столицу постељи и по њој раширила сва одела која је сама за њега направила“.

Наједанпут сви заћуташе. Нико то не рече, али сви осећају да је дошао последњи тренутак.

Капетан Ленарт отвори очи: он гледа и има шта да види. Он види свој дом, људе, своју жену, децу, одела за њега спремљена, и он се осмехује. Али он се само пробудио да би за навек заспао. Још један слаби кркљај, и капетан Ленарт испусти своју душу.

Све приче замукоше, а један глас поче да пева посмртну песму. Сви се други придружише и ношено од стотину снажних гласова појање се дизало к небу. То је био опроштај земље са душом која је одлазила.

БЛАГО БРОБИЈСКОГ ПАРОХА

Мукла тишина владала је у кавалџерском крилу. Извијене трубе, које су поводом вашара биле очишћене и украшене новим гајтаном и кићанкама, неискоришћено су висиле у углу. Виолине су лежале у својим кутијама на свили са гудалом и резервним струнама. Флауте нису биле ни вађене из воде у коју су стављене да би набрекле. Белманове мелодије нису јечале и нису одјекивале пошалице и смех. На великом столу који је био пун белих котура од чаша за грог, још увек је стајао послужавник, али нико није мешао пиће које се пушило. Беренкројц је седео за столом и мешао карте, ма да нико није имао вољу да на сто положи новац.

Кавалџери, чији је позив био да буду чувари радости, личили су сада на оне промрзле зимске мушице које траже склониште у неком мрачном углу иза пећи. Пусто и хладно било је око срца. Јуче је умро капетан Ленарт, а право од његове постеље Геста Берлинг је побегао у шуму, у дивљину, као што је обично радио кад год би осетио нову тешку грижу савести. Они су знали да ће то дуго да траје, можда недељама, док време не зацели његову душевну бољку. Њихова млада грофица затворила се у своје одаје и није хтела да види никог од њих.

Руже су биле увеле, лишће је опало и трава пожутела. Кавалџери су били готови да верују да се и сам живот изживео. Ернеклу наједном увиде да је постао матор и ружан, чика Еберхард је закључао у козачег своје велико научно дело, савест Јулијусова није хтела да мирује, а Лилиенкрона осећао је чежњу за кућом.

И они су се сами питали, шта су то Богу скривили, кад

је вино изгубило укус, кад их карте више не радују и музика више не весели. Зашто им није више дата снага да се радују? Какав су злочин то починили они, сироти, бедни кавалјери?

Врата се наједном отворише и међу сакупљене кавалјере уђе ћерка бробијског пароха. То је била једна мала енергична девојка, која се целе године борила против распикућства које су кавалјери завели. Било је у њој нечег строгог и озбиљног, тако да су кавалјери осећали извесно поштовање према њој ма да је тек била изишла из пелена.

„Данас сам опет била код куће и трагала сам да пронађем очев новац“, рече она кавалјерима. „Нисам ништа могла да нађем. Сва имена дужника су избрисана, а фијоке и ормани су потпуно празни“.

„То је жалосно за вас, млада девојко“, рече Беренкројц.

„Кад је мајорица одлазила из Екебија“, настави парохова ћерка, „она ме је молила да пазим на кућу. И кад бих пронашла очев новац, ја бих га употребила на то да Екеби доведем у ред. Пошто нисам могла ништа друго да нађем, понела сам неколико гранчица са ломаче срама која је била направљена за мога оца, јер је за мене велика срамота кад се моја господарица врати и види шта се направило од Екебија“.

„Не треба да вас то толико тишти, девојко. То није ваша кривица“, узврати Беренкројц.

„Али ја нисам донела гранчице са ломаче срама само за себе“, рече млада девојка. „Понела сам по коју и за добру господу, као што сте ви. Молим лепо, уважена господо! Мој отац није био једини који је одговоран за јад и срам у овом свету“.

И она зађе од једног до другог и испред сваког положи по неколико сувих гранчица. Више кавалјера почеше да се буне, али ипак већина је пусти да ради што је наумила. Најзад јој се Беренкројц обрати мирним достојанством отменог господина:

„То је све у реду, девојко. Лепо вам хвала. Сад можете да идете.“

А кад она изиђе, он тресну песницом о сто, да све чаше зазвечаше. „Од сада“, рече он, „ја не пијем више! Нећу да

ми се деси да због ракије још једном ово доживим!" Онда се диже и изиђе и нема тишина поново испуни кавалерске просторије.

Али испред сваког кавалера лежало је по неколико дрваца и гранчица са срамне ломаче. И они почеше да постављају себи читав низ неугодних питања:

Где је мајорица? Шта је остало од славе и части Екебија? Зашто је убијен божји изасланик? Где је оно благостање које је некад владало по Лефском Језеру?

И наједанпут им се учини, као да кавалерско крило јечи од хиљаде гласова који сви одговарају на постављена питања. Овој маторој господи се чинило, као да су се нашли усред једног јата пчела које зује и боцкају их. Јер на сва постављена питања, они су добијали одговоре који су били уједљиви и боцкави.

Кавалери су отерали своју добротворку, да, кавалери, којима је она отворила свој дом, направили су је бескућницом. Она им је пружила храну и забаву, а они су њој дали глад и бриге.

Кавалери су упропастили најпоноснији посед у целом Вермланду. Кавалери су божјем изасланику затворили врата његове сопствене куће. Убојица који му је живот узео мање му је јада нанео него они који су у њему убили најлепшу наду његову. Кавалери су распространили међу сиромаше небригу и пијанство и они су увукли у беду све становништво Лефског Језера.

Ови гласови нису дуго зујали и боцкали, јер се кавалери, један по један, подигоше и изиђоше напоље. И деси се тако да се после извесног времена сви нађоше доле на потоку где стоји млин и ковачница. Свуда су се видели трагови разарања. Велики маљ лежао је на гомили дасака и гвозђа, дебели зидови пећи још су штрчали међу рушевинама, а наред тих рушевина зјапило је разривено огњиште.

Али погледајте само! Усред тог русваја мува се пуковник и ради, крчи терен за један нови млин и нову ковачницу. И други се, полако како долазе, прихватају рада: вуку греде, навлаче цигле, копају и малтеришу. И убрзо песма се заори, почеше да падају пошалице и да одјекује смех. Кавалери су поново били срчани и јаки: они ће већ обновити Екеби! Решили су се да врате мајорицу. Ћерка бро-

бијског пароха требало је што пре да отпутује по њу. Било је потребно поново створити рада и зараде сиротињи око Лефског Језера.

Али онај уговор, онај црни крвљу потписани уговор у ноћи уочи Божића? Ах! Никад они нису били већи кавалери, него сада. Ово што раде сада, не раде они да би паре зарадили, већ да би се одужили кавалерској части.

У недељу ујутру, Геста дође у бробијску цркву. Божја служба већ је била почела и зато је пред црквом било празно, али пред порталом је стојао један мртвачки ковчег, очигледно на брзину направљен.

Гести би тешко да прође поред овог ковчега. Он је знао да ту лежи добри капетан Ленарт и њему се чинило као да му тај ковчег пречи пут у цркву.

Геста је лутао по шуми цео један дан и две ноћи, није ништа јео, био је уморан, гладан и потиштен. Сада је дошао да види људе у цркви, јер тамо у самоћи, он је мислио на онај дан кад је са парохом из Бробија седео поред ломаче срама и на ону ноћ кад је гледао како мрачна поворка одлази са лешом девојке из Нигора, и како је онда осећао потребу да буде слуга и пријатељ свих сиромаша. Сад је хтео да их види у цркви и да ту добије окрепљење, да може да им служи.

Али није могао да прође поред ковчега у коме је лежао капетан Ленарт. Чинило му се као да му покојник довикује: „Геста Берлинг, како ти то мислиш да сиромасима помогнеш? За тобом се вуку још увек сва зла дела која си ти починио. Најпре и ти и сви које ти волиш мора да жанјете плодове недаћа које си ти посејао“.

Он приђе ковчегу и паде на колена. „Помози ми“, преклињао је он, „помози ми да будем помагач сиротих! Помози ми, да никад више не задајем јад онима које волим!“ И понављао је једно за другим: „Помози ми да другима не наносим јад и срамоту, невољу и беду!“

Једна тешка рука спусти се на Гестино раме. Иза њега стојао је Синтрам.

„Геста, ако ти је стало да направиш једну истинску пустиловину, онда се изврни и умри. Ништа није препреде није него умрети, јер ништа није тако у стању да побрка

рачуне ваљаном човеку кад се најмање нада. Изврни се и умри, кажем ти!"

„То би за мене и било најбоље!" помисли Геста.

„Али ми претходно кажи, Геста, како бих могао да се осветим овоме што лежи овде у сандуку?"

„Зашто, је ли ти нешто нажао учинио?"

„Наравно да јесте! Погледај ме само, мој младићу! Ја сам ти један преварен човек. Он се тако умео да претвара, да сам ја веровао у његову глупост, кад он се у правом тренутку лукаво изврте и умре! Али ја му нећу зато остати дужан! Покидаћу венце и покров на његовом сандуку, претурићу га тако мртвог и ритнућу га ногом."

„Али не док сам ја жив!" узвикну Геста.

Синтрам прекрсти руке на груди и подиже главу. Било је нечег језиво поносног у овом слуги свег зла.

„То је моје освештано право!" рече он свечано. „Он ми је упропастио једно велико дело за које сам био направио вешт план. Радило се о целом насељу око Лефског Језера. Да сам успео да га остварим, насеље би било уништено. Зашто сам се иначе трудио целе ове године? Ја сам отерао мајорицу. Ја сам упропастио Мелхиора Синклера. Сакрио сам благо бробијског пароха. Дао сам власт кавалерима. И због свега тога, народ је толико подивљао и постао несрећан, да га ништа није могло да спречи да сам одсрља у своју пропаст, ништа сем овог који се у правом тренутку изврнуо и умро. Јеси ли ти то увиђао, младићу мој, је ли ти све то било јасно? Сељаци су насрнули на западногугландђане, они из Далекарлије на сељаке одавде, још само коју секунду и вашариште би се претворило у крваво поприште. Жене и деца били би ногама гажени, роба у блато бацана, крађе и убиства узели би маха. Да капетан Ленарт није умро, све би се то догодило. А после тога би дошао суд. Глад, побуне, хапшења, докусурили би започето. Цело насеље би постало тако неудобно, толико извикано и омрзнуто, да нико тамо не би више становао, сем старог Синтрама. Зар то не би било велико моје дело?"

„Али какав би смисао имало све то?"

Синтрамове очи су севале кад је одговарао: „То би било за мене задовољство, јер ја сам рђав човек. Ја сам медвед у планини и ја сам вејавица у долини. Моје је задовољ-

ство да убијам и да прогањам. Дођавола, дођавола кажем ја са свима људима и њиховим творевинама! Ја их мрзим. Ја могу да их пустим да се једно време мигоље међу мојим канџама и да гледам како скакућу — јер ми то за извесно време може да причињава задовољство — али сад ми је тога доста, Геста, сад хоћу да распалим, сад хоћу да уништавам све што стигнем!"

Он се био избекумио, потпуно избекумио. Већ одавно је почео да се игра ђавољим вештинама, али сад га је зло потпуно освојило и он је и сам почео да верује да потиче из пакла.

Али Геста Берлинг који је горео од жеље да невољница помогне, био је као посечен његовим речима.

„Знаш ли ти где се налази благо бробијског пароха?" упита он.

Синтрам га погледа једним брзим, притворним погледом: „Мислиш ли ти, Геста, да постанеш народни добротвор?"

„Да", узврати Геста. Он је знао, да је са човеком као што је Синтрам најбоље истину говорити.

Један зрачак радости прелете преко Синтрамовог мрачног лица: „Гле, гле!" рече он. „То значи да овог у сандуку могу на миру оставити, јер сад знам бољу освету!"

„Шта имаш коме да се светиш? Најбољи пријатељ народа је мртав, а беда и невоља је исто онако велика, као и пре".

„Али ја ти рекох да је за мене све изгубљено. Погледај тамо. Видиш ли? Довео сам се овамо у тамничким колима и грдне муке сам имао, док сам наговорио среског поглавару да ме чека тамо, док ја сиђем и овде прочитам молитву над ковчегу побожника".

Геста заиста виде да тамничка кола стоје пред портom и чекају на Синтрама.

„Ја сам навратио овамо да се захвалим госпођи капетаници, што је нашла за потребно да претуром по старим хартијама и да пронађе доказе против мене у већ чувеној афери са барутом, и да ми тако навуче власт на врат баш кад сам се спремао да учествујем у погребу овог праведника. Али нећу да скрнавим његов ковчег, сад знам нешто што је још много боље. Чуј! Ви сте сви тамо горе у Екебију

постали прави добри анђели. Је ли истина да хоћете међу сиромаше да изделите наследство ћерке бробијског пароха, ако се његово благо пронађе?"

„Она хоће да употреби тај новац да обнови Екеби и да помогне сиротињи. Сама је то често рекла".

„Ти би био у стању и свој живот да даш, само да са-знаш где се налази тај новац?"

„Да, радо бих желео да то знам".

„Ако хоћеш да ми обећаш да ћеш право одавде да одеш у шуму и да скочиш са оног места са кога се срушила девојка из Нигора, онда ћу ти рећи где се новац налази. То би било тако лепо, кад би могао тамо да нађеш смрт. Онда би сви рекли да те је грижа савести у смрт отерала".

„Ја сам се заклео да не одузимам себи живот догод Анализа буде у служби код мајорице".

„Али та заклетва сада не важи. Чим јој прибавиш новац, она више неће да служи".

А изгледало је да су се све чежње Гесте Берлинга, и старе и нове, у једно сливале: да може да умре.

Њему није још постао сасвим јасан однос који је настао између њега и оне коју је називао својом супругом. Он је као и остали кавалјери био срећан што може њој да служи, али шта ће бити кад протекне њихов рок у Екебију, он то није знао. Није знао ни да ли ће она да се врати својим родитељима или ће да остане код њега. Једно му је само било јасно: он није могао њој да учини већу услугу, до да јој врати слободу, а зато се сада пружала најбоља прилика. Сад је могао да се ослободи све гриже савести која га је тако често мучила, сад може да испуни жељу својих најдражих тренутака, све то и много шта друго лепо и узвишено било је садржано за њега у томе сазнању: сме-ти умрети.

Он пружи руку Синтраму и овај лупи свој длан о његов.

„Новац лежи у црквеном торњу у Бро, на таваници испод самих звона", рече Синтрам. „Побрини се само да те нестане са овог света још пре вечери, иначе ћу ја тако да удесим да ћерка бробијског пароха сама новац добије".

То је за Гесту Берлинга био један диван дан. Он оде

у цркву и сав блажен је мислио на то да ће жртвовати свој живот да би помогао свим тим људима. Он оде у црквену ризницу и тамо написа тестамент да рад у Екебију има да буде обновљен и да жито има сиротињи да буде издељено. И он је већ слушао како кроз масу струји брујање од радости и чуђења, кад његово завештање буде прочитано у цркви после завршене службе божје. Он написа неколико речи и својој супрузи и саопшти јој где се новац налази. Али и против његове воље, перо у руци продужи да шкрипи и он написа још и неколико речи опроштаја за случај да се више не виде. Мора нешто да предузме да би окајао смрт девојке из Нигора, писао је он. Међутим, чим писмо испосла, он се зачуди да је тако нешто уопште могао да напише, и покаја се.

Сахрана капетана Ленарта извршена је после божје службе. Пошто је он умро наред вашаришта, то се о његовој смрти надалеко рашчуло и свет се просто сливао према цркви. Цела порта и поље које се граничи са црквом били су пуни света. Стари прота био је болестан и није више служио службу божју. Али је обећао да дође на погреб капетана Ленарта и он је дошао. Погнуте главе и сав предан својим сновима, као што је обично радио откад је толико остарио, он стаде на чело погребне поворке. Старац је већ обавио био толико погреб, толико је већ пута корачао овим истим путем да није морао да гледа куда иде, и он је посипао сандук земљом и читао молитве не обраћајући пажњу нинашта. Али кад црквењак запева погребну песму, њему се придружише стотине и стотине других гласова, јер и људи и жене и деца, сви одреда, почеше да певају. То учини да се стари свештеник трже из својих снова. Он протрља очи, као да га сунце засењује и попе се на гомилу ископане земље да би могао боље да види око себе. Никад досада он није чуо такво појање на гробу и никад није видео тако ожалашћену поворку људи. Људи су носили своје старе изношене погребне шешире, а жене су имале припасане беле кецеље са широким борама. Сви су били у жалости, сви су плакали и сви су певали.

Стари свештеник задрхта од узбуђења. Он ссети право блаженство, кад виде колика је љубав нагода према покојнику. Кад појање би завршено, он испружи према на-

роду своје дрхтаве руке. Проговори неколико речи слабим гласом, па онда изгуби дах. Поново поче, али једва најближи ако су могли да чују његове речи. Али ватрена жеља да утеши овај народ даде му снагу и његов глас убрзо постаде звонак и сигуран.

Исприча својим слушаоцима све што је знао о божјем изасланику. Потсети их на то да великом угледу овог човека није допринео ни спољни сјај ни велико богатство, већ само то што је он увек ишао правим божјим путем. И он их моли да се и они сви, у име Бога и Исуса Христа, угледају на њега и пођу његовим путем. Сваки треба да воли свог ближњег и да му буде на помоћи. Сваки треба само најбоље да верује о својим ближњима и сваки треба да поступа онако како је поступао добри капетан Ленарт, а за то никоме није потребан неки велики дар и способност, већ само вера у Бога и његову науку. И он им предочи да је све оно што се догодило у овој години, само припрема за време пуно среће и љубави које долази.

Он подиже очи и руке к небу и објави мир на земљи. „У име Господа Бога“, рече он, „нека нестане немира на земљи! Нека се мир зацари у вашим срцима и у целој природи! Нека и мртве ствари и животиње и биљке нађу спокоја и нека престану да штету наносе“.

И Гести и свима другима чинило се да слушају пророка како говори. Сви су хтели да један другог воле, сви су хтели да буду добри.

Најзад је молио Бога да народу пошаље једног спасиоца. „Доћи ће један“ говорио је, „јер Бог не жели да народ пропадне. Бог ће просветити једног који ће гладне да нахрани и народ на прави пут да изведе“.

А Геста је осећао да то стари сад о њему говори, о њему који је продао свој живот да би помогао сиротима. И многи од оних који су чули за његово завештање, одоше кући уверени да ће сада све бити добро, јер се луди поп из Екебија заветовао да им помогне.

А Геста удари путем који води у западна брда и брзо се изгуби у тмини густе шуме.

ШУМСКА КОЛИБА

То је било много година пре него што ће кавалјери да завладају Екебијем.

Млади пастир и млада пастирка играли су се по шуми, правили куће од пљоснатог камења, брали јагоде и правили свирале од коре дрвета. У шуми су обоје били рођени, шума је била њихов завичај, њихово царство. Они су живели у миру и слози са свим што је шума имала, као што се живи са послугом и домаћим животињама.

Њих двоје још недораслих, називали су рисове и лисице својим дворским псима, ласице мачкама, зечеве и веверице својим играчкама, медведе и ирвасе крупним говедима. Буљине и тетреби лепршали су по њиховим кавезима, високи борови били су њихове слуге, а смреке њихови гости на свечаностима које су приређивали. Они су добро познавали пећине у којима је преко зиме спавао змијски цар умотан у клупче и кад су се купали, гледали су како змије пливају у води. Али они се нису плашили ни змија ни шумских духова, јер све је то припадало шуми, а она је била њихов дом.

Колиба у којој је становао млади пастир налазила се дубоко у шуми. До тамо је водила једна стрма путања, високи брегови заклањали су сунце, у близини су биле мочваре без дна, из којих се преко целе године дизала ледена магла. За становнике равнице једна таква колиба врло мало је привлачна.

Млади пастир и пастирка хтели су да у току година постану муж и жена, да се настане у шумској колиби и да живе од рада својих руку. Али пре него што су стигли да

се венчају, у њиховој земљи изби рат и младић се пријави у војску. Он се врати из рата без икаквих телесних повреда, али ратне године оставиле су биле на његов цео живот један неизгладив утисак.

У почетку, на њему се није примећивала никаква промена. Он оде са својом девојком пароху и после кратког времена они су били муж и жена. Настанили су се у шумској колиби изнад Екебија, као што су о томе и сањали. Међутим, срећа никако није могла да се одомаћи у њиховој колиби.

Млада жена гледала је на свога мужа као да јој је туђ. Откад се вратио из рата, она није више могла да га позна. Он се смејао некако кисело и говорио је мало. Она се њега плашила.

Он никоме ништа нажао није чинио и био је добар радник. Па ипак, нико га није волео, јер је он сматрао да су сви људи рђави. Сам се осећао као какав омрзнути туђинац. Сада су му животиње у шуми били непријатељи, а брдо које је бацало сенку на његову колибу и мочвара из које се стално дизала магла, били су његови противници. А шума није пријатно прибежиште за неког који је испуњен злим мислима.

Ко хоће да станује у усамљеним пределима, мора да се снабде ведрим успоменама. Иначе ће међу животињама и биљкама да види само убиства и насиља, као што их је гледао и међу људима. Од свег што га окружује, очекује само зло.

Јон Хек није могао да разуме зашто је то тако, али он је примећивао да се од свег отуђује. Ни кућа му није била мила. Синови који су расли били су здрави, али дивљи: снажни и срчани, али никог нису волели, као што нико ни њих није марио.

Невоља намами његову жену да се ода истраживању тајни природе. По мочварама и непроходним шумама, тражила је лековито биље. Умела је да лечи многе болести, а знала је лек од љубавних бољки. Уживала је глас да зна разне чаролије и зато су је сви избегавали, ма да је многома помогла и ником није зло учинила.

У оно време, кад је мајорица била прогнана из Екебија, Јон Хек је становао сам у својој колиби. Жена му је

била умрла, а синови се растурили. Па ипак, за време вашара, колиба је била пуна гостију. Дошли су да код њега одседну црнпурасти цигани који се најбоље осећају код оних који избегавају друштво уважених грађана. Дођоше стрмом шумском путањом са коњићима који су имали дугу длаку и са колима пуним деце, калаисаних судова и старудије. За колима су ишле жене остареле пре времена, поднадула лица од пића и дувана, и људи, бледих оштрих црта и руку набреклих од мишића. Кад достигоше шумску колибу, они се расположише и настаде ведро расположење. Извадише ракију и карте и почеше да причају о извршеним крађама, о трампи коња и крвавим тучама.

То је било у петак, кад је бробијски вашар био отворен и кад је капетан Ленарт био убијен. Снажни Монс био је син старог Јон Хека. Због тога, седећи у недељу поподне с њим заједно, цигани су старом Хеку чешће пружали флашу са ракијом него обично, и причали му о тамничком животу, тамничкој храни и саслушањима, јер то су ствари које су њима биле познате.

Старац је седео на једном пању крај пећи, и није много говорио. Његове велике мутне очи зуриле су у разбарушену гомилу окупљену око ватре. Мрак се спуштао, али буково дрво осветљавало је колибу и у њој крпе, беду и невољу.

Наједанпут се врата полако отворише и уђоше две жене. То је била млада грофица Елизабета коју је пратила ћерка бробијског пароха. Чудни осећај обузе старца, кад светлост са огњишта обасја младу жену која је сијала од љубазности и милоште и зрачила својом умилном лепотом. Она им исприча да се од смрти капетана Ленарта Геста Берлинг није појављивао у Екебију. Она и њена девојка тражиле су га по шуми цело после подне. Сада види да овде седе људи који много путују и познају све стазе и богазе. Да ли је ко од њих видео Гесту Берлинга? Она је сишла овамо само да пита, да ли га је ко видео.

Питала је узалуд. Нико га није видео.

Они јој понудише једну столицу крај ватре, и она клону на њу и остаде једно време ћутећи. Галама која је дотле владала у колиби намах престаде. Сви су гледали

њу и дивили јој се. Њој то ћутање постаде нелагодно и она потражи неку површну тему за разговор.

„Ако се не варам, ти си био војник?“ рече она старом.
„Причај ми нешто о рату!“

Сви као да још више замукоше. Старац је седео и правио се као да није ништа чуо.

„Радо бих хтела да чујем нешто о рату од једног који је у њему учествовао“, продужи грофица. Али она заћута кад примети да јој њена пратиља даје знак главом. Мора да је рекла нешто неугодно, јер су је сви гледали попреко, као да се огрешила о најосновније прописе пристojности. Изненада, једна од циганки упита је оштрим гласом:

„Је ли то бивша грофица из Борга?“

Да, то је она.

„Онда би могла да нађе нешто паметније да ради, место што јури по шуми лудог попа. Фуј!“

Грофица се диже и рече збогом, јер се већ довољно одморилa. Циганка, која јој је оно малопре рекла, изиђе с њом напоље.

„Хтела сам само да кажем госпођи грофици да ја нисам мислила оно што сам рекла. Али морала сам нешто да кажем, јер старац побесни кад му се помене рат. Ја нисам мислила да вређам госпођу грофицу“.

Грофица продужи, али убрзо застаде. Видела је мргодну шуму, високу сенку брда и мочвару која се пушила. Мора да је језиво овде живети кад је срце испуњено туробним успоменама. Она се сажали на старца који је седео тамо унутра и коме су црнпурасти цигани били једино друштво.

„Хајде да се вратимо, Анализа“, рече она. „Људи у колиби били су добри према нама, а ја се нисам најбоље понашала. Желим да оном старом кажем нешто што би могло да му буде пријатно“. И она се врати у колибу, сва срећна што је нашла неког кога може да теши.

„Плашим се“, рече им она, „да Геста Берлинг лута по шуми у намери да себи одузме живот. Потребно је зато да га што пре нађемо и у томе спречимо. Анализи и мени често се чинило да га видимо, али он нам је увек измицао. Сигурно је да се налази у близини брега са кога је пала девојка из Нигора. Али ми паде на памет да не треба да

идем чак у Екеби да бих тражила помоћ, кад је овде толико снажних људи који су сигурно у стању да пронађу и ухвате Гесту Берлинга”.

„Хајдете људи!“ узвикну она циганка. „Кад се госпођа грофица не устручава да наше људе моли да јој учине услугу, онда нема шта да оклевате”.

Цигани се одмах подигоше и изиђоше да траже Гесту Берлинга. Стари Јон Хек седео је непомично и зурio преда се својим мутним погледом, толико мрачан и мргодан да је било нелагодно бити у његовој близини. Младој грофици није могла да падне на памет ниједна реч коју би рекла старом, као што је желела.

Она затим примети да једно дете лежи болесно на слами и да једна од жена има болесну руку. Одмах поче да негује болесне. Убрзо се спријатељи са говорљивим женама и упозна се и са њиховим бебама.

Сат касније, цигани се вратише. Гесту Берлинга доведоше увезаног у колибу и положише га поред ватре. Одело му је било прљаво и све подерано, у лицу је страшно изгледао и очи су му дивље колутале у глави.

Последњих дана он је заиста лутао по шуми као прави дивљак. Спавао је на мокрој земљи, лице и руке завлачио у глиб мочвари, пентрао се по стрмим стенама и завлачио се у најнепроходнија места у шуми. Сад је знао да то није баш лако наћи смрт. Сатима и сатима он се колебао тамо у шуми, борећи се са силом живота која се у њему распламтела. Добровољно није хтео да пође са циганима, и они су морали да га савладају и вежу.

Кад га млада грофица виде, она се огорчи. И она је имала свој понос и осети се понижена, кад виде у каквом се стању налази њен муж. Она га не одреши, већ га пусти да онако везан лежи на земљи.

„Како то изгледаш?“ рече она.

„Ја нисам хтео да ти више излазим на очи“, одговори он.

„Зар ја нисам твоја жена? Зар ја немам право да очекујем да к мени дођеш, кад те нешто мучи?“

„Ја не знам шта ти смераш. Ја не знам какви су твоји планови. Али знам да највећа услуга коју могу да ти учиним, то је да умрем”.

Она га погледа једним неисказано презривим погледом: „Хоћеш, дакле, да ме направиш удовицом једног са-моубице?”

Његово се лице згрчи од бола: „Елизабета, хтео бих да с тобом говорим насамо”.

„Зашто да нас не чују ови људи?” узвикну она оштрим гласом. „Јесмо ли ми бољи од њих? Је ли ко од њих давао другима више муке и бриге, него што смо то ми чинили? То су деца шуме и дивљине, против њих је све. Пусти их нека чују да и господар Екебија грца у греху и срамоти, он од свих омиљени Геста Берлинг! Мислиш ли ти да ја себе сматрам нешто бољом од њих — или ваљда тебе?”

Он се с муком подиже из свог лежећег става и погледа је са пркосом: „Ја нисам баш тако бедан, као што ти мислиш”. И он јој у љутњи исприча о усхићењу које је осећао тога преподнева, као и сусрету са Синтрамом на црквеним вратима.

„Са мноштем би већ одавно било свршено”, рече он најзад, „да само ти ниси дошла у шуму. Али ја нисам могао да умрем, док сам осећао твоју близину. Сад ме остави на миру да бих могао да испуним дату реч”.

„О, како ми је све то добро познато!” рече она кад он заврши. „Разметљиве херојске фразе и ништа више! Геста је увек спреман да за другог руку у ватру стави, да се жртвује. Како сам то некад сматрала за велико и узвишено! А како сада умет да ценим мир и трезвеност! Да си ти положио своју руку на ковчег оног доброг човека, и да си се заветовао пред Синтрамом да ћеш да спасаваш ове људе које он настоји да упропасти, ја бих те хвалила због тога. Али пошто ти хоћеш да им будеш од помоћи вршећи злочин према самом себи и да у злочину хоћеш да нађеш откупљење од грехова — како онда можеш да очекујеш да ја у томе видим нешто лепо?”

Он ју је гледао сав очајан. „Ја морам да нађем исцељење души”, узвикну он, „и шта имам друго да жртвујем сем свој сопствени живот! Ти заборављаш да сам ја један рашчињени поп, одбачен од људи, одбачен од Бога”.

„Како се усуђујеш да тако говориш, Геста! Тебе много љубави окружује, и то је твоја несрећа. Воле те и људи и

жене. Довољно је да се ти нашалиш и насмејеш, да запеваш и заиграш, и они ти одмах све опросте. Све што ти радиш они сматрају да је добро. И зар ниси чуо шта је стари свештеник на гробу говорио? Зар ниси разумео шта Бог од тебе очекује? Сироти људи су ишли кућама са надом да ћеш им ти бити спасилац, а ти си отишао у шуму да умреш! Они сви, Геста, гледају у теби свог хероја, а ти хоћеш да побегнеш од њих!"

„Како могу да им помогнем без новаца? Зар нисам обећао Синтраму да умрем, само да бих дошао до потребног новца?"

„Ми смо у Екебију још синоћ знали где се налази пахров новач", узврати грофица, док јој је глас дрхтао од јада и огорчења. „Мајор Фукс се присетио наједном да је он то благо видео, кад се једне ноћи увукао у црквени торањ да би од метала из кога су изливена звона направио себи један куршум".

Геста склопи очи и своје завезане руке притиште на груди, као да је хтео да ублажи патњу која његово срце тишти.

„Али то ниуколико не мења ствар што се тебе тиче", продужи грофица. „Синтрам ти је поштено казао где се новач налази и ти си му се заверио да ћеш да умреш. Ах, како си само могао да верујеш да је новач у стању да ублажи невољу као што је наша! Замисли, Геста, како ће то да буде диван крај твог живота! Са сузама ћемо те отпратити до вечне куће и сви ће те хвалити и славити ништа мање, него капетана Ленарта, јер и ти си жртвовао свој живот да би помогао народу. Само ћу ја знати да си ти радо отишао у смрт, јер си тражио покајања својих грехова. А сада ти кажем: ти мораш да живиш и мораш да идеш и да вршиш своју дужност.

„Не смеш више да сањаш о јуначким подвизима, не смеш више да блисташ и да изазиваш усхићење, и треба да се постараш да твоје име не буде стално на устима свих људи. Промисли само добро пре него што прекршиш реч коју си дао Синтраму! Ти си сада стекао такорећи право да умреш, и живот ти у будуће неће пружати велике радости. Између нас двоје, Геста, није било досад довољно јасноће. Ти се ниси усуђивао да се према мени опходиш

као према својој супрузи, а ја нисам знала да ли нас је то саставила божја промисао, или је то било само болесно узбуђење у коме сам се онда налазила. Желела сам једно време да кренем на југ, јер сам веровала да је за мене, оптерећену грехом, превелика срећа да као твоја супруга идем кроз живот, раме уз раме с тобом. Али сад сам се решила да овде останем. Ако будеш имао храбрости да живиш, остаћу крај тебе. Не очекуј само никакве радости због тога, јер ја ћу те приморавати да идеш путем своје тешке дужности. Не очекуј да од мене чујеш речи похвале и наде. Поставићу за чуваре на нашем огњишту сву несрећу и сав јад који смо нас двоје изазвали. Да ли може да воли срце које је толико пропатило, као моје? Пратићу те на твом путу без суза и без радости. Промисли добро пре него што се одлучиш, Геста! То је пут покајања којим ћемо да кренемо".

Она није чекала његов одговор, већ климну главом својој пратиљи, и обе изиђоше. Кад се нађоше у шуми, грофица поче горко да плаче и плакала је све док не стигоше у Екеби. Тек у Екебију, она се сети да је заборавила да старом Јону Хеку каже неку љубазну реч.

Кад она изиђе, у шумској колиби завлада тишина.

„Нека је слава и хвала Господу!" рече изненада стари војник.

Сви га погледаше. Он се био подигао и освртао око себе.

„Гадно, све је од реда било гадно!" рече он. „Све што год сам видео откад сам прогледао, све је било гадно. Рђави људи, рђаве жене, мржња и гнев свуда и у шуми и у пољу. Али она је добра. Једно добро створење било је у мојој кући. Кад будем овде сам седео, ја ћу се ње сећати. На пустим шумским стазама осећаћу као да је она поред мене".

Он се наже према Гести, одреши његове руке и ноге и подиже га. Онда му радосно стиште руку.

„Од Бога напуштен", рече он и климну главом, „у томе је цела ствар. Али сад ниси више, нисам више ни ја, јер она је била у мојој колиби. Она је добра".

Идућег дана стари Јон Хек дође судском приставу Шарлингу. „Хоћу да понесем свој крст“, рече он. „Био сам рђав човек и зато сам добио рђаве синове“. И он замоли, да ли би могао да буде у тамници место свог сина. То наравно није било могуће.

Најлепша, међутим, од свих старих прича је та, како је он пратио свог сина на робију, како је ишао за његовим тамничким колима, спавао пред његовом ћелијом, и није се од њега одвајао све док није издржао казну на коју је био осуђен.

И та ће прича наћи ваљда једном свог приповедача.

МАРГАРЕТА ЦЕЛЗИНГ

Око Божића мајорица дође на Лефско Језеро, али у Екеби стиже тек на Бадње вече. Била је болесна за време целог пута. Имала је запаљење плућа и сва је горела у грозници, али је ипак није нико видео веселију и чуо од ње више пријатељских речи, него сада кад се враћала у свој дом.

У саоницама поред ње седела је ћерка бробијског пароха која је са мајорицом још од октобра. Она је хтела да убрза вожњу, али није могла да спречава мајорицу која је сваки час заустављала коња и запиткивала за новости сваког који је наишао путем.

„Како вам иде овде на Лефском Језеру?“ питала је мајорица.

„Иде нам добро“, гласио је одговор. „Долазе нам боља времена. Луди поп и његова жена свима нам помажу“.

„Наступила су добра времена“, одговарао је други. „Синтрама више нема, а кавалери из Екебија почели су да раде. У црквеном торњу је пронађен новац бробијског пароха. Има га толико да ће част и углед Екебија поново бити успостављени, а остаће још довољно да се набави и хлеб за гладне“.

„Наш стари прота живахнуо је и добио нове снаге“, рече трећи. „Говори нам сваке недеље о доласку царства божјег. Ко је онда расположен да греши. Добро све више односи превагу над злим“.

А мајорица се возила полако и питала сваког кога год је сретала: „Како вам сад иде? Трпите ли оскудицу у ма чему?“

И она је лакше подносила и високу грозницу и болове који су јој пробадали груди, кад би чула како упитани одговарају: „Две богате жене одавде, Маријана Синклер и Ана Стјернхек, помажу Гести Берлингу да иде од куће до куће и да се стара да нико не гладује. Казан за ракију не гута више све наше жито”.

„Изгледало јој је као да седи у саоницама и држи дугу божју службу. Она је то дошла у једну свету земљу. Видела је како се стара наборана лица озарују кад говоре о временима која сад наступају.

„Ми сви хоћемо да будемо онако добри као што је био капетан Ленарт”, говорили су јој. „Хоћемо да смо добри, хоћемо да о сваком добро мислимо, и да ником зло не наносимо. Тако ћемо убрзати долазак царства божјег”.

Сви су били надахнути тим истим духом. На великим поседима дељена је храна најсиромашнијима. Све што је имало да се обнови и поправи сада је урађено, и у свих седам мајоричиних топионица гвожђа радило се пуном паром. Никада се није осећала боље него сада, док је у своје болне груди удисала овај ледени ваздух. Није могла да прође ни поред једног мајура, а да се не заустави и распита.

„Све је сад добро”, добијала је свуда одговор. „Овде је владала велика беда, али су нам помогла господа из Екебија. Госпођа мајорица имаће шта да види, кад тамо стигне. Млин ће ускоро бити готов, а у новој ковачници већ се непрестано ради”.

Беда и потресни догађаји све су их изменили. Ах, то сигурно неће дуго трајати! Али ипак је било добро вратити се у један крај у коме су се сви братски испомагали и само добро један другом желели. Мајорица је осећала да сад може да опрости кавалјерима, и она се зато захвали Господу Богу.

„Анализа”, рече она својој пратиљи, „ја, баба једна, седим овако и чини ми се да се налазим на путу у небо свих блажених”.

Кад најзад стиже у Екеби и кавалјери притрчаше да јој помогну да сиђе, они је нису могли одмах познати, јер сада је била исто онако блага и мила, као њихова млада грофица. Старији, који су је познавали док је још била

млада, шапутали су међу собом: „То није мајорица из Екебија — то се вратила Маргарета Целзинг!”

Кавалери се много обрадоваше кад је видеше онако благу и без помисли на освету, али се њихова радост убрзо претвори у жалост кад увидеше како је тешко болесна. Одмах је била однесена у спаваћу собу и положена у постељу. Али кад је била на прагу, она се окрете и рече им: „Божја олуја прохујала је земљом, божја олуја! Али ја сад увиђам, да је све било само на опште добро и корист”. Онда се затворише за њом врата болесничке собе, и они је више нису могли да виде.

Кад неко умире, онда има много шта да му се каже. Речи саме навиру на уста, кад се зна да ту у суседној соби лежи неко, чије ће место ускоро за навек бити упражњено. „О пријатељу мој, драги пријатељу”, радо би му рекли, „можеш ли да опростиш? Можеш ли да ми у пркос свему верујеш да сам те волела? Како бих иначе могла да ти задам толико јада, док смо били заједно? О, пријатељу, хвала ти за све радости које си ми даровао!” Све би му то радо рекли, то и још много шта.

Али мајорица је горела у грозници и гласови кавалера нису могли да допру до ње. Зар неће никад дознати шта су све они урадили, како су наставили од ње започето дело и спасли част Екебија? Зар заиста никад неће то дознати?

Убрзо затим, кавалери сиђоше доле у ковачницу. Тамо се није радило на Бадње вече, али они набацаше у пећ угаљ и гвоздену руду и припремише све за топљење. Они не позваше коваче који су отишли кућама да дочекају Божић, већ се решише да сами раде. Само да мајорица живи док залупа велики маљ, онда ће само њено дело да њој проговори.

Било је вече и мрак се брзо спуштао. Више њих помислише како је то дивно да опет у ковачници светкују Божић. Велики научник Кевенхилер који је руководио обновом млина и ковачнице, и Христијан Берг, снажни капетан, стојали су крај пећи и надгледали топљење гвожђа. Геста и Јулијус носили су угаљ. Од осталих, неки су седели на наковњу испод висећег маља који је био повучен у висину, а неки опет на колицима за угаљ и на гомили гвожђа. Левенберг, стари мистичар, разговарао је са чика Ебер-

хардом, старим филозофом, који је седео поред њега на наковњу.

„Синтрам ће умрети ове ноћи“, рече Левенберг.

„Зашто баш ноћас?“ упита Еберхард.

„Сећаш ли се ти оног уговора који смо ми потписали с њим пре равно годину дана? Ми за ту годину ништа нисмо учинили, што не би одговарало кавалџерима и према томе он је изгубио игру“.

„Кад већ у такве ствари верујеш, онда треба да знаш да смо ми учинили много шта, што није било кавалџерски. Прво, нисмо помогли мајорици, друго, почели смо да радимо, а треће, није било кавалџерски што Геста није извршио самоубиство, кад се на то зарекао“.

„Ја сам о томе већ размишљао“ узврати Левенберг, „али сам уверен да ти грешиш. Нама је уговором забрањено да се подајемо ситним мислима ради прибављања личне користи, а не да не поступамо онако како нам налаже љубав, част и наше блаженство. Ја верујем да је Синтрам изгубио игру. Да, ја сам у то уверен. Хоћу да ти кажем нешто: целе вечери сам слушао како звече прапорци на његовим саоницама, али то није била природна звука. Видећеш, он ће вечерас да дође овамо“.

И мали старчић је седео и зурео у отворена врата ковачнице, кроз која се видео делић неба и неколико звезда. Наједанпут, он скочи.

„Видиш ли га?“ прошапта он. „Ено га како се шуња! Зар га не видиш на вратима?“

„Ја ништа не видим“, одговори чика Еберхард. „Ти си сањив и у томе је цела ствар“.

„Ја сам га видео, видео сам његову појаву како се оцртава према светлом небу. Сад је тамо где је мрак и сад га не могу да видим. Гледај, ено га сад код пећи! Стоји поред самог Христијана Берга, али га капетан не види. Сад се сагиње и баца нешто у ватру. Хух! Како изгледа страшно. Пазите се ви тамо позади!“

У истом том тренутку нешто пуче и по целој ковачници разлетеше се варнице из пећи, али не настаде никаква штета.

„Он хоће да нам се освети!“ прошапта Левенберг.

„Ти си луд!“ узвикну Еберхард. „Зар ти није доста тих ствари?“

„Али зар не видиш? Ено га седи на греди и кези се на нас. Тако ми свега на свету, изгледа да заиста дреши маљ који нам виси над главом!“

Он скочи и повуче Еберхарда са собом. Одмах затим маљ се са треском сручи на наковањ. Један чвор се само био одрешао, али требало је врло мало да Левенберг и Еберхард нађу смрт под маљем.

„Видиш ли сада, да је он изгубио сваку власт над нама?“ тријумфовао је Левенберг. „Али он би хтео да нам се освети, то је јасно као дан“.

И он довикну Гести Берлингу: „Геста, најбоље је да будеш горе код жена. Можда ће и њима да се покаже, а оне нису навикле на такве ствари, као ја. И добро се чувај, Геста! Он ти нимало није наклоњен, а због оног завета можда и има неку власт још над тобом. Ко зна?“

Доцније су сазнали да је Левенберг био у праву и да је Синтрам умро на Бадње вече. Неки су тврдили да се обесио у тамници, други су опет били готови да верују да су га слуге правосуђа саме у тишини отпратиле на онај свет, јер је истрага испала у његову корист, а нису хтели да допусте да он поново изазива раздор и несрећу у народу. Други су опет тврдили да је у тамницу дошао да га узме један црни господин у црним колима и са црним коњима. И Левенберг није био једини који га је те ноћи видео. Виђен је такође у Форсу и у сновима Урлике Дилнер. Више њих је и доцније говорило да им се привиђа, све док Урлика Дилнер не пренесе његов леш на гробље у Бро.

Она отпусти и сву злу послугу у Форсу и заведе тамо један строги хришћански режим. И тамо нема више саблазни.

Прича се такође да је пре него што је Геста Берлинг стигао до главне зграде, у њу ушао један непознати човек и мајорици предао једно писмо. Нико тога човека није познавао, али је писмо које је он донео унето у собу и стављено на сточић поред болеснице. Одмах затим болесница осети приметно побољшање, грозница попусти, болови попустише такође, и сада је била довољно крепка да би могла да прочита писмо.

Стари су били готови да верују да ово побољшање треба приписати дејству мрачних сила. Синтрам и његови пријатељи имали су интереса да мајорица прочита то писмо.

То је био један докуменат писан крвљу на црној хартији. Кавалјери би га сигурно познали: писан је у ноћи уочи прошлог Божића у ковачници Екебија.

И тако је мајорица лежала и читала да је осуђена да изгуби Екеби с обзиром на то, да је вештица и да је душе кавалјера продала ђаволу. Такве и сличне глупости могла је ту да прочита. Она погледа датум и потписе и поред Гестиног имена нађе ову примедбу: „Пошто је мајорица искористила моју слабост да ме одврати од часног рада и да ме задржи као кавалјера у Екебију, и пошто ме је направила убицом Ебе Дона, одавши јој да сам рашчињени поп — ја ово потписујем“.

Мајорица пажљиво сави писмено и стави у омот. Онда лежећи непомично поче да премишља о овоме што је прочитала. Она са горчином у срцу увиде какво су мишљење људи имали о њој. Вештица и врачака била је она за све њих којима је само добро чинила и којима је рад и хлеб прибављала. То јој је била награда и то ће остати да је прати и после њене смрти. Браколомница ништа боље није ни заслужила.

Али шта се ње тиче свет? Она никад није полагала много на мишљење оних који су јој били туђи. Али ови бедни кавалјери који су живели од њене милости и који су је добро познавали, и они су у то веровали или су се правили да верују, да би нашли изговор да јој отму Екеби.

Мисли су се ковитлале по њеном грозничавом мозгу и њу обузе дивљи гнев и жеђ за осветом. Она нареди Анализи која ју је чувала заједно са грофицом Елизабетом, да неког пошаље у Хегфурс по нотара и управитеља њених добара. Хтела је да прави тестамент.

И лежећи непомично, даље је смишљала шта ће да ради. Обрве су јој биле скупљене и лице згрчено од бола.

„Ви сте тешко болесни, госпођо мајорице“, рече јој грофица тихо.

„Да, теже болесна него икад до сада“.

Опет у соби настаде тишина, али после кратке паузе мајорица поче да говори опорим, оштрим гласом.

„Чудно је кад човек помисли да је и грофица Елизабета, која је од свих толико вољена, такође бракомница“.

Млада грофица се трже.

„Да, ако не баш делом, оно у мислима и у жељама, а то излази на исто“.

„Ја знам то, госпођо мајорице“.

„Па ипак си сад постала срећна. Ти можеш без страха од греха да будеш поред оног кога волиш. Црна авет није између вас кад сте заједно. Ви можете и пред целим светом да припадате једно другом. Можете заједно да идете кроз цео живот, руку под руку“.

„О, драга моја госпођо мајорице!“

„Па ипак, како си смела да код њега останеш?“ узвикну старица са гласом који је све више добијао у жести. „Покај се! Покај се за времена. Путуј својим родитељима, пре него што они дођу к теби да те прокуну. Како се усуђујеш да Гесту Берлинга назовеш својим мужем? Бежи од њега! Ја ћу му поклонити Екеби, направити га моћним и угледним — смеш ли све то с њим да поделиш? Смеш ли да прихватиш такву срећу и част? Ја сам то смела. И сећаш ли се како сам се провела? Сећаш ли се божићне гозбе у Екебију? Сећаш ли се моје тамнице у Мункеруду?“

„О, госпођо мајорице, ми грешнице идемо руку под руку кроз живот без среће. Остала сам овде да стражарим да се код нас радост не одомаћи. Мислите ли да ја не осећам чежњу за родитељском кућом? О, колико горко патим што нисам у завичају, али ја знам да ми је писано да га више не видим. Морам овде да останем и да даље живим, да дрхтим и да стрепим, свесна да све што радим доводи само до греха и јада, и ако једном помогнем то је сигурно на штету другог. Ма да сам слаба и неотпорна за овакав живот, ја сам присиљена да овде живим, јер ме везује вечито кајање“.

„Са таквим мислима залуђујемо ми наше срце“ узвикну мајорица, „али то је само доказ слабости. Ти нећеш да га оставиш, и у томе је цела ствар“.

Пре него што је грофица могла да одговори, у собу уђе Геста Берлинг.

„Приђи, Геста“, рече му одмах мајорица гласом који је био још оштрији и опорији. „Приђи овамо, ти кога сви хвале на целом језеру! Приђи овамо, ти који хоћеш да те после смрти сматрају за народног спасиоца! Сад ћеш да чујеш како је било твојој старој мајорици, коју си ти напустио и презрео и натерао да лута друмовима.

„Најпре ћу да ти испричам како ми је било кад сам пролетос стигла мојој мајци, јер ти треба да знаш крај целе приче.

„У марту сам, Геста, стигла на мајур у шумама Елфдала. Нисам изгледала ништа боље од просјакиње. Кад сам тамо стигла, рекоше ми да се моја мајка налази у млекарни. Отишла сам тамо и дуго ћутећи стајала на вратима. Наоколо по зидовима, на дугим полицама стојали су бакарни судови пуни млека. И моја мајка, којој је било преко деведесет година, узимала је један суд за другим и скидала кајмак. Она је то радила довољно спретно, али ја сам ипак приметила колико се мучи да би дохватила суд са млеком. Нисам знала да ли ме уопште види, али после извесног времена она ми рече својим уобичајеним осорним гласом:

„Дакле, прошла си онако како сам ти желела“.

Хтела сам да јој говорим, да је молим за опроштење, али све то није имало смисла. Она није могла да чује ниједну реч — била је потпуно глува.

Мало доцније, рече ми: „Можеш да ми помогнеш“.

И ја узех да скидам кајмак. Поскидах судове и поређах их како треба и дубоко захватајући кашиком скидала сам кајмак, и она је била задовољна. Ниједна од девојака није умела тако да скида кајмак, а ја сам одавно научила како се то ради.

„Овај посао можеш од сада ти да преузмеш“, рече она, и ја сам одмах знала да ми је сада опроштено.

И онда наједанпут, као да није могла више да ради. Мирно је седела у својој наслоњачи и спавала скоро преко целог дана. Она умре на неколико недеља пред Божић. Ја бих радо још раније дошла, Геста, али нисам могла да напустим старицу“.

Мајорица заћута. Тешко је дисала, али она одахну и продужи:

„Истина је, Геста, да сам ја радо хтела да те имам у Екебију. Сваки би радо хтео да буде у твом друштву. Да си хтео да постанеш уредан човек, ја бих ти дала велику власт. Много сам на то полагала, да нађеш једну добру жену. Најпре сам веровала да ће то бити Маријана Синклер, јер сам видела да те је волела док си још живео као дрвосеча у шуми. Онда сам мислила да ће то бити Еба Дона и једног дана сам отишла у Борг и рекла јој да ћу ти оставити Екеби у наслеђе ако пође за тебе. Ако сам погрешила што сам јој то рекла, онда мораш да ми опростиш“.

Геста је клечао поред њене постеље, притиснувши чело о ивицу постеље и тешко уздисао.

„Кажи ми ипак, Геста, како ти то мислиш да живиш? Кажи ми, молим те! Ти знаш да сам ти ја увек најбоље желела“.

И Геста јој одговори са осмехом, ма да му је срце хтело од бола да искочи: „У стара времена, кад сам покушавао да у Боргу живим као радник, госпођа мајорица ми је поклонила једну кућу за становање коју и сада имам. Ове јесени ја сам тамо све довео у ред, Левенберг ми је помагао. Окречили смо таван и зидове облепили хартијом. Малу собу позади Левенберг је прозвао грофичин будуар, и он је код сељака у околини пронашао потребан намештај који потиче од распродаја по замковима. Он га је купио од сељака и сад имамо столице са високим наслоном и ковчеге са месинганим оковом. У предњој великој соби стоји преслица младе госпође и мој сто за стругање. Ту нам је и остали алат и кућне потребе, и ту смо Левенберг и ја многе вечери провели седећи и говорили о томе, како ћемо млада грофица и ја да живимо од зараде наших руку. Али о свему томе ја до сада мојој жени нисам причао, госпођо мајорице. Она је то требало да дозна тек кад будемо напустили Екеби“.

„Продужи само, Геста!“

„Левенберг ми је стално говорио, како је врло важно да имамо девојку. У лето, говорио је он, овде је дивно, али зими младој грофици може да буде досадно, ако је сама.

Мораш да имаш девојку. Ја сам му давао за право, само нисам знао одакле ћемо да плаћамо девојку. А кад једног дана он довуче свој сто на коме су биле нацртане дирке од клавира. „Још ћеш, Левенбергу, ти да нам будеш девојка, рекох му ја. Он одговори да ће нам он сигурно бити од користи, сем ако ја не желим да млада грофица сама кува и воду носи и дрва цепа. Не, одговорио сам ја, она неће морати ни зашта да се прихвати док ја имам моје две руке којима могу да радим. Али он је ипак био мишљења да ће бити најбоље ако удвоје будемо радили, тако да ће млада грофица моћи по цео дан да седи крај пећи и да везе. Ја немам ни појма, рече он, колико неге изискује једно такво мало женско створење“.

„Продужи само“, рече мајорица. „То ми блажи моје болове. Мислиш ли ти заиста да ће млада грофица становати у једној надничарској кући?“

Он се зачуди њеном подругливом тону, али настави да говори:

„Ах, госпођо мајорице, ја се не усуђујем да у то верујем, али било би тако лепо кад би она то хтела. Одавде до првог лекара има пуних пет миља. Она која има тако лаку руку и меко срце имала би стално да превија ране и да лечи грозничаве. И ја сам мислио, сви којима је тешко на души тражиће пут који води до племените госпође у надничарској кући. Међу сиротињом има толико беде, да једна добра реч и пријатељски савет могу много да помогну“.

„А ти, Геста, шта ћеш ти да радиш?“

„Ја ћу упражњавати столарски занат. Од сада ћу живети својим сопственим животом. Ако моја жена неће да иде са мном, ја ћу да услишим њену вољу. Мене више ни сва богатства овог света не би била у стању да заведу, ја хоћу да живим својим сопственим животом! Хоћу отсад да будем сиромашак који живи међу сељацима и помаже им колико год је то у његовој моћи. Њима је потребан неко који ће им засвирати на игру приликом венчања или божићних гозби, неко који уме да им напише писмо сину или туђину, а ја све то могу. Али морам да будем сиромаш, госпођо мајорице!“

„То ће бити један жалостан живот који ћете ви водити, Геста!“

„О, не, госпођо мајорице, он то сигурно неће бити, ако се само нас двоје удружимо. Богати и весели долазиће нам исто тако радо као и сиромаси. Биће доста ведрине у нашој кућици. Гости се код нас неће бунити што се јело приправља пред њиховим очима, нити ће се осећати увређени што мора по двоје да једу из истог тањира“.

„И коме ћеш ти свим тиме да користиш? Шта мислиш тиме да постигнеш?“

„За мене ће бити част ако ме се сељаци сећају и неколико година после моје смрти. И ја мислим да ћу довољно да постигнем, ако засадим по коју јабуку у свакој кући, ако свирача научим да свира неколико мелодија старих мајстора, ако пастир на пропланку може да отпева неколико лепих песама. Госпођа мајорица може да буде уверена да сам ја онај исти луди Геста Берлинг из старих времена. Забављач сељака, то је све што могу да будем, и то је доста. Много шта имам да поправим, али сузе и кајање мени не приличе. Приређиваћу радост сиротињи, и то ће бити моје покајање“.

„Геста“, рече мајорица, „један такав живот одвише је скучен за твој таленат. Ја ћу ти поклонити Екеби“.

„О, госпођо мајорице, немојте да ме правите богатим!“ узвикну Геста ужаснут. „Немојте да ме оптерећујете таквим дужностима! Немојте да ме одвајате од сиротиње!“

„Поклонићу Екеби теби и кавалерима“, понови мајорица. „Ти си сјајан човек и народ те хоће. Кажем ти, као што је моја мајка мени рекла: „Од сада ти можеш да презумеш овај посао“.

„Не, госпођо мајорице, ми то не можемо да примимо! Ми који смо се толико огрешили о вас и толико вам јада задали!“

„Ја ћу вам поклонити Екеби! Зар не чујеш шта кажем?“ Она је говорила оштро и нимало љубазним гласом.

Њега обузе језиви страх.

„Немојте да оне старе људе наводите на једно такво искушење, госпођо мајорице! То ће их опет направити лажним, раскинућима. Богати кавалери — сачувај нас Боже! Шта ће од нас да буде у том случају!“

„Ја ћу ти дати Екеби, Геста, али зато мораш да ми обећаш да ћеш вратити слободу младој грофици. Тако једна отмена нежна дама није за тебе. Она се много напатила у овој земљи медведа. Она чезне за својим сунчаним завичајем. Пусти је да отпутује и ја ћу ти дати Екеби“.

Сад је и гролица Елизабета клечала поред постеље мајоричине.

„Ја не желим да путујем, госпођо мајорице. Он, мој муж, решио је загонетку живота и нашао живот којим и ја желим да живим. Мени није потребно да будем хладна и строга према њему и да га стално потсећам на покајање и испаштање. Зато ће се постарати сиротиња и невоља и напоран рад. Ја без греха могу да корачам путевима који воде сиротима и болнима. Ја се више не плашим живота овде на далеком северу. Али немојте да га правите богатим, госпођо мајорице, јер онда не могу да останем поред њега“.

Мајорица се подиже у постељи. „Ви мислите само на своју срећу и блаженство!“ викну она претећи стиснутом песницом. „Не, кавалјерима ће припасти Екеби, како би их то упропастило! Муж и жена мора да се растану како би пропали једно без другог. Ја сам вештица, врачара, ја ћу на свако зло да вас подстакнем. Такав глас уживам, таква хоћу и да будем!“ Она узме писмо и баца га Гести у лице. На под испаде црна хартија. Геста је ту хартију добро познавао.

„Ти си се огрешио о мене, Геста. Ти си одгурнуо жену која је била твоја друга мати. Зар се усуђујеш да не примиш казну која долази из моје руке? Ти ћеш да примиш Екеби, и то ће бити твоја пропаст, јер ту си слаб. Ти ћеш да пошаљеш кући своју жену, како не би имао никог ко ће да те спасава. Ти ћеш после смрти оставити глас који ће бити исто тако омрзнут као и мој. О Маргарети Целзинг говориће се после њене смрти да је била вештица и врачара, а за тебе ће се говорити да си био распикућа и варалица сељака!“

Она клону на узглавље и поново постаде све мирно. Онда кроз ноћну тишину одјекну један туп ударац коме је одмах затим следовао други, па трећи. Велики гвоздени маљ у ковачници почео је да ради.

„Чујете ли?“ рече Геста. „Тако звучи посмртни глас Маргарете Целзинг. То нису никакве лудорије пијаних кавалера. То је химна раду, певана у част и славу једне старе, предане трудбенице. Чујете ли како маљ лупа, госпођо мајорице? Разумете ли шта он говори? Хвала, хиљаду пута хвала! говори он. Хвала за добар рад и зараду! Хвала за хлеб који си сиротињи пружила! Хвала за путеве које си утрла! Хвала за поља која си прокрчила и направила плодноносима! Хвала за радост која је из твојих дворана зрачила! Хвала, говори он, хиљаду пута хвала! Почивај с миром. Твоје дело ће живети и напредовати! Твој Екеби биће уточиште благословеног рада. Хвала, говори он, и немој да нас проклињеш, јер смо били заслепљени! Ти, која сад полазиш у завичај вечног мира, буди милостива према нама који још живимо!“

Геста заћута. Али маљ је и даље говорио. У његове ударце мешали су се сада сви гласови које је она некад волела да слуша и који су јој били драги и пријатни. Њено се лице постепено разведравало, напрегнутости је нестајало и изгледало је као да смрт шири преко њеног лица своју широку сенку.

Унутра уђе Анализа и саопшти да су стигла господа из Хегфурса. Мајорица их одмах отпусти: није хтела да прави тестамент.

„О, Геста Берлинг, ти који си извео толике јуначке подвиге, и овог пута остао си победилац. Сагни се да те благословим“.

Одмах затим доби двоструко јачи напад грознице и самртна борба отпоче. Тело је још било подложено тешким боловима, али душа је већ била од њих ослобођена. Она је гледала небеско блаженство које се отвара самртницима.

Прође један сат, и онда би све свршено. Присутни беху дубоко дирнути, видећи је како лежи смирена и блажена у лицу.

„Драга моја стара мајорице“, рече Геста Берлинг, „сад је поново оживела Маргарета Целзинг и никад, никад се неће претворити у охолу мајорицу из Екебија“.

Кавалери дознаше за мајоричину смрт кад се вратеше из ковачнице.

„Је ли чула маљ?“ питали су они. Да, чула је, и била је задовољна.

Доцније су сазнали да је хтела да им завешта Екеби, али је после одустала од тестаментa. Они су то сматрали за велику част и хвалили су се тиме догод су живели. Али нико од њих не чу ниједну реч жаљења што им је измакао тако богат посед.

Прича се такође да је те ноћи уочи Божића Геста Берлинг, са својом супругом поред себе, стао пред кавалере и одржао им свој последњи говор. Растанак од њих њему је тешко падао на срце. Шта ли ће бити њихова судбина? Чека их заморна старост. Ко остари и постане мрзовољан, тај свуда наилази на хладан пријем, ма куда ишао. Нису пријатни дани сиротом кавалеру, ако мора да се храни код неког сељака. Он вене у самоћи, лишен весеља и пустиловина.

Тако је он говорио њима, безбрижнима, који су огуглати на промене ђудљиве судбине. Још једном он их назва паганским боговима и витезовима који су дошли да донесу весеље у ову земљу гвожђа и у ово гвоздено доба.

Али, говорио је он, за жаљење је што су се у врту весеља у коме се радост лепршала као да је лакокрили лептир, сада залегле штеточине ларве које прете да упропасте све плодове.

Истина, он зна да је ведрина драгоцено добро деце ове земље и да не могу да живе без ње. Али за њега је до сада била нерешљива загонетка, како може човек истовремено да буде и добар и срећан. Зато он сад верује да су они нашли одгонетку тој загонетки, и да су у овој години искусили и радост, и беду, и срећу, и жалост!

О, ви добра господо кавалери, и мени сада престоји горак растанак! Ово је последња ноћ коју проводимо у заједничком бдењу. Нећу више да слушам ваше ведро смејање и ваше веселе песме. Треба сад да се растанем од вас и од свих других ведрих људи на обалама Лефског Језера.

Ви драги старци! Ви сте од раних дана много за мене учинили. Ви сте мени, која сам живела у самоћи, донели први глас о безмерном богатству живота. Ја сам вас гледала како као циновски јунаци водите борбу сумрака бо-

гова на језеру мојих детињих снова. А шта сам вам ја пружила у замену?

Па ипак, можда ће вас радовати да се ваше име помиње заједно са именима омиљених места нашег завичаја. Нека сав онај блесак који је обасјавао ваш живот, облије сада крај који сте ви толико волели. Још стоји Борг и Бјерне и поносно се уздиже Екеби на Лефском Језеру, окружен језером и водопадом, парком и распеваним шумским пропланцима. И када се стоји на широким доклатима, онда вам бајке зује у ушима, као пчеле у лето.

Али кад већ поменуемо пчеле, хоћу да вам испричам још једну причицу. Мали Рустер, који је 1813 као добошар био са шведском војском у Немачкој, никад није посустао да прича о чудесној земљи тамо на југу. Људи су били високи као црквени торњеви, ласте велике као орлови, а пчеле као гуске.

„А колике су онда биле кошнице?“

„Кошнице, оне су биле као и обичне кошнице“.

„Али како су онда пчеле могле у њих да уђу?“

„Е то је њихова ствар“, одговарао је на то мали Рустер.

Смем ли и ја то исто да кажем, драги читаоче? Већ годинама и данима зује нам џиновске пчеле наше маште, али како ће оне да се сместе у кошницу стварности — то нека заиста буде њихова ствар...

К Р А Ј

САДРЖАЈ

УВОД

	Страна
Парох — — — — —	7
Просјак — — — — —	15

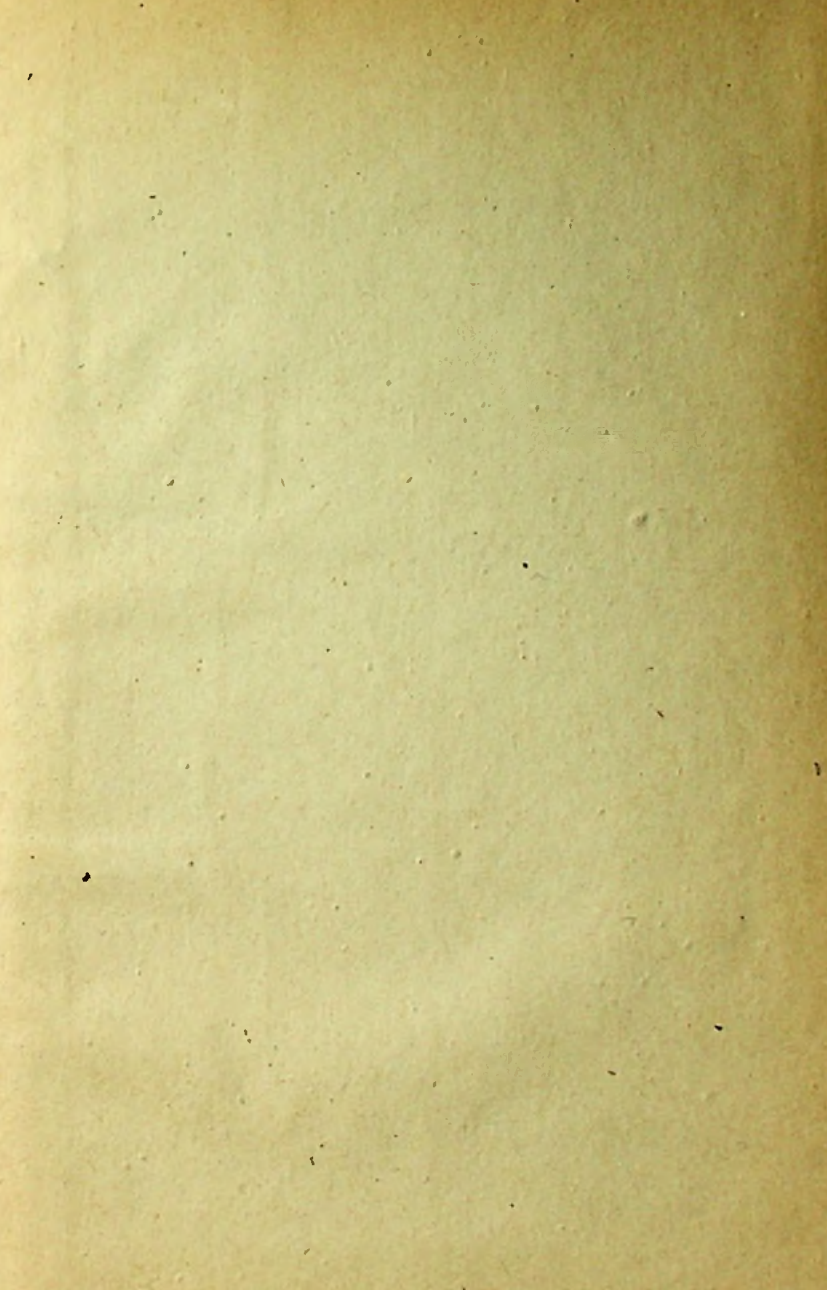
БАЈКА О ГЕСТИ БЕРЛИНГУ

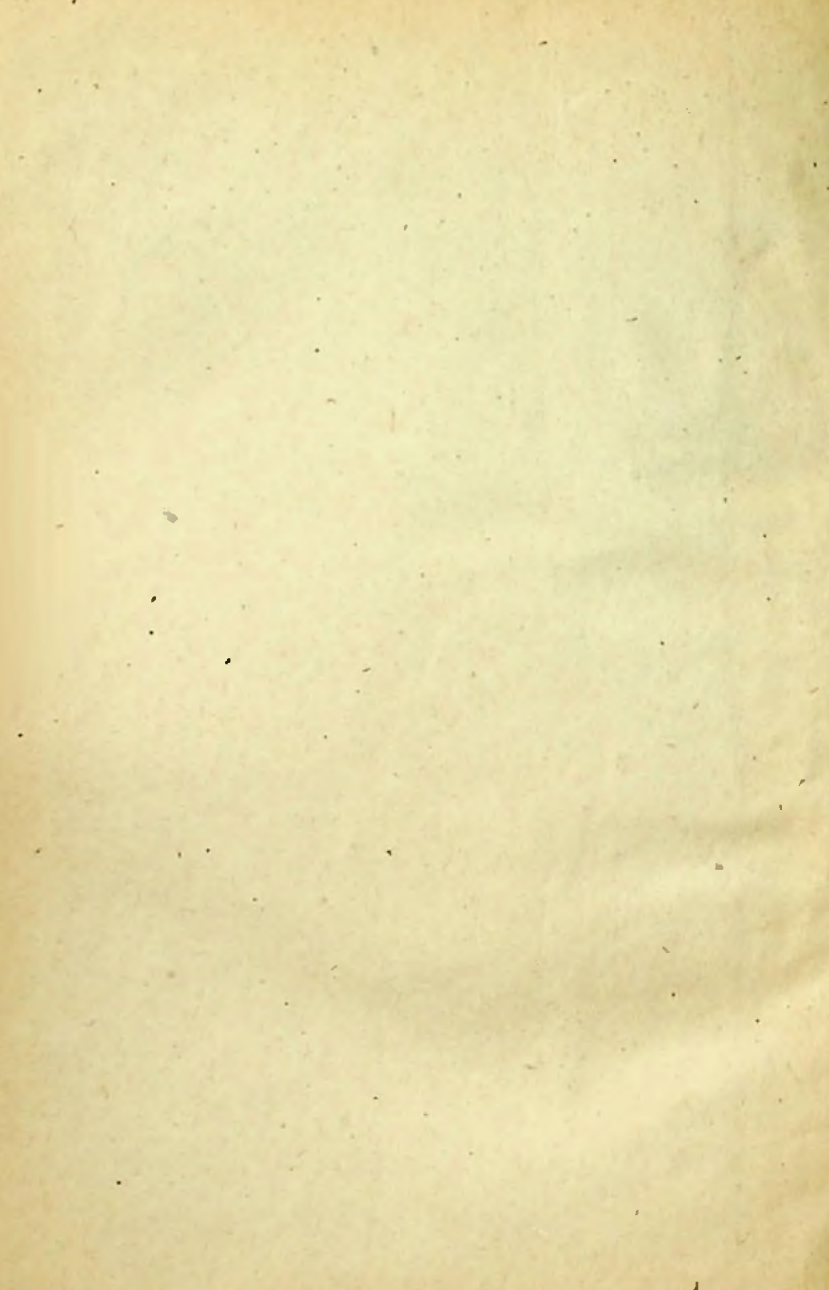
Предео — — — — —	29
Ноћ уочи Божића — — — — —	33
Божићна гозба — — — — —	45
Геста Берлинг, поета — — — — —	55
La sachuša — — — — —	68
Бал у Екебију — — — — —	72
Стара кола — — — — —	89
Велики медвед на брегу Гурлита — — — — —	102
Распродаја у Бјерне — — — — —	115
Млада грофица — — — — —	140
Аветињске приче — — — — —	161
Историја Ебе Дона — — — — —	173
Мамзел Марија — — — — —	191
Чича Кристофер — — — — —	201
Путеви живота — — — — —	206
Покајање — — — — —	219
Гвожђе из Екебија — — — — —	229
Лилиенкронин завичај — — — — —	241
Вештица с планине — — — — —	247
Лето — — — — —	252
Госпођа Музика — — — — —	256
Парох из Бробија — — — — —	264

	Страна
Братац Јулијус — — — — —	270
Свеци од иловаче — — — — —	277
Божји изасланик — — — — —	284
Гробље — — — — —	296
Старе песме — — — — —	300
Смрт ослободилац — — — — —	310
Суша — — — — —	318
Детиња мајка — — — — —	330
Аmor vincit omnia — — — — —	338
Девојка из Нигора — — — — —	343
Кевенхилер — — — — —	355
Вашар у Бробију — — — — —	366
Благо бробијског пароха — — — — —	373
Шумска колиба — — — — —	382
Маргарета Целзинг — — — — —	391

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЛЕ ДИНАКОВИЋ"

30 СР 821.113.6
ЛАГЕРЛЕФ С.
Геста Берлинг

ДЕСКОВАЦ

000004486

СОВИСС ©